

STUDII TEOLOGICE

REVISTA INSTITUTELOR TEOLOGICE DIN PATRIARHIA ROMANA

CUPRINSUL

Diac. Prof. OREST BUCEVSCHI: Pace și Prietenie.

Diac. Prof. EM. VASILESCU: Spiritismul, o primejdie religioasă, morală și socială.

Asist. CONST. PAVEL: Patimile omenești piedică în calea mântuirii.

Pr. Prof. SPIRIDON CÂNDEA: Agnețul și miridele în cadrul Sfintei Liturghii.

Ierod. IOASAF POPA: Munca manuală a monahilor, după tratatul «De opere monachorum», al Fer. Augustin.

Prof. IORGU IVAN: Biserica creștină sprijină și binecuvintează orice acțiune menită să întărească familia.

DOCUMENTAR: Militarismul și Pacea, *Redacția*.

CRONICĂ: Biserica Ortodoxă Română în lupta pentru apărarea păcii, de *Prof. Justin Moisescu*.

7-8

SERIA II-a ≡ IULIE - AUGUST ≡ ANUL V / 1953

STUDII TEOLOGICE

REVISTA INSTITUTELOR TEOLOGICE UNIVERSITARE
DIN PATRIARHIA ROMÂNĂ
APAR 10 NUMERE PE AN // ABONAMENTUL ANUAL 20 LEI

EDITURA INSTITUTULUI BIBLIC ȘI DE MISIUNE ORTODOXĂ
STRADA ANTIM Nr. 29 — BUCUREȘTI

COMITETUL DE REDACȚIE

Președinte:

I.P.S. JUSTINIAN, Patriarhul Bisericii Ortodoxe Române

Redactor responsabil:

P. C. Pr. I. GAGIU, Directorul Administrației Patriarhale

Membri:

P. C. Diac. N. I. NICOLAESCU, Profesor la Institutul Teologic de grad Universitar din București

P. C. Pr. SPIRIDON CANDEA, Profesor la Institutul Teologic de grad Universitar din Sibiu

P. C. Pr. IOAN GH. COMAN, Profesor la Institutul Teologic de grad Universitar din București

P. C. Diac. N. BALCĂ, Profesor la Institutul Teologic de grad Universitar din București

Secretar de redacție:

DI. AL. CERNA-RADULESCU, Consilier de Presă al Patriarhiei Române

---

COLABORATORI

Inalt Prea Sfinții Mitropoliți și Prea Sfinții Eiscopi; Prea Cucernicii Profesori dela Institutele Teologice Universitare; candidații la titlul de doctor în Teologie sau magistrul, studenții Institutelor Teologice și Prea Cucernicii Preoți

---

STUDII TEOLOGICE

REVISTA INSTITUTELOR TEOLOGICE DIN PATRIARHIA ROMÂNĂ

CUPRINSUL

DIAC. PROF. OREST BUCEVȘCHI, Pace și prietenie	447
DIAC. PROF. EM. VASILESCU, Spiritismul, o primejdie religioasă, morală și socială	454
ASIST. CONST. PAVEL, Patimile omenești piedică în calea măn- tuirii	471
PR. PROF. SPIRIDON CÂNDEA, Agnețul și miridele în cadrul Sfintei Liturghii	482
IEROD. IOANSAF POPA, Munca manuală a monahilor, după tratatul «De opere monachorum» al Fericitului Augustin	495
PROF. IORGU IVAN, Biserica creștină sprijină și binecuvintează orice acțiune menită să întărească familia	513
DOCUMENTAR: Militarismul și Pacea, REDACȚIA	526
CRONICA: Biserica Ortodoxă Română în lupta pentru apărarea păcii, de Prof. JUSTIN MOISESCU	554

SERIA II-a

7-8

ANUL V—1953

REDACȚIA ȘI ADMINISTRAȚIA
BUCUREȘTI, STRADA ANTIM Nr. 29 — RAIONUL NICOLAE BĂLCESCU

COMITETUL DE REDACȚIE

Președinte: *I.P.S. JUSTINIAN, Patriarhul Bisericii Ortodoxe Române*

Redactor responsabil: *P. C. Pr. I. GAGIU, Directorul Administrației Patriarhale*

Membri: P. C. Diac. N. I. NICOLAESCU, Profesor la Institutul Teologic din București; P. C. Pr. SPIRIDON CÂNDEA, Profesor la Institutul Teologic din Sibiu; P. C. Pr. IOAN GH. COMAN, Profesor la Institutul Teologic din București; P. C. Diac. N. BALCĂ, Profesor la Institutul Teologic din București

Secretar de redacție: *Dl. AL. CERNA-RADULESCU, Consilier de Presă al Patriarhiei Române*

PACE ȘI PRIETENIE

«Pace și prietenie» e lozincă ce reține azi atenția încordată a tuturor oamenilor de bine din lumea întreagă, constituind obiectivul tuturor strădanilor lor.

Lucru firesc, fiindcă traducerea în fapt a conținutului exprimat prin această lozincă oferă posibilitatea dezvoltării și ridicării vieții umane, individuale și colective, pe un plan superior de trăire, desemnând un ideal de viață socială, demn de cea mai înaltă ființă pământească: omul.

«Pace și Prietenie» sunt noțiunile cu conținuturi universal umane, odrăslite din însăși esența ființei umane, deci intim legate de ea. Iar dacă, în decursul timpului, mândria, invidia, egoismul, dorința de acapărare a bunurilor străine și de exploatare a semenilor — toate izvorâte, după concepția creștină, din păcatul primului om —, au putut tulbura starea de pace și prietenie dintre indivizii umani ca și dintre colectivitățile umane, totuși, oricât de furioase s'au deslănțuit, ele n'au putut distruge dorința și ideea păcii și prieteniei ca atare. Acestea rămân în suflul omenesc ca un sâmbure bun — vestigii, după concepția creștină, din caracteristica stării inițiale a lumii și a speței umane — exprimând adevărul că «pacea și prietenia» constituie starea normală în relațiile sociale.

Prin deslănțuirea războaielor, desigur, pacea și prietenia au viață efemeră în decursul timpului. Dar tocmai acest fapt sporește dorința după ele. Și sub acest imobil ideea păcii și prieteniei progresează și ea, se conturează tot mai limpede în conștiința umană, învinge «rezidiul barbar» al ființei umane și se străduiește să devină realitatea sensibilă.

Îndeosebi ravagiile celui de al doilea război mondial, cu răbufniri nerminate încă, intensifică la maximum dorința de pace și prietenie a maselor muncitoare. Acestea își dau perfect seama de urmările dezastuoase ale războaielor pentru progresul omenirii — milioane de vieți umane nimicite, imense bunuri materiale distruse, unele imposibil de refăcut civilizația și cultura oprite în dezvoltarea lor — și de aceea se străduiesc să prevină războaiele, înlăturând cauzele reale sau fictive, care le deslănțue și să creeze condiții de pace și prietenie trainică.

Perspectivile progresului și ale unei vieți de calitate superioară, puse în vedere de o stare de pace și prietenie trainică, însuflețesc azi pe toți oamenii de bine, determinându-i să nu economisească niciun efort, pentru a apropia omnia de idealul social atât de râvnit.

Această stare aduce liniștea trebuitoare muncii încordate; ea eliberează oamenii de sub amenințarea morții de fiecare clipă și-i redă muncii constructive, creatoare de bunuri materiale și de valori spirituale, de civilizație și cultură. Ea oferă posibilitatea realizării trebuințelor, aspirațiilor și drepturilor firești ale individului și ale colectivității umane, ale ajutorării reciproce a popoarelor.

Pentru acest cuvânt, e firesc ca starea de pace și prietenie să constituie dorința și idealul de totdeauna al tuturor oamenilor de bine.

Iar dorințele de bine ale omenirii nu rămân în afara preocupărilor sfintei noastre Biserici. Căci morala propovăduită de ea sesizează realitățile și voește să stea în slujba vieții. Totuși s'ar putea pune întrebarea: pacea și prietenia constituie o problemă care preocupă îndeaproape și permanent Biserica sau numai în tangență și sporadic, în legătură numai cu evenimente trecătoare?

Analizând, sub acest aspect, problema «păcii și prieteniei», înțelegem că ea face parte din însăși substanța învățaturii propovăduite de sfânta noastră Biserică.

Pacea și prietenia sunt elemente constitutive ale învățaturii creștine și obiectiv al misiunii Bisericii în lume. Desigur, Mântuitorul, Intemeietorul creștinismului și al Bisericii noastre, a luat trup omenesc din Preacurata Fecioară Maria pentru a elibera omul din cătușele păcatului și a aduce mijloacele harice trebuitoare pentru dobândirea vieții veșnice. În arzătoarea Sa iubire pentru cei în suferințe, Mântuitorul n'a evitat lupta cu greutățile vieții, dar nici n'a lăsat vreo îndoială că obiectivul misiunii Sale îl constituie mântuirea de păcat și realizarea fericirii inimilor, cuprinse de neliniște și durere.

Dar pacea este creatoare de condiții favorabile îmbunătățirii morale a credinciosului, necesare atât în procesul mântuirii cât și progresului său în orice domeniu de activitate pământească. Și «pe pământ pace și între oameni bună învoire» sunt cuvintele cu care îngerii vestesc Nașterea Mântuitorului în noaptea sfântă din Vitleemul Iudeii. Este mesagiul divin al păcii, căci sosește Domnul păcii (Is. 9, 6), «să propovăduiască și să întemeieze împărăția păcii (Rom. 14, 17) care, înseamnă: pace între Dumnezeu și om; pace în ființa omului; pace între om și semenii săi.

Mântuitorul ne îndeamnă mereu să trăim în pace unii cu alții (Mt. 5, 25). «Pace vouă» este salutul obișnuit adresat de El ucenicilor Săi și prin ei tuturor oamenilor (Luc. 24, 36; In. 20, 19; 21, 26), salut repetat de atâtea ori la Sf. Liturghie prin formula: «Pace tuturor». Pe «făcătorii de pace», Mântuitorul îi ferește, (Mt. 5, 9).

Pacea, în întreitul ei aspect, o propovăduiește Mântuitorul în timpul lucrării Sale pe pământ și o lasă ca scump testament ucenicilor Săi și prin ei lumii întregi, prin cuvintele: «Pace las vouă, pacea Mea dau vouă» (In. 14, 27). Iar Sfinții Apostoli, credincioși poruncii primite, îndeamnă mereu creștinii să trăiască în pace cu toți oamenii (Rom. 12, 18); în pacea lui Dumnezeu care covârșește toată mintea (Filip. 4, 7); în pacea lui Hristos, care să stăpânească toate inimile (Col. 3, 15).

Solia creștinismului este solia păcii. Pentru acest cuvânt și sfânta noastră Biserică este prin definiție: Biserica păcii. Credincioasă față de Intemeietorul ei, ea propovăduiește pacea împlinind și o dorință firească a omului, fapt pentru care ea s'a alăturat cu hotărâre eforturilor sincere pentru păstrarea păcii.

Înalt Prea Sfințitul Patriarh Justinian, Întâistătătorul Bisericii Ortodoxe Române este neobosit în propovăduirea păcii și în îndemnuri la luptă pentru păstrarea ei.

În cuvântarea rostită cu prilejul alegerii ca Patriarh, Întâistătătorul Bisericii noastre exprimând programul de activitate, spunea: «Formarea unui om nou, a unui om conștient de rosturile lui pământești, pătruns de

nepieritoarele adevăruri ale dreptății și **păcii**, iată o vastă lucrare la săvârșirea căreia este chemată să contribuie și Biserica. Omenirea strigă și cere pace, înfrățire și dragoste. Biserica trebuie să răspundă acestei strigări și să fie prezentă acolo unde se dă lupta pentru cucerirea dreptății și libertății, știut fiind că nu poate fi **pace**, înfrățire și fericire într'o lume cu oameni robiți, expotați și ținuți în întunec. Slujitorilor Bisericii le revine toată datoria de a îndepărta din sufletele oamenilor toată zgura lăsată de păcatele trecutului și de **a-și da viața pentru apărarea păcii și libertății oamenilor**, după pilda dată nouă de Iisus. Numai în felul acesta slujind omenirea, ajutând noroadele în lupta lor pentru pace și libertate, Biserica va putea să contribuie la zidirea unei lumi mai bune, care să fie demnă de Creatorul ei. Pe drumul acesta — declară I.P.S.Sa — vom îndrepta și vom îndruma pașii Bisericii Ortodoxe Române și ai slujitorilor săi — pe drumul propăvăduit de Iisus Mântuitorul».

Această îndrumare a Bisericii, pe temelia învățaturii evanghelice și a predaniei Sfinților Părinți, I.P.S. Patriarh o centrează deci în lupta pentru pace, căci pacea creiază climatul roditor de bine.

Pacea este un element constitutiv al învățaturii creștine. I.P.S. Patriarh Justinian stăruie pentru ea la toate ocaziile, în toate cuvântările și pastoralele, aderă la toate apelurile pentru pace și îndeamnă slujitorii sfințelor altare și credincioșii să facă la fel.

Evident, dacă privim pacea sub aspectul ei social, de pacea între indivizi, ca și între colectivitățile umane. Dar aceasta, după învățătura creștină, este organic legată de pacea omului cu sine însuși și cu Creatorul său. Iar pacea în ființa omului înseamnă: stăpânirea instinctelor minore, disciplinarea eului propriu, armonie între cerințele trupului și aspirațiile sufletului, înnoirea harică a omului — ceea ce numește Sf. Ap. Pavel: «lepădarea omului vechi și îmbrăcarea în omul cel nou» (Efes. 4, 22). Și pacea cu Dumnezeu: trăirea vieții pământești în deplină ascultare și împlinire a poruncilor Sale, cu ajutorul harului divin; trăirea efectivă a vieții în dragoste revărsată de sus.

Realizată pacea în interiorul omului și cu Dumnezeu, ea se răsfrânge cu necesitate și asupra raporturilor cu semenii, implicând și raporturile dintre colectivitățile umane.

Deci pacea face parte din însăși substanța învățaturii creștine și constituie obiectiv al misiunii Bisericii pe pământ.

Pacea dorește omenirea și pentru înfăptuirea ei își sporește la maximum eforturile sale.

Da, pace dorește omenirea, dar pace trainică, universal multumitoare, pace cu ocrotirea libertății, cu respectarea drepturilor omului și ale colectivității umane, pace generatoare de progres material și cultural pentru toate popoarele; pace lipsită de resentimente și dor de răzbunare. Iar aceasta nu se poate statornici, dacă nu-i adâncită și desăvârșită prin stabilirea unor legături de sinceră prietenie între popoare.

Deci temelul solidarității îl oferă prietenia, pe baza căreia și cele mai grave neînțelegeri se pot rezolva prin mijlocirea cuvântului, a încrederii, îngăduinței și stimei reciproce și nu a armelor distrugătoare de vieți umane și de imense bunuri utile și necesare vieții.

Iar prietenia nu-i ceva străin firii umane. Dimpotrivă, ea răsare din specificul firii umane, din sociabilitatea omului, din caracterul său de ființă socială, propriu dela natură și în temelul căruia simte el necesitatea să cultive relații cu semenii săi, simte atracție firească față de ei, cere și voiește să trăiască în colectivitatea lor, având neapărat și permanentă trebuință de ajutorul lor. Doar izolat, omul este ca și dezarmat în fața cerințelor vieții. Indată însă ce se asociază cu semenii săi, posibilitățile sale cresc mereu atât pentru progresul și satisfacerea trebuințelor proprii cât și ale celorlalți.

Prietenia este astfel manifestarea cea mai frumoasă a sociabilității proprii omului, indicând strânse relații de iubire între oameni. Ea răsare din iubirea de om ca o formă deosebită a iubirii față de aproapele.

În manifestare, prietenia presupune existența unei anumite asemănări dar și deosebiri între subiecții ei. Asemănarea în ce privește obiectivele voinței și structura morală integrală, vădind aceeași înclinare spre bine, încredere și înțelegere reciprocă, simțire de bucurie și întristare la aceleași lucruri; deosebiri în ce privește cunoștințele, experiențele, părerile, acțiunile în preocupările vieții, caracterul individual. Având ca element comun înclinarea spre bine, prietenia înlesnește subiecților ei completarea reciprocă prin schimb de cunoștințe, experiențe proprii, etc. Căci contactul cu un altfel de viață — cel al prietenului — acționează înviorător și util asupra propriei vieți.

În prietenie — se poate spune — trăiesc prin participarea la viața intimă a prietenului, două vieți; pe a mea și pe a prietenului. De aci dictonul vechi: a avea un prieten, înseamnă a te îmbogăți cu încă o viață. Căci prietenul este un al doilea «eu» al meu, cu care le consider toate comune, căruia îi voiesc și doresc binele în măsură chiar mai deosebită decât cere în general «iubire de aproapele».

În prietenia adevărată recunosc prietenului calitățile sale, le apreciez după merit, nu trec cu vederea nici deficiențele și slăbiciunile lui, dar le tratez cu bunăvoință și îngăduință, având încredere în el.

Nota specifică prieteniei este doar bunăvoința reciprocă în dorirea și voirea binelui. Cicero a definit prietenia ca: «Acordul deplin asupra tuturor lucrurilor divine și umane, acord susținut de bunăvoință și iubire».

Ceea ce dă prieteniei trăinicie și soliditate este iubirea, virtutea în general, cu care sunt împodobiți numai cei buni.

Dar, — trebuie reținut —, nu orice iubire față de semen înseamnă prietenie cu el.

Dacă cineva îl iubește pe altul, fără să fie iubit de el, aceasta nu înseamnă prietenie. Chiar dacă se iubesc reciproc, dar fără să știe și unul și altul de aceasta, deasemenea nu poate fi vorba de prietenie.

Iubirea reciprocă trebuie să fie cunoscută de amândoi. Și apoi iubirea trebuie să fie binevoitoare, adică amândoi să fie conduși de aceeași voință de bine reciprocă, — să fie virtuoși.

Desigur, motivele prieteniei pot fi diferite: virtutea, desfătarea (plăcerea), sau utilul. Fiecare dintre ele poate duce la închegarea unei prietenii. Există doar prietenie și între oameni răi (hoți, ucigași, etc.). Mulți se și împrietenesc îndemnați numai de scoaterea anumitor foloase, plă-

ceri, ce pot urma din apropierea între ei. Dar astfel de prietenii nu sunt nici adevărate, nici de durată.

Ele se desfac tot atât de repede pe cât de ușor s'au înfiripat. Dispare obiectivul urmărit, dispare și prietenia, transformându-se uneori chiar în dușmănie înversunată. Prietenia adevărată, trainică, poate exista numai între oameni buni, virtuoși, care se iubesc și se stimează reciproc pentru virtuțile lor. Acest fel de prietenie nu se reazimă pe interese trecătoare, ci pe prețuirea reciprocă a valorii interioare a persoanelor — fapt ce-i dă tocmai trăinicie, soliditate, încredere, sinceritate — însușiri ce trebuie să împodobească prietenia adevărată. Evident, nu se exclude nici plăcutul și utilul. Prietenii virtuoși doar plac întreolaltă, fiindcă fiecare se bucură de virtuțile celuilalt și-și recunoaște în el, oarecum, propria structură morală, profilul său moral. Asemenea ei își sunt și utili reciproc, fiindcă se ajută unul pe altul, se desăvârșesc în structura lor spirituală și morală, se sprijină în săvârșirea și promovarea binelui. Cicero reproducând pe Aristotel, spune: «Perfectă este doar prietenia unor oameni buni și asemănători în virtute... De aceea prietenia între astfel de oameni rămâne câtă vreme sunt buni, virtutea însă e statornică».

Prietenia adevărată rodește binefăcător pentru viața individuală și colectivă, făcând să dispară neînțelegerile, să se prețuiască virtuțile și să se unească eforturile spre realizări bune, spre progres în toate compartimentele vieții. În prietenia adevărată, patimile se topesc, vrăjmășiile încetează, gândurile se înfrățesc și puterile se unesc spre realizări bune, mulțumitoare pentru toți. Pentru acest cuvânt, prietenia a fost totdeauna prețuită mult. În antichitate i s'au închinat pagini multe de nespusă frumusețe și de fină analiză, revelându-se foloasele ei (Aristotel, Cicero, Plutarh).

De pildă, la vechii Greci prietenia era în foarte mare cinste, dar mai ales din motivul că viața familială avea însemnătate scăzută pentru viața personală. Se căuta un element de substituție și pe acesta îl oferea tocmai prietenia. Dar oricum, antichitatea prezintă multe exemple de frumoasă prietenie (Achile și Patroclu, Oreste și Pylade).

Sfânta Scriptură asemenea prețuește foarte mult prietenul credincios și prietenia adevărată. «**Prietenul adevărat este plin de iubire în orice vreme, iar în nenorocire el este ca un frate**» (Prov. Sol. 17, 17). «**Nimeni nu prețuește mai mult ca un prieten credincios... Un prieten credincios este leacul vieții, și cei ce se tem de Domnul vor avea parte de el. Cel ce se teme de Domnul va ține prietenia, căci după inima lui și-a ales pe prieten**» (Sirah, 14-16). În religia revelată deci, prietenia e fortifiată în temelii ei prin raportare la credința în Dumnezeu, primind astfel și un temelios religios. În Vechiul Testament, exemplul de frumoasă prietenie oferă în deosebi David și Ionatan.

În paginile Noului Testament, cuvintele: prieten, prietenos, prietenie se întâlnesc mereu. Aci relațiile umane numite prietenie primesc o nouă fundamentare prin porunca iubirii față de aproapele, prin dragoste frățescă. Mântuitorul a fost pentru Ucenicii Săi mai mult decât prieten, a fost Învățătorul și Domnul lor (Ioan XIII, 13), și totuși n'a ezitat să-i numească prietenii Săi. «**Mai mare dragoste decât aceasta nimeni nu are, ca viața lui să și-o pună pentru prietenii. Voi prietenii Mei sunteți, dacă fa-**

ceți ceea ce vă poruncesc. De acum nu vă mai zic slugi, că sluga nu știe ce face domnul său, ci v'am numit pe voi prieteni...» (Ioan XV, 13-15).

Lazăr cel înviat din morți e numit prieten al Mântuitorului (Ioan XI, 11). Iar în relațiile Mântuitorului cu Sfântul Apostol Ioan, Sfânta Scriptură zugrăvește idealul adevăratei prietenii.

În jurul Sfântului Apostol Pavel se formează grupuri de prieteni de care el poartă grijă (F. Ap. XVII, 3). Deci în Creștinism prietenia fundamentată pe dragostea revărsată de sus cere și jertfa supremă: moartea pentru prieten, fapt necunoscut antichității pre-creștine. Căci, de pildă, Oreste și Pylade, deși doreau să moară unul pentru altul, totuși n'au murit astfel. Prietenia creștină cere «o singură inimă și un singur suflet», cum se manifestă în comunitatea creștină din Ierusalim (F. Ap. IV, 32). Sfântul Ioan Hrisostom, comentând acest text, spune: «Atunci nu există al meu și al tău. Aceasta este prietenia: să nu te interesezi decât de aproapele tău, și nu de tine; să veghezi asupra sufletului altuia ca asupra celui al tău». Peste tot în literatura patristică găsim pagini de aleasă prețuire a prietenului și prieteniei, care-i prezentată ca ancorând în credință și credincioșie față de Dumnezeu.

«Așa de mare lucru e un prieten adevărat, încât (de dragul lui) iubești și un loc oarecare... N'avem nimic care să nu fie al lui. Și chiar disprețuind uneori lucrurile lumii acesteia, n'am vrea totuși să le părăsim, din pricina prietenilor; ne sunt mai dragi ca lumina ochilor... Mai bine să fii cufundat în întunec decât să trăiești fără prietenie. Un prieten e un alt tu însuși». (Omil. II la Ep. I. Tess).

«Pe prietenul credincios nu-l poți schimba cu nimic. Căci el socotește nenorocirile prietenului ca ale sale proprii și rabdă împreună cu el până la moarte... Prietenii lui Hristos iubesc din inimă pe toți... păstrează dragostea neîntreruptă până la sfârșit... prietenul credincios este acoperământ prieteniei. Când îi merge prietenului bine, îi este sfătuitor bun și ajutor din suflet iar în vremea pătimirii îi este sprijinitorul cel mai sincer și apărătorul cel mai duios». (Maxim Mărturisitorul. Filoc., vol. 2, p. 115-116, trad. D. Stăniloae, Sibiu 1947).

«Sinceritatea prietenului se arată la vreme de cercare, dacă ia partea necaz». (Talasie Libianul, Filoc. vol. 4, p. 4).

Iată deci valoarea și roadele adevăratei prietenii: bună înțelegere, pace, statornicie, sfat bun, ajutor în nenorociri, jertfirea vieții.

Istoria creștinismului înregistrează multe și frumoase exemple de prietenie adevărată: Mântuitorul și Sf. Apostol Ioan, Apostolul Pavel și Tit, Atanasie și Antonie, Vasile cel Mare și Grigore Teologul ș. a. Cu însușirile amintite: iubire, bunăvoință, sinceritate, încredere, respect reciproc, jertfelnicie până la moarte și celelalte, evident prietenia adevărată e în stare să dea păcii trăinicie și soliditate, s'o desăvârșească și adâncească în conștiințele umane, oferind condițiile pentru înflorirea vieții sociale. Iar «pacea» și «prietenia», după conținutul lor, fac parte din însăși substanța învățaturii creștine. Mântuitorul, Sfinții Apostoli, Sfinții Părinți stăruie și îndeamnă mereu la pace și prietenie, căci roadele lor sunt într'adevăr binefăcătoare pentru viață în toate aspectele ei.

Desigur, prietenia se statornicește mai întâi între om și om. Dar ea

nu rămâne restrânsă pe plan strict individual, ci trece la formele largi de viață socială: familie, popor, stat.

Căci principiul iubirii, care stă la temelia prieteniei ca și a păcii și care îngemănat cu principiul dreptății, are — după concepția creștină — să diriguiească viața dintre indivizii umani, urmează să conducă și relațiile dintre colectivitățile umane: popoare, state.

Căci dacă doi oameni se pot împăca și trăi împreună în bune relații, în prietenie și pace, respectându-se, stîmându-se și ajutându-se reciproc, de ce n'ar putea trăi în aceleași legături de prietenie și pace și un număr mai mare de oameni, popoarele întreolaltă? Căci după concepția creștină oamenii, popoarele, fac parte din aceeași mare familie, descind din aceeași unică pereche de oameni, au aceeași natură, același scop, aceeași lege morală firească, sintetizată în decalog, stau sub povara aceluiași păcat originar, dar au și aceeași chemare la aceeași mântuire. Fără a-și pierde specificul lor, popoarele formează un întreg unitar și toate au să contribuie la promovarea binelui comun, la binele omenirii ca atare. Ideea aceasta o găsim dezvoltată și la Sfinții Părinți și scriitorii bisericești care afirmă de pildă că și în repartizarea bunurilor materiale pe diferitele regiuni ale pământului se exprimă voia divină ca popoarele să intre în legături reciproce, să cultive prietenia, să se sprijinească unele pe altele. «Pentru a-i uni pe oameni, spune undeva Teodoret din Cyr, Dumnezeu i-a legat întreolaltă și prin trebuinți reciproce. N'a lăsat ca într'o regiune să se găsească totul, pentru ca astfel oamenii de acolo să nu mai aibă trebuința de cei din alte regiuni și să devină indiferenți față de ei». Cât de strâns legate întreolaltă sunt interesele de viață ale popoarelor arată cu prisosință timpurile de azi.

Astăzi cuvintele «pace și prietenie» exprimă năzuință tuturor oamenilor de bine și a tuturor popoarelor din lumea întreagă. Sub semnul acestei năzuințe s'au adunat recent în Capitala țării noastre, zeci de mii de tineri și tinere din toate regiunile pământului, pentru a se cunoaște reciproc și a-și împărtăși sentimentele și idealurile de care sunt stăpâniți. Iar faptul că s'au adunat sub semnul «păcii și prieteniei», arată limpede că sunt stăpâniți de voința fermă de a lupta din răspuțeri pentru înfăptuirea unei păci între popoare, cimentată pe sinceră prietenie — deci a unei păci trainice, universal mulțumitoare și liniștitoare: idealul de totdeauna al omenirii, dornice de muncă cinstită pentru ridicarea vieții sociale pe un plan superior de trăire.

El acesta un fapt care, evident, nu poate decât să fie salutată cu bucurie și binecuvântat de Biserica noastră, care vede că străduințele oamenilor de bine de azi, sunt în deplin acord cu principii de ale ei. Găsind în această constatare izvor de sporire a strădaniilor sale pentru sprijinirea acestor nobile și sfinte năzuinți al oamenilor cinștiți și ale tuturor popoarelor, Biserica noastră are ferma convingere că, lucrând pentru «pace și prietenie», își împlinește misiunea ce i-a fost încredințată de Cel care S'a jertfit pentru mântuirea omenirii.

SPIRITISMUL, O PRIMEJDIE RELIGIOASĂ, MORALĂ ȘI SOCIALĂ

Spiritismul este desigur cea mai veche, cea mai răspândită și cea mai primejdioasă dintre doctrinele și practicile ocultiste care există astăzi. Spiritismul a făcut ravagi însă mai ales în anumite epoci, ca de pildă după cel de al doilea război mondial, când nenumărate familii, îndurerate de pierderea vreunui membru iubit al familiei, și-au căutat mângâierea în înșelătoarele convorbiri cu morții din ședințele spiritiste.

Din nenorocire, cea mai mare parte dintre corifeii spiritismului amestecă în doctrina lor o sumedenie de elemente creștine, pretinzându-se chiar uneori a fi ei înșiși cei mai buni creștini. În felul acesta, ei izbutesc să atragă în rândurile lor numeroși credincioși ai Bisericii creștine, care nu-și dau seama în ce rătăcire, în ce primejdie și în ce păcat alunecă atunci când se lasă inițiați în doctrina spiritistă sau sunt atrași la ședințele spiritiste.

Creștinismul are și el, desigur, cultul morților, stabilind o legătură dvoiasă între cei vii și morții lor, prin slujbe religioase speciale, rugăciuni, pomeniri, milostenii, etc. Spiritismul însă, speculând durerea firească a celor care și-au pierdut rude apropiate: copil, soț, părinte, frate, le promite o legătură mult mai strânsă cu iubiții lor dispăruți, pretinzând că îi poate face să aibă cu ei convorbiri și chiar atingeri directe în așa numitele «ședințe spiritiste».

La noi în țară, spiritismul n'a ajuns niciodată atât de răspândit și de primejdios cum este de pildă în țările occidentale, în Anglia și America mai ales, de unde a fost importat și la noi¹⁾. Dovadă că Biserica noastră nici n'a simțit până acum nevoia să ia o atitudine oficială împotriva spiritismului. Totuși, nici nu putem bănuși ce ravagii face adesea spiritismul în sufletul unor credincioși ai Bisericii noastre, primejduindu-le sănătatea religioasă, morală, socială și chiar sănătatea fizică.

De aceea am crezut că este necesar să prezentăm aici, în lumina învățaturii Bisericii noastre și a adevărilor stabilite de știință, atât doctrina spiritistă cât și mai ales acele «fenomene spiritiste», care fac atât de multă senzație și care constituie piatra de poticnire pentru multe suflete sincere, dar prea puțin informate asupra cercetărilor științifice sau prea zdruncinate de pierderi grele suferite în familie.

Prezenta expunere vrea să fie deci o încercare de lămurire a lucruri-

---

1. În anul 1936 existau în Anglia 580 organizații spiritiste, iar în Statele Unite ale Americii 611. Astăzi, de sigur, numărul lor este mult mai mare. (Vezi Roger Glardon, *Le spiritisme en face de l'histoire, de la science, de la religion*, Lausanne, 1936 p. 17.

rilor și un mijloc de prevenire pentru noile alunecări ce s'ar putea produce pe panta primejdioasă a spiritismului²⁾.

I. DEFINIȚIA, ISTORIA, DOCTRINA ȘI PRACTICILE SPIRITISMULUI

a) **Definiția.** Lăsând la o parte retorismul exagerat, caracteristic tuturor scrierilor spiritiste, putem spune că **spiritismul este credința în existența spiritelor și în posibilitatea de a obține comunicări cu ele prin diferite procedee.**

b) **Istoria spiritismului.** Spiritismul nu este însă ceva nou. Il întâlnim la popoarele primitive, care socotesc că prin anumite practici pot obține comunicări din partea spiritelor morților. Il întâlnim și la popoarele din antichitate, la Indieni³⁾, la Egipteni⁴⁾, la Asiro-Babiloneni. La aceștia din urmă, eroul celebrei **Epopoi a lui Ghilgameș** obține dela zeul infernului favoarea de a avea o convorbire cu spiritul prietenului său decedat Enghidu⁵⁾. De asemenea, Strabon spune că Asiro-Babilonienii se foloseau de niște «mese» pentru chemarea spiritelor⁶⁾. Și în **Avesta**, cartea sfântă a vechilor Perși, se vorbește despre evocarea spiritelor celor decedați⁷⁾. De asemenea întâlnim urme de practicarea spiritismului la vechii Chinezi⁸⁾, la Greci⁹⁾, la Romani¹⁰⁾, etc.

Existența practicilor spiritiste la vechii Evrei se vede din faptul că Vechiul Testament interzice evocarea spiritelor¹¹⁾ și din faptul că Saul, când se afla la strâmtoare, a pus o vrăjitoare să cheme spiritul lui Samuel¹²⁾.

În primele veacuri creștine, chemarea spiritelor era de asemenea practică de vrăjitori, cum ne relatează Tertulian¹³⁾ și istoricul roman Ammian Marcellin¹⁴⁾, iar în evul mediu condamnarea practicilor spiritiste, prin legi civile și bisericești, dovedește existența acestor practici¹⁵⁾.

Spiritismul modern a luat naștere în America, patria tuturor excentricităților moderne. După spusele spiritiștilor, în luna Martie 1848, în locuința familiei Fox din orașelul Hydesvil'e, statul New-York, s'ar fi auzit niște zgomote ciudate. Printr'un limbaj convențional, format din ciocănituri, familia Fox ar fi ajuns să intre în conversație cu spiritul care

2. Vezi și articolul nostru *Religie, superstiție, ocultism, spiritism și teosofie*, în *Studii Teologice*, Seria II-a, Nr. 5-6, Iulie-August 1949, pp. 304-325.

3. R. Glardon, *op. cit.*, p. 32.

4. Jean Marquès-Rivière, *Histoire des doctrines ésotériques*, Paris, 1940, p. 29.

5. *Epopoea lui Ghilgameș*, XII, 88-89. Trad. de I. Mihălcescu, București, 1920, p. 74.

6. *Geografia*, C. 762. După R. Glardon, *op. cit.*, p. 42.

7. R. Glardon, *op. cit.*, p. 43.

8. *Ibidem*, p. 44. Cf. I. Petreună, *Spiritismul*, Timișoara 1945, p. 11.

9. J. Maxwell, *La divination*, Paris, 1927, pp. 30-31.

10. *Ibidem*, pp. 35-36.

11. *Levitic*, XIX, 31; XX, 6; XX, 27. *Deuteronom*, XVIII, 10-12; *Cronici*, X, 13-14; *Isaia*, VIII, 19.

12. I *Samuel*, cap. XXVIII.

13. *Apologeticum*, cap. 23. Trad. Eliodor Constantinescu, R.-Vâlcii, 1930, pp. 123-124. *De anima*, cap. 57, Mine, P. L., t. II, col. 794.

14. Citat de V. Suci în *Hipnotism și Spiritism*, Blaj, 1906, pp. 140-141. Cf. I. Petreună, *op. cit.*, pp. 14-15.

15. Cardinal Lépicier, *Le monde invisible*, Le spiritisme en face de la théologie catholique, trad. par Ch. Grolleau, Paris, 1931, p. 3.

producea acele zgomote. Atât a fost deajuns pentru ca molima spiritistă să se răspândească în lumea întreagă cu o iuțea fulgerătoare și să pună stăpânire chiar și pe unii literați, artiști, etc. Molima spiritistă a pătruns curând și la noi în țară, contaminând nu numai pe unii orășeni, exaltați și fără aceasta, dar chiar și pe unii oameni simpli dela țară¹⁶).

c) **Doctrina spiritismului.** În afară de practicile sale destul de cunoscute și despre care vom vorbi mai departe, spiritismul are și o doctrină. Doctrina spiritismului este însă incoherentă, confuză, plină de contradicții și absurdități. De altfel, nici nu se poate spune că există o doctrină spiritistă unitară, bine încheată, ci există atâtea doctrine spiritiste câți doctrinari, cu unele puncte comune tuturor. Doctrina nici nu are o importanță de primul ordin în spiritism. Accentul principal se pune de obicei pe acele «fapte extraordinare», care însoțesc preținsele mesaje din lumea de dincolo și în care spiritiștii văd probele de necontestat, «științifice», ale posibilității de a se primi comunicări din partea spiritelor morților. Cu prilejul unei anchete întreprinsă în anul 1921, Gabriel Delanne, unul dintre spiritiștii cei mai de seamă din Franța, spunea că puțin importă dacă se construiește, pe baza faptelor, o teorie spiritistă și dogme spiritiste. «Eu, zicea el, rămân aici în domeniul științei»¹⁷). Teoriile, dogmele spiritiste, le socotea ca fiind suficient expuse în numeroase lucrări spiritiste¹⁸). Și dacă un corifeu al spiritismului socotește teoria și dogmele spiritiste ca ceva secundar, cu atât mai mult face acest lucru marea majoritate a spiritiștilor. Aceștia se mărginesc la participarea la ședințele spiritiste și la iluzoriile convorbiri cu spiritele, neglând total orice fel de doctrină.

Cu privire la ideea de Dumnezeu, trebuie să menționăm faptul important că, pentru spiritiști, Mântuitorul Iisus Hristos nu este Dumnezeu, ci numai Profetul prin care s'a făcut a doua Revelație a Legii lui Dumnezeu, primul Profet fiind Moise, iar cea din urmă Revelație fiind făcută prin spiritism. Iisus n'ar fi deci decât un inițiat sau chiar un mediu spiritist. În orice caz, pentru doctrina spiritistă, Iisus este un om superior, neobișnuit, dar om. Mai mult chiar, spiritiștii, care îi acordă cu generozitate lui Iisus funcțiunea și misiunea de mediu, îl socotesc, ca pe orice mediu, supus greșelii, «capabil să se înșele»¹⁹). După unii spiritiști, funcțiunea profetică a lui Iisus n'ar fi încetat, deoarece El revine pe pământ ca spirit. Noul Testament, revăzut și corijat de spirite și folosit în cultul spiritist din America, începe cu următoarea declarație: «Eu, Iisus, am apărut ca spirit în 1861 și afirm și declar solemn lumii că a început o nouă eră, o nouă economie, numită venirea lui Hristos. Ea a început în anul 1847», adică atunci când familia Fox ar fi primit primele mesaje la Hydesville²⁰).

Este inutil să mai arătăm cât prost gust și cât ridicol se cuprind în aceste «revelații spiritiste», al căror stil este la antipodul divinei simpli-

16. I. Petreută, *op. cit.*, p. 18, nota 1.

17. Paul Heuzé, *Les morts vivent-ils? Enquête sur l'état présent des sciences psychiques*, Paris, 1921, p. 24.

18. *Ibidem*, p. 21.

19. R. Gardon, *op. cit.*, p. 201.

20. După alte relatări spiritiste, întâmplările din casa familiei Fox ar fi avut loc în anul 1848.

tăți din cuvintele Celui care acum două mii de ani spunea: «Eu sunt calea, adevărul și viața!» (Ioan XIV, 6).

Cosmogonia spiritistă nu prezintă nici ea vreun interes deosebit. Potrivit acestei cosmogonii, lumea a fost creată de Dumnezeu. Ființele vii au apărut mai târziu, după ce pământul a ieșit din haos, și elementele, amestecate la început, s'au rânduit.

Mai departe, doctrina spiritistă învață că, în afară de lumea văzută, Dumnezeu a creat și spiritele, care sunt ființe inteligente ale creației. Ele populează universul în afara lumii materiale. Deși sunt necorporeale, spiritele nu sunt totuși imateriale, ci sunt făcute dintr'o materie foarte fină și atât de eterată, încât nu poate cădea sub simțuri.

Se știe însă că, după învățătura Bisericii creștine, întreaga creație spirituală: îngeri, demoni și suflete ale morților, este de natură pur spirituală, imaterială. Prin urmare, în această privință, ca și în multe altele, este o deosebire fundamentală între doctrina Bisericii noastre și spiritism.

Spiritismul învață de asemenea că, după gradul de perfecțiune la care au ajuns, spiritele fac parte din anumite ordine. Deși nelimitate ca număr, aceste ordine pot fi reduse la trei: acela al spiritelor pure, al celor mijlocii și al spiritelor imperfecte. Pentru a ajunge la perfecțiune, spiritele trebuie să se încorporeze și să treacă prin mai multe existențe succesive. Este vorba aici de faimoasa teorie a reîncarnărilor, de asemenea în totală contradicție cu învățătura creștină.

Pluralitatea existențelor, prin care se realizează treptat perfecțiunea morală, constituie un punct esențial al doctrinei spiritiste²¹). Această învățătură rezumă atât doctrina cât și morală spiritistă. Lanțul acesta aproape nesfârșit al existențelor succesive, prin care sufletul ajunge la purificarea din ce în ce mai deplină, nu este însă nicidecum o noutate adusă de spiritism, ci un împrumut din cugetarea comună indiană. Caracterul sincretist al spiritismului se vedește aici mai bine ca oricând. Ideea vieților succesive apare în India încă de pe vremea **Upa-nișadelor** (vechi scrieri sfinte indiene), exercitând o puternică influență asupra cugetării și religiei indiene dealungul veacurilor. Potrivit concepției indiene despre peregrinarea sufletului prin diferite vieți succesive (**samsâra**), nu oricine poate să ajungă într'o singură viață la un atât de înalt grad de perfecțiune, încât să aibă parte de fericirea «eliberării», a cufundării definitive în Brahma sau Nirvâna. Marea majoritate a oamenilor trebuie să treacă printr'un lung șir de vieți succesive, în care să se purifice neconștient, pentru ca în cele din urmă să se elibereze.

Ideea vieților succesive, pe care o întâlnim de altfel și în orfismul grecesc și în alte părți, se opune întru totul învățaturii creștine despre om și despre destinul sufletului omenesc. Antropologia creștină nu admite existența a trei principii alcătuitoare ale ființei umane, ci numai două: sufletul și trupul. Antropologia creștină nu știe nimic despre pretinsul «perispirit», care ar fi făcând tot felul de minunății în ședințele spiritiste. Și, dacă am admite faimosul lanț al vieților succesive, s'ar prăbuși cu totul concepția creștină despre mântuire, despre respon-

21. Léon Denis, *Christianisme et spiritisme*, Paris, 1920, p. 315.

sabilitatea morală, despre judecata faptelor în viața viitoare și despre sancțiune. Viața viitoare n'ar mai fi decât o «evoluție graduală» spre un pretins «cerc al fericirii»²²), care s'ar afla la capătul extrem de îndepărtat al reîncarnărilor.

În privința felului de viață pe care spiritele o duc în lumea de dincolo, spiritiștii ne dau tot felul de amănunte. Astfel, ei ne spun că spiritele, ca și oamenii, ar fi având între ele simpatii și antipatii, grupându-se după afecțiunile lor, după preocupări și după gradul de perfecțiune la care au ajuns. Când un spirit nu simte niciun fel de atracție față de alt spirit, nimic nu îl obligă să intre în relații cu el. Se mulțumește să-i spună «bună ziua» când îl întâlnește în stradă, și atâta tot. Pentru că într'adevăr spiritiștii știu că în lumea de dincolo există străzi și case²³), ba chiar și teatre, academii, temple, etc., în care spiritele își continuă activitatea de pe pământ, instruindu-se, ascultând conferințele spiritelor mai avansate, discutând, etc.²⁴). După relatările spiritiștilor, spiritul pictorului francez Courbet, șeful școlii realiste în pictură, după ce s'a vindecat de viciul postum al beției, a ajuns în lumea cealaltă directorul unei academii de pictură de mare reputație²⁵).

Toate aceste idei spiritiste, considerate ca «revelări» făcute de spirite, sunt atât de extravagante și ridicole, încât te fac să pui la îndoială integritatea mintală a celor care, nu numai că le gândesc și le cred, dar le și difuzează prin scris. Uneori aceste idei sunt expuse într'un stil prolix, confuz și fără sens, ca și delirul bieților medii căzuți în transă. Inuși învățatul englez William Crookes a remarcat, pe vremea când nu era încă un adept al spiritismului, ci numai un curios cercetător al fenomenelor spiritiste, afectarea, pedantismul de stil al spiritiștilor, ca și lipsa lor de logică. El citează, într'un prim articol asupra acestor chestiuni, cuvintele severe ale lui Faraday, că «mulți câini ar putea ajunge la concluzii mai logice», și le aplică raționamentelor lipsite de logică ale spiritiștilor.

În general vorbind, doctrina spiritismului, pe care n'o putem expune cu prea multe amănunte, este un sincretism de proastă calitate, care nu justifică întru nimic pretenția spiritiștilor că învățătura lor ar forma ultima și suprema religie. Spiritismul își însușește și consideră ca ale sale adevărurile veșnice ale religiei în general: Existența lui Dumnezeu, existența și nemurirea sufletului, existența unei lumi spirituale. Restul, când nu este vorba de idei culese de ici și de colo de prin religiile lumii sau de prin sistemele filosofice, este format în general din bâguieli, care ar fi hazlii dacă nu ar porni, de cele mai multe ori, din minți zdruncinate. Revelația pe care o învoacă spiritiștii nu este decât ecoul propriilor lor gânduri, preocupate de misterul vieții de dincolo. O paralelă mai strânsă între dogmele creștine și teoriile spiritiste nu se poate face. Un teolog

22. Léon Denis, *op. cit.*, p. 338.

23. Lucien Roure, *Le spiritisme d'aujourd'hui et d'hier*, III-e éd., Paris, 1923, pp. 11-12. Spiritul lui Raymond Lodge, fiul ceredat în război al savantului Oliver Lodge, ar fi comunicat prietenilor săi că locuiește într-o casă de cărămidă, înconjurată de copaci și de flori, și că el nu simte «dorința» de a mânca, dar că sunt totuși în lumea cealaltă și spirite care mai simt astfel de nevoi (P. Heuzé, *op. cit.*, p. 96).

24. Scarlat Demetrescu, *Viața dincolo de mormânt*, București, 1928, p. 95.

25. R. Glardon, *op. cit.*, p. 213.

apusean, întreat ce crede despre spiritism și Creștinism, a răspuns: «Dumnezeul nostru și spiritele din lumea de dincolo se contrazic: nu este deci, între ei și noi, împăcare posibilă»²⁶).

Dintre toate dogmele spiritiste, credința în posibilitatea de comunicare cu spiritele celor morți este aceea prin care el este cunoscut și răspândit și prin care exercită o atracție fascinantă și primejdioasă.

Pentru a demonstra însă existența legăturilor cu cei morți, spiritismul aduce o serie de «probe», așa numitele «fenomene spiritiste», fapte ciudate care însoțesc de obicei preținsele mesaje din lumea de dincolo și care nu ar avea altă explicație decât prezența și acțiunea spiritelor.

d) **Practicile spiritismului.** Spiritiștii dau, de sigur, fenomenelor spiritiste o explicație supranaturală, după care aceste fenomene ar fi produse de spiritele celor morți. Acesta este de altfel singurul lor argument, după cum comunicarea cu spiritele este singura lor dogmă specifică. Faptul că s'au obținut mesaje, pe care spiritiștii le socotesc ca venind din lumea de dincolo, nu este însă convingător. Ceea ce trebuie dovedit este tocmai aceasta: că mesajele vin într'adevăr din lumea de dincolo, dela spirite. Identitatea spiritelor este însă imposibil de stabilit. Banalitatea mesajelor scrise, ridicolul faptelor și atitudinilor atribuite spiritelor, contradicțiile flagrante cu ce se știe despre omenii ale căror spirite sunt evocate, toate acestea sunt, dimpotrivă, cele mai bune argumente pentru infirmarea concepției spiritiste. «Newton a uitat fizica, Sfântul Pavel face erezii și vorbește ca un umanitarist»²⁷), Napoleon nu mai pricepe nimic în politică și în strategie militară, Eminescu scrie versuri proaste. După cum spune un cunoscător al spiritismului, «mesajele pe care le posedăm sunt de cea mai dezolantă mediocritate și nu este deloc nevoie să locuiești în lumea cealaltă pentru a fi capabil să le fabrici»²⁸). Mediul cel mai lipsit de imaginație poate, după oarecare exercițiu, să fabrice cu siguranță astfel de mesaje.

O altă dovadă a falsității explicației spiritiste este faptul că spiritiștii notorii, care au făgăduit că după moartea lor vor da probe de existenței lor, n'au mai dat niciun semn. Nici Lombroso, nici Camille Flammarion, nici William James n'au mai frecventat după moarte cercurile spiritiste, de care erau totuși legați.

Să vedem însă ce cred chiar unii dintre adepții cei mai de seamă ai spiritismului despre teoria că faptele neobișnuite care însoțesc mesajele din lumea cealaltă se datoresc spiritelor.

În urma cercetărilor făcute asupra fenomenelor spiritiste, Crookes, pe care spiritiștii îl pun în fruntea listei adepților celebri ai spiritismului, scrie: «Noi susținem că nu s'a probat încă decât într'un mod insuficient că există un agent de direcție altul decât inteligența mediului și că nu s'a dat niciun fel de probă că acest agent ar fi spiritele morților»²⁹). După 24 ani dela aceste experiențe, într'un discurs ținut la Asociația britanică pentru dezvoltarea științelor, Crookes spunea: «Dacă aș pre-

26. P. Heuzé, *op. cit.*, p. 165.

27. Lucien Roure, art. *Spiritisme* în *Dictionnaire apologétique de la foi catholique*, t. IV, col. 1479.

28. *Ibidem*.

29. W. Crookes, *Recherches sur les phénomènes du spiritualisme*, trad. par J. Alidal, Paris, 1923, pp. 179-180.

zenta astăzi pentru prima oară aceste cercetări lumii științifice, aș alege un alt punct de vedere, diferit de cel pe care l-am ales odinioară... Este **antiștiințific** de a chema în ajutor agenți misterioși, atunci când fiecare nou progres al științei ne demonstrează că vibrațiile eterului au puteri și calități cu totul îndestulătoare pentru a explica totul»³⁰).

De asemenea profesorul Charles Richet, atât de mult citat de spiritiști, fiind întrebat de un gazetar ce crede despre spiritism și despre fenomenele spiritiste, a răspuns: «Nu cred niciun cuvânt din spiritism! Nu cred în niciun fenomen spiritist. Dimpotrivă, eu cred în cea mai mare parte a fenomenelor psihice»³¹).

Ca argument suprem trebuie citată însă mărturia celebrului mediu spiritist Daniel Dunglas Home, care a lucrat cu William Crookes și care, pe patul de moarte, a spus: «În ceea ce mă privește, eu n'am întâlnit niciodată spirite în drumul meu. M'am servit de ele pentru a da experiențelor mele o aparență de mister... Nu! Un mediu nu poate crede în spirite. Este chiar singurul care nu poate niciodată să creadă în ele!»³²).

Care este atunci explicația acestor fenomene, dintre care unele nu se pot contesta?

O primă explicație, pe care o dă însuși Crookes, este aceea a fraudei. Multe din fenomenele spiritiste sunt simple trucaje, scamatorii făcute de medii foarte abili, care fac astfel o adevărată profesie. Numai așa se poate explica invocarea, cât ai bate din palme, a unor spectre ca Napoleon, Hanibal sau Iuliu Cezar³³). Faimoasa Florence Cook a fost prinsă trișând³⁴), iar un alt mediu, bine cunoscut, care făcea să apară spiritul lui Abdulah, a fost prins cu o adevărată trusă, din care făcea parte și barba falsă a tot atât de falsului Abdulah³⁵).

Faptul că fenomenele neobișnuite ale spiritiștilor se produc numai în ședințele spiritiste, în care se află de față și un mediu, face ca bănuiala de fraudă sau scamatorie să fie justificată. De asemenea întunericul total sau parțial, considerat uneori ca necesar pentru buna reușită a ședinței, ca și interdicția de a se atinge aparițiile luminoase, justifică, cel puțin pentru unele cazuri, această explicație. De altfel, unii medii au mărturisit uneori aceasta sau chiar au divulgat procedeele folosite de ei pentru producerea faptelor aparent extraordinare. Celebrul mediu Daniel Home, cunoscut din experiențele lui Crookes, a dat pe față, spre sfârșitul carierei sale de mediu spiritist, unele din artificii folosite de el pentru evocarea spiritelor³⁶). Un zgomot mare a făcut, de asemenea, la Paris, procesul fotografului Buguet, care se specializase în fotografierea spiritelor. Constrâns de tribunal, Buguet a mărturisit fraudă și a arătat și trucurile prin care izbutea să înșele buna credință a atâtor naivi. «Cutia cu

30. După P. Heuzé, *op. cit.*, p. 172.

31. *Ibidem*, pp. 121-122.

32. *Ibidem*, p. 173.

33. *Ibidem*, pp. 107-108.

34. *Ibidem*, p. 178.

35. R. Glardon, *op. cit.*, p. 159.

36. Dr. Joseph Lapponi, *L'hypnotisme et le spiritisme, Etude médico-critique*, VII-e éd., Paris, 1920, p. 214.

spirite» a lui Buguet a devenit astfel corpul delict, care a vindecat de spiritism pe unii oameni mai cu judecată³⁷).

Explicarea fenomenelor spiritiste prin fraudă nu poate fi însă generalizată. Crookes spune, și are dreptate, că nu se poate crede că toți medii sunt șarlatani și toți asistenții imbecili³⁸). Așa că este cazul să recurgem la o a doua explicație, tot atât de plauzibilă, aceea a halucinației, a iluziei colective. Faptul că majoritatea fenomenelor spiritiste se produc în întuneric este semnificativ. Apoi, liniștea profundă, atmosfera de mister, convingerea majorității asistenților de realitatea fenomenelor produse, starea de transă a mediului, toate acestea provoacă o tensiune nervoasă, căreia puțini îi pot rezista. Un spectator la o astfel de ședință spiritistă, care nici nu era adept al spiritismului și nici nu a văzut fantoma pe care ceilalți asistenți au văzut-o, scrie: «Am făcut patru ani de război, am cunoscut adevărata frică, dar n'am încercat atunci această groază oribilă pe care mi-a dat-o necunoscutul»³⁹). Tot așa profesorul Lombroso, după ce a asistat la o ședință spiritistă, a spus unor prieteni: «Acum trebuie să plec de aici, pentru că simt că înnebunesc. Simt nevoia să-mi odihnesc spiritul»⁴⁰). Intr'o astfel de atmosferă, în care oamenii cei mai sceptici și mai viguroși sufletește pierd întrucâtva controlul rațiunii, nu este de mirare că se pot produce cele mai ciudate fenomene.

Halucinațiile sunt deci posibile în ședințele obișnuite de spiritism. Se știe de altfel că, cei mai mulți medii sunt ființe dezechilibrate, nevropți, uneori isterici. De asemenea, majoritatea adeptilor sau a celor ce frecventează cercurile spiritiste sunt oameni care au fost loviți de nenorocirea de a pierde pe neașteptate o ființă iubită. Ei merg la aceste cercuri cu o dorință atât de arzătoare de a revedea, de a auzi sau de a simți într'un fel oarecare prezența acestei ființe iubite, încât nu este de mirare că izbutesc într'adevăr să o simtă. Cei mai mulți merg la ședințele spiritiste — și se pare că aceasta este o condiție a reușitei ședinței — cu convingerea fermă că vor vorbi cu un anumit spirit. Se cunoaște, de pildă, cazul lui B. P. Hașdeu, care a devenit spiritist după moartea fiicei

37. *Ibidem*, p. 215. Cf. P. Heuzé, *op. cit.*, pp. 173-174. Este deosebit de interesant și semnificativ faptul că, la acest proces, victimele escrocheriilor lui Buguet n'au vrut să recunoască nici în ruptul capului că au fost înșelate. Cu toată mărturisirea fotografului, care a arătat cum a procedat pentru a «fotografia» spiritele, cu tot efortul judecătorilor de a demonstra că procedeele fotografului nu aveau nimic supranatural, martorii au continuat să declare că portretele executate de Buguet sunt portretele reale ale spiritelor morților lor. Contele de Bullet, de pildă, a declarat: «M'am dus la Buguet și, în imaginea pe care mi-a dat-o, am recunoscut pozitiv portretul sorei mele; sunt perfect conștienți că este chipul ei». Un alt martor a răspuns anchetatorului, care îi arăta cutia din care Buguet scotea spiritele: «M'ați chemat aici ca să-mi spuneți că sunt un imbecil?» (P. Heuzé, *op. cit.*, pp. 174-175).

38. *Op. cit.*, p. 174.

39. P. Heuzé, *op. cit.*, p. 14. Iată cum descrie acest martor ocular ședința la care a participat și la care a încercat o verificare a prezenței spiritului evocat: «Această fantomă, invizibilă pentru mine, executând mai multe deplasări de obiecte — firește într'un întunec complet — pălmindu-mă destul de violent, și desnodând și scotând cravata, unuia dintre asistenți, m'am așezat în mijlocul cercului, mi-am încrucișat brațele și am rugat fantoma să vină să-mi ia portofelul: Am așteptat. Aceasta a durat vreo zece minute... În seara aceea, portofelul meu n'a ieșit din buzunar».

40. J. Lapponi, *op. cit.*, p. 210.

sale Iulia, sau cazul savantului Oliver Lodge, profesor la Universitatea din Birmingham, care a devenit adept al spiritismului după ce a pierdut, în primul război mondial, pe cel mai mic copil al său, Raymond.

Cât de ușor se pot produce aceste iluzii vizuale sau auditive, se vede din povestirea pe care o face un martor ocular al unei ședințe spiritiste foarte reușite. În ședința care avea loc într'un întuneric total, într'un moment în care «spiritul» vorbea printr'o trompetă cu o doamnă emoționată care își recunoscuse mama, martorul acestei scene a atins ușor pe braț, pe picior și pe haină pe această doamnă. Efectul a fost extraordinar. Doamna, cu glas emoționat, a spus că mama ei a atins-o, că «îi simte prezența», că «o recunoaște». Puțin mai târziu, și de data aceasta fără să vrea, aceeași persoană a atins cu cotul pe vecina din dreapta, care a strigat imediat: «Un spirit mă atinge!»⁴¹).

Posibilitatea unor halucinații, a unor iluzii provocate de condițiile în care au loc fenomenele spiritiste, se vede chiar și din mărturia unor oameni de știință. Fizicianul francez Edouard Branly, care a asistat adesea la ședințe spiritiste, întrebat ce crede despre realitatea faptelor la care a fost martor, a răspuns: «Am văzut sau am crezut că văd; poți să-ți faci iluzii asupra unor fenomene pe care nu le poți reproduce în împrejurări identice»⁴²). Și, mai departe, același savant spune: «Sunt citat și eu, din păcate, ca unul care am constatat faptele!... În realitate eu n'am constatat nimic»⁴³). De asemenea, marea savantă Marie Curie, care a asistat la câteva ședințe spiritiste ale unor medii celebri, a declarat totuși: «Eu nu cunosc absolut nimic din toate acestea... Un fapt nu este științific decât atunci când poți să-l urmărești — pe el sau pe alte fapte de aceeași natură — într'un laborator, când poți să-l provoci după voință și în chip sigur»⁴⁴).

Cele două explicații amintite, aceea a fraudei și aceea a halucinației, se pot aplica celor mai multe fenomene spiritiste și în special acelor care par cu adevărat extraordinare și inexplicabile. Adevărul acestor explicații reiese din faptul că oridecâteori s'au încercat experiențe științifice, în plină lumină și în prezența unor oameni de știință, ele n'au reușit. Cel mai adesea medii refuză să reproducă de mai multe ori același fenomen, pentru ca ei să poată fi observat. O experiență încercată la Sorbona, unde trebuia să se producă un fenomen de materializare, nu a izbutit⁴⁵). Iată de ce, în aceste cazuri, explicarea fenomenelor spiritiste prin fraudă sau prin halucinație este foarte potrivită.

Sunt totuși unele fapte neobișnuite, a căror existență obiectivă nu se poate contesta. Unele dintre acestea au fost observate și experimentate după toate legile științifice. Nu se pot contesta de exemplu unele dintre faptele observate și experimentate de William Crookes, care, pentru a exclude posibilitatea fraudei sau a înșelării simțurilor, a recurs uneori chiar la aparate special construite. De asemenea, nu se pot contesta o mulțime de fenomene de telepatie, de vedere la distanță, de su-

41. L. Roure, *Le spiritisme d'aujourd'hui et d'hier*, p. 38.

42. P. Heuzé, *op. cit.*, p. 212.

43. *Ibidem*, p. 213.

44. *Ibidem*, pp. 140-144.

45. Al. N. Ștefănescu, *Adevărul și științele secrete*, București 1928, p. 111.

gestie, de hipnotism. Pentru explicarea acestor fapte însă, nu este nevoie să se recurgă la intervenția spiritelor, deoarece majoritatea lor au explicații științifice bine întemeiate.

Una dintre aceste **explicații științifice** este aceea a **hipnotismului** sau a **sugestiei**. Mediul căzut în transă hipnotică vorbește sau execută ceea ce i se dictează de către hipnotizor sau ceea ce îi sugerează, inconștient, asistenții. Alteori fenomenul este invers: mediul izbutește să realizeze acea sugestie în massă, prin care își convinge spectatorii de realitatea celor mai absurde halucinații. Cât de puternică poate să fie această sugestie, se știe. Experiențele făcute de diferiți oameni de știință au arătat că sugestia este posibilă și că ea poate fi provocată și asupra unor oameni normali suflătește, dar mai ales asupra oamenilor nervoși, bolnavi, cu voința slabă. La Institutul Salpêtrière din Paris s'a făcut următoarea experiență: s'a lipit un timbru poștal pe spatele unui bolnav hipnotizat, spunându-i-se că i s'a pus o vezicătoare; locul acela s'a înroșit, s'a umflat, apoi a apărut un abces, care după aceea s'a deschis⁴⁶⁾. O altă experiență a fost făcută cu un condamnat la moarte, căruia i s'a spus că i se vor tăia vinele în baie. Deși condamnatului nu i s'a făcut decât o ușoară zgârietură la ceafă, în același timp colorându-se treptat apa din baie cu un lichid roșu, puterea sugestiei a fost atât de mare, încât condamnatul a murit într'adevăr. În sfârșit, o altă experiență făcută tot la Salpêtrière, în care o tânără fată complet neinstruită a ținut, în stare de hipnoză, prelegerea profesorului hipnotizator⁴⁷⁾, a demonstrat că sugestia este posibilă, că ea poate fi provocată oricând și că poate fi o explicație plauzibilă și pentru unele fenomene spiritiste. Faptul că majoritatea mediilor, ca și a adepților spiritismului, sunt oameni cel puțin zdruncinați suflătește, dacă nu de-a-dreptul nevropați sau isterici, face ca această explicație să fie valabilă cel puțin în unele cazuri.

Explicarea fenomenelor spiritiste cu ajutorul **inconștientului** este de asemenea valabilă în foarte multe cazuri. Fără să dăm inconștientului importanța exagerată pe care i-a dat-o școala psihanalitică, trebuie să adăugăm totuși existența lui. Acest inconștient, care cuprinde tot ceea ce este inaccesibil evocării voluntare, se poate descărca, fie în somn, fie în stare de nevroză, fie în timpul unui delir. Apar atunci la suprafață sentimente, idei, deprinderi complet uitate, care par inexplicabile, ciudate, supranaturale. Se citează de exemplu cazul unei tinere femei, analfabetă, care în timpul unei febre puternice, a început să vorbească în limbile latină, greacă și ebraică. În urma anchetei care s'a făcut, s'a constatat că bolnava trăise în copilărie la un bătrân pastor protestant, care avea obiceiul de a citi cu glas tare în aceste limbi, plimbându-se pe coridorul dinspre bucătărie. Cercetându-se cărțile acestui pastor, s'a constatat că bolnava reproducea, în mod inconștient, fraze și pasagii din aceste cărți, auzite și uitate încă din copilărie, dar rămase totuși în inconștientul ei⁴⁸⁾. În același fel se pot explica ușor cazurile de vorbire sau scriere în limbi necunoscute ale unor medii spiritiști și mai ales cazurile de dedublare a

46. P. Heuzé, *op. cit.*, p. 176.

47. *Ibidem*, p. 205

48. R. Glardon, *op. cit.*, p. 176.

personalității, când un bolnav trăiește alternativ viața a doua personalități distincte.

Faptele obișnuite, banale, ale spiritismului, se explică încă mai ușor. Paharele care aleargă și mesele care saltă, bat dintr'un picior sau se învârtesc, sunt mișcate de cele mai multe ori prin contracțiunile musculare inconștiente ale asistenților ⁴⁹). Uneori este suficient ca unul singur dintre asistenți să imprime obiectului mișcarea, pentru ca apoi ceilalți să ajute această mișcare, tot inconștient ⁵⁰). În ceea ce privește zgomotele misterioase care se aud în timpul ședințelor spiritiste, s'a demonstrat de unii medici, încă dela apariția spiritismului modern, că ele se pot datora unor contracțiuni rapide ale unor mușchi. Un medic a demonstrat acest lucru, executând el însuși astfel de mișcări, care provocau zgomote regulate și succesive ⁵¹). În ceea ce privește glasurile misterioase care se aud în ședințele spiritiste, în afară de cazurile de înșelătorii grosolane sau de halucinații, ele se pot datora faptului că mediul sau unul dintre asistenți ar putea fi un ventrilog ⁵²). Ventrilogii pot produce, fără să deschidă gura, sunete articulate sau nu, care ies totuși din gâtul lor.

Cea mai plauzibilă explicație este însă aceea după care toate fenomenele spiritiste — este vorba, firește, de fenomenele incontestabile, nu de cazurile de fraudă sau halucinații — sunt fenomene anormale, cazuri de patologie mintală și sufletească. După părerea medicilor și a cercetătorilor care s'au ocupat de psihologia patologică, transele mediilor nu sunt altceva decât stări de somnambulism sau semi-somnambulism, stări auto-hipnotice, în care medii copiază inconștient, fie personaje istorice, fie pure fantezii ⁵³). În această stare, foarte asemănătoare cu crizele de epilepsie sau histerie, mediul crede — și convinge și pe ceilalți — că este pătruns de un spirit străin, de sufletul unui mort, care, prin el, scrie, vorbește, se mișcă.

În stările de transă spiritistă, de somnambulism sau semi-somnambulism, bolnavul ia, în timpul crizei, o înfățișare nouă. Trăsăturile feței i se schimbă, glasul capătă alt timbru și alte intonații, bolnavul acționează cu totul diferit de felul său obișnuit de a fi, jucând perfect rolul personajului pe care îl reprezintă: Napoleon, Maria Antoaneta, un fachir indian sau chiar un locuitor din planeta Marte. De cele mai multe ori bolnavul capătă o forță fizică extraordinară — ca și nebunii furioși de altfel —, căreia câțiva oameni normali nu-i pot rezista ⁵⁴).

În acest fel, nu mai este de mirare că un mediu spiritist, căzut în transă, scrie ca Eminescu, încearcă să-și gătuiască spectatorii ca Nero, își trage o șuviță de păr pe frunte și ține degetul la butonieră ca Napoleon sau izbutește să miște cu ușurință greutatea foarte mari. Ca toți somnambulli, care nu își amintesc nimic din ce au făcut, tot așa și medii spiritiști își joacă acest rol în chip cu totul inconștient. În aceste cazuri, adică în cazurile în care medii cad într'adevăr în transă, ei nu pot fi

49. J. Maxwell, *op. cit.*, p. 182.

50. J. Lapponi, *op. cit.*, p. 223.

51. *Ibidem*, p. 220.

52. *Ibidem*, p. 223.

53. T. K. Oesterreich, *Les possédés*, trad. par René Sudre, Paris, 1927, p. 451.

54. *Ibidem*, pp. 29-39.

acuzati de rea credință și de fraudă. Ceea ce este însă în afară de orice îndoială este faptul că preținsele revelații ale spiritelor prin mijlocirea mediului nu sunt altceva decât crize de somnambulism sau stări auto-hipnotice ale mediului.

Din teoriile și ipotezele arătate mai sus, niciuna nu poate explica singură, în întregime, fenomenele spiritiste. Toate la un loc însă oferă o explicație suficientă a acestor fenomene, aparent inexplicabile.

II. ATITUDINEA BISERICII ORTODOXE FAȚĂ DE SPIRITISM

Biserica Ortodoxă nu a procedat la o condamnare oficială a spiritismului, cum a făcut Biserica Romano-Catolică, deoarece printre credincioșii Bisericii Ortodoxe spiritismul n'a fost niciodată atât de răspândit și primejdios ca printre credincioșii romano-catolici și protestanți. Totuși, Biserica Ortodoxă a luat, cu diferite prilejuri, o atitudine de totală condamnare și prohibire a spiritismului, vădindu-se astfel că nu poate să existe acord între Biserica Ortodoxă și spiritism. Rezumându-ne la strictul necesar, vom arăta în cele ce urmează că Sf. Scriptură, Sf. Părinți și Biserica Ortodoxă în general sunt împotriva doctrinei și practicilor spiritismului.

a) **Sf. Scriptură.** Revelația biblică, atât a Vechiului cât și a Noului Testament, interzice toate practicile spiritiste. În special Legea lui Moise oprește, sub pedeapsa cu moartea, aceste practici, luate probabil de Evrei dela Egipteni. «Nu umblați după cei ce chiamă duhurile morților și după vraci. Nu stați cu ei de vorbă, ca să nu vă spurcați cu ei»⁵⁵). Cei ce chiamă duhurile morților sunt socotiți în Vechiul Testament ca fiind tot atât de păcătoși ca și vrăjitorii și deci meritând aceeași pedeapsă. «Cine va umbla după chemătorii de duhuri ale celor morți și după vraci, ca să se desfrâneze cu ei, eu îmi voi întoarce cu mânie fața către el și-l voi stârpi din mijlocul poporului său»⁵⁶). Cei ce vor avea de-a-face cu acești chemători de duhuri vor fi pedepsiți, iar cei ce vor fi prinși că se îndeletnicesc cu aceste practici să fie omorâți: «Bărbatul sau femeia care se vor îndeletnici cu vrăjitorie, fără milă să fie omorâți, cu pietre să-i ucideți. Sângele lor să fie asupra lor!»⁵⁷). În Deuteronom, evocarea morților este trecută între «grozăviile săvârșite de popoarele păgâne și interzise poporului ales: «Să nu se dovedească la tine vreunul care arde în foc pe fiul sau pe fiica sa, nici fermecător, nici vrăjitor, nici descântător, nici mag, nici din cei care întreabă morții, căci este grozăvie înaintea Domnului cel ce săvârșește acestea, și din pricina acestei uriciuni Domnul Dumnezeuul tău îl va goni din fața Sa»⁵⁸). Regele Saul, care a călcat această poruncă divină, punând pe o vrăjitoare să cheme spiritul lui Samuel, a fost pedepsit: «Însă Saul a murit din pricina păcatului pe care îl săvârșise împotriva Domnului, fiindcă nu păzise porunca Domnului, ci întrebase pe cei ce chiamă morții, ca să i se arate descoperire. Pentru aceasta l-a și lăsat să moară, iar regatul lui l-a trecut lui David,

55. *Levitic*, XIX, 31.

56. *Levitic*, X, 6.

57. *Levitic*, XX, 27.

58. *Deuteronom*, XVIII, 10-12.

fiul lui Iesei»⁵⁹). Proorocul Isaia interzice și el, ca și Moise, «legăturile cu cei ce chiamă duhurile»⁶⁰).

În toate aceste locuri din Vechiul Testament, chemarea morților este interzisă Evreilor, condamnată și considerată ca o vrăjitorie, ghicitorie sau magie. Spiritiștii se leagă, ce-i drept, de singurul loc din Vechiul Testament, care s'ar țarea că vine în sprijinul tezei lor: I Samuel XXVIII, unde se arată că Saul, încolțit de dușmani, a pus pe o vrăjitoare din Endor să cheme spiritul lui Samuel, pentru ca să primească dela el sfat și îndrumare. Unii Sfinții Părinți ai Bisericii însă, comentând acest text, sunt de părere că este vorba aici de o simplă intervenție diavolească și că deci nu s'a arătat într'adevăr spiritul lui Samuel⁶¹).

Noul Testament nu condamnă direct și formal practicile spiritiste. Mântuitorul a condamnat însă, în repetate rânduri, pe cei care cer probe și dovezi pentru credința lor: Credința însăși, așa cum a definit-o Sf. Apostol Pavel, ca «dovada celor nevăzute»⁶²), exclude probele materiale. Fariseilor care cereau semne din cer, Mântuitorul le-a spus într'istat: «Pentru ce neamul acesta cere semne?»⁶³). Necredinciosului Toma El i-a îngăduit într'adevăr să se convingă de învierea Sa, dar l-a muștrat pentru îndoiala lui și a fericit pe cei ce n'au văzut și au crezut⁶⁴). Iar în parabla cu bogatul nemilosiv și cu săracul Lazăr, Mântuitorul arată inutilitatea probelor de dincolo de lume pentru cei necredincioși: «Dacă de Moise și de profeți nu ascultă, nu se vor îndupleca nici când va învia vreunul dintre morți»⁶⁵).

b) **Sfinții Părinți.** Sfinții Părinți au atins în scrierile lor și chestiunea comunicării cu spiritele morților, deși practica aceasta pare să fi fost puțin răspândită în timpul lor. Argumentele pe care ei le aduc împotriva chemării spiritelor morților sunt pline de înțelepciune, de vigoare, de logică și perfect conforme cu învățătura revelată. Sf. Ioan Gură de Aur, de pildă, în omiliile sale despre Lazăr, caută să explice pentru ce morții nu se arată celor vii. «Nu căutați, spune el, să aflați din gura morților adevăruri pe care Scripturile ni le oferă în toate zilele, cu mult mai multă limpezime. Dacă Dumnezeu ar fi socotit folositor ca morții să se arate celor vii, n'ar fi împiedecat acest lucru, El care are atâta grijă de noi. Dar trebuie notat că dacă aceste apariții ar fi fost frecvente, nu s'ar mai fi ținut seamă de ele. Mai ales cu ajutorul lor diavolul și-ar fi strecurat învățăturile sale perverse. Nimic nu este mai ușor pentru el decât să evoce fantome sau să pună pe cineva să se facă mort și apoi să-și bată joc de credulitatea mulțimii, printr'o înviere simulată. Dacă uneori simple visuri, în care unii cred că aud glasul morților, dau loc la atâtea înșelătorii, falsități, perversiuni, ce s'ar întâmpla dacă morții ar reveni în mod obișnuit printre cei vii și dacă oamenii ar trăi cu acest gând? Ce teren pentru vicleniile duhului rău! Nu se complace el în toate prefăcătoriile?

59. I *Cronici*, X, 13-14.

60. *Isaia*, VIII, 19-20.

61. Sf. Grigorie de Nissa, *Epistola despre pitonisa*, Migne, P. G., t. XLV, col. 108-113.

62. *Evrei*, X, 1.

63. *Marcu*, VIII, 12.

64. *Ioan*, XX, 29.

65. *Luca*, XVI, 31.

Știind aceasta, Dumnezeu a tăiat scurt vicleniile lui și, din dragoste pentru noi, El n'a îngăduit ca cineva să revină din lumea cealaltă pe acest pământ, pentru a învăța pe cei vii despre lucrurile din viața cealaltă»⁶⁶).

Intr'adevăr, lui Dumnezeu nimic nu-I este cu neputință și nimic nu se opune credinței în posibilitatea comunicării dintre cei vii și cei morți, în cazuri excepționale. În **Pateric** și în **Viețile Sfinților** se întâlnesc adeseori astfel de cazuri excepționale, care, prin raritatea lor, prin scopul lor, prin urmările lor și prin condițiile în care se produc, sunt adevărate minuni. Dar dela aceste minuni și până la a admite că legăturile celor vii cu morții se pot produce oricând și oricum, și că morții stau la dispoziția celor vii, jucându-se de-a fantomele, este o distanță ca dela cer la pământ. De asemenea, felul în care doctrina creștină zugrăvește viața de dincolo, în care sufletele morților așteaptă cutremurate judecata lor, este departe de a semăna cu ceea ce reiese din doctrina spiritistă. Spiritele care cântă din trâmbițe în ședințele spiritiste, desnoadă cravatele oamenilor, ciușesc sau pălmuesc asistenții și fac tumburi, nu pot fi decât scamatori de bălci, nebuni care izbutesc să zăpăcescă și pe cei sănătoși sau, așa cum spune Sf. Ioan Gură de Aur, diavolul însuși, pentru care toate acestea sunt și posibile și potrivite. Este un păcat grav pentru un creștin, fiu al Bisericii lui Hristos, să creadă că Dumnezeu are nevoie, pentru a se descoperi oamenilor, de mesageri care ciocănesc în pereți și în mobile, fac să danseze mesele și să alege paharele sau se pretează la cele mai ridicole și uneori cele mai disgustătoare exhibiții. Nu numai doctrina revelată, dar și cel mai elementar bun simț respinge astfel de lucruri.

Ca și Sf. Ioan Gură de Aur, Fericitul Augustin nu socotește ca absolut imposibile legăturile dintre cei vii și cei morți. Mai mult chiar, el crede că realitatea unor astfel de comunicări nu se poate contesta, dar că ele sunt cu totul excepționale. Dacă unii Sfinți s'au arătat câteodată celor vii pentru a-i vindeca de o boală sau pentru a-i ajuta într'un fel sau altul, aceasta nu înseamnă că orice mort se poate amesteca în viața celor vii. «Aceasta spune Fer. Augustin, aparține ordinii excepționale, ordinii miraculoase. Să spunem mai curând că, dacă puterea divină acordă o astfel de intervenție martirilor, aceasta însemnează că morții n'au în chip natural o astfel de facultate. Și apoi, Dumnezeu, în acest caz, n'ar interveni prin mijlocirea îngerilor?»⁶⁷). În sprijinul acestei afirmații, Fer. Augustin aduce cel mai omenesc, cel mai duios și mai convingător argument: «Dacă ar fi adevărat că sufletele morților se interesează de treburile celor vii și dacă ele însele ar apărea în vis, duioasa mea mamă — pentru a nu vorbi decât de mine — nu m'ar părăsi niciodată în timpul somnului meu, ea care m'a urmat, în viața ei, și pe uscat și pe mare. Departe de mine gândul că o viață fericită o va fi făcut crudă, până într'atât încât să nu vină să mângâie tristețea fiului ei, când vreo suferință îi strânge inima; fiul său, pe care l-a iubit atât de mult și pe care n'a vrut niciodată să-l vadă întristat»⁶⁸).

Intr'adevăr, de ce la ședințele din saloanele spiritiste nu apar spiri-

66. *Despre Lazăr*, Omilia IV, 3. Migne, P. G., t. XLVIII, col. 1010.

67. *Despre grija pe care trebuie s'o avem pentru morți*, cap. XXVI. Migne, P.L., t. XL, col. 607.

68. *Ibidem*, col. 604.

tele morților apropiați ai celor prezenți? Dece apar de obicei spirite fără identitate precisă, anonime, sau spirite ale unor oameni celebri, morți de sute sau mii de ani? Ce nevoie au spiritiștii moderni de spiritul lui Nero sau al Cleopatrei, de Iuliu Cezar sau de Napoleon, care, uitând că au purtat toga romană sau faimoasa redingotă cenușie, se pricep să desnoade pe întuneric o cravată stil secolul XX? Dece nu se prezintă în aceste ședințe spiritiste mai ales spiritele marilor creatori și adepți ai acestor credințe? William Crookes ar putea face, abia acum, cele mai convingătoare experiențe, iar Allan Kardec ar fi într'adevăr ascultat și crezut de urmașii săi. Dece nu apare odată Camille Flammarion, care a făgăduit prietenilor săi să le trimită vești din lumea cealaltă și care de trei decenii și-a uitat promisiunea?

c) **Biserica Ortodoxă în general.** Dacă revelația creștină se opune total comunicării cu spiritele morților și Sfinții Părinți au argumente atât de frumoase împotriva practicilor spiritiste, putem spune că Biserica Ortodoxă în general se opune spiritismului. Căci am văzut cum, în afară de practica spiritistă, spiritismul are și o doctrină, pe care o opune învățaturii revelate a creștinismului, socotind-o de asemenea revelată. Credința în existența «perispiritului» și în reîncarnare, concepția despre o viață viitoare în care spiritele au aproape toate nevoile vieții pământești, lipsa totală a ideii de raiu și iad, precum și o mulțime de alte învățături spiritiste peste care am trecut, fac ca Biserica Ortodoxă să condamne total și absolut spiritismul, deși n'a făcut-o până acum în chip oficial.

Biserica Ortodoxă are motive să condamne spiritismul și din cauza consecințelor lui practice. Înainte de toate, practicarea spiritismului închinată în ea o imensă **primejdie religioasă și morală**. Cel ce se dedă practicilor spiritiste este un renegat al credinței creștine și un păcătos care calcă poruncile Bisericii. Cât despre primejdia morală, ea este tot atât de mare. Suferința unui doliu trebuie suportată de un creștin ca un mijloc de purificare morală trimis de Dumnezeu însuși. Orice încercare de comunicare cu cei morți, oricât de zadarnică ar fi, este o revoltă împotriva lui Dumnezeu și a hotărârilor Sale. Consecințele morale ale unei astfel de revolte sunt incalculabile. Să te lezezi de religia iubirii, a luminii, a bucuriei și a frumosului, ca să trăiești într'un întunecec lugubru, între draperii negre și într'o liniște sinistră, înseamnă să te expui unei totale deformări sufletești.

În afară de acestea, **primejdiile psihice** ale spiritismului sunt tot atât de mari. Cu toată falsitatea lor, comunicările spiritelor au dus, în repetate rânduri, la cele mai grave urmări. Somnul hipnotic, în care cad unii medii spiritiști, și starea de transă în general, repetată neconținut, duc la demențe de tot felul, începând dela stările de nevroză mai simplă, de histerie sau neurastenie, până la cele mai grave forme de alienație mintală. Este lucru știut, că cea mai mare parte dintre medii celebri au murit nebuni sau atinși de grave turburări nervoase⁶⁹). Aceeași primejdie amenință și pe cei ce asistă la ședințele spiritiste și dintre care mulți au sfârșit în același fel. La spitalele din Paris există o anumită formă de

69. J. Lapponi, *op. cit.*, p. 271.

boală nervoasă, numită «delir spiritist»⁷⁰), ceea ce arată seriozitatea și gravitatea acestei situații.

Iată ce spune un fost mediu despre consecințele oribile ale practicilor spiritiste: «Am fost mediu timp de opt ani. În acest timp sănătatea mea morală și sufletească s'a resimțit îngrozitor. Nu mi-am redobândit sănătatea decât după ce am părăsit spiritismul. Astăzi aș prefera să am holeră în casă decât să mai fiu mediu spiritist. În tot timpul acestor opt ani, influența satanică a spiritismului m'a lipsit complet de rațiune... până într'atât, încât, împins de dorința de sinucidere, mi-am tăiat brațul în patru locuri și n'am putut fi salvat decât prin eforturi supraomenești»⁷¹).

Poate deci Biserica Ortodoxă să susțină o astfel de credință sau măcar poate ea să rămână pasivă față de o astfel de primejdie religioasă și morală, care amenință pe credincioșii ei? De sigur că nu. Spiritismul nu numai că a izbutit să turbure sufletește și să sdruncine mintal nenumărați oameni de bună credință, care au alergat la practicile spiritiste pentru a-și alina durerea pierderii vreunei ființe iubite, dar el a izbutit să desonoreze moartea, în fața căreia toate religiile lumii s'au înclinat ca în fața unui lucru sacru⁷²). De aceea, nicio condamnare a spiritismului nu poate să fie îndeajuns de aspră.

CONCLUZII.

Din toate cele arătate mai sus a reieșit, credem, faptul că spiritismul, sub forma în care este cunoscut și practicat astăzi, nu este cu nimic original, nu este ceva nou. El nu este decât o reeditare a superstițiilor vechi cât lumea, o continuare a animismului primitiv, a magiei, a șamanismului și a vrăjitoriei. Departe de a fi o nouă revelație sau, cum se pretinde adesea, o întoarcere la creștinismul primitiv, spiritismul este o curioasă anomalie istorică. El reprezintă în secolele XIX și XX, secolele științei, tehnicii și civilizației, o absurdă întoarcere la primitivism. În același timp, în plin creștinism, spiritismul încearcă să reinvieze păgânismul și idolatria antică. De aceea știința și Biserica trebuie să lupte cu puteri unite împotriva acestei pseudo-științe și pseudo-religii.

Din învățătura Bisericii noastre Ortodoxe, putem trage următoarele concluzii:

a) Manifestările celor morți față de cei vii sunt posibile. Aceste manifestări, atestate de Sf. Scriptură și de Sf. Părinți, sunt însă minuni, sunt cazuri extraordinare, care poartă toate semnele adevăratelor minuni. Comunicări obișnuite cu spiritele nu există însă și nu pot să existe. Posibilitatea lor este exclusă și de bunul simț, și de rațiune, și de revelație.

b) Ceea ce adepții spiritismului dau drept fenomene neobișnuite, care demonstrează realitatea comunicărilor cu spiritele, sunt de fapt fie înșelătorii grosolane, fie halucinații, fie manifestări bolnăvicioase ale unor nevropatii. Alteori aceste fenomene, deși într'adevăr neobișnuite, nu sunt însă inexplicabile, ci se datoresc unor mecanisme psihice încă insuficient cunoscute. Reproducerea lor în alte împrejurări și situații decât ședințele

70. R. Glardon, *op. cit.*, p. 244.

71. *Ibidem*, p. 233.

72. L. Roure, art. *Spiritisme*, în *Dict. apologétique*, t. IV, col. 1480

spiritiste demonstrează îndeajuns acest lucru. În sfârșit, fenomenele cu adevărat extraordinare pot să fie și lucrări satanice. Aspectul desgustător al mediilor în timpul transei și consecințele funeste de ordin moral, fizic sau sufleteșc ale spiritismului, dau suficiente argumente în acest sens.

c) Atitudinea Bisericii Ortodoxe față de spiritism nu poate fi deci decât aceea a unei totale condamnări, a unei interziceri absolute de a se practica spiritismul. Doctrina absurdă a spiritismului, plină de erori, de confuzii, naivități și contradicții, trebuie combătută de Biserică, iar practicarea spiritismului, atât de vătămătoare din punct de vedere religios, moral și social, trebuie desființată.

d) Deoarece spiritismul se practică în deosebi de persoane care au suferit pierderea vreunei ființe iubite: copilul, soția, mama, etc., trebuie ca slujitorii sfintelor noastre biserici din localitățile în care este bănuială că se practică spiritismul să lămurească pe credincioși și să dea îngrijiri sufletești speciale acelorora dintre ei care au suferit pierderi grele în familie. Acești oameni, ca și toți cei care, din pricina turburărilor sufletești, aleargă la doctrinele și practicile ocultiste, trebuie tratați cu multă grijă, pricepere și iubire creștină, deoarece pierderea sufletelor lor va atârna greu cândva în balanța cu care se va judeca vrednicia preoțească a slujitorilor sfintelor noastre altare.

e) Combaterea spiritismului și a ocultismului în general reprezintă o operă de însănătoșire morală mult folositoare, deoarece unii oameni, care și-au pierdut busola sufletească și și mai prăpădesc încă timpul și energia în camerele obscure ale ședințelor spiritiste, pot fi redați vieții active, liniștiți și întremați sufletește.

PATIMILE OMENEȘTI PIEDICĂ ÎN CALEA MÂNTUIRII

Desăvârșirea morală constituie, atât după concepția creștină, cât și după judecata naturală, starea ideală a naturii umane, spre care năzuiesc și se străduiesc, în mod diferit, dar statornic, toți oamenii.

Împotriva, viața păcătoasă, cu deosebire în forma ei cea mai gravă și agresivă, pe care i-o dau patimile sau viciile, este privită unanim ca o stare și lucrare opusă desăvârșirii morale și de care trebuie să se ferească toți.

Viața virtuoasă și viața pătimasă sau vicioasă sunt cele două moduri opuse, în care omul își poate trăi existența sa pe acest pământ.

Dar, pe când viața virtuoasă este un progres spre desăvârșire și fericire, cea pătimasă este o decădere și o sursă de nenorociri. Prima este sănătoasă, liniștită, lumincasă și rodnică; cea de a doua, bolnavă, tulburată, întunecată și stearpă.

Patimile reprezintă pentru ființa umană cea mai gravă și mai permanentă primejdie, întrucât o fac să decadă la cel mai scăzut nivel posibil, o vatamă adânc și o sortesc pieririi. Nimic nu atacă mai mortal pe om și nimic nu ruinează mai mult viața socială ca acești dușmani înverșunați.

Patimile sunt cancerul vieții morale. Intocmai ca această boală necruțătoare, patimile sunt o creștere exagerată și anormală a unor tendințe în dauna altora și sfârșesc, ca și cancerul, prin distrugerea totală a organismului fizic și moral.

Succesul, pe care-l obțin împotriva noastră, se datorește mai ales slăbiciunii poziției noastre și faptului că ele nu se arată totdeauna în forma lor reală, ci deghizate în chipuri inofensive sau chiar seducătoare.

Pentru a combate opera lor nefastă, este, de aceea, nevoie, mai întâi, de o perfectă identificare a lor, apoi, de o inventariere a părților noastre slabe, precum și a armelor, de care putem dispune împotriva lor.

Acestea sunt tocmai obiectivele, pe care le vom urmări în cele ce urmează.

Pentru o strictă delimitare a subiectului nostru și pentru înlăturarea unei confuzii posibile, socotim necesar să precizăm, dela început, sensul în care folosim noi aici noțiunea de «patimi». Se simte nevoia unei prealabile precizări, pentru că, în limba română, cuvântul «patimă» are trei sensuri diferite. Este, mai întâi, sensul de suferință în genere și se folosește și ca verb (a pătimi). Un al doilea sens este acela de suferință nevinovată și mântuitoare, pornită dintr-o iubire nemărginită, care este folosit numai în expresia «Patimile Domnului». Al treilea sens și cel mai răspândit este cel peiorativ, de păcat cronic, aproape identic cu acela de viciu, sens tocmai opus celui arătat mai sus, întrucât acesta din urmă este expresia unui egoism exagerat și al unei robiri vinovate și pierzătoare.

Cuvântul «patimă» este singurul folosit în graiul poporului și în cultul divin ortodox pentru a exprima deopotrivă aceste două sensuri din urmă, dar pe care nu le confundă niciodată, datorită îndeosebi contextului apropiat, în care se găsește. Cu ultimul sens se află deasemeni și în **Invățătura de credință creștină ortodoxă**, cel mai nou îndreptar al credinței, apărută sub îndrumarea și supravegherea I. P. S. Patriarh Justinian, în 1952. (Intr. 255, p. 133 și într. 337, p. 168).

Cuvântul «pasiune» a căpătat cu vremea, în românește, un sens bun, întrucât desemnează o direcție moralmente acceptată, ca în expresia «pasiunea studiului».

Cât despre termenul de «viciu», acesta nu e folosit deloc în vorbirea poporului, nici în cărțile de cult, nici în scrierile Sf. Părinți, care toate se servesc exclusiv de cuvântul «patimă». Cuvântul «viciu» aparține acum numai limbei culte.

De asemenea, cuvântul «patimă» este mai potrivit pentru realitatea și caracterul religios pe care le exprimă și, în același timp, mai cuprinzător.

Insfârșit, acest termen derivă, etimologic, mai direct dela sursă, întrucât vine dela grecescul *πάθος, πάθημα*.

Iată suficiente temeiuri, care ne îndreptățesc pe deplin de a folosi aici termenul de «patimă», cu sensul lui moral negativ de stare sufletească și trăire păcătoasă, de păcat cronic.

Și acum, după ce am lămurit această chestiune, să încercăm a răspunde la prima întrebare ce se pune, și anume: ce este patima, cu alte cuvinte, care este **ființa patimei**?

În scopul acesta trebuie să spunem că, întrucât patima este o realitate păcătoasă, pentru a-i determina ființa, este nevoie să amintim, mai întâi, ce este păcatul, patima nefiind decât o specie a acestuia.

Astfel, în **Invățătura de credință creștină ortodoxă** (p. 375), păcatul se definește ca fiind «călcarea cu deplină știință și cu voe liberă, prin gând, cuvânt sau faptă, a voinței lui Dumnezeu».

Aceleași elemente intră și în definirea patimei, numai că la acestea se mai adaugă o stare sufletească de împietrire în fapte rele, o voință îndărătnică de a călca legea morală, o înclinare puternică, exclusivă și permanentă în această direcție.

Deci, în patimă, nu avem deaface cu o călcare singulară a legii divine, făcută cu știință și voință, ci cu o stare păcătoasă, cu o voință păcătoasă persistentă, cu o boală cronică a firii umane. Patima înseamnă o îmbrățișare totală a păcatului, o aderență integrală și exclusivă la păcat, o direcționare totală și constantă spre călcarea legii divine.

Patima este un păcat devenit cronic, «un lanț greu al păcatelor» (**Triod**, ediția 1930, p. 408).

De aici rezultă și gravitatea mult mai mare, pe care o prezintă patima, în comparație cu păcatul. Într'adevăr, un păcat este, adesea și în bună parte, rezultatul unei conjuncturi de ispite și ocaziuni, care presează din afară asupra voinței; este înfrângerea după o luptă cu vrăjmași foarte puternici, dar numai pentru un singur caz și un singur moment. De aceea, adesea, păcatul nu produce prea multe turburări și nu lasă urme prea durabile în ființa făptuitorului.

Cu patima, situația este cu totul diferită. Patima crește organic din ființa pățimașului, deși ca ceva monstruos, și-și impune pretențiile chiar și împotriva împrejurărilor neprielnice pentru satisfacerea patimei. Pățimașul nu mai luptă contra dușmanului, ci a capitulat cu totul și chiar s'a aliat cu el.

Aceasta se explică prin aceea, că patima produce în viața sufletească a pățimașului un dezechilibru radical, o dezorganizare totală.

Astfel, prin patimă, simțirea își răstoarnă ierarhia firească a valorilor, în sensul că toate plăcerile și durerile, care nu-s legate de patimă, devin indiferente și șterse. Pe pățimaș nu-l interesează decât gustarea plăcerii, pe care o urmărește obsedant și căreia îi sacrifică totul.

Inteligența pățimașului este cu totul înrobătă de patimă, ea nu mai îndeplinind niciun act intelectual decât în funcție de patima sa. Logica nu este desființată, dar este alcătuită din sofisme adecvate patimei respective. Inteligența îndeplinește rolul de furnizoare de argumente pentru sprijinirea hotărârilor dictate de patimă.

Devenind astfel cu totul subiectivă, inteligența nu mai este capabilă de a-și îndeplini rolul său de instrument în cunoașterea adevărului obiectiv.

Prin reducerea la latura care-l interesează, câmpul de cunoaștere al pățimașului se îngustează. Călăuzit numai de plăcere, pățimașul ignorează toate aspectele realității, afară de cel interesat și, astfel, cunoaște realitatea în mod unilateral și fragmentar.

Lumea pățimașului este îngustă și săracă. Această îngustare a realității externe, pe care Sfântul Maxim Mărturisitorul o numește «sfâșierea firii», se produce — cum susține dânsul — și în firea omului pățimaș, care gravitează în întregime în jurul patimei, mutilând-o monstruos.

Această «sfâșiere a firii» se extinde și în domeniul raporturilor dintre oameni. Căutând mereu satisfacerea plăcerii și procurarea obiectelor necesare pentru aceasta, intrăm, vrând-nevrând, în conflict cu semenii noștri sau le stărnim ura, invidia și alte patimi.

În sfârșit, patima aservește îndeosebi voința, din care face o roabă, redusă la rolul de a-i executa orbește toate poftele. Căci patima este, în fond, o neagră și cât se poate de grozavă robie.

O altă trăsătură caracteristică a patimei, (Pr. Prof. D. Stăniloae: **Despre patimi**, curs litografiat 1946-1947, p. 41), este setea fără margini, care-și caută astămpărarea și nu și-o poate afla, pentru că se oprește numai asupra obiectelor finite, cu o limitată capacitate de satisfacere. Pățimașul voiește cu o voință infinită nimicul.

Această sete infinită a patimei este exprimată foarte plastic de către Sfântul Ioan Scărarul, când spune despre omul lacom: «Diavolul stă în stomah și împiedică pe om să se socotească sătul, chiar dacă ar fi înghițit toate bucatele Egiptului și ar fi băut toată apa Nilului»¹).

Patima produce o mare descumpănire în ființa omului, după care urmează o îndrumare a tuturor energiilor într-o singură direcție, — în aceea indicată de plăcerea urmărită. Mai precis, din acest punct de vedere, patima devine un instinct sau o înclinare excesivă, ce vizează un

1. Sfântul Ioan Scărarul, *Scara Paradisului*, treapta XIV; (Migne P. G. t. LXXXVIII, col. 868).

obiect în mod exclusiv, în dauna celorlalte instincte și înclinări și în dauna celorlalte obiecte.

De aici vine și caracterul excesiv, impetuos și violent al patimei, ce este arătat în cartea **Triodului**, prin expresiile: «aprindere», «văpaie», (Triod, p. 415), «turbare a poftelor» (p. 428), «viforul răutăților» (p. 410), «furtuna și valurile păcatelor» (p. 415), care cuprind pe omul stăpânit de patimi.

Încă o trăsătură caracteristică a patimilor este ipocrizia. Într-adevăr, pătimăși se deghizează cât mai mult cu puțință. Deoarece nu există nicio patimă, care să nu se asemene cu o virtute falsă, toate patimile sunt sprijinite pe câte o virtute falsă, cu care se aseamănă, cum a observat La Bruyère. Astfel, avariția ia numele de economie; risipa ia numele dărnicii, mândria pe cel al demnității personale; invidia ia numele de dreptate și imparțialitate, etc.

La elementele arătate trebuie să adăugăm că patimile au un caracter antinatural și antirațional și, deci, antidivin.

Aceste caractere se desprind din definiția patimei, pe care o dă Sfântul Maxim Mărturisitorul, care o conține ca «o mișcare a sufletului împotriva firii, fie spre o iubire nerațională, fie spre o ură fără judecată a vreunui lucru din cele supuse simțurilor. De pildă, e o mișcare spre o iubire nerațională a mâncărilor, sau a femeii, sau a avuției, sau a slavei trecătoare sau a altui lucru din cele supuse simțurilor, sau din pricina acestora»²).

Firește că, atunci când nu nesocotește ordinea divină, iubirea lucrurilor sensibile este fără vină și uneori chiar o datorie. Afectele au și ele rostul lor în rânduiala firii umane, ele corespunzând unor nevoi de conservare și perpetuare a acestei firii. În consecință, ceea ce se cere nui suprimarea, ci disciplinarea, adică moralizarea lor. Căci, prin patimi, se nesocotește ordinea ierarhică a valorilor și, astfel, se ajunge la idolatrierea plăcerii și a bunurilor, care o satisfac, la abuzul de lucrurile create, la pervertirea firii create.

Patima este o trăire exclusiv după simțuri. Ea este o îndepărtare de sursa existenței și trăirea pe marginea prăpastiei neantului. După o comparație foarte plastică (Pr. Prof. D. Stăniloae, *Cursul* citat, p. 61), prin patimi, ne 'ntindem gâtulejul din ce în ce mai uscat după o apă, care nu-i decât amăgire, sau care e mai degrabă aer uscat, ce ne 'nsetează și mai mult.

Patima este cea mai crasă manifestare a egoismului, ajuns la dimensiuni monstruoase.

Prin patimi, omul nu se cunoaște pe sine ca persoană ce tinde spre comuniune de iubire cu semenii, ci numai ca obiect înrobuit de patimi, ca o realitate izolată și egocentrică.

Patima este o nesocotire a lui Dumnezeu ca centru a toate și gravitarea spre sine și lume, deși nu spre sine ca persoană și nici spre realitatea adevărată a lumii.

Patimile sunt împotriva firii, sau, mai precis, sunt boale ale firii, forme monstruoase pe care le ia firea umană, prin stăruința voinței în

² *2. Capete despre dragoste*, II, 16 (Filocalia, traducere românească de prof. D. Stăniloae, Sibiu 1937, vol. II, p. 57).

a se complace cu păcatul. Ele singure sunt iraționale. «Rațiunea firii nu se poate arăta la un loc cu patima» — spune sfântul Maxim Mărturisitorul ³⁾.

Despre patimi au scris în Răsărit îndeosebi Evagrie Ponticul ⁴⁾, sfântul Ioan Casian ⁵⁾, sfântul N'i Ascetul ⁶⁾, sfântul Maxim Mărturisitorul, și sfântul Ioan Damaschin ⁷⁾.

Toți aceștia numără opt patimi capitale, pe care le înșiră în următoarea ordine: lăcomia pântecelui, desfrânarea, iubirea de argint, tristețea, mânia, trândăvia, slava deșartă și mândria. Ei justifică această ordine pe temeiul că necumpătarea este începutul tuturor patimilor. Astfel, după aceștia, lăcomia pântecului atâță desfrânarea. Ambele, pentru a se satisface, au nevoie de bani și ne duc prin aceasta, în patima iubirii de argint. Cine nu-și poate procura banii, se mânie, se întristează și invidiază pe cei care-i au; dacă-i are, se mândrește cu ei.

Această analiză genetică a patimilor dovedește o profundă cunoaștere a psihologiei lor.

Fără îndoială, că mândria este primul păcat apărut în lume, păcatul diavolului și substanța tuturor păcatelor și a patimilor, pentru că, în ultima analiză, toate ar putea fi reduse la «neascultare», care este fiica cea mai mare a mândriei.

Apoi, mândria este un păcat mult mai grav, întrucât nu-și are punctul de plecare într'un instinct atât de puternic, cum este instinctul de conservare, care se manifestă atât de des și înlesnește, ca atare, alunecarea în păcatul lăcomiei.

În sfârșit, lăcomia stăruie și după curățirea de toate celelalte patimi și se strecoară până în cele mai curate acte.

Iată temeiurile, care au determinat așezarea mândriei în frunte în ordinea mai nouă, care este a tuturor tratatelor și lucrărilor teologice, începând cu a sfântului Grigore cel Mare, inclusiv **Mărturisirea ortodoxă și învățătura de credință creștină ortodoxă**.

Ambele ordine ale patimilor sunt îndreptățite de criteriile care le-au stat la bază și anume: prima de criteriul genetic, iar a doua de criteriul gravității.

Dealtfel, trebuie să remarcăm, că nici autorii, care așează lăcomia pântecelui în fruntea patimilor, nu exclud posibilitatea altor filiații. Astfel, sfântul Maxim Mărturisitorul afirmă, că mânia și ura pot proveni și din slava deșartă, plăcerea și iubirea de argint ⁸⁾.

Același afirmă: «slava deșartă și iubirea de argint se nasc una pe alta. Căci cei ce iubesc slava deșartă se silesc să se îmbogățescă, iar cei ce s'au îmbogățit, doresc să fie slăviți» ⁹⁾.

Revelarea acestor raporturi de filiație între patimi ne ajută la vin-

3. *Răspunsuri către Tulasie*, 65 (Filoc., trad. rom. Prof. D. Stăniloae, Sibiu, 1938, vol. III, p. 426).

4. *Capete despre deosebirea patimilor și a gândurilor*, (Filocalia I, trad. prof. D. Stăniloae, Sibiu 1936, p. 48-71).

5. *Despre cele opt gânduri ale răutății*, (Filocalia rom. I, p. 98-124).

6. *Tratat asupra celor opt dăhuri ale răutății*, (Migne P. G. LXXIX, col. 1145-1164).

7. *Despre virtute și patimă*, (Migne, P. G. XCV, col. 88 și urm.).

8. *Capete despre dragoste*, I, 75, (Filoc. rom. II, p. 49); cf. ibidem, II, 7, (p. 78).

9. Ibidem, (83, p. 94).

decarea lor, pentrucă numai intervenind la rădăcina patimei, putem s'o înlăturăm cu totul.

Rădăcina comună a tuturor patimilor este iubirea egoistă de sine *φιλοψυχία*¹⁰).

Această iubire de sine egoistă se arată îndeosebi în latura vieții trupești a omului și se manifestă prin căutarea plăcerii și fuga de durere. Dar omul n'a fost totdeauna așa. Această cădere pe planul simțirii este o urmare a păcatului originar, care aduce pe om în situația de a socoti ca bun și rău numai ceace satisface poftele trupești.

«Cu lut mi-am amestecat gândul, eu, ticălosul», auzim exprimându-se această tristă realitate în cultul divin al sfintei noastre Biserici (Triod, p. 421).

Sfântul Maxim pune originea tuturor patimilor în căutarea plăcerii și evitarea durerii, care, după căderea în păcat a primilor oameni, a devenit preocuparea de căpetenie a oamenilor.

Restabilirea firii a făcut-o mai întâi Hristos în omenitatea lui și apoi, o poate face orice om în conlucrarea cu El. Trebuie precizat, că prin aceasta nu se suprimă simțirea, ci numai se eliberează de tirania plăcerii și a durerii.

Dar a căuta plăcerea și a evita durerea înseamnă a avea o **atitudine pur hedonistă**. Și pătimașul are această atitudine, trăind după cea mai inferioară concepție de viață. El nu se urcă nici până la o concepție utilitaristă, sau cel mult până la aceasta, cum este cazul cu patima iubirii de argint. Dar a face din plăcere singurul bine și din durere singurul rău, înseamnă a nesocoti cu totul natura omului, în care se află aspirații mai înalte, ce indică realități superioare. A se lăsa condus de plăcere înseamnă, apoi, a nu atinge niciodată nici perfecțiunea și nici fericirea adevărată.

Mai mult chiar. A idolatriza plăcerea, înseamnă a decădea chiar sub nivelul animalelor, la care plăcerea nu joacă decât rolul de asigurare a funcționării normale a instinctelor, dela care ele nu se abat niciodată.

În procesul genetic al patimilor, gândurile rele, gândurile păcătoase, influențate de diavol și de atracțiile și fângăduințele lumii, constituie punctul de plecare. Meritul scriitorilor răsăriteni stă tocmai în atenția cu care aceștia se ocupă de gândurile rele, ca izvor al patimilor. Dovadă despre aceasta avem și în faptul că ei au ales ca temă a scrierilor lor tocmai gândurile rele. Acordând atât de mare importanță gândurilor păcătoase, ei scotesc că preocuparea de căpetenie este extirparea lor, adică a «curegului cel cu poftă trupească» (Triod, p. 408), a «judecății greșite asupra înțelesului lucrurilor», după expresia sfântului Maxim Mărturisitorul.

Dar în ce constă această judecată greșită și pătimașă? Ea constă, spre exemplu, în aprecierea omului numai în măsura, în care ne ajută la procurarea mijloacelor pentru satisfacerea poftei noastre exagerate sau deviate. Gândim la el fără patimă, când îl apreciem și iubim pentru valoarea lui intrinsecă, dăruită de Dumnezeu, deci, independent de interesele noastre.

De aceea, străduința adevăraților creștini este de a fi «nu numai

10. Vezi Sf. Maxim, op. cit., 8 (p. 78); 8 (p. 55); Sf. Ioan Damaschin, *Despre virtute și patimă* (Migne, P. G. XCV, cl. 88).

omnitorii patimilor trupești, ci și pierzătorii gândurilor pătimase»¹¹). Trebuie să cerem lui Dumnezeu cu psalmistul «să înnoiască duh drept întru cele dinlăuntru ale noastre» sau cum ne rugăm în Postul mare: «Întărește, Doamne, pe piatra poruncilor Tale inima mea cea clătită» (Triod, pag. 414).

Răspunderea noastră constă în consimțământul la gândurile pătimase, în aprobarea lor, pentrucă patima derivă, în ultima analiză, din voința noastră liberă, care este cauza eficientă, imediată și adevărată a patimei.

Porțile de intrare ale patimei în ființa noastră sunt simțirea, inteligența și fantezia. Se impune, de aceea, o întreită strajă asupra acestora, spre a nu lăsa pe inamic să se furișeze în cetatea sufletului nostru, iar dacă s'a furișat prin cine știe ce viclenie sau travestire, să-l izgonim, sau măcar să-l izolăm spre a-l face inofensiv.

În procesul de naștere a patimei, sfântul Maxim¹²) numără patru trepte: atacul (momeala), pofta, deprinderea răului, adică consimțirea și lucrarea, adică fapta.

Sfântul Ioan Damaschin¹³) numără mai analitic șapte trepte: atacul, însoțirea, lupta, patima, aprobarea sau consimțirea, fapta și robirea.

Nu intrăm în analiza acestui proces complex. Remarcăm numai finețea și justetea acestor analize psihologice, care sunt și astăzi apreciate. Analizele moralistilor romano-catolici¹⁴) sunt tributare acestora. Etapele fixate de romano-catolici: **sugestia, înclinarea, desfătarea, aprecierea morală și consimțământul**, nu sunt decât repetarea prescurtată a treptelor stabilite de sfântul Ioan Damaschinul.

În ce privește urmările patimilor, constatăm că acestea decurg în mod firesc din arătarea elementelor alcătuitoare ale patimilor.

Din toate acestea rezultă că pătimășul este un nenorocit, cu toată aparența câteodată contrară. El este sclav chiar pe tron, pentrucă, poartă tot atâtea cătușe câte patimi îl stăpânesc.

Patimile produc ravagii incalculabile. Pătimășul își ruinează sănătatea fizică și psihică; își pierde cinstea; se încarcă de griji și nevoi artificiale și zadarnice; se împovărează cu necazuri, nemulțumiri și pri-mejdii, pe care omul lipsit de patimi nu le întâmpină.

Încetul cu încetul, patima punând stăpânire deplină pe voința lui, pătimășul devine o marionetă la discreția patimei, care-l tiranizează. Voința lui este total aservită.

Din pricina deseia repetări a păcatului, împietrirea în rău și nesimțirea pun deplină stăpânire pe sufletul pătimășului, care nu mai poate lupta cu păcatul, pentrucă nici nu mai vrea să lupte, se complăce în situația aceasta. Nu mai privește păcatul ca pe un inamic; a capitulat definitiv și acum s'a aliat cu păcatul împotriva virtuții, împotriva binei.

11. Sf. Maxim, *Capete despre dragoste*, IV, 97 (Filoc. rom. II, p. 208).

12. *Intrebări, nedumeriri și răspunsuri*, întreb. 31 (Filoc. rom. II, p. 223).

13. *Despre virtute și patimă* (Migne, P. G. XCV, col. 93).

14. A se vedea: Ad. Tanqueray, *Synopsis Theologiae moralis et pastoralis*, *Theologia moralis fundamentalis*, t. II, Desclée et sociis, Parisiis, etc., 1936, p. 327-339, Mausbach Joseph, *Katolische Moraltheologie — Die allgemeine Moraltheologie*, Münster i. Br. 1927, p. 254 și urm.

Ori, starea aceasta de mulțumire cu viața păcătoasă este cea mai primejdioasă, întrucât nu se mai întrezărește nicio nădejde de schimbare.

Firește, că situația nu este desnădăjduită când în sufletul pătimășului a mai rămas măcar o umbră de părere de rău, care poate înlesni încolțirea unei pocăințe adevărate. Și trebuie spus că, chiar din starea cea mai gravă, harul divin poate să-l socată pe pătimăș, căci «la Dumnezeu toate lucrurile sunt cu puțință» (Matei XIX, 26).

Merită a sublinia aici că, în concepția ortodoxă, patima are urmări mult mai grave decât în concepția romano-catolică. În doctrina ortodoxă, după cum prin colaborarea cu harul divin necreat, se realizează virtuțile creștine, care însemnează în mod efectiv o îmbunătățire pe plan ontologic a vieții și ființei umane, tot așa, prin patimi, ființa și viața umană sunt profund și ontologic vătămate.

Această alterare profundă produsă de patimi este arătată în cărțile de cult ale Bisericii Ortodoxe prin anumiți termeni care exprimă tocmai gravitatea patimilor. Astfel, în **Triod**, ediția 1930, patima este privită ca: rană, bubă, vătămare, ucidere (p. 412), lepră (p. 423), boală, rușine, sarcină grea, golicieune (p. 411), întunec (p. 409), lanțul cel greu al păcatelor (p. 408).

În afară de aceste expresii, care desemnează în diferite chipuri această vătămare adâncă produsă de patimi în ființa omului, mai sunt și altele. Spre exemplu: «În calea mântuirii îndreptează-mă, de Dumnezeu Născătoare, căci cu păcate grozave mi-am spurcat sufletul și cu lenevie viața mi-am cheltuit» (Stihira după Evanghelia în Postul Mare), sau «prin patimi mintea s'a rănit, trupul s'a trândăvit, duhul boalește, cuvântul a slăbit, viața s'a omorit, sfârșitul este lângă uși» (**Triod**, p. 433). Același sens îl găsim în rugăciunile: «Vindecă-mă, Doamne», «vindecă zdrobirile noastre, doctorule al sufletelor» (**Triod**, p. 275).

În sfânta Scriptură aflăm multe texte, în care patimile și păcatele sunt pedepsite.

Așa, spre pildă, în cartea proorocului Ezechiel (XVIII, 11, 12) cetim, că «cel ce asuprește pe cel nenorocit și pe cel lipsit, răpește și nu dă înapoi zălogul, împrumută cu dobândă și ia camătă, trebuie să moară».

Dumnezeu pedesește chiar în viața prezentă pe cei stăpâniți de patimi, așa cum a pedepsit cele două cetăți nelegiuite, Sodoma și Gomora. (Gen. cap. XIX). Ei își atrag mânia lui Dumnezeu (Col. III, 6) «Dumnezeu este martor și judecător al desfrânațiilor, al celor ce opresc plata simbriașului, care asupresc pe văduvă și pe orfan, nedreptățesc pe streini» (Mal. III, 5). Cei cuprinși de patimi nu vor moșteni împărăția lui Dumnezeu. (Gal. V, 21; I Cor. VI, 10).

În canoanele sfintei noastre Biserici¹⁵), se prevăd sancțiuni foarte severe pentru cei stăpâniți de patimi. Așa, spre pildă, prin canonul 22 al sinodului VII ecumenic, se arată amănunțit care trebuie să fie atitudinea creștinilor față de bunurile privind hrana, pe care ne învață să le folosim totdeauna cu gândul la Dumnezeu și la osânda veșnică.

Patima beției este condamnată prin canoanele 42 și 43 apostolice.

15. A se vedea Dr. Nicodim Milaș, *Canoanele Bisericii Ortodoxe, însoțite de comentarii*, trad. de Uroș Kovincici și Dr. Nicolae Popovici, I, 1; I, 2; II, 1; II, 2; Arad 1930.

Patima desfrânării în multiplele ei feluri este sancționată prin canonul 61 apostolic, canoanele 7, 62 și 63 ale sfântului Vasile și prin canoanele 4 și 87 ale sinodului VI ecumenic.

În canonul 6 al Sfântului Grigore de Nisa, lăcomia de averi este considerată ca o idolatrie și ca rădăcina tuturor răutăților.

Prin canonul 19 al sinodului VII ecumenic, se sancționează simonia, iar prin canonul 44 apostolic, canoanele al 17-lea dela sinodul I ecumenic și al 10-lea dela sinodul VI ecumenic, se pedepsesc cu aspre sancțiuni cei ce iau camătă.

În general, toate canoanele vizează, direct sau indirect, vreuna din patimile capitale sau din cele ce iau naștere din acestea.

Pe scurt, așa cum am văzut, patimile produc un dezechilibru psihic însoțit de grave dezordini și nefaste urmări sociale. Ele duc la o cunoaștere unilaterală a realității, la o trăire sărăcită și stearpă a vieții și la aspecte monstruoase ale firii umane.

Cea mai gravă consecință a vieții pătimase este lăncezeala spirituală, de care vorbesc Sfinții Părinți, ce paralizează toate forțele spirituale, împingând uneori chiar la sinucidere.

Dar ceace merită a fi relevat îndeosebi este faptul, că patimile nu însemnează numai un foarte grav pericol individual, ci și o extrem de gravă primejdie pentru viața socială. Căci patimile, fiind în mod esențial manifestările cele mai brutale ale egoismului, reprezintă **atitudini și trăiri radical antisociale**. Ele nu-și mărginesc lucrarea lor nefastă la individul care le are, ci toate fără deosebire sunt profund dăunătoare vieții obștești, pe care o minează și o vatămă în însăși ființa ei intimă.

Așa, bunăoară, spre a nu aminti decât de patimile capitale, constatăm că acestea produc multe și grave urmări sociale.

Astfel, prin lăcomia pântecelui, consumăm alimente mai multe decât ne sunt necesare, micșorând cantitatea ce s'ar cuveni semenilor noștri.

Prin beție, cheltuim bani și bunuri cu care am putea ajuta pe alții, ne producem o stare în care nu suntem capabili de muncă productivă și conștiințioasă, tulburăm bunele raporturi cu semenii, atentăm la sănătatea biologică și psihică a poporului prin ruina sănătății noastre și a copiilor noștri.

Prin desfrânare, risipim zadarnic energii prețioase, distrugem liniștea și cinstea căminelor, tulburăm relațiile normale cu semenii, înmulțim adulterele, avorturile, violurile, copiii abandonati, alimentăm prostituția, primejduim sănătatea și viitorul copiilor etc.

Prin invidie, atacăm direct viața și activitatea aproapelui nostru.

Prin mânie, ajungem la certuri, bătăi și chiar omucidere.

Prin trândăvie, devenim paraziți sociali în loc de a fi factori de producție și, prin aceasta, de ajutorare a semenilor neputincioși, copii, bătrâni și bolnavi.

În fine prin mândrie, ne așezăm în funcțiuni care depășesc pregătirea și aptitudinile noastre și, deci, pe care nu le putem îndeplini cum trebuie, disprețuim pe alții, nu ne înțelegem cu semenii, îi amărăm cu aroganța noastră și le pricinuim tot felul de necazuri și nedreptăți din pricina mândriei noastre.

Patimile sunt cauzele adevărate ale războaielor între popoare. Cu

deosebire patima iubirii de argint și a trufiei stau la originea aproape a tuturor războaielor.

În ce privește mijloacele pe care le putem folosi pentru **vindecarea patimilor**, Biserica Ortodoxă dispune de cele mai bogate, variate și eficiente mijloace. Unele din acestea țin de harul divin, — Sfintele Taine și ierurgiile, prin care dobândim ajutorul lui Dumnezeu, fără care nu putem face nimic împotriva patimilor. Altele aparțin în parte omului și acestea sunt virtuțile.

De remarcat că munca fizică și intelectuală este considerată ca unul din cele mai puternice mijloace pentru ferirea și vindecarea de patimi.

Cele mai însemnate scrieri, pe care le-au produs Răsăriteni, cu privire la metodele pentru terapeutică patimilor, sunt: **Scara Raiului** a sfântului Ioan Scărarul, **Metoda sau Regula exactă** a lui Calist și Ignatie Xantopol, **Războiul nevăzut** al lui Nicodim Arghiroritul și altele.

Cea mai simplă și mai cuprinzătoare metodă este însă a sfântului Maxim Mărturisitorul, care cuprinde șapte trepte: credința, frica de Dumnezeu, înfrânarea, răbdarea și îndelunga îngăduință, nădejdea, nepătimirea și iubirea.

Sfântul Maxim le rezumă în modul următor: «Cel ce crede în Domnul, se teme de chinuri; cel ce se teme de chinuri se înfrânează dela patimi, rabdă necazurile; cel ce rabdă necazurile, va avea nădejde în Dumnezeu; iar nădejdea în Dumnezeu desface mintea de toată împătimirea după cele pământești; în sfârșit, mintea desfăcută de acestea, va avea iubirea către Dumnezeu»¹⁶).

Scriitorii Răsăriteni s'au dovedit a fi cunoscători desăvârșiți ai legilor psihologice, de vreme ce și-au dat seama că pentru a desrădăcina patimile, trebuie să combatem patima dominantă. Dovadă pentru aceasta avem în stăruința lor de a combate în primul rând lăcomia pântecelui și mândria.

Intr'adevăr, dacă ne-am îndrepta atacul direct și exclusiv asupra patimilor secundare, ne-am asemena cu cei care atunci când apa pătrunde prin acoperișul casei lor, în loc să repare acoperișul, se apucă să repare zidurile năruite. Dar așa făcând, am scăpat de o patimă, ca să dăm într'alta.

Vrednic de amintit este, de asemeni, meritul scriitorilor răsăriteni de a fi înțeles rostul atât de important al șpovedaniei și al unei analize morale amănunțite în lucrarea de vindecare a patimilor. «Trebuie scoase la arătare gândurile adânci ale viețuirii pătimase și ținuite ca pe un stâlp în văzul tuturor» spune sfântul Nil Ascetul¹⁷).

În scopul acesta, Evagrie Ponticul recomandă mai întâi o cercetare atentă a gândului rău «de unde vine și unde sfârșește». Iși dă seama, însă, că «în vremea ispitirii, mintea fiind tulburată, nu poate urmări cu deamănuntul cele ce se petrec». De aceea, cere să se facă aceasta după înlăturarea primejdiei. «După ce te-ai liniștit, adu-ți aminte în tine însuși de cele ce s'au întâmplat, de unde au început, pe unde ai umblat și în ce loc ai fost cuprins de duhul curviei, sau al mâniei, sau al întristării

16. *Capete despre dragoste*, I, 3 (Filocalia rom. II, p. 37).

17. *Cuvânt ascetic*, c. 26, (Filocalia rom. I, p. 177).

și cum s'au petrecut acestea. Învață-le acestea și ține-le minte, ca să-l poți da pe față când se va mai apropia de tine... Iar dacă vrei să-l înfuri dăbinelea, vâdește-l îndată ce se apropie și desvăluie cu cuvântul locul întâi în care a intrat și al doilea și al treilea. Căci foarte tare se scârbește, nesuferind rușinarea. Iar dovada că i-ai grăit tocmai la vreme, o vei avea în faptul că a fugit gândul dela tine. Căci este cu neputință să stea fiind scos la arătare»¹⁸).

Vădirea patimilor prin analizarea tuturor stărilor sufletești și a împrejurărilor ce le însoțesc, constituie una din cele mai eficiente metode pentru tămăduirea lor.

În concluzie finală, din toate cele arătate, rezultă că patimile, fiind cele mai brutale manifestări ale egoismului, sunt cei mai periculoși dușmani, atât ai vieții individuale, pe care o vatămă ființial până la ruinarea totală, cât și ai vieții sociale, pe care o minează în diferite chipuri în însăși ființa ei adâncă.

Pe scurt, patimile sunt cancerul vieții morale. De unde urmează, că ele trebuiesc identificate cu cea mai atentă grijă și combătute cu cea mai mare vigoare.

---

18. *Schiță monahicască, în care se arată cum trebuie să ne nevoim și să ne liniștim*, c. 8 (Filocalia rom. I, p. 55).

AGNEȚUL ȘI MIRIDELE IN CADRUL SFINTEI LITURGHII

Biserica Ortodoxă a crezut și a învățat totdeauna că, din pâinile așezate pe Sfântul Disc, numai agnețul se prefacă în timpul epiclezei, în Trupul Mântuitorului. În contrast cu această învățătură, Biserica Romano-Catolică învață că toate părțile de pâine, așezate pe Sfântul Disc, se prefacă în Trupul lui Iisus Hristos. Între cele două Biserici există, deci, o deosebire mare pe tema prefacerii darurilor pe Sfântul Disc în Trupul Mântuitorului Hristos.

Unii teologi foști greco-catolici din țara noastră, acceptând teza apuseană au învățat că în timpul Liturghiei se prefacă în Trupul lui Iisus Hristos toate părțile de pâine aflate pe Sfântul Disc.

Rândurile acestea s'au scris și s'au încredințat tiparului cu scopul de a lămuri problema, de a clarifica poziția celor îndoelnici și de a face să dispară orice divergențe pe această temă atât între preoții, cât și între credincioșii Bisericii Ortodoxe Române.

În centrul Cultului divin creștin stă Sfânta Liturghie, iar în centrul acesteia stă Sf. Jertfă, stă Sfânta Euharistie. Instituirea acestei Taine s'a făcut, după cum se știe, de către însuși Domnul și Mântuitorul nostru Iisus Hristos, cu prilejul Cinei din preajma Sfințelor Patimi. La Cina cea de Taină Mântuitorul a luat pâinea, a binecuvântat-o, a frânt-o și a dat-o învățăcelilor Săi, zicând: «**Luați, mâncați, aceasta este Trupul Meu...**». Apoi a luat paharul, a mulțumit și l-a dat Apostolilor, zicând: «**Beți dintru acesta toți, căci acesta este Sângele Meu, al Legii celei noi, care pentru mulți se varsă, spre iertarea păcatelor**». După aceea a poruncit, zicând: «**Aceasta să o faceți întru pomenirea Mea**»¹). Prin aceste cuvinte Mântuitorul a instituit Taina Sfintei Euharistii, dar în același timp a săvârșit El însuși această Taină. Totodată a făcut ceva și mai mult, și anume: înainte de a împărtăși pe Apostoli, s'a împărtășit El însuși cu Sfintele Taine și a poruncit apoi ca atât ei cât și urmașii lor să săvârșească neîncetat același lucru...

Este în deobște cunoscut că răscumpărarea lumii s'a făcut prin jertfa lui Iisus Hristos de pe Golgota. Pentru ca efectele acestei jertfe să nu fie limitate însă în timp și în spațiu, Mântuitorul a instituit și a rânduit săvârșirea jertfei celei fără de sânge, a jertfei euharistice.

«Euharistia, instituită spre amintirea morții de pe Cruce»²), este o reprezentare și o amintire a jertfei de pe Golgota. Reprezentarea aceasta nu este numai o simplă evocare prin fantezie a evenimentului istoric

1. A se vedea Matei XXVI, 20-29; Marcu XIV, 17-25; Luca XXII, 15-20 și I Cor. XI, 24-25.

2. «Ori de câte ori veți mânca pâinea aceasta și veți bea paharul acesta, moartea Domnului veți vesti, până ce va sosi». (I Cor. XI, 26).

de pe Golgota, ci o reprezentare reală și obiectivă, întrucât în Euharistie este prezent Iisus Hristos în activitatea Lui arhierescă, ca cel ce aduce și cel ce se aduce jertfă. Astfel, jertfa de pe Golgota și cea a Euharistiei coincid, întrucât ambele au pe același sacrificator și sacrificiu, pe Iisus Hristos.

Singura deosebire constă în forma și în scopul jertfei. Pe Golgota s'a adus Domnul pe Sine, jertfindu-și viața Sa trupească; în Euharistie se jertfește pe Sine prin preot, în chip nesângeros. Prin Jertfa de pe Cruce a realizat Domnul răscumpărarea neamului omenesc în general, împăcând pe om cu Dumnezeu; scopul jertfei euharistice este acela de a-și însuși personal și de a împărtăși indivizilor bunurile Crucii³⁾. Jertfa aceasta euharistică se aduce neconținut în cadrul Sfintei Liturghii.

Liturghia ortodoxă, așa cum există ea astăzi, este o trilogie, este o alcătuire din trei părți bine distincte și anume: Proscomidia, Liturghia celor chemați, și Liturghia credincioșilor.

Proscomidia (ή προσκομιδή, ή πρόσβσις = producere, punere înainte), este prima parte a Liturghiei și anume partea aceea în cuprinsul căreia se produc, se pun înainte darurile necesare jertfei. Din vinul și din pâinile pe care credincioșii le-au adus drept daruri la Sfântul Altar, preotul liturghisitor alege pe cele mai frumoase, pe cele mai bune, pe cele mai reușite și din aceste pâini taie, scoate și așează pe Sfântul Disc toate părțile prescrite de Liturghier. Lucrarea aceasta pregătitoare jertfei propriu zise se face la masa Proscomidierului, așezată în stânga Sfântului Altar. În cadrul acestei lucrări liturgice, preotul scoate în primul rând agnețul și apoi miridele.

Cuvântul agneț provine în limba noastră românească din limba latină, și anume dela termenul agnus (în grecește άμνός, άρνίον) și însemnează miel. Atât în Testamentul Vechi cât și în Testamentul Nou, Iisus Hristos a fost numit adeseori cu termenul de miel, iar în desemele, în sculptura și pictura primelor veacuri creștine, Mântuitorul a fost redat între altele, în chip simbolic, și sub formă de mielușel⁴⁾.

De aceea la Sfânta Proscomidie, din prima anafură, din prima prescură, se taie, se scoate și se pune pe disc, cu scopul de a face «**pomenirea Domnului și Dumnezeului și Mântuitorului nostru Iisus Hristos**», partea de pâine numită agneț. Se știe că agnețul are formă pătrată și se scoate din pâinea aceea, în care se disting mai bine literele sigiliului (chistornicului): Is. Hr. Ni. Ka. Agnețul este în cazul de față Mielul cel blând, cel curat, cel nevinovat, dar gata de a se jertfi pentru iertarea păcatelor și pentru sfințirea tuturor credincioșilor.

Cuvântul «miride» provine din limba elină dela verbul μπιράω și μπιρίω care însemnează a împărți, a distribui, a diviza... Substantivul τὸ μπιρίδιον și ή μπιρίς însemnează parte dintr'un întreg. Miridele de pe Sfântul Disc sunt, deci, părțile de anafură, părțile de prescură, scoase din pâinile alese în chip special de către liturghisitor pentru acest scop.

În îndeplinirea poruncii dată de Mântuitorul prin cuvintele: «**Aceasta**

3. Hristu Andrutsos, *Dogmatica*, traducere de Dr. Dumitru Stăniloae, Sibiu, 1930, pp. 395-396.

4. Gheorghe Sotiriu, 'Ο Χριστός ἐν τῇ τέχνη Atena 1914, pp. 62-72.

5. Liturghierul, Rânduiala Proscomidiei la tăierea primei pâini.

să o faceți întru pomenirea Mea», Sfinții Apostoli se adunau laolaltă mai ales în ziua cea dintâi a săptămânii, în ziua Domnului, adică Duminica și făceau frângerea pâinii, săvârșeau cu alte cuvinte Sfânta Euharistie. În același timp ei întreprindeau în adunările creștinilor colecte pentru ajutorarea comunității din Ierusalim ⁶⁾.

Despre săvârșirea Sfintei Euharistii în vremurile acestea de început ale Creștinismului ne vorbește și «Invățătura celor doisprezece Apostoli» ⁷⁾.

Sfântul Justin Martirul și Filosoful ne dă, în prima sa apologie, date despre Sfânta Liturghie din veacul al doilea ⁸⁾. La fel găsim date prețioase despre Sfânta Liturghie din acele vremuri în Cartea a doua și mai ales în Cartea a opta din Constituțiile Apostolice ⁹⁾.

Din toate datele existente reiese clar faptul că Sfânta Proscomidie era în primele veacuri creștine foarte sumară, foarte simplă. Ea consta mai ales din aducerea — de către diaconi — și depunerea pe Sfânta Masă a altarului, a darurilor de pâine și de vin amestecat cu apă. Aceste daruri erau alese de către diaconi din cele aduse de credincioși și predate episcopului, sau proestosului, care primindu-le la altar, le oferea, le proaducea, rostind asupra lor o rugăciune specială și prin aceea le dădea caracterul de ofrandă.

Aducerea darurilor la altar se făcea la începutul Liturghiei credincioșilor, adică îndată după plecarea penitenților și a catehumenilor. Simplitatea aceasta a Proscomidiei din Liturghia primară și plasarea ei la începutul Liturghiei credincioșilor a durat până în veacul al V-lea sau chiar până în veacul al VI-lea.

«Din această vreme până în prima jumătate a veacului al optulea urmează o nouă epocă, în care se petrece în primul rând schimbarea locului și a momentului Proscomidiei și apoi apariția primelor forme din ritualul agnețului» ¹⁰⁾.

După cum reiese din comentarul liturgic al lui Gherman, Patriarhul Constantinopolului (715-729), intitulat **Theoria mistică**, mutarea Proscomidiei în locul în care se găsește ea astăzi, adică înainte de începerea Liturghiei celor chemați, era un act definitiv consacrat în rânduiala Liturghiei la începutul veacului al optulea ¹¹⁾.

6. Faptele Apostolilor, XX, 7 și I Corinteni XVI, 2.

7. Invățătura celor doisprezece Apostoli. Vezi scrierile Părinților Apostolici. Traducere de Pr. Ioan Mihălcescu, București, 1927, vol. I, pp. 87-88.

8. După terminarea rugăciunilor (pentru credincioși) ne salutăm (ne îmbrățișăm) unii pe alții cu sărutare. După aceea se aduce Episcopului (proistosului) pâine și un pahar cu vin amestecat cu apă. Acesta primindu-le, aduce laudă și slavă Tatălui tuturor, prin numele Fiului și al Sfântului Duh... I-a Apologie, 65. Vezi N. Cotoș, «Candea», 1935, p. 304.

9. Diaconii, după rugăciune, unii să se indeletnicească cu aducerea Euharistiei. Const. Ap., Cartea II-a, cap. LVIII și: Indepinindu-se acestea (sărutarea păcii), diaconii să aducă Episcopului darurile la altar. Const. Ap., Cartea a VIII-a, cap. XII. Vezi Pr. Ioan Mihălcescu, op. cit., vol. II, București 1928, pp. 77 și 235.

10. Pr. Petre Vintilescu, *Liturghiile bizantine privite istoric în structura și rânduiala lor*. București, 1943, p. 46.

11. Cf. P. G., t. XCVIII, col. 396 B., sq. Vezi și S. Petrides, *Trattés liturgiques de Saint Maxime et de Saint Germain, traduits par Anastase le Bibliothécaire*, Nr. 19 sq și Nilo Borgia, *Il commentario liturgico di S. Germano, patriarca Constantinopolitane e la Versione latina di Anastasio Bibliotecario*, Nr. 20 sq., pp. 19-20. Cit. după Pr. P. Vintilescu, op. cit., p. 9.

Este adevărat că în ceea ce privește ritualul agnețului, «Theoria mistică» nu ne lămurește dacă, în acea epocă, operațiunea scoaterii agnețului cu copia era însoțită de vreo formulă, dar dacă următoarea explicare simbolică a actului: «Iar scoaterea (agnețului) cu copia însemnează că «întocmai ca o oaie spre jungchiere s'a adus» (Is. LIII, 7) și celelalte¹²). Ne este, oare, greu să înțelegem că atunci — și, de sigur, că încă mai de mult — se recitau ca și astăzi versetele respective din Isaia, LIII, 7-8? Pe de altă parte simplul fapt că Sfântul Gherman numește copia «suliță» „λόγγη“ și o socotește închipuirea suliței, cu care a fost împunsă coasta Domnului¹³), iar «vinul arată Sângele care a curs din coasta lui Hristos»¹⁴), constituie o probă că formulele de astăzi în legătură cu întrebuințarea copiei («Și unul din ostași cu sulița coasta Lui... și îndată a ieșit sânge și apă... (Ioan XIX, 34-35), erau încă atunci în uz»¹⁵). Prin urmare, după cum reiese din comentarul liturgic al Sfântului Gherman, în prima jumătate a veacului al optulea și chiar mai înainte, exista un anumit ritual al agnețului, care apoi s'a dezvoltat și mai mult în veacurile următoare.

Subliniem faptul deosebit de important că, «pe vremea Sfântului Gherman al Constantinopolului, prescura găsea o singură întrebuințare la Proscomidie și anume aceea de a servi pentru scoaterea agnețului. Aceasta era, de altfel, o practică în perfectă consonanță cu natura jertfei liturgice, care este în esența ei jertfa Mântuitorului. Pe Sfântul Disc nu se afla, deci, nicio altă părticică afară de agneț „ὁ ἄμνος“¹⁶). Prin urmare, la începutul veacului al optulea nu era cunoscută și nu era pusă încă în practică scoaterea miridelor la Sfânta Proscomidie.

Faptul acesta este o dovadă și un argument în sensul că miridele n'au fost nicicând și nu sunt nici astăzi atât de importante și atât de indispensabile săvârșirii Sfintei Euharistii, precum a fost și este agnețul. Sfânta Proscomidie și chiar Sfânta Euharistie s'a săvârșit timp de opt veacuri fără existența miridelor. Concluzia pe care o desprindem din această practică este aceea că miridele n'au nicio legătură directă cu prefacerea agnețului în Trupul Mântuitorului Hristos. De altfel, lucrul acesta este foarte logic. Sfânta Euharistie nu este numai Taină, ea este și jertfă și anume jertfa care se aduce pentru iertarea păcatelor și pentru mântuirea oamenilor. Pâinea agnețului, și numai aceasta, reprezintă simbolic la Proscomidie pe Mielul cel gata de jertfă, iar după prefacerea din cadrul Liturghiei credincioșilor, ea și numai ea devine însuși «Mielul lui Dumnezeu, care s'a jertfit și se jertfește continuu pentru viața și pentru mântuirea lumii».

În momentele grele ale Răstignirii au fost prezenți, au fost de față în preajma Crucii de pe Golgota, Maria a lui Cleopa, Maria Magdalena, Ucenicul pe care-l iubea Domnul, Apostolul și Evanghelistul Ioan, mama lui Iisus, Sfânta Fecioară Maria¹⁷), și foarte probabil că chiar și alți

12. P. G., t. XCVIII, col. 397 B. Vezi și Mgr. Duchesne, *Les origines du culte chrétien*, Paris, 1909, p. 50 și urm.

13. Idem, *ibidem*.

14. Idem, *ibidem*.

15. Pr. P. Vintilescu, *op. cit.*, p. 12.

16. Pr. P. Vintilescu, *op. cit.*, p. 23.

17. Ioan XIX, 25-27.

Apostoli și prieteni ai Mântuitorului au asistat la zguduitorul dramă a Răstignirii. Niciunul din aceștia însă nu s'a răstignit împreună cu Hristos. Pe lemnul Crucii s'a răstignit singur I'sus Hristos, pentru răscumpărarea întregului neam omenesc.

La fel și pe Sfântul Disc, numai Iisus Hristos se jertfește, în timp ce toți ceilalți pentru care s'au scos miride sunt prezenți, sunt de față, dar nu se jertfește niciunul d'ntre ei.

De altfel, chiar dacă s'ar fi jertfit pe Go'gota atât Născătoarea de Dumnezeu, cât și Sfinții Apostoli și alții, jertfa lor n'ar fi putut să fie o jertfă răscumpărătoare, pentrucă ei nefind decât simpli mur'tori, nefiind decât numai oameni, n'ar fi putut să plătească prețul răscumpărării și să împace pe om cu Dumnezeu.

La fel și pe Sfântul Disc, nu se jertfește nimeni în afară de Iisus Hristos, deoarece jertfa lor nu este necesară, neputând să fie răscumpărătoare și nici sfințitoare.

De vreme ce numai Iisus Hristos este cel ce s'a jertfit pe Cruce și de vreme ce tot numai El se jertfește în Sfânta Euharistie, pentru iertarea păcatelor și pentru mântuirea neamului omenesc, este firesc, este logic și natural ca numai pâinea care-L reprezintă pe El, adică numai agnețul să se prefacă în Trupul Său, iar nu și celelalte părțicele, care nu reprezintă pe Iisus Hristos.

În ceea ce privește tăierea, scoaterea și așezarea pe Sfântul Disc a miridelor, în jurul agnețului, este o acțiune care a început să se introducă în ritualul Proskom'diei, începând cu jumătatea a doua a veacului al optulea și desăvârșirea ei a durat până la sfârșitul veacului al XI-lea.

Dacă din prima pâine, din prima prescură, s'a scos agnețul pentru Mântuitorul, din prescura a doua se scoate o părțică în formă de triunghi pentru «cins'irea și pomenirea Preabinecuvântatei, măritei, Stăpânei noastre de Dumnezeu Născătoare și pururea Fecioarei Maria... Această părțică se așează pe Disc de partea dreaptă a agnețului, rostindu-se cuvintele: «**De față a stătut împărăteasa de-a dreapta Ta, în haină aurită înbrăcată și prea înfrumusețată**». De sigur, pentru Sfânta Fecioară Maria, care este cea mai mare între Sfinți și «are privilegiul iperduliei», se va fi întrebuințat în primul rând o prosforă, o pâine. Date precise, scrise, despre această practică n'avem decât în veacul al XI-lea, când Patriarhul Nicolae Gramaticul dela Constantinopol (1084-111) prescrie în lucrarea sa intitulată: «**Despre felul cum trebuie să facă preotul Proskomidia**», că pentru Sfânta Fecioară să se scoată «o mică pecete» $\psi \epsilon (\lambda \epsilon \iota \epsilon \chi \beta \acute{\alpha} \lambda \lambda \epsilon \iota \nu \sigma \varphi \rho \alpha \gamma \acute{\iota} \delta \alpha \mu \iota \kappa \rho \acute{\alpha} \nu$ din a doua prosforă¹⁸).

Din prescura a treia se scot părțicele, se scot miride pentru așa numitele «nouă cete ale Sfinților». În ceea ce privește miridele pentru acestea, trebuie să spunem că există oarecari deosebiri între Liturghiile și practica Bisericii Ortodoxe eline și între Liturghiile și practica celorlalte Biserici Ortodoxe. În Biserica Ortodoxă elină, prima părțică, prima

18. *Περὶ τοῦ πῶς ὀφείλει ποιεῖν ὁ ἱερεὺς τὴν προσκομῆδὴν*, edit. de A. S. Pavlov, *Νομοκανονί...*, (în rusește), pp. 410-412. Citat după textul extras de J. Hanssens, *op. cit.*, t. II, p. 187. Cit. după Pr. P. Vintilescu, *op. cit.*, p. 29. Lipsa unor date precise, până în veacul al XI-lea, nu însemnează că n'a existat practica scoaterii miridei pentru Născătoarea de Dumnezeu cu mult înainte de existența datelor scrise.

miridă din prescura a treia se scoate pentru «căpeteniile oștilor îngerești, Mihail și Gavril și toate puterile cerești». În celelalte Biserici Ortodoxe se scoate — după cum se știe — prima miridă din prescura a treia pentru pomenirea «cinstului, măritului Prooroc, înainte mergătorului și botezătorului Ioan».

Tot instrucțiunile Patriarhului Constantinopolului Nicolae Gramaticul, alcătuesc cel dintâi document scris, care cuprinde dispozițiunea de a se face pomenirea Sfinților Ingeri și a se rândui prima miridă din prescura a treia pentru cereștile puteri. În aceste instrucțiuni se găsește, la prosfora a treia, următoarea formulă: «Primește, Doamne, jertfa aceasta pentru rugăciunea mijlocitoare τῆ προσέσις a sfințelor și cereștilor puteri Mihail, Gavril și a celorlalte cete, spre iertarea păcatelor aceluia care a adus» (această prosforă). Apoi... «Primește, Doamne, jertfa aceasta pentru rugăciunea mijlocitoare a cinstului Înaintemergătorului..., a Sfinților și întru tot laudaților Apostoli..., pentru iertarea păcatelor celui ce a adus» (această prosforă). Iar dacă are și alte prosfore, zice la fiecare: Pentru cei vii: «Primește, Doamne, jertfa aceasta, spre iertarea păcatelor celui care a adus», iar pentru cei ce s'au săvârșit: «Primește, Doamne, jertfa aceasta spre iertarea păcatelor celui pentru care s'a adus»¹⁹).

Sub influența Liturghierelor și practicilor grecești s'a introdus pomenirea «cereștilor puteri Mihail, Gavril și a tuturor netrupeștilor puteri» și în Liturghierul bulgar, tipărit la Sofia, ediția din 1928, precum și în Liturghierul românesc, tipărit la București, ediția din 1937. Introducerea acestei pomeniri în Liturghierul bulgar și în cel român a dat naștere unor polemici aprinse în lumea teologilor...

Problema pomenirii puterilor cerești la Sfânta Proscomidie a fost tratată și de Sfântul Simion al Tesalonicului. El nu numai că aprobă, dar și justifică în felul următor practica grecească:

«Una (adică cea dintâi miridă din prescura a treia), o aduce întru cinstea și pomenirea cinstitelor și cereștilor puteri, a celor fără de trup. Această aducere pentru îngeri este necesară, deoarece ei au fost slujitori ai misterului Intrupării, pentru că ei s'au unit cu noi și suntem o singură Biserică... pentru că ne sunt păzitori și mijlocitori către Dumnezeu...»²⁰).

Grigore Palama a fost împotriva pomenirii Ingerilor și împotriva miridei pentru netrupeștile puteri. El a justificat punctul său de vedere argumentând că «Fiul lui Dumnezeu n'a îmbrăcat fire îngerească, că nu pentru Ingeri s'a intrupat Hristos, că nu a pățimit și nu a instituit Taina Sfintei Euharistii pentru ei. Sfânta Scriptură nu spune niciunde că Ingerii sunt Trupul lui Hristos, nici împreună-moștenitori ai Săi și nici aceea că ei împărățesc cu dânsul²¹). Deci, după teza lui Grigore Palama nu se pot scoate miride pentru Sfinții Ingeri, deoarece ei nu fac parte din corpul mistic al lui Iisus Hristos. Acest corp este simbolizat pe Sfân-

19. Vezi textul grec la J. Hanssens, *op. cit.*, t. II, pp. 187-188. Cit. după Pr. P. Vintilescu, *op. cit.*, p. 30.

20. Περὶ τῆς ἱερᾶς λειτουργίας cap. 94. P. G., t. CLV, col. 280. A se vedea și traducerea românească de Toma Teodorescu, București, 1865, p. 99.

21. Grigore Palamas, Ἱερὰ κατήχησις pp. 64-65. Citat după S. Pétridès, *La préparation des oblats dans le rite grec*. «Echos d'Orient», an. III-IV, 1899-1901, p. 75.

tul Disc prin cele două miride, care reprezintă Biserica triumfătoare, iar părțile de prescură pentru vii reprezintă Biserica luptătoare.

Cele nouă cete ale Sfinților pentru care se scot miride la Sfânta Proscomidie sunt următoarele:

1. Înainte-mergătorul și Botezătorul Ioan...
2. Sfinții măriți Prooroci...
3. Sfinții măriți și întru tot laudați Apostoli...
4. Sfinții și laudați Mucenici...
6. Cuvioșii și de Dumnezeu purtătorii Părinți...
7. Sfinții și făcătorii de minuni, fără de arginți...

8. Sfinții și dreptii dumnezești părinți Ioachim și Ana și Sfântul prăznuit în ziua respectivă...

9. Sfântul Părinte a cărui Liturghie se săvârșește...

Miridele pentru acești Sfinți se așează pe Disc în stânga agnețului, în rânduri de câte trei.

Din prescura a. patra se scot părțile de pâine pentru pomenirea celor vii, în frunte cu Episcopul, iar din pâinea a cincia se scot miride pentru cei decedați. Intrucât numărul acestora este foarte mare, părțile de pâine scoase pentru pomenirea lor sunt mai mici. Ele se așează pe Sfântul Disc în partea de jos, sub agneț.

Introducerea acestor miride în ritualul Proscomidiei s'a făcut cu scopul de a reprezenta simbolic pe Sfântul Disc unitatea în Iisus Hristos a întregii Biserici, adică atât a celei triumfătoare cât și a celei luptătoare. Spre a ilustra această concepție, Sfântul Simeon al Tesalon'cului ne prezintă următorul tablou:

«...Prin acest dumnezeesc chip (simbol), prin săvârșirea Sfintei Proscomidii, vedem pe însuși Iisus și întreagă Biserica Lui unită cu El. În mijloc este însuși Hristos, lumina cea adevărată, viața cea veșnică, și El luminează continuu această viață. El este în mijloc prin pâine (agneț), iar maica Sa este de-a-dreapta Lui prin miridă. Sfinții și Ingerii²²) sunt (prezenți) prin cele din stânga (agnețului). Iar dedesubt (este) întreagă adunarea pioșilor, care au crezut în El. Aceasta este taina cea mare: Dumnezeu între oameni și Dumnezeu în mijlocul oamenilor, care s'a întrupat pentru ei. Aceasta este (în preînchipuire) împărăția ce va să fie și cetățenia vieții celei veșnice. Dumnezeu împreună cu noi, văzut și accesibil împărțării. Pentru cei necredincioși și pentru cei de alte păreri nu este loc aici, pentru că ce anume are comun lumina cu întunericul? Chiar Ingerii vor scoate pe cei răi din mijlocul celor dreți²³).

Există însă și alte temeuri dogmatice decât cele referitoare la unitatea Bisericii, care justifică introducerea miridelor la Proscomidie și anume: însuși Liturghierul face deosebire între scoaterea miridelor pentru pomenirea Sfinților și între scoaterea miridelor pentru pomenirea celor decedați în stare de nedesăvârșire. La depunerea miridelor pe Disc, pentru cei decedați în stare de nedesăvârșire se rostesc cuvintele: «**pentru pomenirea și iertarea păcatelor...**», în timp ce depunerea miridelor pentru

22. Am văzut mai înainte că Sfântul Simeon al Tesalon'cului a fost adept al ideii că la Proscomidie sunt prezenți — printre miride — și Ingerii.

23. Sf. Simeon al Tesalon'cului, *Περὶ τῆς ἱερᾶς λειτουργίας* cap. 94. P. G., t. CLV, col. 285.

Sfinți se face rostindu-se cuvintele: «întru cinstea și pomenirea lor». Prin urmare, depunerea miridelor pentru Sfinți n'are caracterul unei intervenții, a unei cereri — așa cum are depunerea miridelor pentru cei păcătoși —, pentru că ei n'au nevoie de asemenea intervenție. Ei sunt «Sfinți desăvârșiți, cu Ingerii împreună-șezători și trecuți deja în ierarhia cerească»²⁴). După Nicolae Cabasila, noi, prin miride, numai mulțumim lui Dumnezeu și ne arătăm recunoscători pentru că a cinstit neamul omenesc, alegând din el pe Maica Fiului Său și pe Sfinți, ca să se roage pentru noi²⁵). Părțile scoase pe numele lor sunt, fără îndoială, și ale lor și-i cinștim prin ele, pentru că acestea sunt afierosite lui Dumnezeu tocmai multumită lor²⁶).

Deci, prin miride ne arătăm, după această interpretare, pe de o parte, recunoștința și mulțumirea față de ceea ce a făcut Dumnezeu pentru mântuirea noastră, iar pe de altă parte, cerem îndurarea Mântuitorului și mijlocirea Sfinților pentru iertarea păcatelor celor decedați în stare de nedesăvârșire. Desigur, aceeași recunoștință o arătăm și aceeași cerere o facem și atunci când e vorba de pomenirea și iertarea păcatelor celor vii.

Toate acestea însă n'au — după cum s'a putut vedea — niciun fel de legătură cu prefacerea agnețului în Trupul Mântuitorului Hristos. În ceea ce privește miridele, nici nu poate fi vorba, din cele spuse până acum, de prefacerea lor în Trupul Domnului.

O altă dovadă că miridele nu se transformă în Trupul Mântuitorului Hristos, avem în faptul că atunci când preotul rostește cuvintele: «**Să luăm aminte..., Sfintele Sfinților**», el prinde cu amândouă mâinile și înalță numai agnețul, făcând cu el deasupra discului semnul Sfintei Cruci. Această ridicare închipuiește, după comentatorii Sfintei Liturghii, înălțarea lui Iisus Hristos pe Cruce, precum și Moartea și Invierea Lui. «Dacă tot ceea ce se află pe Disc ar fi prefăcut în Trupul Domnului, atunci preotul ar trebui să facă și ridicarea tuturor părțicelilor. Și cum aceasta nu ar fi posibil din punct de vedere practic, el ar trebui să ridice discul cu totul. Ori, conform prescripțiilor în vigoare, el ridică numai agnețul, ca dovadă că numai acesta este prefăcut în Trupul Domnului, nu și miridele»²⁷). Dacă și miridele ar fi prefăcute în Trupul Domnului, ar fi imposibil de conceput că atunci când e vorba de înălțarea lui Hristos pe Cruce să fie înălțat numai agnețul, numai o parte a Trupului Său, în timp ce celelalte părți să rămână jos pe Disc. Așa precum pe Cruce a fost înălțat întreg Trupul Mântuitorului, la fel și în Sfânta Liturghie este ridicat deasupra Discului întregul Său Trup, adică agnețul.

Din îndrumările pe care le dă Liturghierul cu privire la sfărâmarea agnețului și la împărțirea slujitorilor și a credincioșilor cu Trupul și Sângele Mântuitorului, se desprinde constatarea că miridele nu sunt prefăcute în Trupul lui Iisus Hristos. Iată ce spun în această privință Liturghierele:

24. Nicolae Cabasila, *Ἐρμηνεία τῆς θείας λειτουργίας* cap. XLVII. P.G., t. CL, col. 469 D.

25. Ibidem, cap. X. P. G., t. CL, col. 388 D.

26. Nicolae Cabasila, *op. cit.*, cap. XLVII. P. G., t. CL, col. 469 D.

27. Ioan Petreună, *Părțile de pe Sfântul Disc*, «Telegraful Român», Sibiu, Mai 1949, Nr. 18-19.

«...Apoi luând preotul pontificant părticica Is, o pune în Sfântul Potir, iar părticica Hr. o împarte preoților și diaconilor, cari servesc împreună cu el. Celelalte două sfinte părticele, adică Ni. și Ka. se sfarmă în părticele mai mici, cât să fie de ajuns pentru cei ce vor să se împărtășească. Din părticica Prea Sfinte Născătoare de Dumnezeu, sau din ale celor 9 cete, sau din altele, câte sunt pre Sfântul Disc să nu se împărtășească nimenea, nicidecum, ci numai din sfânta pâine (agneț)»²⁸).

Aici se interzice în mod categoric împărtășirea slujitorilor sau a credincioșilor cu alte părticele de pe Sfântul Disc, în afară de cele ale agnețului. Dece această categorică interzicere? Deși nu se spune, se înțelege însă foarte clar motivul acestei opreliști și anume: pentru faptul că părticelele de pe Sfântul Disc, adică miridele, nu sunt prefăcute în Trupul Mântuitorului Hristos și prin urmare o împărtășire cu ele n'ar fi o cuminecare reală, n'ar fi o împreunare cu Hristos, ci ar fi numai o gustare din pâine sfințită.

Teza aceasta este susținută și de Simeon al Tesalonicului, care iată ce spune în privința aceasta:

«Trebue să se știe că la împărtășirea cu înfricoșatele Taine, preotul este dator a se îngriji ca să nu se ia din miride, ci din Trupul Stăpânului, și din acesta să cuminece pe cei care vin la Sfânta Împărtășire. Deși prin unirea (prin amestecarea) cu Prea Sfântul Sânge toate s'au făcut una și chiar dacă s'ar împărtăși cineva (acuma) cu miridele, se împărtășește cu Sângele Stăpânului, este însă o datorie ca fiecare credincios să fie împărtășit cu Trupul și Sângele lui Hristos. De aceea, preotul va lua cu lingurița atât Sângele cât și Trupul Stăpânului și în felul acesta va cumineca pe credincioși»²⁹). Deci, în niciun caz nu trebue împărtășiți credincioșii cu miride, nefiind ele Trupul lui Hristos.

La opreliștea Liturghierelor despre care am vorbit, se adaugă îndrumările Tipicului și povățuirile studiului Liturgiceii, care ne învață că atunci când avem de împărtășit credincioși, miridele se pun în Sfântul Potir numai după ce am terminat împărtășirea lor.

Aproape toate edițiile mai vechi ale Liturghierelor românești dau clar și amănunțit învățătura Tipicului, în sensul că atunci când există credincioși de împărtășit cu Sfintele Taine, miridele se păstrează pe Sfântul Disc și nu se introduc în Sf. Potir decât după ce s'a terminat cu împărtășirea acestora. Iată ce scrie, de exemplu, în această privință Liturghierul tipărit la Sibiu, în anul 1914:

«...nici care cumva să le ștergi, de pe Sfântul Disc în Sfântul Potir, până nu vei cumineca pe toți câți vor fi rânduiți, ci numai din cele două părți ce au rămas din sfântul agneț, adică din NI. și KA. să-i cumineci»³⁰). Exact același lucru îl găsim scris în edițiile Liturghierului de Iași 1759, București 1797, 1883, 1862, Sibiu 1827, Râmnic 1862, etc. De sigur, aceste instrucțiuni nu sunt cuprinse numai în liturghierele românești, ci în toate Liturghierele ortodoxe. Iată de exemplu, ce anume

28. A se vedea Liturghierul tipărit la Sibiu, anul 1902, p. 109, Liturghierul tipărit la București, anul 1937, p. 168, precum și alte Liturghiere ortodoxe, tipărite în limba română, sau în alte limbi străine.

29. Sfântul Simeon al Tesalonicului, *op. cit.*, cap. 94. P. G., t. CLV, col. 281.

30. Liturghierul, ediția de Sibiu, anul 1914, p. 109.

prevede, în această privință Liturghierul grecesc, ediția din Atena, anul 1930: «Când preotul are de împărtășit pe credincioși, nu trebuie să pună în Potir alte părți decât cele ale Sfântului Trup, pe care le împărțește în mici fărâme spre a da Sfânta Împărtașanie. Numai după aceea pune în Sfântul Potir și celelalte părțile»³¹).

Dar nu numai Liturghiile, ci și toate manualele noastre de Liturgică glăsuiesc la fel. Iată, să luăm de exemplu unul mai vechi, al fostului Episcop de Argeș, Ghenadie (Liturgica, Buc. 1877, p. 121): «După ce se împărtașesc liturghisitorii, atunci unul din diaconi, de nu vor fi laici de împărtășit, pune toate părțile de pe Disc în Sfântul Potir...; iar de vor fi de împărtășit, atunci se pun sfărâmate în Potir numai cele două părți din Sfântul Agneț, Ni și KA, punându-se și lingurița, pentru a se da împărtașirea cu dânsa; părțile celelalte se pun în Potir după ce se termină împărtașirea de afară, ca nu puindu-se înainte, să se întâmple din nebăgare de seamă să împărtașească și dintr'însele pe popor». Acest lucru îl prevăd nu numai manualele de Liturgică mai mari ca cel de B. Cireșeanu (Tezaurul Liturgic, III, p. 214), Mitrofanovici (Liturgica, ed. 1929, p. 593), Icon, Dimitrie Lungulescu (Manual de practică liturgică, București, 1926, p. 3), ci și unele modeste tâlcuiri populare ale Liturghiei (vezi, de ex.: Pr. N. Vonica, «Tâlcuirea Sfintei Liturghii», Sibiu, 1942, pp. 113 și 116)³²).

Dece oare această precauție, această amănunțită purtare de grijă, ca nu cumva să se săvârșească greșeala și să fie împărtășiți credincioșii cu miride? Pentru unul și același motiv, pe care l-am văzut înainte, și anume: miridele nu sunt prefăcute, nu sunt transformate în Trupul lui Iisus Hristos.

Aceeași învățătură, aceeași purtare de grijă de a nu împărtăși cu miride pe credincioși, se observă și atunci când este vorba de pregătirea Sfintei Cuminecături pentru cei bolnavi. Penticostarul ne învață că părțile care trebuie pregătite în Joia Mare și în ziua a treia de Paști, în chip special, ca să se păstreze apoi un an întreg și să fie totdeauna gata spre grabnica împărtașire a celor bolnavi, se iau exclusiv din Sfântul Agneț. Acest agneț, prefăcut în Trupul lui Hristos la Liturghia din Joia Mare, este păstrat, fără miride, până a treia zi de Paști, când are loc sfărâmarea și pregătirea părțicelilor. Miridele s'au «potrivit» toate la sfârșitul Liturghiei din Joia Mare³³), nefiind ele Trupul lui Hristos.

La fel se procedează și atunci când este vorba de pregătirea celor necesare săvârșirii «Liturghiei darurilor mai înainte sfințite». Se știe că agnețul, sau mai bine zis agnețele necesare săvârșirii acestor Liturghii, se sfințesc întotdeauna Duminica sau Sâmbăta, în cadrul Liturghiei Sfântului Vasile cel Mare, sau a lui Ioan Gură de Aur. Aceste agnețe, sfințite, adică prefăcute în Trupul Mântuitorului, se păstrează, obișnuit, până Miercurea și Vinerea, când se săvârșește Liturghia darurilor mai înainte sfințite. Împreună cu aceste agnețe nu se păstrează însă și miridele. Ele «se potrivesc» în întregime la sfârșitul Liturghiei Sfântului Vasile cel

31. Liturghierul grecesc, ediția de Atena, anul 1930, p. 56, col. 2, nota a.

32. Diac. Ene Branște, Note bibliografice «Biserica Ortodoxă Română», București, 1945, p. 463.

33. Penticostarul, București, 1924, p. 29, col. I.

Mare, sau a Sfântului Ioan Gură de Aur, în cursul căreia a avut loc prefăcerea pâinii (agnețului) și a vinului în Trupul și Sângele Mântuitorului.

Dacă împreună cu agnețul s'ar prefăce în Trupul Domnului și miridele de pe Sfântul Disc, în acest caz ar trebui neapărat să se păstreze și acestea pentru săvârșirea Liturghiei darurilor mai înainte sfințite. Nu se păstrează însă aceste miride, pentru că ele nu sunt Trupul lui Hristos și Liturghia darurilor mai înainte sfințite se săvârșește numai cu agnețul, care singur s'a prefăcut, în timpul epiclezei, în Trupul Mântuitorului Iisus Hristos.

Teza aceasta a Bisericii Ortodoxe, după care, în cadrul Liturghiei credincioșilor se prefăce în Trupul Mântuitorului Hristos, numai agnețul, în timp ce toate celelalte părțile de prescură de pe Sfântul Disc rămân pâine binecuvântată, pâine sfințită, a fost susținută rând pe rând de toți teologii ortodocși vechi și noi, care s'au ocupat cu această problemă. Redăm în cele ce urmează câteva din aceste păreri.

Nicolae Cabasila, distins teolog și scriitor bisericesc din veacul al XIV-lea, care deși nu s'a ocupat direct și amănunțit cu raportul dintre agneț și miride, are totuși elemente suficiente, în scrierile sale și în special în «Erminia Sfintei Liturghii», din care reiese concluzia că numai agnețul se prefăce în Trupul Mântuitorului Hristos. Pentru a ne convinge de acest adevăr, să lăsăm să vorbească direct următoarele rânduri ale unui prețios studiu, făcut asupra «Erminiei Sfintei Liturghii» a lui Nicolae Cabasila și anume:

«În ceea ce privește însă darurile de jertfă, avem de observat că nu toate pâinile sau prescurile oferite de credincioși devin materie a jertfei propriu zise, ci numai agnețul $\delta \lambda \mu \nu \delta \varsigma$ = Mielul), adică «partea pe care o taie din prescură însuși preotul, pe care o face dar și o afierosește lui Dumnezeu și pe care, ducând-o apoi la Sfânta Masă, o sfințește», după cum se exprimă Cabasila însuși. Rațiunea acestei rândueli el o arată în capitolul V, intitulat: «**Dece nu se afierosește întreaga pâine, ci numai o tăietură**». Explicația se găsește în însăși destinația materiei de jertfă: întrucât aceasta se prefăce în Trupul cel jertfit al Mântuitorului, ea va trebui să reproducă sau să imite tot ce e specific în jertfa de pe Cruce. Ori, jertfa Crucii se caracterizează prin aceea că într'însa preotul jertfitor a fost una cu victima. Pe când, adică, în celelalte jertfe, aducătorii darurilor alegeau darurile și le aduceau la altar, unde urmau să fie jertfite nu de ei înșiși, ci de preot. Fiul lui Dumnezeu și-a luat singur trupul omnesc, singur l-a afierosit ca dar lui Dumnezeu și în cele din urmă tot El însuși l-a jertfit pe Cruce, în calitatea Sa de Mare Preot sau Arhiereu prin excelență. De aceea, în rânduiala Liturghiei noastre, preotul liturghisitor — care oficiază în numele și în locul lui Iisus, reînnoind jertfa Lui — trebuie să aleagă el însuși **pâinea** care se va prefăce în acel Trup, separând-o de restul pâinilor aduse de credincioși și numai pe aceasta o afierosește lui Dumnezeu, punând-o pe Disc și apoi, ducând-o la Sfânta Masă, o jertfește, adică o sfințește» (vezi cap. V, col. 380 B-D).

«În ceea ce privește materia jertfei liturgice, explicațiile lui Cabasila se mărginesc numai la partea principală scoasă din prima prescură, întru pomenirea Mântuitorului. Această parte el nu o desemnează de altfel cu termenul tehnic consacrat, de «agneț» ($\delta \lambda \mu \nu \delta \varsigma$), ci numai cu cel general de

pâine (ὁ ἄρτος) tăietură (τμήμα) (titlul cap. V, col. 380 B), sfânta pâine (ἱερός ἄρτος încep. cap. VII, col. 381 D), sau darul prin excelență (τὸ δῶρον cap. VIII, col. 384 C). Despre miride (μυρίδες) — adică părțile care se scot din celelalte prescuri, în cinstea Sfinților sau spre pomenirea morților și a viilor, el nu face decât o scurtă mențiune indirectă, la începutul cap. X (col. 385 D): «Iar preotul continuă aducerea și scotând câte o parte (μέρος) din fiecare din pâinile aduse, o face dar sfânt...»³⁴).

Din reproducerea acestor rânduri reiese că Nicolae Cabasila vorbește clar de alegerea și de afierosirea unei singure pâini, pe care preotul o jertfește și o sfințește și care, cu alte cuvinte, devine însuși Trupul lui Iisus Hristos. De sigur, dacă și celelalte pâini, celelalte părțile, adică miridele, ar deveni Trupul lui Hristos, Nicolae Cabasila n'ar fi neglijat acest lucru și n'ar fi vorbit la singular ci la plural, adică n'ar fi spus pâine, ci ar fi spus pâini.

Mai mult, în capitolul X, Nicolae Cabasila spune precis că miridele care se scot din celelalte prescuri, sunt «dar sfânt». Prin ele, adică prin miride, noi mulțumim lui Dumnezeu și ne arătăm recunoscători, pentru că a cinstit neamul omenesc și a ales din rândurile lui pe Maica lui Dumnezeu și pe Sfinți, care se roagă pentru noi³⁵). Miridele nu simbolizează Mielul, nu sunt aduse pentru Hristos, ci pentru Sfinți, și prin urmare ele nu pot să devină în niciun caz Trupul lui Hristos. Miridele sunt scoase pe numele Sfinților și prin ele noi îi cinstim pe ei, pentru minunata lor vietuire³⁶).

Simion al Tesalonicului, un alt mare teolog și renumit scriitor bisericesc dela începutul veacului al XV-lea, expune foarte clar punctul său de vedere cu referire la miride, în următoarele cuvinte:

Miridele se aduc «întru cinstirea și pomenirea Sfinților». Deși ele se află pe Sfântul Disc alături de agneț în momentul sfințirii, totuși numai agnețul se preface în Sfântul Trup al Mântuitorului. «Miridele nu se preface nici în Trupul Stăpânului și nici în trupurile Sfinților, ci sunt numai daruri, prinoase și jertfe prin pâine, după urmarea Stăpânului, aduse Acestuia în numele lor (al Sfinților)...»³⁷). Deci, această învățătură este foarte clară și ea nu mai lasă niciun fel de îndoială și niciun echivoc asupra faptului că din tot ceea ce se găsește pe Sfântul Disc, în timpul epiclezei, numai agnețul se preface în Trupul Mântuitorului Iisus Hristos.

Dintre teologii ortodocși români, care au afirmat același lucru, amintim aici pe Dr. Badea Ciresanu, care spune: «Iar din partea Prea Sfintei Născătoare de Dumnezeu, sau a celor 9 cete, ori din celelalte câte sunt pe Sfântul Disc, preotul nu împărtășește pe nimeni, ci numai din Sfântul Agneț, căci numai acesta este Corpul Domnului»³⁸).

34. Diac. Ene Braniste, *Explicarea Sfintei Liturghii după Nicolae Cabasila*, București, 1943, pp. 69-70.

35. Nicolae Cabasila, *op. cit.*, cap. X. P. G., t. CL, col. 388 D.

36. *Ibidem*, cap. XLVIII. P. G., t. CL, col. 472 A.

37. Simeon al Tesalonicului, *op. cit.*, cap. 94. P. G., t. CLV, col. 281 C.

38. Dr. Badea Ciresanu, *Tezaurul liturgic*, București 1912, t. III, p. 210.

Același lucru îl afirmă Vasile Mitrofanovici și Teodor Tarnavschi ³⁹⁾, precum și toți teologii ortodocși români care au tratat această problemă.

*

Din tot ceea ce am spus până acum rezultă clar, pentru tot omul de bună credință, că numai Sfântul Agneț se preface, în timpul epiclezei, în Trupul Domnului Iisus Hristos, în timp ce miridele rămân pâine sfințită, pâine binecuvântată. În același timp, rezultă din cele spuse, că orice altă învățătură cu privire la agneț și miride, este contrară dreptei învățături a Bisericii Ecumenice, este contrară practicii de atâtea ori seculară și este o inovație greșită, precum greșite sunt toate inovațiile, pe care romano-catolicii le-au introdus în tezaurul religiei creștine, tezaur pe care ni l-a lăsat Domnul și Mântuitorul nostru Iisus Hristos și pe care Biserica Ortodoxă îl păstrează curat și nealterat.

39. Mitrofanovici, *op. cit.*, p. 535.

MUNCA MANUALĂ A MONAHILOR

DUPĂ

TRATATUL „DE OPERE MONACHORUM“ AL FERICITULUI AUGUSTIN

În cartea a VIII-a din Confesiunile sale, Fericitul Augustin ne istorisește că într-o zi Alypius și el au avut vizita unui anume Pontițian, african de-al lor, care avea o înaltă demnitate la curtea imperială și care le-a povestit despre Sf. Antonie, de care acești doi încă nu auziseră nimic. Le-a vorbit apoi despre mulțimea mănăstirilor din Egipt, despre virtuțile ce se practicau în ele, despre pustiriile locuite de pustnici. Augustin și prietenul său nu știau nimic de acest fel de viață. Era atunci la Milan, în afara cetății, o mănăstire populată cu monahi îmbunătățiți, cărmuită de Sf. Ambrozie. Odată, pe când Pontițian era la Treveri cu prietenii săi, s'au despărțit în grupuri și au plecat să se plimbe. În drum, ei dădură peste locuința câtorva călugări, la care găsiră un manuscris al vieții Sfântului Antonie. Unul dintre ei, funcționar al împăratului, citește manuscrisul, admiră viața sfântului, se hotărăște să părăsească slujba lumească și să îmbrățișeze o astfel de trăire, închinându-și viața lui Dumnezeu ¹⁾. După această întâmplare, Augustin vizitează mănăstirea Sfântului Ambrozie: râvna călugărilor îl uimește foarte mult ²⁾. În drum spre Africa, el se oprește la Roma și admiră nevoițele monahale din numeroasele mănăstiri ale acestui oraș, despre care îi vorbise Pontițian ³⁾. În lucrarea sa «Despre obiceiurile Bisericii Universale», același Fericit Părinte laudă pe călugării din Egipt: «cine nu va admira și nu va sărbători pe acești oameni, care, după ce au disprețuit și părăsit plăcerile lumii și s'au adunat ca să ducă o viață fără prihană și sfântă, trăiesc întotdeauna laolaltă, ocupați cu rugăciunea, cu studiul și cu convorbirile serioase? Ei nu se lasă stăpâniți de mândrie, nici turburați de răutate sau porniți spre invidie» ⁴⁾...

Deci, întrucât Fer. Augustin cunoștea viața monahală din Răsărit, mai ales din Egipt, deoarece mănăstirea Sfântului Ambrozie pe care o vizitase ca și cele din Roma își desfășurau viața după modelul mănăstirilor egiptene ^{4 a)}, fiindcă el a fost în legătură cu Fer. Ieronim, care a cu-

1. Fericitul Augustin, *Confesiunile*, VIII, cap. VI, 14-15; Migne, P. L. XXXII, col. 754-755.

2. Idem, *De moribus Ecclesiae catholicae*, cap. XXXIII, 70; Migne, P. L. XXXII, col. 1339.

3. Idem, *ibidem*, XXXIII, 70; Migne, P. L. XXXII, col. 1340.

4. Idem, *ibidem*, XXXI; Migne, P. L. XXXII, col. 1338, trad. liberă de Dom Besse, la Lapeyre G.G.: *Saint Fulgence de Ruspe*, Paris, 1929, p. 112.

4 a. Papa Iuliu I a trimis pe Eusebiu, Episcop de Vercelli, să caute în Tebaida Egiptului călugări ca aceia despre care Sf. Atanasie vorbise Romanilor. În 363, Eusebiu, reîntors în dioceza sa, adună în jurul său un grup de călugări ca să servească la biserica sa catedrală (Leclercq H.: art. *Cénobitisme*, în *Dictionn. d'Ar-*

noscut bine monahismul răsăritean și a scris despre el, și ținând îndeosebi seama de prețuirea ce se dădea muncii, atât în viața pustnicească, dar mai ales în cea obștească a călugărilor răsăriteni, găsim necesar să prezentăm pe scurt necesitatea muncii și importanța ei covârșitoare în sihăstriile și obștiile monahismului de până la anul 400, dată în jurul căreia Fer. Augustin alcătuește lucrarea de care ne vom ocupa⁵⁾, unica sub acest titlu în toată epoca patristică.

I. PROBLEMA MUNCII MONAHIILOR ÎN SECOLUL IV.

Monahismul pustnicesc, care începe în Egipt cu Sf. Antonie, cel Mare, are între armele de luptă cu vrăjmașul, și munca cu care pustnicii se îndeletniceau, împletind-o cu rugăciunea. Descriind viața Sfântului Antonie, Sf. Atanasie cel Mare zice că într-o zi, acesta era bântuit de gânduri rele, care nu-l lăsau să-și vadă de mântuire. Deaceea vărsa lacrimi către Dumnezeu. Atunci i se arată un înger al Domnului, care lucra puțin apoi se ruga; din nou se apuca de împletit o rogojină și peste câțva timp iarăși trecea la rugăciune. În cele din urmă, îngerul spune sfântului: «Fă așa și te vei mântui»⁶⁾. Iar când Sf. Pahomie, părintele monahismului de obște, merge la bătrânul pustnic Palamon, acesta, înfățișându-i greutățile vieții călugărești, îi spune: «Rânduiala vieții monahale, așa cum ne-au învățat înaintașii noștri, aceasta este: în toată vremea priveghem jumătate de noapte, cugetând neconținut la cuvântul lui Dumnezeu; uneori lucrăm cu mâinile de seara până dimineța, împletind funii din păr sau din şuvițe de foi de palmier, ca astfel să înfrângem somnul și să ne agonisim hrana pentru trup. Agoniseala, care trece peste nevoile noastre, o dăm săracilor, după cuvântul Apostolului Pavel»⁷⁾. Fer. Ieronim zice despre monahii din Egipt: «Mănăstirile din Egipt au acest obicei de a nu primi pe nimeni, dacă nu știe să lucreze ceva; aceasta nu atât pentru a-și procura hrana trupestă, ci mai ales pentru mântuirea sufletului, ca nu cumva mintea să se rătăcească prin gânduri pierzătoare și să se desmierde cu ele»⁸⁾. Sf. Ioan Casian, care a trăit câțva timp în Egipt și este un adânc cunoscător al vieții monahilor de acolo, din sec. IV, ne mărturișește astfel despre munca nevoitorilor din pustie: Călugării unesc privegherea cu munca manuală ca nu cumva trândăvia să-și târască la somn și nu întrerup nici lucrul, nici meditația. Ei exercită deopotrivă facultățile sufletului și ale trupului ca să împletească strădaniile omului din afară cu creșterea omului dinlăuntru. Greutatea lucrului este ca o ancoră tare

chéol. Chr. et de Lit., t. II, partea II-a, Paris, 1910, col. 3180, cu notele 2 și 3). Deci raportul între monahismul primitiv din Italia și viața de obște a monahismului egiptean se impune dela început (*ibidem*, col. 3182, nota 25).

5. Idem, *De opere monachorum*, text și trad. de H. Barreau, în *Oeuvres complètes de saint Augustin*, texte latin et trad. franç. par Péronne, Ecalle, Vincent, Charpentier, H. Barreau, tom. 22, Paris, 1870, p. 85, nota 1; cf. Bardenhewer Otto, *Geschichte der altkirchlichen Literatur*, IV, Freiburg im Breisgau, 1924, p. 493.

6. H.-B. de Warren: art. *Le travail manuel chez les moines à travers les âges*, în rev. «La Vie spirituelle, Ascétique et Mystique», tom. LII, Nr. 3, Paris, 1937, pp. 85-86.

7. *Vie de Pakhôme*. Texte arabe; traduction de E. Amélineau, t. XVII, în «Annales du Musée Guimet», p. 347, la Warren, *art. cit.*, p. 86.

8. *Epistola către Rustic*, trad. de G. I. Popescu-Zimnicea, Buc., 1933, p. 52.

și nemîșcată cu care ei se împotrivesc pornirilor vătămătoare ale trupurilor lor și valurilor turburătoare ce le bîntue mintea, ca astfel să-și astîmpere nechibzuiala și ușurătatea între pereții chiliilor lor ca într'un port liniștit, veghind asupra lor înșiși și îndeletnicindu-se cu cugetarea la lucrurile sfinte. Ei nu se fereșc numai de ispitele și poftele vinovate, ci se păzesc și de orice gândire trîndavă și deșartă. E greu să spunem dacă în secolul meditației duhovnicești, ei se ocupă neîncetat cu lucrul mâinilor, sau dacă prin această stăruință la lucru, ei câștigă atîta evlavie, știință și lumină⁹⁾. Deși fiecare dintre monahii Egiptului aduce prin munca și sudoarea sa zilnică atîtea venituri mănăstirii, încât ar fi în stare să întrețină nu numai nevoile sale, ci și ale altora, totuși ei nu agonisesc nimic, ci totul dau obștei, primind de acolo cele de nevoie¹⁰⁾. Într'alt loc, același sfânt, comentând textul din II Tes. 3/11-12, zice: Prin această poruncă privitoare la lucru, Apostolul tămăduiește toate ranele pe care le pricinuește trîndăvia. El știe bine că toate celelalte boale care odrăslesc din această tulpină blestemată, vor dispărea de îndată ce rădăcina va fi distrusă¹¹⁾.

În obștiile Sfântului Pahomie, munca ținea de însăși existența mănăstirii. Din viața sfântului, scrisă în limba arabă, vedem felurile înfățișări ale muncii fizice. Călugării din obștiile pahomiene erau foarte ocupați cu treburile și din ceace câștigau prin lucrarea mâinilor, opreau cele de trebuință pentru întreținerea lor, iar restul împărțeau nevoiașilor din afară de mănăstire. În timpul zilei, lucrau cu trupul. Iar când peste zi, veneau căldurile cele mari, ei nu părăseau locul decât după terminarea lucrului¹²⁾. Legiutorul monahismului de obște, Sf. Pahomie, rînduește ca cei robuști cu trupul să se ocupe cu munci grele, iar cei slabi cu lucrări ușoare¹³⁾. Cei care știau de mai înainte o meserie, o practicau și aici, iar cei care nu știau, erau folosiți la diferite treburi ale mănăstirii. Printre monahi, erau mulți care se ocupau cu fel de fel de meserii necesare obștei...¹⁴⁾. Și la Sfântul Pahomie, administrarea bunurilor mănăstirii era socotită o muncă fizică și ea cădea în seama economilor.

Sf. Eftimie cel Mare, organizatorul și legislatorul vieții de obște din Palestina, stăruiește foarte mult asupra muncii cu brațele: «Fraților, călugării, mai ales cei tineri, trebuie să facă din munca fizică paznicul sufletului lor. Să-și aducă aminte de cuvîntul Apostolului: «Am lucrat noaptea și ziua ca să nu fim povară nimănui»; și încă: «Aceste mâini au agonisit cele de trebuință pentru mine și pentru cei ce sunt cu mine». Ar fi într'adevăr cu totul absurd ca în timp ce mireni ostenesc și nădușesc pentru a-și hrăni femeile și copiii lor, pentru a dărui lui Dumnezeu pîrga muncii lor, pentru a practica mila față de săraci, noi cei din mănăstiri, neglijînd să câștigăm prin muncă cele de nevoie, noi să căutăm a trăi

9. Despre rînduielele vieții de obște, cartea II-a, cap. XIV, Migne, P. L. XLIX, col. 104 B-105 AB.

10. *Ibidem*, IV, 14, Migne P. L. XLIX, col. 169 A.

11. *Ibidem*, X, 14, Migne, P. L. XLIX, col. 381 AB; cf. Warren, *art. cit.*, p. 85.

12. Trad. Amélineau E., pp. 360-361, la Warren, *art. cit.*, pp. 86-87.

13. *Ibidem*, p. 366, la același, p. 87.

14. *Ibidem*, pp. 376-378, la același, pp. 87-88.

din munca altora. Cu atât mai mult cu cât Apostolul spune că leneșul nu trebuie să mănânce»¹⁵).

Pe vremea Sfântului Vasile, în ținutul Pontului, unii din monahi nu voiau să lucreze cu trupul, ci se ocupau numai cu cele duhovnicești, întemeind această practică a lor pe textul din Matei 6/25-34. Sf. Vasile lămurște că prin aceste cuvinte, Mântuitorul nu a vrut să ne învețe nelucrarea, ci să ne arate iubirea Sa de oameni. «Această iubire, de oameni, însă, să nu fie o pricină de trândăveală pentru noi monahii»¹⁶), ci «dimpotrivă de luptă, de muncă grea... ca și noi să putem zice cu Apostolul: «În osteneală și în trudă... II Cor. 11/27»¹⁷). Răspunzând la întrebarea: cum trebuie tratat cel care nu vrea să lucreze, Marele Vasile zice: Privitor la smochinul neroditor, Domnul a spus: «Taie-l, de ce să mai ocupe locul degeaba» (Luca 13/7). Deci trebuie folosite toate mijloacele posibile spre a face pe un astfel de ins să lucreze, dar dacă el nu vrea să se supună și să muncească, trebuie să ne purtăm cu el ca față de cel ce persistă cu încăpățănare în păcat; că oricine nu săvârșește binele, este judecat cu diavolul și cu îngerii lui¹⁸). Deci sustragerea dela muncă și stăruirea în lenevie este, după Sf. Vasile, un păcat care atrage după sine excluderea din obștie a celui vinovat. În a 37-a Regulă Mare, Sf. Vasile răspunde și mai precis celor ce fugeau de munca fizică: «Intrucât Domnul nostru Iisus Hristos numește «vrednic de hrana sa» nu pe oricine și nici la întâmplare, ci pe «cel care lucrează», și decarece Apostolul Pavel poruncește să ostenim și să lucrăm binele cu propriile noastre mâini ca să putem da celui ce are nevoie, este dela sine înțeles că trebuie să lucrăm cu sârguință. Nu trebuie să socotim că țința trăirii creștine este un motiv pentru trândăvie și pentru fugirea de muncă, ci dimpotrivă să credem că este un temei de luptă, de muncă și mai grea, de răbdare în necazuri, ca și noi să putem zice cu Apostolul: «În muncă și în trudă...». Acest fel de rânduială a vieții nu este folositoare numai pentru instruirea trupului, ci și pentru dragostea față de aproapele, ca prin noi să dăruiască Dumnezeu îndestulare și fraților neputincioși, după exemplul dat de Pavel în Faptele Apostolilor... Și ce trebuie să mai spun cât de mare rău este lenea, de vreme ce Apostolul poruncește deschis că cel ce nu lucrează, nici să nu mănânce? Deci precum fiecare avem nevoie de hrană zilnică, tot așa este nevoie și de muncă după putere. Nu zadarnic a scris Solomon în lauda adusă femeii harnice: «Ea nu-și mănâncă pâinea trândăvind». Iar Apostolul grăiește despre sine: «Dela nimeni n'am mâncat pâinea de pomană, ci cu muncă și cu osteneală, lucrând zi și noapte...». Așa dar mișcând mâinile la muncă, să ne rugăm în timpul lucrului, mulțumind Celui care ne-a dat putere mâinilor pentru lucru și pricepera cunoașterii pentru înțelegerea științei și care ne-a dat și materialul, atât cel pentru unelte, cât și cel pe care-l folosim la meșteșuguri»¹⁹).

15. *Vie de Saint Euthyme le Grand*, Les moines et l'Eglise en Palestine au IV-ème siècle, par le R. P. Fr.-Raymond Genier..., Paris, Gabalda, p. 132, la Warren, art. cit., pp. 89-90.

16. *Precuântarea*, 4, la *Regulele Mari*, Migne, P. G. XXXI, col. 897 C.

17. *Regula Mare*, 37, 1, Migne, P. G. XXXI, col. 1009 C.

18. *Regula Mică*, 61, Migne, P. G. XXXI, col. 1124 B.

19. *Regula Mare*, 37, 1, 2, Migne P. G. XXXI, col. 1009 CD-1012 ABC, trad. parțial liberă.

La genialul urmaș al Sfântului Pahomie, Ava Șenute din Atripe, a cărei activitate organizatorică începe pe la anul 380, munca este un mijloc și nu un scop²⁰); un mijloc pentru câștigarea hranei zilnice²¹). De aceea și Șenute ține mult la porunca Apostolului: «Cine nu muncește, să nu mănânce»²²). Munca este o întruchipare a ascultării, iar «ascultarea este o îndeletnicire cucernică», răspunde Ava Șenute unui muncitor călugăr²³). Munca era o datorie pentru toți²⁴): și pentru pustnici²⁵), ba încă și pentru demnitarii din mănăstire. «La orice lucru pe care îl veți săvârși în aceste locuri, să lucreze și întâistătătorii. Niciunul să nu-și sustragă ceafa dela jug din cauza vreunui titlu... Noi să nu fim numai poruncitori, ci și muncitori»²⁶). Ne oprim la Ava Șenute, întrucât el este contemporan cu Fer. Augustin.

Din cele de mai sus se vede limpede că munca fizică a fost nelipsită din viața și învățăturile Sfinților Părinți de până la Augustin; că ea a fost pusă pe aceeași treaptă cu îndeletnicirea duhovnicească; în speță rugăciunea; că rugăciunea, cântarea psalmilor și imnelor duhovnicești trebuiau să însoțească lucrul mâinilor; că pentru muncă se sacrifică mai mult timp decât pentru rugăciune; că era obligatorie pentru toți, chiar și pentru organizatorii ei, adică pentru stareți și conducătorii diferitelor sectoare de activitate; că munca fizică avea ca scop: domolirea pomnurilor vătămătoare, sporirea evlaviei, întreținerea propriei vieți a celui ce muncea și ajutorarea celor care, din motive independente de voința lor, erau în lipsă.

După ce am stabilit acestea în legătură cu munca în monahism până la Fer. Augustin, vom putea cu ușurință să constatăm și contribuția pe care o aduce Augustin privitor la munca monahilor.

II. MONAHISMUL CARTAGINEZ ȘI ABATERILE UNORA DINTRE MONAHI.

Primul, care răsădește viața monahală în Africa, și anume la Hipona, este Fer. Augustin, care văzuse în Italia încercările de viață obștească²⁷). Monahismul de aci — din Cartagina — este precedat de ascetismul, care se practica în Africa de Nord din sec. III, îndeosebi de către fecioare și văduve. Fecioarele de pe vremea lui Tertulian trăiau sub supravegherea părinților lor²⁸), depuneau votul fecioriei continue²⁹), erau sub îndrumarea Bisericii³⁰).

În afară de fecioare, erau văduvele, care alcătuiau un grup aparte asemănător cu al aceloră³¹).

20. Leipoldt Joh., *Schenute von Atripe...*, Leipzig, 1903, în *Texte und Untersuchungen*, XXV, N. F. X, 1, p. 123.

21. *Ibidem*, p. 124.

22. *Ibidem*, p. 136.

23. *Ibidem*, p. cit.

24. Leclercq H., *art. cit.* (în nota 4-a), col. 3121.

25. Leipoldt, *op. cit.*, p. 125.

26. *Ibidem*, p. cit.

27. Posidiu, *Vita Aug.*, cap. V, Migne, P. L. XXXII, col. 37; Aug., Cuv. 355, la Audollent Auguste: *Carthage Romaine* (146 a. Hr.-698 p. Hr.), Paris, 1901, p. 595.

28. Tertulian, *De virginibus velandis*, 7, la același, *op. cit.*, p. 591.

29. *Ibidem*, 3, 16, la același, *op. și p. cit.*

30. *Ibidem*, 14, la același, *op. și p. cit.*

31. Tertulian, *De habitu virginum* 15, la același, *op. cit.*, p. 593.

Aceste grupări de fecioare și văduve au înlesnit introducerea monahismului de către Augustin. Urmând exemplul său, se întemeiază mănăstiri și la Cartagina spre sfârșitul sec. IV ³²). Fer. Augustin ne informează că cei care populau mănăstirile cartagineze se trăgeau din diferite straturi sociale: erau sclavi pe care stăpânii îi liberaseră ca să intre în mănăstire și care, în viața lumească, se ocupaseră cu agricultura, cu meșteșugurile sau cu muncile grele. Unora ca acestora li se potriveau de minune cuvintele Sfântului Apostol Pavel: «A ales Dumnezeu pe cele slabe ale lumii ca să rușineze pe cei tari...» (I Cor. I/27). Dintre acești foști sclavi, unii veneau cu dorința fierbinte de a se mântui și de aceea au ajuns într'adevăr puternici în virtute și vrednici de urmat; alții însă se refugiau în mănăstiri ca să scape de sărăcie și de munci grele, să fie apoi cinstiți de aceia care în lume îi disprețuiau ³³), adică de stăpânii lor. În mănăstiri erau, însă și dintre cei care fuseseră bogați. De altminteri știm că în comunitatea din Ierusalim veneau unii care-și vindeau averile și prețul lor îl dau Apostolilor spre a-l împărți tuturor după nevoie. (F. Ap. 2/45, 4/34). Bogații, veniți în mănăstirile cartagineze, avuseseră în lume destulă avere, încât să nu trebuiască a lucra cu mâinile pentru a se întreține. Această avere, însă, fusese împărțită săracilor ³⁴), sau dăruită mănăstirii în care intraseră, sau oricarei alte mănăstiri ³⁵). Ca și pe vremea și în ținutul Sfântului Vasile, mulți dintre acești monași din mănăstire, nu lucrau cu mâinile, ci se îndeletniceau numai cu cele duhovnicești, așteptând dela credincioși hrana și îmbrăcămintea ³⁶).

Dintre acești călugări care nu lucrau cu brațele, unii umblau prin sate și orașe, vânzând bucăți din sfinte moaște sau alte obiecte de purtat la gât, ori motivând că merg la părinți, la rude, sau la cunoscuți, dar dela toți creștinii cerșeau milă, ca să se întrețină, făcând astfel să se hulească tagma monahală ³⁷). Mai condamnabil decât această cutreerare prin lume, negoțu cu cele sfinte și cerșetorie, era faptul că ei săvârșeau acestea, întemeindu-se pe textul paulin: «Cine nu vrea să mucească, să nu mănânce» și pe alte texte asemănătoare pe care «se trudeau să le schimonosească și să le slujească după capul lor», cum ne încredințează Fer. Augustin ³⁸). Aceasta fiind starea multora din călugării dela Cartagina, Episcopul locului, Aurelius, cere lui Augustin să scrie împotriva unor astfel de abateri, combătându-le și încercând să lămurească pe monahii vinovați ³⁹). Prilejul alcătuirii acestui tratat, ca și cauzele ce l-au produs ni-l arată Episcopul hiponez în Retractările sale: «Multe mănăstiri, zice el, se întemeiaseră la Cartagina. Printre călugării acestor mănăstiri, unii, ca să se supună sfatului Apostolului, trăiau din lucrul mâinilor lor; alții dimpotrivă voiau să trăiască din daniile credincioșilor și pretindeau că, înfrânându-se

32. Fericitul Augustin, *Ep. 24*, 6, la același *op. cit.* p. 595.

33. Idem, *De opere monachorum*, XXII, 25, în *Corpus Scriptorum Ecclesiasticorum Latinorum* (CSEL), vol. 41, secția 5, part. 3, Feric. Augustin, recențată de Josephus Zycha, Praga-Veneția-Lipsca, 1900, p. 570, rândurile (rr) 21-23 la p. 571, rr 1-13.

34. *Ibidem*, XXI, 25, CSEL, 41, 5, 3, p. 570, rr. 4-11.

35. *Ibidem*, XXV, 33, p. 580, rr. 4-6.

36. *Ibidem*, XXV, 33, p. 579, rr. 19-20.

37. *Ibidem*, XXVIII, 36, p. 585, rr. 15-25 la p. 586 rr. 1-2.

38. *Ibidem*, VII, 8, p. 543, rr. 11-12.

39. *Ibidem*, I, 1, p. 531, rr. 3-11; XXX, 38, p. 589, rr. 7-10.

dela orice muncă fizică, ei îndeplinesc mai bine învățătura Domnului care spune: «Priviți pasările cerului și crinii câmpului, nu seamănă, nici nu seceră și totuși Tatăl ceresc îi hrănește». Din această pricină începeau să se iște printre mirenii cu o duhovnicie slăbută, deși însuflețiți de râvnă sfântă, discuții care turburau Biserica: unii apărau o părere, alții pe cealaltă. La aceasta se mai adaugă că, printre cei care nu vreau deloc să lucreze, erau unii care aveau părul lung (criniti). De aci ciocniri nesfârșite între cei care nu voiau să lucreze și cei care voiau să curme un asemenea obicei. Atunci vrednicul de cinste Aureliu, Episcopul acestui oraș, m'a rugat să scriu ceva în această chestiune⁴⁰). Și a scris Augustin lucrarea intitulată: «De opere monachorum»⁴¹), pe care un cercetător modern o caracterizează ca «una din lucrările cele mai plăcute și mai strălucite»⁴²).

III. ARGUMENTAREA MAI AMANUNȚITA A CALUGARILOR ABATUȚI.

Am spus de altminteri că toate textele din Noul Testament folosite de acești monahi, se învârtesc în jurul cuvintelor pauline: «Cine nu vrea să lucreze, să nu mănânce».

Ei spun: «Apostolul nu învață despre această muncă materială cu care se îndeletnicesc agricultorii și meseriașii, căci cum ar putea el să fie împotriva Evangheliei, unde chiar Domnul rostește: «De aceea zic vouă, nu vă grijiți pentru viața voastră ce veți mânca, nici pentru trupul vostru cu ce vă veți îmbrăca... și celelalte, încheind cu versetele: «Căutați mai întâi împărăția lui Dumnezeu și dreptate lui și toate acestea se vor adăuga vouă. Nu duceți grije de ziua de mâine, că ziua de mâine se va griji de sine. Ajunge zilei răutatea ei» (Matei 6/25-34). Iată deci, zic ei, în ce loc poruncește Domnul să nu ducem grije de haină și îmbrăcăminte»⁴³).

De aceea, motivează ei, prin cuvintele: «Cine nu vrea să muncească, să nu mănânce», trebuie să înțelegem preocupările duhovnicești despre care se amintește într'alt loc, unde se spune: «Fiecăruia după cum i-a dat Domnul. Eu am sădit, Apolo a udat, dar Dumnezeu a făcut să crească» (I Cor. 3/5-6); și apoi adaugă: «Fiecare își va lua plata după osteneala sa. Căci noi suntem laolaltă lucrători ai lui Dumnezeu; voi sunteți ogorul lui Dumnezeu, zidirea lui. Potrivit harului care mi s'a dat, eu, ca un meșter înțelept, am pus temelii» (I Cor. 3/8-10). Prin urmare cine este dator să lucreze această muncă duhovnicească pentru zidirea altora și nu o lucrează, ci numai el singur se hrănește duhovnicește din ea, acela să nu-și mănânce nici hrana duhovnicească, nici cea trupească de pe urma ostelenilor duhovnicești⁴⁴). Aceasta pentru că se aseamănă robului celui trândav, care a primit talantul și l-a ascuns fără să-l înmulțească și din această pricină a fost pedepsit⁴⁵). Și Sf. Apostol Pavel, zic ei, se îndeletnicea cu

40. *Retract.* II, 21, Migne, P.L. XXXII, col. 638-639, trad. la Lapeyre G. G.: *L'Ancienne Eglise de Carthage*, Paris, 1932, pp. 116-117.

41. Vezi nota 38.

42. L. Bertrand, *Autour de Saint Augustin*, p. 75, la Lapeyre, op. cit., p. 117.

43. Feric. Augustin, *De opere monachorum*, I, 2, CSEL, vol. cit., pp. 532, rr. 2-25 la p. 533, rr. 1-5.

44. *Ibidem.* I, 2, p. 533, rr. 10-21.

45. *Ibidem.* I, 2, p. 533, r. 22 la p. 534, rr. 1-2.

o lucrare duhovnicească și se întreținea din ea, adică trăia din Evanghelie⁴⁶).

Întru îndreptățirea lor, acești monahi, care disprețuesc munca fizică, ne spune ce lucrări duhovnicești săvârșesc ei. Iată ce zic ei: Noi citim creștinilor, care istoviți de vâltoarea lumii vin la noi să-și găsească liniștea în vorbirea despre Dumnezeu, în rugăciuni, în psalmi, în imne, în cântări duhovnicești. Noi vorbim cu ei, îi mângâiem, îi îndemnăm, zidindu-i sufletește, atunci când observăm că viața lor a apucat pe urcușul duhovnicesc. În cazul când n'am face astfel de lucrări, ar fi primejdios să primim dela Domnul înseși alimentele duhovnicești. În felul acesta, zic ei, Evanghelia a poruncit că nu trebuie să ne grijim de nevoile acestei vieți trupești și vremelnice, iar Apostolul a vorbit despre munca și hrana duhovnicească, atunci când a zis: «Cine nu vrea să lucreze, să nu mănânce»⁴⁷).

În fața acestor susțineri, în aparență judicioase, dar întemeiate pe o falsă interpretare și o șubredă argumentare, Fer. Augustin își propune să dovedească mai întâi că Sf. Apostol Pavel a voit ca slujitorii lui Dumnezeu să practice munci trupești. Chiar pentru hrană și îmbrăcăminte, ei să nu aibă nevoie de nimeni, ci să-și agonisească acestea prin munca propriilor lor mâini. Apoi, să arate că acele învățături evanghelice, pe care această categorie de călugări își întemeiază nu numai trândăvia, ci îngâmfarea lor, nu sunt protivnice poruncii și exemplului date de Apostol. Și în sfârșit să constate ce l-a determinat pe Apostol să zică: «Cine nu vrea să muncească, nici să nu mănânce» și în ce context se găsesc aceste cuvinte, ca din versetele din jur să se poată afla adevăratul sens al acestei porunci⁴⁸). Deși Augustin anunță această ordine a tratării problemelor, totuși, potrivit obiceiului celor de pe vremea lui el amestecă argumentele. Deaceia, vom da altă înălțuire ideilor lui, fără însă a înlătura vreuna sau a-i schimba sensul.

IV. RESPINGEREA SUSȚINERILOR ACESTOR MONAHI PRIN ÎNVĂȚATURA ȘI EXEMPLUL SFÂNTULUI APOSTOL PAVEL.

Amintind despre rostul Apostolilor, Fer. Augustin arată că misiunea lor era de a propovedui «tainea împărăției cerurilor»⁴⁹) și a lucra pentru «zidirea păcii în Biserică»⁵⁰). Acestea sunt cele duhovnicești pe care ei le-au semănat între neamuri și care le dădeau dreptul să secere și cele trupești, adică acele bunuri vremelnice necesare întreținerii vieții lor pământești⁵¹).

Intemeindu-se pe versetele din Epistola I Cor. cap. 9: «Cine slujește vreodată în oaste pe cheltuiala lui? Cine sădește vie și nu mănâncă din rodul ei? Sau cine păstorește turma și nu se hrănește din laptele ei?»⁵²); sau pe alt loc: «... n'avem oare dreptul să mâncăm și să bem» (în sarcina

46. *Ibidem*, IX, 10, p. 547, rr. 6-7.

47. *Ibidem*, I, 2, p. 534, rr. 3-15.

48. *Ibidem*, III, 4, p. 535, rr. 21-24 la p. 536, rr. 1-6.

49. *Ibidem*, VIII, 9, p. 544, rr. 21-22.

50. *Ibidem*, VII, 8, p. 543, r. 7.

51. *Ibidem*, VIII, 9, p. 544, rr. 22-24.

52. *Ibidem*, III, 4, p. 537, rr. 5-8.

bisericilor)⁵³); și pe versetele 9-14, îndeosebi pe acesta din urmă, Episcopul african arată că propovăduitorii Evangheliei aveau îngăduință să nu lucreze cu mâinile lor, ci să trăiască de pe urma învățării cuvântului lui Dumnezeu⁵⁴). Insuși Domnul cu cei 12 Apostoli au trăit de pe urma propovăduirii. Locurile din Luca 8/1-3: «... erau cu ei și niște femei..., care-i ajutau din averile lor» și din Matei 10/9-10: «... că vrednic este lucrătorul de hrana sa», ne dovedesc cu prisosință că Domnul și ucenicii Săi își primeau întreținerea dela cei cărora vesteau cuvântul lui Dumnezeu⁵⁵). Mica obște a celor 12 Apostoli avea o pungă în care ei puneau banii, pe care desigur îi dăruiau credincioșii pentru cele necesare traiului acestei comunități⁵⁶). Și celor 70 Ucenici, când Domnul îi trimite la propovăduire, le spune: «Vrednic este lucrătorul de plata sa» (Luca 10/1-7), ceea ce arată că și aceștia au dreptul să trăiască de pe urma Evangheliei⁵⁷). Trăirea de pe urma propovăduirii Evangheliei nu este însă o poruncă, ci o îngăduință, remarcă Augustin, de care unul se poate folosi altul nu, fără ca vreunul din acești doi să greșească⁵⁸).

Marele Apostol Pavel nu se folosește de această îngăduință. Ne-o spune el însuși: «Dar eu totuși nu m'am folosit de această putere» (I Cor. 9/12). De ce renunță el la acest drept? Fer. Augustin zice că Pavel și Varnava nu se foloseau de acest drept ca să se apropie și mai mult de comunitatea credincioșilor, chibzuind ei că așa este potrivit cu cei neputincioși din ținuturile unde evangheliza⁵⁹); ca nu cumva să împiedice Evanghelia lui Hristos⁶⁰); ca nu cumva credincioșii să creadă că li se propovăduiește pentru plată și astfel evanghelizarea să apară în ochii lor ca un negoț⁶¹). Deaceia Pavel însuși spune Tesalonicenilor: «N'am făcut din slujba noastră un prilej de lăcomie» (I Tes. 2/5). Propovăduind în astfel de condițiuni, Pavel și colaboratorii lui dovedeau că s'au dăruit și mai mult Bisericii⁶²).

Apostolul neamurilor, însă, avea nevoie de hrană și îmbrăcăminte. Pentru câștigarea lor, el lucrează cu mâinile sale. Cuvântând preoților din Milet, le spune: «Argint, sau aur, sau haină n'am poftit dela nimeni. Voi înșivă știți că mâinile acestea au lucrat pentru nevoile mele și ale tovarășilor mei. In toate v'am dat pildă că, ostenindu-vă astfel, se cade să ajutați pe cei neputincioși și să țineți minte cuvintele Domnului Iisus, căci El a zis: «Mai fericit este a da decât a lua» (F. Ap. 20/33-35)⁶³). Iar Tesalonicenilor li se adresează cu aceste cuvinte: «Vă aduceți aminte, fraților, de osteneala și truda noastră; lucrând zi și noapte, ca să nu fim povară niciunuia din voi așa v'am propovăduit Evanghelia lui Dumnezeu» (I Tes. 2/9)⁶⁴). Repetăm că Apostolul ostenea lucrând cu mâinile pentru

53. *Ibidem*, IV, 5, p. 538, rr. 3-10.

54. *Ibidem*, IV, 5, p. 538, rr. 17-19.

55. *Ibidem*, V, 6, p. 540, rr. 10-17 la p. 541, rr. 1-10.

56. *Ibidem*, V, 6, p. 539, rr. 20-22.

57. *Ibidem*, VI, 7, p. 541, rr. 11-25.

58. *Ibidem*, VI, 7, p. 541, rr. 25-26 la p. 542, rr. 1-4.

59. *Ibidem*, VII, 8, p. 543, rr. 19-23.

60. *Ibidem*, VIII, 9, p. 544, r. 25 și XII, 13, p. 554, rr. 5-7.

61. *Ibidem*, X, 11, p. 549, rr. 10-12 și X, 12, p. 551, rr. 23-26.

62. *Ibidem*, V, 6, p. 540, rr. 2-4.

63. *Ibidem*, XII, 13, p. 554, rr. 10-16.

64. *Ibidem*, XII, 13, p. 554, rr. 1-3.

întreținere, nu că nu ar fi avut dreptul să primească cele necesare dela credincioși, ci ca nu cumva cei slabi în credință să disprețuiască Evanghelia, socotind-o pricină de câștig bănesc ⁶⁵).

Iată însă pe Sf. Pavel și în împrejurări excepționale, când, din cauza îngotării cu propoveduirea, îi este imposibil să mai scoată hrana pentru el și colaboratorii săi. În astfel de situație, primește ajutoare dela Bisericele din Macedonia. «Alte Biserici am prădat, luând plată, ca să vă slujesc pe voi... Pentru că frații veniți din Macedonia au împlinit lipsa mea (II Cor. 11/8-9) ⁶⁶).

Sfântului Timotei, care era bolnav și nu putea lucra, sau dacă ar fi lucrat și cu mâinile, nu ar fi mai putut să se țină de propovăduire, îi îngăduște Sf. Pavel să trăiască din Evanghelie, poruncindu-i chiar să nu se ocupe cu îndeletniciri lumești ⁶⁷). Nu se admite însă să primească mai mult decât strictul necesar, ca nu cumva să se încurajeze lenea sau lâcomia ⁶⁸).

Aducând de față exemplul Sfântului Apostol Pavel și al celorlalți Apostoli, Fer. Augustin a astupat gura celor ce strămbau învățăturile apostolice și evanghelice spre a-și susține trândăvia lor. El a statornicit principiile că: cei care slujesc altarului, să-și câștige întreținerea de pe urma slujbei lor, dacă sunt slabi și nu pot munci cu brațele, sau dacă cei cărora li se propovăduște nu se scandalizează de faptul că ei primesc plată. Dacă însă credincioșii se smintesc, iar propovăduitorii sunt suferinzi, atunci să-și primească întreținerea dela creștinii din alte Biserici; iar dacă credincioșii nu se scandalizează, acești propovăduitori suferinzi să-și primească strictul necesar dela ei. Dacă, în sfârșit, cei cărora li se propovăduște, se turbură, iar propovăduitorii sunt sănătoși, să lucreze cu propriile lor mâini pentru întreținerea lor și pentru ajutorarea altora.

V. MUNCA ȘI ÎNTREȚINEREA ÎN MANASTIRE.

Folosind învățăturile și exemplul Sfântului Apostol Pavel, Augustin a încercat să desrădăcineze concepțiile vătămătoare ale acelor monahi care sluteau învățătura cea dreaptă. Înainte însă de a prezenta îndrumările sănătoase pe care Fer. Augustin le dă călugărilor cartaginezi, trebuie sculberate ultimele rămășițe ale susținerii celor abătuți, ca astfel să incolțească și să crească în voie sămânța semănată de Fer. Augustin.

Analizând textul din II Tes. 3/6-12, în care se află citatul: «Cine nu vrea să lucreze, nici să nu mănânce», Fericitul Augustin arată că Sf. Apostol scrie aceste cuvinte împotriva celor care, în așteptarea parusiei, nu mai lucrau nimic, ci umblau fără rânduială, mâncând gratuit pâinea comunității; că Marele Apostol se dă pe sine exemplu de muncă și osteneală, lucrând zi și noapte ca să-și câștige pâinea. Din context rezultă așa dar destul de limpede că este vorba de munca și hrana fizică, iar nu de cea duhovnicească ⁶⁹). Tâlcuind versetul din Matei 6/26: «... pentru că pasă- rile cerului nu seamănă, nici seceră», pe care-l invocau călugării aceștia

65. *Ibidem*, XII, 13, p. 554, rr. 5-7.

66. *Ibidem*, XII, 13, p. 552, rr. 22-25 la p. 553, rr. 1-9.

67. *Ibidem*, XV, 16, p. 557, rr. 4-24 la p. 558, rr. 1-18.

68. *Ibidem*, XV, 17, p. 561, rr. 15-20.

69. *Ibidem*, III, 4, p. 536, rr. 7-24 și p. 537, rr. 20-23.

în sprijinul trândăviei lor, Augustin le spune că, potrivit acestui text, și ei trebuie să se asemene întru totul pasărilor, adică: să nu-și mai umple cămărilor cu provizii și alte bunuri dobândite din daniile și munca altora, așa cum nici pasările nu adună în hambare; să nu mai rășnească boabele și nici să nu-și mai bucătărească mâncarea, întrucât pasările nu se îndeletnicesc cu așa ceva; să privească atent la păsări că cele care sunt în colivie și sunt hrănite de mâna omului, nu se simt deloc bine; deaceia cum scapă din această carceră, sboară îndată la câmp și nu se mai întorc, alegând mai degrabă să se ostenească pentru hrană, umblând din loc în loc, decât să fie hrănite de mâna omului și să stea închise⁷⁰). Iată, așadar, că Sf. Apostol Pavel n'a învățat nimic împotriva voinței Mântuitorului⁷¹); iar acest loc, unde se vorbește de pasările cerului, nu se referă la nelucrarea, ci la părăsirea grijilor lumești și ancorarea nădejzii noastre în Dumnezeu, nu în cele pământești.

Am văzut cu ce se ocupau acești călugări cari nu voiau să lucreze: cu cântarea psalmilor, cu citirea cuvântului lui Dumnezeu⁷²), cu instruirea credincioșilor care veneau la mânăstire. Augustin nu este împotriva acestor îndeletniciri, dar, pornind dela constatarea că nu toți sunt capabili să învețe pe alții, cere ca cei care n'au acest dar — căci darurile sunt împărțite —, să lucreze cu brațele lor, iar cei care, cunoscând bine tainele mântuirii, sunt în stare să le împărtășească și altora, să facă ei aceasta, și nu cei simpli și neștiutori. Să învețe pe rând, întrucât unul singur este de ajuns să vorbească la mai mulți care-l ascultă. Deci, dacă sunt mai mulți, să se rânduiască între ei; iar dacă numai unul este povățuitor al credincioșilor, să-și rânduiască ore anumite pentru instruirea altora și ore speciale pentru lucru, așa cum făcea Sf. Apostol Pavel⁷³).

Această sfântă ocupație (propovăduirea) să nu o prefacă într'un mijloc de îmbogățire, zice Augustin. Cine face lucru duhovnicesc numai pentru plată pământească — bani sau bunuri — acela slujește lui Dumnezeu și lui Mamona. Deaceia, cel care propovăduiește cuvântul lui Dumnezeu în acest scop, nu trebuie socotit slujitor al lui Dumnezeu, ci al lui Mamona, cu toate că Dumnezeu se servește de el pentru propășirea și mântuirea altora⁷⁴). A sluji și lui Mamona nu însemnează atât primirea unei plăți pentru lucrul duhovnicesc, ci mai ales intenția însăși de a propovădui ca să primești plată și să-ți agonisești avere. Fiindcă lucrările urmează întotdeauna calea intențiilor și acestea sunt criteriul după care se judecă acelea. Deaceia această intenție cu care se săvârșește un fapt este numită de Mântuitorul «ochiu», când zice: «Luminătorul trupului este ochiul. Dacă ochiul tău este curat, tot trupul tău va fi luminat; dacă ochiul tău este murdar, tot trupul îți va fi întunecat» (Matei 6/22)⁷⁵).

Și ca să nu se ajungă la acest păcat al preocupărilor duhovnicești în schimbul răsplății pământești, Augustin recomandă împletirea lucră-

70. *Ibidem*, XXIII, 27, p. 572-574 până la r. 12.

71. *Ibidem*, XXIII, 30, p. 576, rr. 11-14 și 21-23.

72. *Ibidem*, XVII, 20, p. 564, rr. 12-14.

73. *Ibidem*, XVIII, 21, p. 565, rr. 14-24 la p. 566, rr. 1-3 și p. 567, rr. 9-12.

74. *Ibidem*, XXVI, 34, p. 580, rr. 20-25 la p. 581, rr. 1-5.

75. *Ibidem*, XXVI, 34, p. 581, rr. 10-16, continuându-se cu exemplificări pe p. 581, rr. 17-23, la p. 582, rr. 1-22.

rilor duhovnicești cu cele trupești: ore speciale pentru lucru și pentru studierea și propovăduirea Sfintelor Scripturi — cum am spus, —, ore anumite pentru rugăciune, iar restul timpului pentru muncă. Dacă noi, zice Augustin, vrem să nu întrerupem deloc lucrarea duhovnicească — citirea cuvântului dumnezeiesc și cântarea de psalmi —, atunci trebuie să nu mai mâncăm și nici să nu mai gătim hrana de care avem nevoie zilnic. Dar dacă robii lui Dumnezeu (monahii) sunt siliți să sacrifice în fiecare zi cât de puțin timp ca să-și acopere trebuințele trupului, de ce să nu jertfească deasemeni o parte din vreme întru supunerea față de porunca Apostolului, adică lucrând cu mâinile ca să nu împovăreze pe nimeni. O singură rugăciune făcută din tot sufletul este mai rodnică decât mii de rugăciuni ieșite dintr'un suflet revoltat. Se poate foarte lesne, lucrând cu mâinile, să cânti imne dumnezeiești. Nu vedeți, continuă Augustin, nu vedeți pe oameni de toate categoriile, cum, fără să întrerupă lucrul, își ocupă mintea cu deșertăciuni și adesea chiar cu închipuiri rușinoase? Dacă așa stau lucrurile cu aceștia, oare robii lui Dumnezeu n'ar putea, în timp ce lucrează, să cugete la Legea Domnului și să dea slavă Celui Prea Înalt? Desigur că pot. Pentru aceasta însă, vor trebui să-și rezerve o parte din timp ca să învețe pe de rost rugăciuni, psalmi și imne, pe care să le rostească sau să le cânte în vremea lucrului ⁷⁶).

La obiecțiunea ridicată de unii că n'are niciun rost ca cineva, după ce a părăsit situația sa din lume și a îmbrățișat viața duhovnicească înrolându-se în oastea (miliția) sfântă a lui Hristos, să lucreze ca meseriașii, Fericitul Augustin răspunde cu Marele Apostol Pavel, care a poruncit să lucrăm cu mâinile și a muncit și el personal. Acest exemplu este de ajuns ca să ne facă să lepădăm averile noastre și să ne angajăm la lucrul mâinilor. Dacă cineva a avut în lume o înaltă situație socială și averi îndestulătoare, care desigur îl îngâmfau, acum venind la mănăstire și îndeplinind o îndeletnicire practică pentru, ca de pe urma ei să-și câștige hrana, va avea prilejul să se tămăduiască de mândrie și nu-și va pierde sufletul prin refuzul de a lucra. Dacă, dimpotrivă, cel venit la mănăstire a fost un muncitor sărac, care din lucrul lui trebuia să mai întrețină câțiva — fie părinți sau soție ori copii —, apoi cum să nu-și închipuie că nu mai trebuie să strângă cele necesare priza muncă, ci să se mulțumească cu puținul câștig prin milostenie? Nu, să nu cugete așa ceva, ci din contră să gândească la faptul că el nu se mai ocupă de propriile sale interese, ci de ale Domnului Iisus Hristos (Filip. II/21). Să nu mai aibă altă dragoste decât aceea pentru viața de obște, pe care trebuie să o ducă laolaltă cu cei ce n'au decât un singur suflet și o singură inimă în Dumnezeu (F. Ap. 4/32). În obște nimeni n'are nimic propriu, ci totul este comun între toți. În felul acesta vor putea spune cu Apostolul, al cărui exemplu l-au urmat: «N'avem nimic, deși toate sunt în stăpânirea noastră» (II Cor. 6/10) ⁷⁷). Sunt obligați să muncească toți cei în putere, scutiți fiind numai cei infirmi ⁷⁸).

Munca fizică a călugărilor din mănăstire trebuie făcută, învață Au-

76. *Ibidem*, XVII, 20, p. 564, rr. 12-26 la p. 565, rr. 1-3.

77. *Ibidem*, XXV, 32, tot paragraful, pp. 577-579, r. 12.

78. *Ibidem*, XXVII, 35, p. 584, rr. 12-23.

gustin, cu încredere în Dumnezeu și în scopul mântuirii și răsplătirii creștini. Când Mântuitorul ne dă ca exemplu păsările cerului și crinii țării, El face aceasta ca să nu se strecoare în sufletul nostru ideea că Dumnezeu nu se grijește de nevoile trupești ale celor ce-L slujesc, ci din contra, ca să credem cu tărie că purtarea Lui de grijă se întinde asupra tuturor făpturilor Lui. Oare nu este El Acela care hrănește și îmbracă pe cei care lucrează cu brațele? Dar ca nu cumva slujitorii lui Dumnezeu să se înroleze în oastea lui Hristos în vederea acestor scopuri vremelnice, Mântuitorul îi învață că, atunci când ei își îndeplinesc slujba și împart Tainele, să facă acestea, gândind numai la dreptatea lui Dumnezeu și la veșnica Sa împărăție. În acest caz cele de nevoie vieții pământești nu vor lipsi nici celor care ostenesc lucrând cu mâinile, nici celor care nu muncesc din cauza vreunei neputințe, și, în sfârșit, nici aceluia care sunt în așa fel ocupați în slujba lui Dumnezeu, încât nu pot să săvârșească lucrul manual⁷⁹⁾.

Referindu-se la categoriile de munci fizice, Fer. Augustin spune să se rânduiască fiecăruia munca potrivită cu puterea și cu priceperea lui. Celor care au avut în lume avere și au dat-o săracilor sau vreunei mănăstiri — nu interesează din ce loc erau acei săraci sau cărei mănăstiri, deoarece toți creștinii sunt membrele uneia și aceleiași obști (republicae) și Hristos este cel care a primit dania acestor foști donatori, zice Augustin, să li se găsească în mănăstire vreo ocupație potrivită, lipsită, dacă vrea cineva, de munca manuală, dar care totuși să ceară griji și o mare băgare de seamă în administrare, ca în felul acesta ei să nu mănânce pe degeaba pâinea care este a tuturor⁸⁰⁾. Pentru marele părinte hiponez și munca administrativă, care se face mai mult cu mintea, este o muncă fizică. Când Sf. Scriptură vorbește de sudoarea rezultată din lucru, se înțeleg îndeobște tot felul de osteneți, atât cele care însoțesc lucrul cu mâinile, cât și cele care se nasc din grijile sufletului, cum sunt de exemplu studiile cărora trebuie să te dedici ca să te instruești⁸¹⁾.

Augustin nu se mulțumește numai să îndemne pe monahii aceștia care ocoleau munca fizică, ci se dă pe sine pildă, spunând că el muncește din greu. Aflați despre ocupațiile pe care sunt obligat uneori să le îndeplinesc, cu toată neputința trupului meu, zice Augustin. Las la o parte grija față de Biserica pe care o slujesc și al cărei serviciu nu-mi îngăduie să mă mai ocup de lucrul mâinilor, recomandat acum vouă... Mi-ar plăcea mai mult ca timp de câteva ore pe zi, cum s'a stabilit în mănăstirile bine organizate⁸²⁾, să mă îndeletnicesc cu ceva lucru manual și să am liber restul vremii ca să citesc, să mă rog, să meditez asupra Sfintelor Scripturi, decât să mă ocup fără încetare cu pricini străine, care țin de veacul acesta, fie ca să le judec, ori ca să le stărpesc din rădăcină prin intervenția mea. Este într'adevăr o sarcină grea pe care n'a avut-o Apostolul, întrucât nu astfel era caracterul apostolatului său... Nicăieri în Sfânta Scriptură nu citim că Apostolul Pavel și colaboratorii lui s'au ocupat cu astfel

79. *Ibidem*, XXVI, 35, p. 533, rr. 4-15.

80. *Ibidem*, XXV, 33, p. 579, rr. 13-24 la p. 580, rr. 1-10, mai ales la rândurile de pe această pagină.

81. Fer. Augustin, *Impotriva lui Iulian*, carte neterminată, VI, 29, în «Oeuvres...», tom. 32, p. 595, col. 1.

82. Aluzie evidentă la mănăstirile din Egipt, Asia Mică și Italia.

de lucruri — cu judecarea și lichidarea proceselor dintre creștini, — de care eu nu mă pot sustrage, fiindcă i-a plăcut Apostolului să pună în sarcina noastră — a episcopilor și clericilor — judecățile privind pe creștini. Mai mult încă, îndeletnicirea aceasta, cât este de neplăcută, nu-i însoțită de nicio mângâiere dumnezeiască și totuși eu m'am împovărat cu ea în speranța vieții veșnice, cu care vor fi răsplătite ostenele și suferințele de pe pământ... Trec sub tăcere celelalte griji nenumărate, impuse de treburile bisericești și de care nimeni nu-și poate face vreo idee, dacă nu le-a trăit. «De aceea, conchide Augustin, să nu se supere nimeni că-i sfătuesc astfel. Fiindcă în ceea ce mă privește, vreau mai bine să îndeplinesc treburi ca acelea la care vă îndemn pe voi, decât ca acelea la care mă obligă episcopatul»⁸³). Aceste considerațiuni precise arată că într'adevăr chivernisirea treburilor obștești și administrația în deobște, fie în mânăstire, fie în Eparhie este o muncă ostentitoare, care întrece cu mult pe cea cu brațele.

În ceea ce privește întreținerea celor din mânăstire, ea se făcea din bunurile comune ale obștei. Fericitul Augustin are îngăduință față de cei ce se fac bolnavi, dar este necruțător pentru cei care susțin că nu trebuie să muncim cu mâinile. Înșelați de cei ce disprețuiau munca manuală, dar biruiți în același timp de argumentele celor ce stăruiau să se muncească, unii călugări făceau pe bolnavii, ca în felul acesta să fie întreținuți din munca celorlalți. Vorbind despre aceste victime perverse, Augustin zice: «Una este să fii într'adevăr neputincios, și alta este să te prefaci a fi neputincios... Acela care este într'adevăr neputincios cu trupul trebuie să fie tratat cu omenie, iar cel care simulează suferința... să fie judecat de Dumnezeu..., dar totuși să fie servit și acesta. Dece? Fiindcă nu acesta este cel mai primejdios pentru obște și Biserică, ci cel care este bolnav în concepția despre muncă. Pericolul vine dela cel care zice: adevărata dreptate creștină este să te înfrânezi dela orice lucrare cu trupul și să te asemeni păsărilor cerului, fiindcă cine muncește cu mâinile, acela lucrează împotriva Evangheliei. Cei slabi cu duhul, care ascultă și urmează această năstrușnică învățătură sunt vrednici de tânguire, nu atât din pricina trândăviei lor — că se prefac a fi neputincioși —, cât din cauza primejdiilor în care-i asvârle această concepție cu totul greșită»⁸⁴). Într'adevăr, primejdia cea mai mare într'o mânăstire o prezintă cei al căror păcat se întemeiază pe concepțiile lor, rezultate din greșita înțelegere a Sfințelor Scripturi și a Sfinților Părinți. Aceștia sunt pe drept cuvânt «Satana prefăcut în înger de lumină, care caută să înșele până și pe cei mai aleși»; aceștia sunt cei care «iau numele Domnului în deșert».

O parte din bunurile obștei pot proveni, în cazuri excepționale, și din donații făcute de credincioși. Aceasta numai atunci când, cu toată munca depusă de viețuitorii mânăstirii, din motive independente de voința lor (seceta sau altă nenorocire), ei nu reușesc să-și acopere cele de nevoie traiului. Trebuința de a ajuta obștile care sunt în lipsă și-o întemeiază Fer. Augustin pe aceea că și comunitatea din Ierusalim, fiind în lipsă, a fost ajutată de credincioși (Romani 15/25-27)⁸⁵).

83. Feric. Augustin. *De opere monachorum*, XXIX, 37, pp. 586-588, r. 18.

84. *Ibidem*, XIX, 22, p. 568, rr. 10-24.

85. *Ibidem*, tot cap. XVI, 17-19, pp. 558-564.

Dar din ce să facă creștinii milostenie? Pornind dela textul din I Cor 16/1-4, unde se spune printre altele: «...la fiecare zi întâi a săptămânii, fiecare din voi să-și pună deoparte și să strângă din câștigul ce a avut..., pentru darul vostru la Ierusalim», Augustin ridică problema prisosului averii în Creștinism⁸⁶). Bunurile ce prisosesc trebuie, după concepția creștină, să acopere nevoile celor lipsiți, iar nu lăcomia câtorva. Același lucru să fie și în obștile monahale: ceea ce prisosește să acopere nevoile celor din afara mănăstirii, așa cum am văzut că era în mănăstirile Sfinților Părinți. Pentru că și mănăstirile sunt datoare să facă milă cu săracii.

Prin urmare, potrivit Fericitului Augustin, povățuirea credincioșilor care vin la mănăstire să o dea numai cei care au pregătire în acest sens; să nu facă aceasta în vederea unei răsplăți pământești; aceștia să se programeze în așa fel, încât să aibă vreme și pentru îndeletniciri practice, care pot consta nu numai din munca manuală, ci și din administrarea bunurilor bisericești. Ceilalți viețuitori să-și împartă timpul între muncă, rugăciune și alte preocupări duhovnicești, preocupări pe care să le continue și în vremea lucrului, prin cugetări la cele sfinte, prin rostiri de rugăciuni, prin cântări de psalmi, prin convorbiri de suflet ziditoare, așa cum îndemna și Sfântul Vasile. Ca și în mănăstirile răsăritene, munca să fie potrivită cu pregătirea și priceperea fiecăruia: cu brațele, cu chivernisirea treburilor obștești, cu studiul pentru a deveni mai folositori mănăstirii în special și Bisericii în general. După Fer. Augustin, cârmuirea creștinilor și aplanarea conflictelor dintre ei, atunci când ești în administrație bisericească, este o muncă mai grea decât munca manuală, dar și aceasta-i fizică, întrucât și ea necesită eforturi trupești. Scopul muncii să fie dragostea de Dumnezeu, de aproapele și dorul nestăvilit după împărăția cerească. Deaceea, în tot timpul lucrului de orice fel, «Să căutăm mai întâi împărăția lui Dumnezeu și dreptatea Lui și toate celelalte se vor adăuga nouă». Lucrul să-l săvârșim cu încredere nezdruccinată în purtarea de grijă a Domnului. Și în învățătura lui Augustin ca și în practica și rânduielile înaintașilor lui, bunurile obștești ale mănăstirii, provenite din strădania monahilor, din ceea ce au adus bogății intrați în monahism sau din daniile primite în mod excepțional dela creștini, trebuie să întrețină nevoile tuturor celor din mănăstire care muncesc, care sunt neputincioși — uneori și care se prefac a fi bolnavi —, dar nicidecum să nu fie întreținuți cei care spun că nu trebuie să lucrăm, ci să ne ocupăm cu cele duhovnicești. Deasemeni din bunurile mănăstirii, și anume din prisos, să fie ajutați și nevoiașii din afara mănăstirii.

4. ROADELE TRATATULUI FERICITULUI AUGUSTIN.

Intervenția lui Augustin a curmat neorânduiele ivite în sânul monahismului cartaginez. Călugării au dat ascultare sfaturilor, viața mănăstirească a apucat pe făgașii ei firești. «Indemnurile Fericitului Augustin, deci, au trebuit să-și dea roadele lor, întrucât de fiecare dată când cronicarii vorbesc despre monahii de aici, îi descriu în termeni vrednici de cinste»⁸⁷). În epoca vandală erau în Africa creștină la vreo 50 de

86. *Ibidem*, XXIV, 31, p. 577, rr. 5-12.

87. Audollent A., *op. cit.*, p. 596.

mănăstiri⁸⁵). Mănăstirea episcopală dela Hipo Regius a lui Augustin a dat mai mulți episcopi. După Posidiu, numărul episcopilor ieșiți din această mănăstire ar fi de zece⁸⁹).

În toate aceste mănăstiri ale Africii de Nord, ocupația era mai ales lucrul mâinilor; dar nici munca intelectuală nu era disprețuită, ba dimpotrivă, în unele cazuri ea era impusă⁹⁰). Diaconul Ferand, scriitorul vieții lui Fulgențiu de Ruspe († 532), spune că acest Părinte, încărcat de știință lumească și duhovnicească, după ce a intrat în viața călugărească, se deda cu multă plăcere la lucrul mâinilor; foarte adesea, făcea mici împletituri din foi de palmier. De altfel el s'a îndeletnicit cu lucrul mâinilor în mănăstirea sa chiar și atunci când a ajuns starețul ei. În mod obișnuit însă, la ore anumite, el strângea frați în chilie sa și le citea⁹¹). Din aceeași viață a lui Fulgențiu, aflăm că o seamă de monahi se îndeletniceau așa de mult cu lucrul manual încât se mirenizaseră aci.

Deci, monahismul din Africa de Nord și-a desfășurat viața așa cum a învățat marele său întemeietor, Fericitul Augustin: muncă fizică, intelectuală și rugăciune, dăruind Bisericii figuri impunătoare ca Fulgențiu și alții.

La rândul-i, Augustin datorește această organizare Răsăritului, în deosebi monahismului egiptean. Bine înțeles că ulterior monahismul din părțile Cartaginei s'a adăpat și din izvoarele învățături Sfântului Ioan Casian, care învățătura este tot a răsăritenilor, dar adaptată locului și obiceiurilor din Galia de Sud. Așa dar, monahismul african își are obârșia în monahismul răsăritean, iar concepția despre muncă, pe care o găsim în mănăstirile cartagineze, și pe care a impus-o Augustin prin tratatul lui, este în general aceea a mănăstirilor din Răsărit. Meritul cel mare al Fericitului Augustin constă în aceea că el dovedește teoretic și cu abundență de texte scripturistice necesitatea muncii călugărilor.

VII. CONCLUZII PRACTICE.

Vorbind corpului profesoral, preoților cursiști și studenților dela Institutul Teologic Universitar din București, cu prilejul sărbătoririi Sfinților Trei Ierarhi, Patronii Institutului, Înalt Prea Sfințitul Patriarh Justinian a spus printre altele: «Strădania noastră este de a înnoda prezentul cu trecutul glorios al Bisericii. De aceea, tot ce am rânduit până acum în Biserica Ortodoxă Română nu sunt înnoiri, ci sunt lucruri pe care le-a avut odinioară Biserica». Incurajat de această înțeleaptă afirmație, am purces la a studia și a găsi cât mai multe temeuri, atât pentru ceea ce s'a realizat până acum în viața monahală, cât și pentru ceea ce trebuie să se înfăptuiască încă.

Scotim că problema cuprinsă în tratatul pe care l-am analizat este mai actuală ca oricând în viața mănăstirilor noastre.

Cu câțiva ani în urmă, prin satele și orașele noastre, aveai impresia că te afli în regiunea Cartaginei. Unele elemente aparținând tagmei mo-

88. Mesnage, *Christianisme*, p. 292 și urm., la Lapeyre, *Saint Fulgence*, p. 109.

89. Posidiu, *Vita*, XI, Migne P. L. XXXII, col. 42, la același, *op.* și *p. cit.*

90. Lapeyre, *op. cit.*, p. 113.

91. *Viața lui Fulgențiu, Episcop de Ruspe*, cap. 12, trad. de Lapeyre, în *L'ancienne Eglise de Carthage*, p. 194.

nahale, îmbrăcate adesea în zdrențe, motivând că fac misiune religioasă, sau că iau pomelnice spre a se ruga pentru sufletele mirenilor și spre a contribui astfel la amintirea lor, cutreerau prin lume, predând credincioșilor o învățătură creștină după măsura minții și nepriceperii lor și luând bucăți de pâine chiar dela gura celui nevoiaș. Ceeace este mai dureros e că unele din aceste elemente strângeau la bunuri provenite din milostenie, sau din răsplătirea muncii duhovnicești, își făceau case și le împodobeau. Dar cum odinioară intervenția Fericitului Augustin a pus capăt acestei stări vrednice de plâns, așa și în Biserica noastră intervenția Înalt Prea Sfințitului Patriarh Justinian și a Sfântului Sinod a stăvilit acest fals misionarism, acest vagabondaj și această cerșetorie, readucând pe desordonații la ordine prin Decizia Sfântului Sinod din Iulie 1948 și prin alte hotărâri ulterioare.

Dar pentru a curma răul din rădăcină, Augustin cerea încadrarea tuturor călugărilor în viața de obște și organizarea muncii potrivit capacității și robusteții fiecăruia. În acest scop el stăruiește asupra necesității ocupațiilor practice în mănăstire, dar nu uită să pună la loc de cinste și munca cu mintea, pe care o exercită cineva administrând mănăstirile sau Biserica, ori studiind problemele ce sunt necesare bunului mers al vieții monahale și bisericesti. Tot așa și Înalt Prea Sfințitul Patriarh Justinian, împreună cu Sfântul Sinod, întemeindu-se pe patristica orânduire monahală, au declarat viața de obște ca unicul fel de trăire călugărească; au trecut la organizarea muncii manuale în mănăstiri, potrivit noii situații cerute de vremuri, organizând cooperative de producție și prevăzând în Statut că fără învățarea unei meserii, nimeni nu poate fi tuns în monahism, frate sau soră; au dat, în sfârșit, curs și avânt muncii intelectuale în mănăstire prin înființarea celor trei Seminarii Monahale superioare, prin organizarea cursurilor particulare pentru ciclul II elementar, înscriind în Statut că fără șapte clase elementare și absolvirea școlii monahale, nimeni nu poate fi admis în monahism, și prin trimiterea unor absolvenți și absolvenți a acestor Seminarii la Institutul Teologic Universitar, ca să aprofundeze problemele fundamentale și vitale ale doctrinei creștine ortodoxe.

Tratatul Fericitului Augustin se îndreaptă și către cei din mănăstiri care fugeau de lucrul mâinilor și zăboveau aproape în toată vremea făcând rugăciuni nesfârșite, cântând psalmi, citind din Sfânta Scriptură pentru credincioși. Acestora le recomandă: rugăciunile să fie mai scurte, să învețe poporul numai cei cu pregătire specială, dar și aceștia să-și rezerve ore anumite pentru muncă: studiu, administrație sau lucrul mâinilor, să se roage pentru credincioși și să-i înduhovnicească nu în schimbul unei răsplăți pământești, datorită căreia s'ar slăbi evlavia creștinilor, ci să facă aceasta gratuit pentru descoperirea tainelor lui Dumnezeu și zidirea păcii în Biserică; iar în ceea ce privește întreținerea trupezască, să ostenească lucrând ca și Apostolul Pavel. Mai sunt și astăzi unii prin mănăstirile noastre, ba pe alocuri chiar mănăstirea în întregime, care fac slujbe lungi și citesc neîntrerupt Psaltirea nu atât din dragostea de Dumnezeu și de credincioși, ci mai mult ca să atragă pe închinători, dela care să capete bunuri cu care ei să se întrețină sau chiar să facă lux. Sfântul Sinod va găsi mijlocul ca aceștia să nu-și mai îndeplinească slujba pentru

bani, să sacrifice mai puțin timp pentru rugăciune și mai mult pentru muncă, câștigând prin lucrul mâinilor cele de nevoie obștei. Firește, în cazuri excepționale, când în mănăstire sunt mulți bătrâni și neputincioși, pentru a căror întreținere nu este de ajuns ceea ce rezultă din strădania celor robuști, obștea să poată primi bunuri dela credincioși în schimbul cărora acești bătrâni sau neputincioși să se roage. Impunerea unui program zilnic de activitate în mănăstirii — rugăciune, muncă, școală, conferințe, hrană, odihnă —, așa cum s'a făcut în mănăstirile din Arhiepiscopia Bucureștilor, este bine venită.

Și pentru mănăstirile de azi, cei mai periculoși sunt cei cu concepțiile greșite asupra rolului muncii în viața monahală. De aceea se impune reeducarea lor sau înlăturarea din obște.

După cele mărturisite de Fericitul Augustin, munca cea mai anevoioasă și mai istovitoare este aceea de a chivernisi pe credincioși, atunci când ești în administrația mănăstirii. Din această pricină va trebui să se dea o importanță deosebită pregătirii unor astfel de elemente. Să se organizeze cursuri speciale, de câteva luni, pentru monahi și monahii, care să ducă munca de lămurire în vederea adevăratei vieți de obște și trăirii monahale, pentru cadre necesare chivernisirii duhovnicești și materiale a mănăstirii, ca: spirituali, stareți, economi, etc.

Incheiem cu speranța că intențiile frumoase și concepțiile sănătoase care stau la baza reorganizării monahismului românesc de azi, strădaniile Înalt Prea Sfințitului Patriarh Justinian și ale tuturor călugărilor și călugărițelor, învățați și mai simpli, cu funcții administrative sau cu alte ocupații, vor înălța monahismul, devenind exemple de muncă, de disciplină, de egalitate, de trăire după Hristos.

BISERICA CREȘTINĂ SPRIJINĂ ȘI BINECUVINTEAZĂ ORICE ACȚIUNE MENITĂ SĂ ÎNTĂREASCĂ FAMILIA

Potrivit învățaturii Mântuitorului Hristos, care a ridicat căsătoria la rangul de taină, Biserica creștină a dat o atenție deosebită organizării acestei instituții, ca să corespundă din toate punctele de vedere, scopului pentru care a fost întemeiată. Căsătoria fiind însă piatra unghiulară a familiei, iar familia formând, la rândul ei, temelia societății, nu pare de mirare că în legislațiile tuturor statelor se întâlnesc dispozițiuni prin care s'a căutat să se reglementeze cât mai amănunțit căsătoria, din convingerea că orice slăbire adusă familiei, slăbește însăși societatea, și dimpotrivă, orice întărire a familiei contribuie la întărirea societății.

Prin binecuvântarea cu care Biserica însoțește încheierea căsătoriei, aceasta primește, prin puterea Duhului Sfânt, sfințirea legăturii conjugale și întărirea soților, ca să-și poată îndeplini scopul unirii lor.

Raportul de intimitate, pe care-l creiază familia între membrii ei, trezește și cultivă între aceștia sentimente de puternică afecțiune. Această afecțiune se resfrânge apoi asupra societății, determinând o coeziune corespunzătoare între membrii ei, iar pe coeziunea socială se întemeiază însăși țaria Statului respectiv.

Asa se explică grija cu care statele au căutat, dealungul veacurilor, să legifereze cât mai corespunzător acestui scop, organizarea căsătoriei și a familiei. În măsura în care această legiferare corespundea punctului de vedere al Bisericii creștine, în privința căsătoriei, aceasta își însușea legiferarea statului, sau o adapta învățaturii sale. Dintre popoarele existente la apariția și răspândirea Creștinismului, poporul roman avea legiferarea cea mai adecvată scopului căsătoriei.

Așa cum a procedat în imperiul roman, însușindu-și sau adaptându-și legile și instituțiile civile în legătură cu căsătoria, tot așa a procedat Biserica creștină în toate statele. Din legislația romană, spre exemplu, Biserica creștină și-a însușit chiar definiția căsătoriei, dată de jurisconsultul Modestin ¹⁾, pentru că întrunea elementele corespunzătoare căsătoriei creștine: monogamia, indisolubilitatea și împărțășirea reciprocă a soților de dreptul divin și uman. Din această însușire a definiției, nu se poate trage însă concluzia că i se da și în dreptul roman aceeași interpretare, pe care i-a dat-o Biserica. Intr'adevăr, cu toată superioritatea definiției pe care a dat-o Modestin căsătoriei, nu se poate susține că el s'a gândit la prin-

---

1. *Digestae*, XXIII, 2, 1 (De ritu nuptiarum) *Modestinus*, libro I, Regularum: «Nuptiae sunt conjunctio maris et feminae, et consortium omnis vitae, divini et humani iuris communicatio».

ciplul indisolubilității, când i-a spus «consortium omnis vitae»²⁾, la el această unire pentru toată viața însemnând numai înlăturarea posibilității încheierii unei căsătorii pe termen sau sub condițiunea despărțirii. Căci, după cum observă și Zhishman³⁾, potrivit dreptului roman în vigoare în vremea lui Modestin, nimic nu se desfăcea mai ușor decât căsătoria. Primind definiția dată de dreptul roman căsătoriei, Biserica a acceptat principiul rezultat din această definiție, că o căsătorie nu se poate încheia decât pentru toată viața — ceea ce nu excludea despărțenia⁴⁾ —, dar i-a adăugat principiul indisolubilității, rezultat din caracterul de taină, ca urmare a binecuvântării preotului. De aceea Matei Vlastares, la definiția dreptului roman dată de Modestin, adaugă: «fie prin binecuvântare, fie prin încoronare...»⁵⁾.

Biserica a admis și și-a însușit, așa dar, definiția dreptului roman, nu pentru ceea ce ea însemna în dreptul roman, ci pentru conținutul care se putea da elementelor cuprinse de această definiție, ca să corespundă concepției creștine asupra căsătoriei.

Astfel, în afară de prima parte a definiției («Nuptiae sunt conjunctio maris et feminae»), care și-a păstrat și în Biserică același înțeles de monogamie (adică însoțirea unui bărbat cu o singură femeie, în același timp), celelalte două momente, cuprinse în definiție, n'au mai corespuns, cu înțelesul pe care-l aveau în dreptul roman, concepției Bisericii creștine. Am văzut că a doua parte a definiției, adică al doilea moment al căsătoriei «consortium omnis vitae» nu putea avea în dreptul roman înțelesul de indisolubilitate, că în dreptul roman nu putea fi vorba de unitatea care se realizează între bărbat și femeie, așa cum se realizează prin binecuvântarea Bisericii. Dacă aceste cuvinte ar fi avut și în drept înțelesul de indisolubilitate, lupta Bisericii împotriva divorțului ar fi fost mult ușurată.

De asemenea, a treia parte a definițiunii, adică al treilea moment al căsătoriei, așa cum rezultă din definițiunea lui Modestin — «divini et humani juris communicatio» — (participarea reciprocă la dreptul divin și uman) nu avea în dreptul roman înțelesul pe care i l-a dat Biserica. Această deosebire, între înțelesul pe care îl avea partea aceasta a definițiunii în dreptul roman și în Biserică, rezultă limpede din Nomocanonul în 14 titluri, cunoscut sub numele lui Fotie. În titlul XII, cap. 13, după ce se laudă ca foarte bună definițiunea căsătoriei dată de legea civilă, se arată că potrivit acestei ultime părți a definițiunii, ar fi urmat ca să nu

2. Prof. Dr. Valerian Șesan vede în aceste cuvinte, care exprimă al doilea moment al căsătoriei, principiul indisolubilității (Curs de drept bisericesc uninvernal), ed. IV-a, 1942, p. 189; P. Fournieret, *Le mariage chrétien*, ed. III, Paris, 1921, p. 1, nota 3, crede că este greu de admis că aceste cuvinte ale definițiunii căsătoriei, dată de Dreptul roman, ar cuprinde principiul indisolubilității căsătoriei.

3. Zhishman--Apostolopoulos, *To dikaiou tou gamou*. Atena, 1912, vol. I, p. 184.

4. Dr. V. Bazanoff, într-o interesantă comunicare făcută la Congresul Societății de istoria Dreptului, ținut la Bruxelles, în 1930, în zilele de 5, 6 și 7 Iunie, a susținut că *Digestae XXIII*, 2, 1 (care cuprinde definițiunea dată de Modestin căsătoriei), nu se referă nici la comunitatea de cult, nici la comunitatea de bunuri, a soților, așa cum s'a admis în general, și nu pune nici principiul indisolubilității căsătoriei; ci, dimpotrivă, cuprinde doctrina clasică a căsătoriei, fiind în același timp un text fundamental pentru doctrina clasică a divorțului.

5. Matei Vlastares, în *Sint. At.*, VI, p. 152: „εἶτε δι' εὐλογίας εἶτε διὰ στεφανώματος“

se poată încheia căsătoria decât între cei de aceeași credință; și totuși, legea civilă îngăduie căsătoria între un ortodox și un eretic⁶). Biserica, dimpotrivă, a oprit în mod categoric și sub sancțiune aspră ca bărbatul ortodox să se însoțească cu o femeie eretică, sau femeia ortodoxă să se căsătorească cu un bărbat eretic⁷). Căsătoria încheiată împotriva acestei dispozițiuni este declarată nulă. Prin asemenea măsuri, Biserica a urmărit realizarea unei cât mai depline unități în căsătorie, știind că numai așa se poate ajunge la întărirea familiei.

Din aceeași grijă, Biserica a desfășurat o intensă activitate ca să poată asigura, printr-o corespunzătoare reglementare a căsătoriei și familiei, sănătatea fizică și morală a poporului. Așa se explică, pe de o parte întinderea impedimentelor la căsătorie între rudele de sânge în raport cu impedimentele stabile de legislația romană — știindu-se că încheierea căsătoriilor între rude de sânge prea apropiate duce la degenerare⁸), iar pe de altă parte, stabilirea de impedimente și între cei care erau chemați să trăiască într'un raport de intimitate, ca urmare a unui act civil sau religios (adopțiunea sau înfierea și primirea la Sf. Botez). Chiar la baza impedimentelor la căsătorie între consăngeni și apoi între afini sau cuscri, alături de ferirea de degenerare a stat grija pentru cultivarea sentimentului moral și al pudorii⁹). Iși poate închipui cu ușurință oricine care ar fi situația familiilor, dacă membrii lor, chemați să trăiască în raportul de intimitate, pe care-l formează familia, ar ști că se pot căsători, fără nicio restricție, între ei.

Nu intră în scopul rândurilor de față expunerea amănunțită a diferitelor feluri de rudenie și a impedimentelor la căsătorie, pe care Biserica

6. *Nomocanon*, XII, 13, în *Simt. At.*, I, p. 271: „Ὁ πολιτικὸς νόμος, εἰ καὶ τὰ μάλιστα τὸν γάμον ἐπιζέμενος... καὶ κατὰ τοῦτον τὸν ὅρον ἔδει τοὺς γάμψ συναπτομένους ὁμοθρήσκους εἶναι, ὅμως οἷδε καὶ δέχεται μεταξὺ ὀρθοδόξου καὶ αἰρετικοῦ γάμον”.

7. Can. 72. *Sinod. VI Ec.*, *Simt. At.*, II, p. 471: „Μὴ ἐξέστω ὀρθόδοξον ἄνδρα αἰρετικῆ συνάπτεσθαι γυναῖκα, μήτε μὴν αἰρετικῆ ἄνδρὶ γυναῖκα ὀρθόδοξον συζευγῆσθαι”. v. și N. Mîiaș, *Canioanele I și II*, p. 447.

8. Această consecință a căsătoriilor între rude de sânge prea apropiate a fost evidențiată din cele mai vechi timpuri. Plutarh spre exemplu, spune că opririle la căsătorie între rudele de sânge au fost fixate la început, pentru a feri rasa de degenerare, la care se ajunge în mod sigur prin căsătorii repetate între rude de același sânge (*Questiones Romanae*, 108). Degenerarea rasei, prin căsătorii repetate între rude de sânge prea apropiate, a fost stabilită și în ultimul timp, pe baza cercetărilor făcute la grupuri care practică astfel de căsătorii. O asemenea constatare a fost făcută de medicul danez dr. Holm, în urma cercetării locuitorilor insulei daneze Limfjörd. Locuitorii acestei insule, în număr de 200, vreo 45 de familii de țărani și pescari, suferă de daltonism complet, încă de mai multe generații. Ei nu mai pot vedea lumea în culori, ci o văd ca într-o fotografie obșnuită, dela albul cel mai strălucitor până la negrul cel mai închis, cu variate tonuri intermediare de cenușiu. Acest fapt are repercusiuni și în viața de toate zilele a locuitorilor, care nu poartă îmbrăcăminte decât neagră, albă sau cenușie. Daltonismul acestor locuitori este rezultatul căsătoriilor repetate între rude de sânge (vezi ziarul «Universul» Nr. 243 din 6 Sept 1943, *Cronica științifică*).

9. Sub influența exercitată de Biserica creștină, împăratul Justinian a pus la baza impedimentelor la căsătorie, între rudele apropiate, sentimentul pudorii (vezi Nov. 12, prefața, și Nov. 154). Aceeași concepție a fost primită și în *Pravila Mare* sau *Indreptarea Legii*, care (în glava 198) accentuează că la căsătorie trebuie să se respecte nu numai ceea ce este permis, ca legal, ci și ceea ce nu se cuvine, ceea ce nu este moral.

le-a stabilit pentru fiecare fel de rudenie¹⁰). Amintim numai pe de o parte că prin aceste impedimente Biserica a contribuit mult la păstrarea sănătății poporului și a moralității între cei chemați să trăiască în raport de intimitate, iar pe de altă parte că ea n'a nesocotit, ci dimpotrivă a sprijinit orice act sau instituție create de Stat și reglementate prin legi civile, dacă nu contraveneau scopului căsătoriei. Așa se explică de ce Biserica n'a reglementat în mod deosebit, adopțiunea sau înfierea, ci s'a mărginit să respecte dispozițiunile din legile civile, referitoare la asemenea acte, adăugându-le, când intervenea binecuvântarea ei, consecințele corespunzătoare binecuvântării.

2. După exemplul Uniunii Sovietice, în Republica Populară Română, ca și în celelalte țări cu regim de democrație populară, ocrotirea copilului, a mamei și a familiei în general, constituie un principiu constituțional. Pentru buna îngrijire, creștere și educare a copiilor în aceste țări nu există precupețire a mijloacelor necesare. Înțelegerea importanței mediului familial, pentru creșterea și educarea copiilor, și a rolului social al familiei, a dus în Uniunea Sovietică la întocmirea unui cod special al căsătoriei și familiei, cu reglementarea cea mai avansată a acestor instituții. Căsătoria și familia, în Uniunea Sovietică, nu mai sunt prin urmare reglementate prin câteva dispozițiuni înscrise în codul civil, ci formează un cod distinct, ceea ce arată marea importanță acordată acestor instituțiuni. Ocrotirea intereselor copilului de către Stat constituie unul din principiile de bază ale dreptului sovietic de familie, așa cum rezultă din codul familiei.

Acest principiu rezultă în toată frumusețea lui, din reglementarea raporturilor juridice dintre soți, pe de o parte, și a raporturilor dintre părinți și copii și cu ceilalți membri ai familiei, pe de altă parte.

În locul instituției «puterii părintești», cunoscută și practică în popoarele vechi, iar prin legislația romană, legiferată și practică în aproape toate țările, dreptul sovietic, chiar dela începutul existenței sale, a introdus instituția drepturilor și obligațiilor părinților. În dreptul sovietic, drepturile părinților nu mai decurg din principii individualist ale puterii părintești, ci din principiul socialist al obligațiilor, pe care societatea și Statul le pun în sarcina cetățenilor în legătură cu creșterea copiilor lor. Astfel se asigură în cele mai bune condițiuni, ocrotirea reală a drepturilor și intereselor copiilor. Căci, acordând cetățenilor anumite drepturi părintești și ocrotindu-le prin toate mijloacele, Statul subordonează aceste drepturi obligațiilor pe care le au cetățenii, atât față de copii cât și față de societate, în legătură cu creșterea acestor copii.

Părinții au dreptul să-și educe copiii, dar acest drept este în același timp o obligațiune esențială a lor, pentru care, dacă nu și-o împlinesc sau și-o împlinesc necorespunzător intereselor copiilor, sunt pasibili de sancțiuni, pe cale judecătorească.

Pentru importanța pe care Statul Sovietic o acordă drepturilor părintești ale cetățenilor, aceste drepturi sunt ocrotite prin toate mijloacele și cu cea mai mare grijă. Într'adevăr, pentru ca părinții să-și poată îndeplini în cât mai bune condițiuni drepturile — care sunt, precum am văzut, în

10. Vezi în această privință: Pr. Dr. Gh. Soare, *Impedimentele la căsătorie și motivele de divorț*, București, 1943; Iorgu D. Ivan, *Biserica și instituția căsătoriei*, în «Studii Teologice», anul VIII, 1940, vol. II, p. 127 sq.

aceiași timp, obligațiuni — față de copii, Statul Sovietic ajută pe părinți pe toate planurile, atât pentru întreținerea, educarea și instruirea copiilor, cât și pentru apărarea intereselor lor ¹¹⁾).

Codul căsătoriei și familiei — și la fel codurile căsătoriei și familiei din toate republicile unionale — pun accentul nu numai pe condițiile materiale, când este vorba de apărare interesele copiilor, cât și pe latura morală. Aceasta se vedește în deosebi în cazurile când părinții nu locuiesc la un loc sau în caz de divorț, și nu se înțeleg între ei, cu cine să locuiască copiii. În asemenea cazuri, criteriul principal pentru instanță, în soluționarea litigiului îl constituie asigurarea intereselor copiilor, ținându-se seama nu numai de condițiile materiale, ci și de moralitatea părinților. De altfel, desfacerea căsătoriei se acordă în Uniunea Sovietică după multă chibzuință, și numai dacă există motive temeinice, dacă nu mai există condiții normale pentru viața în comun și educarea copiilor. În acest scop, Tribunalul Suprem al U.R.S.S. în planul său, prin hotărârea din 16 Septembrie 1949, cu privire la practica judiciară în procesele de desfacerea căsătoriei, a stabilit să se desfacă căsătoria numai în cazul când «... intentarea procesului de divorț este dictată de motive bine chibzuite și temeinice..., și când ...menținerea mai departe a căsătoriei ar fi contrară principiilor moralei comuniste și n'ar mai crea condiții normale pentru viața în comun și educarea copiilor...».

O mare importanță în vederea ocrotirii intereselor copiilor s'a dat în normele codurilor căsătoriei și familiei din toate republicile unionale, când a fost vorba de stabilit obligațiunile alimentare.

În aceste coduri sunt prevăzute nu numai obligațiunile alimentare ale părinților, ci și obligațiunile alimentare față de frații, surorile, nepoții și copiii vitregi minori. Aceeași grijă pentru interesele copiilor rezultă și din normele dreptului succesoral sovietic. Copiii intră în prima categorie de moștenitori, când se deschide succesiunea legală. În timpul când sunt minori, copiii nu pot să fie privați de către părinți, prin testament, de cota care li s'ar fi cuvenit în cazul succesiunii legale.

În privința ocrotirii drepturilor și intereselor copiilor sunt deosebit de importante dispozițiunile care reglementează tutela și curatela copiilor minori, ca și cele care reglementează adopțiunea și patronatul.

Patronatul este o formă legală de primire a copiilor străini în familie, izvorită din aceeași grijă pentru copil, pentru protejarea intereselor și educației lui. Patronatul asigură numai căldura unui cămin și atmosfera pe care o pot da numai familia, unui copil, dar nu creiază legături în sensul celor create de adopțiune. Patronatul se realizează prin convenția ce se încheie între organele de Stat, care exercită dreptul de tutelă asupra copiilor rămași fără părinți, și între persoana care ia un asemenea copil. Potrivit acestei convenții, patronul devine și tutorele copilului. Din acea-

---

11. Vezi A. S. Crasnopoltschi și G. M. Sverdlov, *Ocrotirea de către Stat a intereselor copilului în U.R.S.S.*, traducere publicată în rev. «Analele Româno-Sovietice», Drept, Nr. 2, Iulie-Septembrie 1952, pp. 59-76. În acest articol sunt arătate nu numai textele de legi și hotărârile prin care sunt garantate și ocrotite interesele copilului și ale mamei, ci și numeroasele instituții create de Statul Sovietic, pentru sprijinirea părinților, în opera de întreținere, creștere și instruire a copiilor, ca și extraordinarele sume de bani alocate de Stat în acest scop.

stă calitate decurge pentru el obligația de a se îngriji de creșterea și educația copilului primit. În cazul când neglijează aceste îndatoriri legale, patronul poate fi sancționat cu privarea de libertate, pe termen până la 3 ani.

La rândul lui, Statul se obligă să plătească patronului un ajutor lunar, asigurând în același timp copilului toată îmbrăcămintea. Prin «patronat» se ilustrează, odată mai mult, importanța pe care o acordă marea țară a socialismului, familiei și influenței morale pe care o exercită familia asupra copilului.

Tocmai pentru această importanță hotărâtoare, pe care o are influența morală a familiei asupra copilului, se interesează și Statul nostru în deaproape, după exemplul Uniunii Sovietice, de mediul pe care îl creiază familia creșterii și educației copiilor și ajută prin toate mijloacele, ca și copiii fără părinți să-și dobândească părinți și să poată crește în atmosfera caldă a familiei, sub influența morală a mediului familial.

Intr'adevăr, la noi, începând din 1948, se constată o permanentă preocupare a regimului, pentru îmbunătățirea situației mamei, copilului și familiei. Pornind dela principiul egalității efective în drepturi a femeilor cu bărbații — principiu înscris în Constituția Republicii Populare Române din 13 Aprilie 1948 și menținut în noua Constituție, — Constituția construirii socialismului, din 24 Septembrie 1952 —, toată legislația și toate actele Guvernului și regimului de democrație populară din țara noastră sunt străbătute ca de un fir roșu, de această grijă de a afirma egalitatea femeii cu bărbatul și de a-i asigura aceleași drepturi, la sarcini egale, ca și de grija de a promova orice instituție și de a sprijini orice acțiune, inițiată în scopul de a stimula natalitatea, de a micșora mortalitatea infantilă și de a asigura copilului condițiuni corespunzătoare unei bune creșteri și educații.

În țara noastră, ca și în celelalte țări cu regim de democrație populară, după exemplul Uniunii Sovietice, s'au creat numeroase instituții și se acordă multe ajutoare materiale în scopul sprijinirii familiilor și mameilor cu copii. S'a văzut și în fiecare zi se confirmă, prin acte, că țările cu regim de democrație populară, țările cu regim socialist, consideră familia ca celula pe care se întemeiază întărirea Patriei și de aceea, în aceste țări se constată o preocupare permanentă pentru întărirea familiei, luându-se toate măsurile posibile pentru ocrotirea maternității, stimularea natalității și micșorarea mortalității infantile. De aceea, în țările socialiste, ocrotirea mamei formează o unitate indivizibilă cu ocrotirea copilului. Am arătat altădată (vezi «Ortodoxia» Nr. 4/1950, p. 666 sq.) importanța Decretului Nr. 130/1949, pentru reglementarea condițiunii juridice a copilului natural. Din acest Decret a rezultat, în toată evidența, larga ocrotire pe care regimul de democrație populară din țara noastră o acordă copilului natural și mamei acestuia, spre deosebire de regimurile trecute, care nu îngăduiau cercetarea paternității, și sub această formă, ocrotind pe tatăl natural, favorizau corupția și imoralitatea. Noul legiuitor îngăduie cercetarea paternității, cu largi posibilități, paternitatea putând fi declarată chiar și atunci când din scrisori sau alte înscrisuri, emanând dela pretinsul tată, ar reieși o mărturisire neîndoelnică asupra paternității ce i se atribuie. Prin această lege nu s'a căzut însă în greșeala de a încu-

raja, de data aceasta, purtarea ușoară a femeii; căci, potrivit art. 10 al Decretului menționat, nu se va primi acțiunea în căutarea paternității, dacă se va face dovada că în timpul concepțiunii mama a avut legături și cu alte persoane sau a avut o purtare imorală cunoscută.

Grija noului legiuitor al Republicii Populare Române pentru copilul natural, de a-i crea mijloacele necesare pentru întreținere, a mers așa de departe încât a prevăzut în art. 14 al decretului 130/1949, posibilitatea ca mama să ceară, cu încuviințarea instanței tutelare, pretinsului tată, cheltueli de întreținerea copilului, chiar în cazul când n'ar fi suficiente dovezi, asupra paternității copilului natural, dar există dovezi neîndoielnice de coabitare a pretinsului tată cu mama copilului. Instanța poate, în asemenea cazuri, să aprecieze și să oblige pe pretinsul tată să contribuie la cheltuelile prilejuite de naștere și la cheltuelile de întreținerea copilului până la vârsta de 18 ani, și chiar după această vârstă, în caz de invaliditate a copilului.

Noua Constituție a Republicii Populare Române, în art. 83, după ce prevede că: «Femeia în Republica Populară Română are drepturi egale cu ale bărbatului în toate domeniile vieții economice, politice, de stat și culturale; la muncă, salariu, odihnă, asigurare socială și învățământ», adaugă: «Statul ocrotește căsătoria și familia și apără interesele mamei și copilului. Statul acordă ajutor mamelor cu mulți copii și mamelor **singure**, concedii cu plata salariului femeilor însărcinate; organizează maternități, creșe și cămine de copii».

Din acest text al noii Constituții se vede limpede că familia se va bucura și mai departe de ocrotirea Statului, iar mamei și copilului li se vor asigura cele mai bune condițiuni, pentru ca pe de o parte, numărul nașterilor să crească iar pe de altă parte, mortalitatea infantilă să scadă.

Așa cum a amintit și președintele Sfatului Popular al Capitalei, cu ocazia înmânării unor înalte distincții acordate de Prezidiul Marii Adunări Naționale, mamelor cu mulți copii, distincții înmânate în cadru festiv, în ziua de 6 Iulie 1952, realizările Statului nostru în folosul mamei și copilului sunt din cele mai importante. Intr'adevăr, în țara noastră funcționează astăzi o întinsă rețea de creșe, cămine, grădinițe sezoniere, policlinici, colonii și tabere de vară, pentru copiii celor ce muncesc. În anul 1951, au primit ajutor familial de Stat. 615.000 mame cu mulți copii, suma acordată ca ajutor ridicându-se la peste un miliard și jumătate lei vechi. Tot în cursul anului 1951, au primit premii în bani 1183 mame, care au născut al 10-lea copil.

Continuându-se această operă de ajutorare a familiilor cu copii mulți, suma acordată în anul 1952, ca premii mamelor cu mulți copii și ca ajutor familial s'a ridicat la peste 74 milioane lei noi.

An de an se dezvoltă rețeaua materno- infantilă, prin înființarea de dispensare și staționare, prin mărirea numărului de paturi în secțiile de maternitate ale spitalelor unificate și din maternități. Paralel cu aceasta, în vederea asigurării unei asistențe calificate s'au luat măsuri pentru pregătirea cadrelor de specialitate necesare. Astfel în anul 1952, numărul medicilor pediatri a fost de peste patru ori mai mare decât în 1948. Numărul caselor de naștere se ridică astăzi la peste 1.200, iar numărul paturilor din maternități s'a dublat în anul 1952, față de anul 1948. Astăzi,

mamele muncitoare se bucură prin lege de concedii plătite, înainte și după naștere, de ajutoare în bani la naștere și în timpul alăptării, precum și de asistență medicală și spitalizare gratuite. Numai în anul 1952, s'au alocat din fondul Asigurărilor Sociale peste 37 milioane lei noi pentru ajutor de maternitate și de alăptare.

De asemenea an de an tot mai mulți copii ai oamenilor muncii își petrec vacanța în numeroase colonii și tabere pentru pionieri și școlari. În vara anului trecut, 1952, peste 600.000 copii au fost trimiși în colonii, tabere locale, cluburi și tabere turistice.

În primul nostru plan cincinal este prevăzută construirea a 270 noi localuri de grădinițe de copii, a 800 case de naștere, peste 100 dispensare pentru ocrotirea mamei și copilului și a altor numeroase instituții sanitare.

Statisticile arată că datorită acestei opere a regimului nostru de democrație populară, care a ridicat problema mamei și a copilului la rangul unei probleme de Stat, nivelul mortalității infantile a scăzut în țara noastră.

Prin înființarea și conferirea prin decret al Prezidiului Marelui Adunări Naționale a titlului de onoare de «Mamă eroină» mamelor care au câte 10 copii și a ordinului «Gloria maternă» clasa I și clasa II, mamelor cu câte 9, 8 și 7 copii, ca și «Medalia maternității», mamelor cu câte 6 și 5 copii — ordine și titluri care în cursul anului 1952, au fost conferite la 2793 mame — se oglindește înalta prețuire pe care o acordă partidul și guvernul țării noastre mamelor cu mulți copii.

Larga rețea de instituții de ocrotire a mamei și copilului (cămine, creșe, grădinițe sezoniere, dispensare materno-infantile, etc.), care au luat ființă ca rezultat al acestei deosebite griji a partidului și guvernului, nu urmăresc însă desprinderea și izolarea copilului de familie, ci numai o ușurare a mamelor muncitoare, în creșterea și îngrijirea copiilor. Altfel nu s'ar putea explica celelalte măsuri luate de regimul de democrație populară al țării noastre, care au ca scop tocmai contrariul, anume să ajute ca și copiii fără părinți să-și găsească un cămin ocrotitor, în care să crească și să simtă zi de zi, atmosfera caldă pe care o oferă familia.

Între aceste măsuri, în afară de decretul menționat, nr. 130 din 1949, pentru reglementarea condițiilor juridice a copilului natural, există **decretul nr. 131/1949**, pentru reglementarea adopțiunii, prin modificarea articolelor 309, 311, 312, 313 și 314, din codul civil, și **decretul nr. 182 din Octombrie 1951**, referitor la înfierea. Pentru importanța pe care o prezintă îndeosebi acest din urmă decret, vom aminti dispozițiunile lui esențiale, pentru a putea desprinde în ce măsură interesează aceste dispozițiuni și Biserica.

3. Înfierea. Această instituție a fost înființată, pe baza hotărârii Consiliului de Miniștri nr. 1123 din 15 Octombrie 1951, prin decretul nr. 182 din 16 Oct. 1951, al Prezidiului Marelui Adunări Naționale, publicat în *Buletinul Oficial al Republicii Populare Române* nr. 105 din 19 Octombrie 1951.

Așa cum rezultă din însăși motivarea decretului, înfierea a fost înființată ca o completare a adopțiunii, din grija pe care regimul de democrație populară al țării noastre o poartă familiei și copiilor, în deosebi.

Anume, constatându-se că există copii, ai căror părinți sunt necunoscuți, decedați sau dispăruți, sau cari au fost părăsiți de mai multă vreme și că în această situațiune ei n'ar putea dobândi căldura unui cămin și o ocrotire părintească, decât dacă adopțiunea ar fi reglementată astfel încât să poată produce, în anumite cazuri, efectele unei filiațiuni firești, s'a socotit necesar ca, pe lângă adopțiunea prevăzută de legile în vigoare, să se reglementeze această instituție așa fel încât să asigure și acestor copii posibilitatea de a fi ocrotiți după cum cere situația lor. Acest scop s'a urmărit prin decretul nr. 182, privitor la înfiere.

Prin acest decret s'a prevăzut că «înfierea este o adopțiune care produce toate efectele juridice ale filiațiunii firești». Deaceea, «dispozițiunile privitoare la adopțiune sunt aplicabile și înfierii, dacă nu se dispune altfel prin decretul privitor la înfiere» (art. 1).

Iar pentru ca să poată fi ajuns scopul urmărit, adică să fie posibilă atașarea copiilor de părinții înfietori, ca de niște părinți firești, s'a prevăzut că «poate fi înfiat numai copilul care nu a împlinit vârsta de cinci ani și numai dacă amândoi părinții sunt necunoscuți, decedați, dispăruți sau l-au părăsit de mai mult de un an» (art. 2).

Ca excepție dela această măsură, s'a prevăzut că «vor putea fi înfiati potrivit dispozițiilor decretului de față, chiar dacă la data intrării lui în vigoare au depășit vârsta de cinci ani și copiii care înainte de data de mai sus, au fost crescuți și îngrijiți de cei ce voiesc să-i înfieze ca și când ar fi fost adoptați» (art. 6).

Superioritatea înfierii față de adopțiune rezultă și din dispozițiunea articolului 3, care prevede că «înfiatul devine rudă cu rudele celor ce l-au înfiat, dela data când înfierea lui își produce efectele».

Legăturile create de adopțiune, cum a fost reglementată prin decretul nr. 131/1949 — când s'au modificat articolele 309, 311, 312, 313, și 314 din codul civil — sunt mult mai limitate. Aceste legături se mărginesc numai la adoptator și adoptat, cu descendenții săi legitimi. Anume, «adoptatul și descendenții săi legitimi dobândesc față de adoptator toate drepturile și obligațiile personale și patrimoniale, pe care le au copiii legitimi față de părinții lor; iar «căsătoria este oprită între cel adoptat și ceilalți copii legitimi, adoptivi sau naturali ai adoptatorului (adică gr. II), precum și între cel adoptat și fostul soț al adoptatorului sau între adoptatori și fostul soț al celui adoptat» (adică gr. I). Acestea sunt raporturile care rezultă potrivit articolului 313 cod. civil, așa cum a fost modificat prin decretul nr. 131/1949.

Înfierea, dimpotrivă, face pe cel înfiat rudă cu toate rudele celor care l-au înfiat, fără nicio rezervă, adică atât în linie directă cât și în linie colaterală. Iar pentru ca legăturile filiațiunii firești, ce se realizează prin înfiere, să rezulte și din acte, s'a prevăzut că «la cererea celor ce înfiază, oficiul de stare civilă va face mențiuni despre înfiere în actul de naștere al celui înfiat și va înscrie ca părinți ai acestuia, în noul său certificat de naștere, pe cei ce l-au înfiat» (art. 4). În cazul când «cei care înfiează (și care potrivit articolului 6 al decretului nr. 273 din 30 Decembrie 1950, referitor la schimbarea numelui sau pronumelui) nu au nume de familie comun, sunt obligați să declare, prin cererea de încuviințare a înfierii,

aceia dintre numele lor de familie pe care înfiatul urmează să-l poarte» (art. 5).

Din acest decret, privitor la înfiere, se vede cât de departe a mers regimul de democrație populară al Republicii Populare Române, în grija sa de a întări familia și a asigura copiii lipsiți de părinți, căldura ocrotitoare a unui cămin părintesc. Din cele de mai sus, rezultă clar că acest decret nu este o operă întâmplătoare, ci este încoronarea străduințelor regimului și guvernului Republicii Populare Române, de a crea cele mai bune condițiuni creșterii și educării copiilor; dar nu izolându-i de familie, ci, dimpotrivă, sprijinind familia — așa cum am văzut — prin toate mijloacele, ca să ofere copiilor atmosfera unui cald cămin părintesc, în care să primească o bună îngrijire și creștere.

Am văzut că Statul sprijină familia, din convingerea că întărind familia, se consolidează pe sine însuși, familia fiind socotită ca un reazim real al Statului; adevăr verificat atât de minunat de familia sovietică, în timpul războiului de apărare, împotriva cotropitorilor fasciști.

Am văzut deasemenea, că Biserica Ortodoxă, la rândul ei, acordă familiei deosebită importanță, pentru rolul pe care ea îl îndeplinește în creșterea și educarea copiilor, căsătoria fiind, după doctrina Bisericii Ortodoxe, ridicată la rangul de Taină.

Este explicabil, așa dar, de ce Biserica Ortodoxă Română se bucură de orice măsură, pe care o ia guvernul și regimul de democrație populară, al țării noastre, pentru întărirea familiei, și nu se mărginește numai să-și exprime această bucurie, ci, în limita posibilităților ei, colaborează efectiv la orice măsură pe care o ia Statul, în acest scop. Deaceia se bucură Biserica Ortodoxă Română de noua instituție, înfierea, care a fost creată prin decretul nr. 182/951, bucuria fiindu-i cu atât mai justificată, cu cât această instituție figurează în izvoarele ei canonice și a fost practică, cu aceeași importanță care s'a dat rudeniei spirituale rezultată din primirea la Sfântul Botez. În acest sens se găsește reglementată de Pravila Mare sau Indreptarea legii, prin glava 195, în care se spune: «Fecioria de suflet o fac unii, căci nu nasc copii, sau mulți nasc și le mor, și rămân fără copii, și de ciuda lor mișăii părinți, iau copii străini și și-i fac lor feciori sufletești cu sfințele molitve, și le sunt aceia ca și feciori care i-au născut trupește, și întru rudenie și întru moștenire și întru spite».

La aceeași glavă Pravila Mare adaugă: «Intr'altă vreme făcea feciori de suflet fără molitve. Iar în ziua de astăzi când va cineva să ia fecior de suflet, el l ia cu sfințele molitve și cu sfințele slujbe și-i sunt aceia care iau feciorul întru tocmeala părinților, iară feciorul se face adevărat fecior lor cari l-au luat ca și cum l-ar fi născut trupește».

Pravila mare acordă deci, fecioriei de suflet, aceeași întindere pe care a dat-o înfierii decretul nr. 182/951. Cunoscând acum textul decretului dat de regimul de democrație populară al țării noastre, referitor la înfiere, ne putem întreba, ce consecințe decurg pentru Biserică, în legătură cu acest decret?

Știm că din cele mai vechi timpuri — chiar și atunci când nu avea raporturi de colaborare cu Statul — Biserica creștină a îndemnat pe

membrii ei să respecte și să îndeplinească toate îndatoririle prevăzute de legile civile, îndeosebi acelea privitoare la actele de stare civilă .

Deaceea, modificarea impusă de acest decret actului de naștere al celui înfiat, în sensul că cei care-l înfiază devin acum părinții lui firești, figurând ca atare chiar în actul lui de naștere, trebuie să fie operată și în registrele de stare civilă bisericească.

P. C. Preoți parohi, care au răspunderea administrației parohiale și grija păstrării în ordine a registrelor de stare civilă bisericească, știu că, în principiu, nu se poate face nicio modificare și nicio rectificare în aceste registre, fără prealabila aprobare a autorității superioare bisericești, adică a Episcopului respectiv. În cazul actelor oficiale de Stat, care atrag după sine modificări sau rectificări (schimbare de nume, adopțiune etc.) aceste modificări și rectificări pot fi făcute și fără aprobarea prealabilă a autorității superioare bisericești. În acest fel se va proceda și în cazul înfierii. Se vor face mențiunile necesare, adică înscrierea înfiitorilor ca părinți firești ai celui înfiat, pe baza actului de stare civilă, prezentat de cei în cauză. Trebuind să aibă situația exactă a tuturor membrilor parohiei sale, adică să țină la curent și registrele sale cu modificările intervenite în statul civil al fiecărui membru al parohiei, preotul paroh are datoria să ceară — în cazul când nu i se prezintă — actul, pe baza căruia se schimbă sau se modifică statul civil al vreunui membru al parohiei. Aceasta nu scutește însă îndeplinirea celeilalte obligațiuni, de a se proceda și la înfiere ca și la adopțiune, la binecuvântarea actului.

Intr'adevăr, înfierea și adopțiunea sunt acte cu caracter civil. Aceste instituțiuni au fost cunoscute și dreptului roman și dreptului bizantin. Biserica le-a primit ca atare și le-a transformat în acte bisericești, în măsura în care i s'a cerut și le-a acordat binecuvântarea. Prin binecuvântare aceste acte erau asimilate, în consecințe, rudeniei spirituale rezultate din primirea la Sfântul Botez, așa că li se aplicau aceleași dispozițiuni în legătură cu gradele de rudenie și impedimentele la căsătorie, rezultate din această rudenie.

Dreptul roman făcea o distincție între înfierea propriu zisă, numită *adrogatio* sau *arrogatio*, potrivit căreia se înfia numai cineva care nu era sub puterea părintească — un *sui juris* — și acesta intra cu toate drepturile și datoriile de fiu în familia înfiitorului, și între adopțiune, care nu crea între adoptator și adoptat decât o legătură de succesiune, adoptatul având drept de succesiune în averea adoptatorului, fără stabilirea altor raporturi de rudenie.

Biserica Ortodoxă a admis și practicat principiile dreptului romano-bizantin, referitoare la înfiere și adopțiune, asimilându-le, așa cum am spus, în urma binecuvântării, rudeniei spirituale din Sf. Botez. Deaceea este nevoie să fie cunoscute aceste principii ale dreptului romano-bizantin.

Se știe că în acțiunea lui de precizare și modificare a dispozițiilor legale anterioare, privitoare la oprirea căsătoriilor incestuoase, împăratul Justinian, sub influența ideilor creștine și în conformitate cu tradițiunea bisericească a celor dintâi secole, printr'o constituție din anul 530, a hotărât că și rudenii spirituală creiază impedimente la căsătorie și a interzis, ca ceva necuviincios, căsătoria nașului cu fina sa¹²⁾, cu care se gă-

12. *Codez*, 5, 4, 26, partea II-a.

sește în gradul I de rudenie spirituală. Sinodul Trulan, prin canonul 53, a întins și la gradul 2 rudenția spirituală ca impediment, oprind căsătoria nașului cu mama finului său¹³). Legiuirile civile ulterioare, întemeindu-se pe canonul 53 trulan, care socotește rudenția spirituală mai presus decât legătura cea după trup, au extins impedimentele rezultate din acest fel de rudenie. Astfel, în ecloga împăraților isauri, impedimentul de gradul 2 a fost aplicat și fiului nașului, care nu se poate căsători cu fina tatălui său, precum și fiicei nașului, care nu se poate căsători cu finul său, fiind socotiți între ei frați; iar legislația împăraților macedoneni a oprit căsătoria nașului cu fiica finei sale¹⁴).

Potrivit dispozițiilor cuprinse în *Basilicale* (28, 5, 14), care au rămas normative și în Biserică, rudenția spirituală constituie impediment la căsătorie până la gradul 3 inclusiv și anume: între naș cu fina sa (gr. I), între naș cu mama finului, între fiul nașului cu fina sa, între naș cu fiica finei lui (gr. 2) și între fiul nașului cu fiica finului (gr. 3). Alții însă, între care și Balsamon, bazați pe canonul 53 trulan, au susținut că impedimentul înrudirii spirituale trebuie să se întindă ca și cel al consângeneității, adică până la gradul 7 inclusiv. *Pravila Mare*, prin glava 195 și 196 admite această părere, dar nu întinde oprirea și la colaterali, ci numai în linie directă¹⁵), atât pentru rudenția din Sf. Botez, cât și pentru cea din înfiere sau fecioria de suflet.

Canonistul Nicodim Milaș este de părere că, deoarece nici canonul trulan și nici vreun alt canon bisericesc nu prevede altă oprire rezultată din rudenția spirituală, în afară de gradul 2, interzicerea sau îngăduirea căsătoriei în celelalte grade este lăsată în seama legislațiilor bisericești particulare și a înțelepciunii episcopului respectiv¹⁶).

În aceleași condițiuni, ca rudenția spirituală, a constituit impediment la căsătorie și rudenția rezultată din adopțiune¹⁷). La început acest impediment nu oprea căsătoria decât între părinți și copii, adică numai în gradul I. Împăratul Leon Filosoful, prin novela 24, a interzis căsătoria și între frații adoptivi, întinzând astfel oprirea și la gradul 2. Balsamon, și după el și alți canonisti, dând aceeași largă interpretare rudenției din adopțiune ca și rudenției din Sfântul Botez, întemeindu-se pe canonul 53 trulan, care socotește, cum am văzut, mai mare rudenția spirituală decât legătura după trup, au fost de părere că adopțiunea binecuvântată de Biserică trebuie să constituie impediment la căsătorie până la gradul 7,

13. *Sint. At.*, vol. II, p. 428; N. Milaș, *Canoamele*, vol. I, p. II, p. 421.

14. *Prohiron*, 7, 8; *Epanagoga*, 17, 31; *Basilicale*, 28, 5, 14.

15. *Indreptarea legii*, glava 195: «...Drept aceia de va avea neștine fecior trupesc și fecior sufletesc, nu pot să se împreune într-u nuntă până la a optulea spiță. Rucenia acei feciorie de suflet se numără și se socotește până la a opta spiță ca și a sfântului botez. Numai spre cele ce se sue și spre cele ce se pogoară, adică spre părinți și spre feciori, iar nu într-u cei de lături, cei de lături zicem pe frații și pe surori, cari n'au nicio rudenie... Iară feciorii de suflet așa să se facă cum zice mai sus ca și la sfântul botez. Și aceasta numai spre un obraz adecă în sus și în jos: ce se zice într-u tatăl și într-u copii, iară nu într-u frați și în surori, pre cari zice pravila că sunt de lături. Că acei frați și surori ai acelui fecior de suflet, nu se amestecă într'acea rudenie sufletească, carea au făcut fratele lor cel trupesc, ci de vor vrea lua-vor neapărat pre acei frați sufletești ai fratelui lor».

16. N. Milaș, *Canoamele*, vol. I, p. II, p. 421.

17. *Basilicale*, 28, 5, 58.

în linie directă. Am văzut că această interpretare a fost primită și în Pravila Mare (glava 195). Dar practica bisericească s'a conformat novelei lui Leon Filosoful, oprind căsătoria între părinți și copiii adoptivi și între frații adoptivi. Până la modificarea adusă Codului nostru Civil, prin Decretul Nr. 131/1949, adopțiunea constituia impediment la căsătorie până la gradul 3 — depășind adică practica impusă de novela lui Leon Filosoful —, oprind pe adoptator să se căsătorească cu adoptata sa, cu fiica ei, cu fosta soție a fiului său adoptiv, cu fiica sau mama lui, sau cu sora mamei lui, iar pe copiii adoptivi ai aceleiași persoane, să se căsătorească între ei, sau cu fiica adoptivă a bunicului sau bunicii (art. 146, 147, 148 și 313 Cod. Civ.).

Prin modificarea adusă articolului 313 din Codul Civil, — așa cum am arătat mai sus —, adopțiunea constituie impediment până la gradul 2 inclusiv, așa cum a fost practica, în urma novelei lui Leon Filosoful.

Față de această situație, când impedimentele rezultate din adopțiune și din înfiere, potrivit Codului Civil, nu sunt inferioare celor prevăzute de doctrina și practica bisericească, nu se vor ivi inconveniente, din acest punct de vedere, pentru PP. CC. Preoți, care sunt chemați să supravegheze îndeaproape respectarea impedimentelor la căsătorie, prevăzute de canoanele și legile bisericești. În caz de nedumerire, urmează să se adreseze autorității superioare, care poate, dacă va fi cazul, să acorde și dispensa necesară.

MILITARISMUL ȘI PACEA

A vorbi într'o revistă teologică despre militarism, cu alte cuvinte despre un sistem politic, care se bazează pe forța armată, s'ar putea părea multora o depășire de obiect și de competență. Obiectul studiilor teologice, desigur, nu poate fi altul decât Dumnezeu și învățătura Lui. Dar voința lui Dumnezeu, pe care ne-a arătat-o însuși Fiul Său întrupat, Domnul și Mântuitorul nostru Iisus Hristos este ca toți oamenii să fie «una» (Ioan XVII, 21): ca toată omenirea să alcătuiască o singură familie, ca toți oamenii să fie îndreptățiți deopotrivă la bunurile vieții, ca prețuirea reciprocă — bazată pe respectul demnității omenești —, bună-înțelegerea și pacea să fie gânduri călăuzitoare în ceea ce privește atât raporturile dintre indivizi, cât și raporturile dintre popoare.

Împlinirea voinței lui Dumnezeu este idealul vieții creștine, iar Biserica creștină a fost instituită de Mântuitorul Iisus Hristos, ca să facă cunoscută oamenilor voința lui Dumnezeu — ferind-o de orice răstălmăcire — și să ajute pe credincioșii săi să o împlinească. Valența vieții creștine corespunde maximului de susceptibilitate a credinciosului de a-și însuși harul dumnezeesc din Sf. Taine, în urma hotărârii de a-și identifica voința proprie cu aceea a Ziditorului său. Dar, pentru ca să poată ajunge aici, credinciosul trebuie ajutat, îndrumat, condus. Și această operă de pedagogisire creștină o săvârșește tot Biserica.

Credinciosul nu trăiește izolat, ci în mijlocul societății. El participă la viața socială a semenilor lui și se întâlnește, aici, la tot pasul cu idei și curente politice, care caută să-l convingă de adevăr și-l solicită la acțiune. Unele dintre acestea țintesc, cu adevărat, mai-binele social; altele, însă, nu sunt decât numai paravane abil eșafodate pentru a acoperi vanitatea anumitor politicieni verși, sau pasiunile și pofta de câștig și de dominație a păturilor sociale exploatoare. Trecutul nostru este unul dintre cei mai nedesmințiți martori. Cuvinte dintre cele mai răsunătoare erau puse în circulație, pentru ca să acopere cu haina lor frumoasă cele mai hidoase golițiuni. Astfel, patriotismul însemna naționalism și se manifesta sub forma celui mai sălbatec șovinism; rasismul luase înfățișarea antisemitismului militant, care se traducea în acte de disprețuire și urire a semenului și de jefuire și asasinare a lui; iar comunismul, în cadrul propagandei fascismului nazist și a capitalismului imperialist, devenise șperietoarea cu care se urmărea intimidarea statelor mici, pentru a se lăsa mai ușor dominate și exploatare de imperialism.

Dacă credincioșii nu au putut fi prezervați în trecut de tribulațiile deșuchierilor politicianiste; dacă ei au aderat la partide politice ale căror programe conțineau elemente de-a-dreptul contrare moralei creștine; dacă a fost cu puțință ivirea unor partide politice care se intitulau creștine și care aveau, totuși, ca punct de program antisemitismul; dacă, în fine, chiar un'i dintre slujitorii altarelor s'au lăsat prinși în plasa unor inte-

rese străine de cele ale lui Hristos, este pentru că Biserica nu și-a împlinit, la timpul său, așa cum trebuie, sarcina de conducătoare a fiilor săi duhovnicești, este pentru că teologii nu au avut curajul să opună la vreme voiața lui Hristos ambițiunilor deșarte ale unor politicieni ambițioși, dar strămți la minte și fără dragoste adevărată de Patrie.

Astăzi, datorită libertății de care se bucură Biserica creștină la noi în țară și râvnei de care este însuflețită înalta Ierarhie, în frunte cu Întâistătătorul Sfintei noastre Biserici, I.P.S. Patriarh Justinian, pentru binele credincioșilor, Biserica a început să-și facă datoria cu aceeași însuflețire nu numai pe latura de învățătoare și sfințitoare, ci și pe aceea de conducătoare a fiilor săi duhovnicești, iar teologii, cu scrisul lor, pun la dispoziția slujitorilor altarelor, elementele de care au nevoie în această operă de conducere sufletească a credincioșilor.

O urmare pozitivă a strădaniilor Bisericii, pe această latură, este prezența clericilor și credincioșilor noștri în Frontul Mondial al Partizanilor Păcii, alături de toți oamenii cinstiți din lumea întreagă. Activitatea susținută pe care a desfășurat-o Biserica și dela care nu va abzițe o clipă, de a conduce pe credincioșii săi pe calea luminoasă a păcii și de a-i face luptători devotați ai acestei cauze nobile, nu a fost și nu este cu puțință fără o lămurire îndeaproape a cauzelor care au determinat omenirea doritoare de bine de pretutindeni să se constituie, după cel de-al doilea război mondial, în cel mai gigantic front pe care l-a cunoscut vreodată istoria: Frontul Mondial al Partizanilor Păcii, împotriva ațâțătorilor la un nou război mondial. Demascarea dușmanilor păcii, a cauzelor motrice care-i împing la săvârșirea unui nou atentat împotriva omenirii dornice de a-și vindeca rănille războiului care deabia s'a terminat și de a-și construi prin muncă o viață liberă, mai bună și mai fericită; a metodelor perfide de care se folosesc și a scopului ultim pe care-l urmăresc, este astfel o îndatorire permanentă și pentru teologul creștin, care nu poate fi neglijată, fără ca întreaga lucrare a Bisericii creștine, în lume, să sufere. Dacă cei ce simt răspunderea chemării lor în slujba Bisericii nu ar proceda astfel, ei s'ar asemena cu acei medici nepăsători, cari văzându-și pacienții vindecați de o boală oarecare, nu mai găsesc de cuviință să facă educația igienică a lor, pentru a-i pune în situația să se apere în viitor de alte boli.

Printre dușmanii cei mai implacabili ai păcii se numără și militarismul. Militarismul german este acela care a deslănțuit cele două războaie mondiale, care au pustiit omenirea în prima jumătate a secolului nostru. Pe reînvierea de sub dărâmături a militarismului german și pe alimentarea spiritului revanșard german cu baloanele de oxigen ale propagandei mizează ațâțătorii la un nou război mondial și de data aceasta. Lupta împotriva reînvierii militarismului german ia astfel aspectul unei măsuri profilactice de cea mai mare urgență și de cea mai stringentă necesitate pentru întregul lagăr al păcii, iar lămurirea tuturor oamenilor cinstiți din lume asupra primejdiei militarismului nu va fi cu puțință decât printr'o cunoaștere mai în deaproape a lui.

Ceea ce ne-a determinat să abordăm, în studiul de față, problema «Militarismul și Pacea», a fost tocmai nevoia de a da credincioșilor Sfintei noastre Biserici — cari sunt și ei luptători ai cauzei păcii — elemen-

tele necesare de cunoaștere și de apreciere a unuia dintre cei mai înverșunați dușmani ai păcii: militarismul, pentru ca lupta lor împotriva renașterii militarismului german, încurajat și ajutat de către imperialismul de peste Ocean, să fie și mai dărză și mai hotărâtă. În ceea ce privește competența noastră de a face așa ceva, ținem să arătăm că studiul de față, folosind datele istorice mai de seamă referitoare la originea și evoluția militarismului german, va urmări să sublinieze în primul rând consecințele practice ale acestei doctrine care s'a arătat nefastă atât pentru viața individului, cât și pentru viața socială și pentru securitatea lumii întregi și care reprezintă o tăgăduire de plano a marilor și luminoaselor porunci de viață, lăsate de Domnul și Mântuitorul nostru Iisus Hristos.

*

Militarismul este sistemul politic, care se bazează pe forța armată: dar nu pentru apărarea teritoriului propriu și nici pentru apărarea drepturilor și libertăților poporului respectiv, ci în vederea deslănțuirii războaielor de jaf și de cotoșnire. Militarismul întrunește toate caracteristicile imperialismului agresiv și ca atare subjugător de națiuni și popoare: el cultivă forța brutală și fără de frână, calcă în picioare libertățile și drepturile consfințite, impune supunerea cea mai oarbă și cea mai slugarnică, introduce sistemul dresaajului militar și disciplina bătei, folosește sperjurul, provocarea și intimidarea, în politica internă și externă, perfidia și lipsa de scrupul în raporturile cu statele străine, nesocotește tratatele internaționale, considerându-le doar petece de hârtie fără nicio valoare.

S'a spus despre Franța că ea ar fi țara de origină a militarismului, decarece ea a fost cea dintâi putere apuseană, care, dela sfârșitul epocii imperiale romane și-a creiat o armată mare, bine întreținută, un puternic instrument de război bine dotat, pentru a aduce la îndeplinire voința și plăcerea nestăvilă a monarhului, în lăuntru și în afara țării¹). Și este adevărat, dacă ținem seama că în Franța au apărut pentru prima dată, după 1445, formațiuni militare permanente, în afară de soldații cari erau înrolați în timp de război, de contingentul de milițieni și de vechii vasali. Pe vremea lui Ludovic al XIV-lea numărul soldaților din armata regulată se ridicase la 200.000.

Despre o armată germană regulată nu se poate vorbi decât mult mai târziu și anume în a doua jumătate a sec. XVII. Imprejurările în care apare armata aceasta sunt cu totul diferite de acelea în care apare armata franceză și aceste împrejurări vor imprima armatei germane anumite trăsături specifice, care vor constitui caracteristicile militarismului german. În Franța, armata regulată apare după ce națiunea franceză se constituise și după ce statul național francez devenise cel mai puternic stat național din Europa. Armata germană, dimpotrivă, s'a ființat în cadrul unui mic stat feudal german, Brandenburgul, și se găsește chiar dela început în slujba intereselor și a ambițiilor dinastiei Hohenzollernilor.

---

1. Hugo Rachel, *Kulturen Völker und Staaten von Urbeginn bis heute*, Berlin, 1931, pag. 279.

Dinastia Hohenzollernilor se găsea încă din 1415 în fruntea statului Brandenburg. Ambițioasă după glorie și dornică de parvenire, această dinastie își extinsese politica de cotropire și asupra unei regiuni vecine, Prusia, care făcea parte din regatul Poloniei. Ceea ce determina pe prinții brandenburghezi să stăruie asupra stăpânirii Prusiei era, în afară de pasiunea după putere și de vecinătatea imediată a Prusiei și faptul că în urma activității cavalerilor Ordinului Teutonic, Prusia, țară înfloritoare la sfârșitul sec. XIII, fusese transformată în pustiu, iar populația băștinașe exterminată sau robită. În felul acesta Prusia fusese germanizată și transformată în colonie germană. «Prinții brandenburghezi se declarară vasali ai regilor Poloniei, jurându-le credință. Ei avură o purtare slugarnică față de regii Poloniei, și în același timp pregătiră cu perfidie deslăpirea Prusiei de Polonia și alipirea ei la posesiunile Hohenzollernilor»²). În 1648, prințul Friederich Wilhelm al Brandenburgului susține pe Ioan Cazimir să ajungă rege al Poloniei, iar acesta, ajuns rege «eliberează Prusia de vasalitatea ei și, fără de știrea sau permisiunea Seimului polonez o dă prințului de Brandenburg»³). Prusia și Brandenburgul se unesc astfel într'un singur stat, sub sceptrul aceleiași dinastii a Hohenzollernilor.

Armata germană care ia ființă pentru slujirea mai departe a intereselor și țelurilor Hohenzollernilor este recrutată din trupele mercenare ale Landknechților și așezată sub conducerea junkerilor prusieni. Ea este menită să devină instrumentul cel mai docil al dorințelor de parvenire și al ambițiilor de dominație ale dinastiei Hohenzollernilor, cari, vizând mai întâi să ajungă stăpâni absoluți ai întregii Germanii, aveau să continue cu timpul a râvni la dominația lumii întregii.

Trupele mercenare ale Landknechților erau alcătuite din supuși germani, pe care principii lor îi comercializau, vânzându-i altor state germane care aveau nevoie de armată și cari plăteau mai mult pentru ei. Făcând din război o profesie, trupele mercenare se dedau la acțiunile cele mai barbare de jaf și de pustiire împotriva Statului cu care luptau, devenind astfel spaima populației civile. Timp de peste două veacuri Landknechții au jefuit și au prădat statele Germaniei, trecând prin foc și sabie tot ce era viu și tot ce reprezenta un bun pe care nu și-l puteau în-suși. Apogeul activității lor corespunde războiului de treizeci de ani (1618—1648), când lupta dintre puterea centrală din Germania și diferiții prinți ai statelor germane a istovit cu desăvârșire țara și a prefăcut orașele și satele în ruine. Unul dintre contemporanii războiului de treizeci de ani a zugrăvit «vitejiile» săvârșite de mercenari în regiunile cucerite de ei, astfel: «Acolo unde gospodarul, soția și copiii lui sunt izgoniți din casă, încep timpuri grele pentru găini, găște, vaci grase, boi, porci și oi. Bani sunt împărțiți cu pălăriile, catifeaua, mătasea și pânza se măsoară cu sulite, vacile sunt tăiate pentru pieile lor, lăzile și cuferele sunt sparte și, după ce totul a fost prădat și nu a mai rămas nimic, se dă foc casei. Pentru mercenari numai acela este un incendiu adevărat, în care ard 50

2. Marx și Engels, *Despre prusacismul reacționar*, București, fără dată, pag. 18.

3. Idem, *ibidem*, pag. 19.

sate și târguri deodată. Apoi trec într'alt cantonament și o iau dela capăt» 4).

Tâlhăria, jaful și silnicile împotriva populației pașnice, care constituiau, pentru armatele mercenare ale Landknechților, metodele obișnuite și legalizate de acțiune, au trecut și în practicile obișnuite ale armatei germane de mai târziu, fiind folosite cu aceeași desinvoltură în toate celelalte războaie care au urmat și ajungându-și apogeul la armatele hitleriste, în războiul de jaf și cotropire deslănțuit împotriva populației pașnice a U.R.S.S. 5). Moștenite dela armatele de mercenari ale Landknechților, metodele tâlhăriei, jafului și silnicilor împotriva oamenilor pașnici au devenit, astfel, o trăsătură caracteristică a militarismului german.

Dar dacă masele mari de lumpen-proletari care se înmulțiseră atât de mult, în urma războiului de treizeci de ani, au alcătuit rezervele din care se recrutau soldații armatei regulate, nobilimea prusacă, junkerii, a fost aceea care a furnizat acestei armate corpul ofițerească respectiv. Nobilii prusaci, constituiți în adevărată castă militară, se considerau în Statul pruso-brandenburghez singurii binefăcători și apărători ai Statului. Pentru acest lucru Statul le acorda mari privilegii. Ei nu erau impuși impozitelor pe care Statul le percepea cetățenilor săi pentru cheltuielile militare, și dobândiseră dela Stat o putere nemărginită asupra țărănimii, pe care o exploatau crunt în gospodăriile lor feudale. Mărirea și lărgirea armatei prusiene, care servea planurilor de cucerire ale Hohenzollernilor, aducea cu sine creșterea puterii nobilimii prusace a junkerilor 6).

Intre ofițerul junker și soldatul prusac raporturile rămăneau mai departe aceleași dintre prințul purtător de războaie și Landknecht, dintre seniorul feudal și țăranul iobag. Trupele erau dresate în spiritul unei discipline foarte aspre de cazarmă, iar sistemul bătei transforma pe soldatul german într'un robot gata să îndeplinească, fără să murmure și fără participare sufletească, orice ordin al superiorilor lui. După un secol de pregătire minuțioasă a armatei prusace într'o astfel de disciplină și în astfel de condițiuni, cancelarul Bismarck putea să rostească plin de emfază: «Vitejia este aceeași la toate popoarele civilizate: rusul, francezul, se luptă tot atât de vitejește ca și germanul; dar oamenii noștri, cei 700.000 de soldați ai noștri, sunt căliți pentru luptă — rompus au métier — soldați experimentați și cari n'au uitat nimic din ceea ce au învățat. Și, lucru în care nu ne poate imita niciun alt popor din lume: noi avem corpul necesar de ofițeri și subofițeri care să comande această armată enormă. În ceea ce privește lucrul acesta, noi suntem inimicabili» 7).

4. F. Mehring, *Incursiuni în istoria războaielor*, cit. după Marx-Engels, op. cit., pagina 14.

5. I. V. Stalin, *Despre marele război al Uniunii Sovietice pentru Apărarea Patriei*, București, f. d., p. 20: «Intr'una din proclamațiile comandamentului german către soldați, găsite la locotenentul ucis Gustav Ziegel, originar din Frankfurt pe Main, se spune: «Tu nu trebuie să ai nici înmă și nici nervi, la război nu este nevoie de ele. Stârpește în tine mila și compătimirea — omoară pe orice Rus, pe oricare om sovietic, nu te opri dacă în fața ta se află un bătrân sau o femeie, o fată sau un băiat — omoară. Prin aceasta te salvezi pe tine dela piere, asigură viitorul familiei tale și vei fi proslăvit în veacuri».

6. Marx și Engels, op. cit., p. 21.

7. Fürst Bismarck's, *Gesammelte Reden*, Berlin, f. d., vol. III, p. 355.

Formațiunea aceasta a armatei germane în spirit de cruntă disciplină de cazarmă și de supunere servilă, este o altă trăsătură caracteristică a militarismului german, pe care o găsim nu numai în cadrul armatei, ci și în toate celelalte ramuri de activitate socială și mai ales în aparatul administrativ de Stat, căruia funcționarii superiori, recrutați tot dintre junkeri, i-au imprimat un stil specific prusac de birocratism meschin și pedant, nesocotitor al intereselor poporului, dar plin de curtenie față de junkeri. Poporul însuși este educat într'un astfel de spirit cazon de ascultare necondiționată față de autorități, a căror pază o face jandarmul prusac ce însoțește pe german pe tot drumul vieții lui, în toate actele și gândurile lui. «Această tutelă permanentă și atotputernicia ordinii polițienești încătușează în asemenea grad pe cetățeanul german, încât chiar atunci când este singur cu sine însuși, el continuă a simți asupra sa ochiul atotvăzător al puterii polițienești»⁸). După cum s'a observat, «filiștinul german este lașitatea personificată, el respectă numai pe acela care-i inspiră frică. Pe acela, însă, care vrea să se poarte cum se cade cu el, îl socotește egalul său și nu-l respectă mai mult decât pe egalul său, adică deloc»⁹).

Caracterul de clasă al armatei germane imprimă o nouă caracteristică militarismului german. Cum că armata germană a avut caracter de clasă încă dela începuturile ei, se poate vedea de acolo că ea s'a găsit întotdeauna în slujba intereselor claselor exploatatoare ale poporului german. Căci caracterul de clasă al unei armate nu-l indică nici compoziția socială a efectivelor ei și nici aceea a cadrelor de conducere, ci numai scopurile pe care le servește această armată. Astfel, «armatele burgheze sunt chemate a realiza, pe calea armelor, la o anumită treaptă a dezvoltării evenimentelor politice, aceleași scopuri ce au fost fixate de politica clasei burgheze, fie în ceea ce privește asigurarea exploatării față de o amenințare din partea claselor oprimate, fie în vederea jefuirii statelor străine»¹⁰). Cât privește armata germană, ea a fost dela început instrumentul docil de care s'a servit dinastia Hohenzollernilor pentru înfăptuirea planurilor ei de cotropire și de dominație. «Cu toate că prin efectivul ei era o armată a poporului, totuși, ea lupta pentru interesele străine poporului»¹¹).

Așa se face că în timp ce dinastia și clasa junkerilor prusaci se consolidează și se dezvoltă, poporul german rămâne mai departe într'o stare cu totul înapoiată din punct de vedere economic și politic: burghezia ducându-și o existență dependentă cu totul economicește de clasele privilegiate, iar țărănimea abia mai putând respira sub povara relațiilor feudalo-iobăgiste. Marile idei revoluționare care suflau deasupra Europei și care, către sfârșitul sec. XVIII puseseră în mișcare masele populare din alte țări, nu-și găsesc ecoul cuvenit în Germania, tocmai din cauza nivelului politic și economic scăzut al poporului german. În schimb, militarismul prusac se arată încă dela început dușam hotărît al oricăror idei

8. Marx și Engels, *op. cit.*, p. 71.

9. *Ibidem*.

10. Marx și Engels, *op. cit.*, p. 68.

11. General Maior Valter Roman, *Despre războiul contemporan*, București, 1948, p. 19.

revoluționare înnoitoare, devenind bastionul reacțiunii, către care se îndreaptă cu nădejde toate statele europene reacționare. Clasele privilegiate din Germania, apărătoare dârze ale pozițiilor feudale ale lor și militarismul prusac reacționar vor face cu neputință multă vreme și vor frâna apoi cu strășnicie evoluția socială normală a poporului german, ținându-l strâns în chinga disciplinei cazine și a educației cu bâta.

Intriga, viclenia și perfidia, specifice casei dinastice a Hohenzollernilor, sunt alte tare ale militarismului german. Ele constituiesc «abilitatea politică, de care s'au servit principii de Hohenzollern pentru a-și satisface setea de parvenire și ambiția de dominație și ele stau la baza tuturor acțiunilor «glorioase» plănute, sau realizate de militarismul prusac de mai târziu. «Margravii și principii electori ai Brandenburgului, —recunoaște un istoric german—care din anul 1415 au fost din casa de Hohenzollern, s'au arătat a fi, până în sec. XVII, niște principii mici, de puțină importanță și cu orizont îngust, dar prin succesiuni fericite, ei au ajuns, la începutul acestui secol, în posesiunea unor ținuturi întinse, a părții răsăritene a Prusiei, secularizată dela Ordinul Teutonic, pe vremea Reformei și a țărișoarelor din partea Rinului și a Westfaliei. La acestea s'au adăugat, prin pacea vestfalică, o parte din Pomerania și din țara Elbei. Astfel acest Stat ciudat, alcătuit din bucățele, s'a întins dealungul întregii Germanii de Nord, dela Maas până la Memel, fără vreo altă coeziune internă decât persoana monarhului, care, cu începere dela 1701 se putea intitula rege al Prusiei»¹²). Dar drumul acesta «glorios» pe care l-au parcurs principii de Hohenzollern, pentru ca din mici stăpâni ai Statului feudal al Brandenburgului să ajungă a se încorona regi ai Prusiei (1701), sau împărați ai Germaniei (1871), și ca dintr'o puzderie de stătulețe feudale să întruchipeze un Stat impunător, care să participe la politica europeană și să devină în cele din urmă, sub Frederic II, una dintre marile puteri europene, este un drum presărat la tot pasul de intrigi, viclenii și perfidii. Prin intrigi, viclenii și perfidii, principele Friederic Wilhelm al Brandenburgului, dându-se drept prieten al regelui Ioan Cazimir al Poloniei, a izbutit să smulgă dela Polonia, Prusia și să o alipească Brandenburgului, pentru ca nu la multă vreme după aceasta să încheie o înțelegere cu Suedia, pentru împărțirea Poloniei. Prin intrigi, viclenii și perfidii, succesorul său Friederic II a izbutit să capete consimțământul împăratului Austriei, care era și împărat nominal al Germaniei, să se încoroneze ca rege al Prusiei, sub numele de Friederic I. Regele Friederic II, cunoscut sub numele de «cel mare», cheamă ca aliați ai săi când pe Francezi, când pe Ruși. Incheie alianța cu Franța împotriva Austriei, și în același timp complotază cu Austria și trădează Franța, pentru ca apoi, sprijinindu-se pe Franța, să înfrângă Austria și să-i ia Silezia. În timpul războiului de șapte ani, când Friederic II se găsea pe marginea prăpastiei, izbutește în ultima clipă, cu clasicele metode ale Hohenzollernilor, amintite mai sus, să întoarcă evenimentele în favoarea lui, asigurându-și ajutorul țarului Petru III, cu care se înțelege asupra împărțirii Poloniei. Nemulțumit cu partea de pradă pe care a avut-o din această împărțire, succesorul lui Friederic II, Friederic Wilhelm II încheie alianță

12. Hugo Rachel, *op. cit.*, p. 288.

cu Polonia împotriva Rusiei țariste, dar totodată el încheie alianță și cu Rusia țaristă împotriva Franței revoluționare. Polonia este trădată din nou prin înțelegerea dintre acest monarh hrăpăreț și Ecaterina a II-a. O a doua împărțire a Poloniei mărește Statul prusac cu câteva ținuturi din Nord, pentru ca prin cea de a treia împărțire a Poloniei, Prusia să dobândească și alte teritorii din Statul polonez desființat.

Mărită ca teritoriu și socotindu-se destul de puternică, Prusia ambiționează să participe mai departe la politica generală a Europei. Reacționară prin însăși structura ei, Prusia încheie o coaliție cu Austria și Anglia, pentru înăbușirea revoluției franceze. În lupta care se dă, Prusia este înfrântă și încheie pace separată cu Franța (1795). Ambițiosul Friederic Wilhelm III, succesorul lui Friederic Wilhelm II, nu poate suporta această rușine. El participă cu trupele sale la coaliția anti-franceză împotriva lui Napoleon — care lupta împotriva forțelor reacțiunii, sprijinindu-se pe forțele progresiste —, ținând la restaurarea sistemului feudal absolutist în Franța. Din lupta care să dă, armatele prusiene ies din nou complet înfrânte (1806). Pacea dela Tilsit împune Prusiei învinse condițiuni grele, ceea ce determină în Germania un avânt al mișcării de desrobire. Când armatele lui Napoleon sunt înfrânte lângă Moscova, regele Friederic Wilhelm III este silit de popor să pornească și el împotriva lui Napoleon. El folosește însă lupta de desrobire a poporului german pentru restaurarea orânduirii reacționare în Franța.

În urma eșecului din 1806, ideile liberale ale revoluției franceze încep să se facă simțite și în mijlocul poporului german. Friederic Wilhelm III se vede silit să făgăduiască poporului o Constituție, dar nu se ține de cuvânt. Câteva reforme neînsemnate, pe care Friederic Wilhelm III nu putea să le mai nesocotească, «fură îngrădite în atâtea clauze și restricțiuni, încât rezultatul fu tocmai contrariu — câștigul fu din nou al claselor reacționare»¹³). În urma acestor reforme, gospodăria feudală se transformă treptat în gospodărie junckeristo-burgheză, iar capitalismul în agricultură se contopește cu relațiunile feudale, păstrându-le și eternizându-le. Noua situație din Prusia a fost definită, cu foarte multă exactitate, în chipul următor: «Statu quo este desăvârșirea fătife a regimului vechi, iar regimul vechi este defectul ascuns al statului modern»¹⁴). Cât de protivnică era Prusia reacționară față de ideile înnoitoare ale timpului, se poate vedea dintr'o cuvântare a cancelarului Bismarck, referitoare la evenimentele din Martie 1848, când revoluția a izbucnit și în Germania: «Eu caut onoarea prusiană în aceea, ca Prusienii să se abțină dela orice contact rușinos cu democrația, ca Prusienii atât în chestiunea de față, cât și în orice altă chestiune, să nu admită ca să se poată întâmpla ceva în Germania, fără consimțământul Prusiei»¹⁵).

Sub Friederic Wilhelm IV (1840-1862), drepturile poporului rămân mai departe tot atât de neglijate, în schimb «junckerii prusaci restabilesc acum puterea lor administrativă și judiciară asupra țărănimii, mână burghezia în bresle și corporații și înlătură inamovibilitatea și independența.

13. Marx și Engels, *op. cit.*, p. 37.

14. Marx și Engels, *Opere Complete*, desp. I, tom. I, vol. I, p. 610, cit. după Marx și Engels, *op. cit.*, p. 40.

15. Fürst Bismarck's, *Gesammelte Reden*, vol. I, p. 53.

judecătorilor»¹⁶). Opoziția pe care majoritatea reprezentanților poporului o fac creșterii puterii armate, rămâne fără efect.

În perioada care urmează (1861-1888), Wilhelm I, cu concursul lui Bismarck și al junkerilor prusaci realizează unul din visurile de aur ale dinastiei Hohenzollernilor: stăpânirea asupra Germaniei întregi. De data aceasta, metodele intrigii, vicleniei și perfidiei, specifice casei de Hohenzollern, își găsesc un emul de seamă în principele Bismarck, cancelarul Prusiei. Holsteinul și Schleswigul sunt smulse prin război de sub suzeranitatea Danemarcei, iar Austria este silită, printr'un război de scurtă durată, să soluționeze problema germană în sens prusian. Prusia se mărește considerabil prin noile anexiuni pe care le face. Franța, care nu vede cu ochi buni ridicarea Prusiei, caută să intervină, dar, în războiul care are loc, este nimicită (Sedan, 1 Sept. 1870), și silită să cedeze Prusiei Alsacia și o parte din Lorena. Germania este proclamată imperiu, iar Wilhelm I se încoronează la Versailles ca împărat al Germaniei.

Pentru Germania, războiul acesta a fost, este adevărat, un război de apărare. Dar, s'a pus întrebarea: «Cine a adus Germania în situația de a fi nevoită să se apere? Cine a dat posibilitatea lui Ludovic Bonaparte să ducă războiul împotriva Germaniei? Prusia! Bismarck și nu alteceva complotase cu același Ludovic Bonaparte pentru a doborî opoziția democratică din țară și pentru a anexa Germania la dinastia Hohenzollernilor?»¹⁷).

Către sfârșitul sec. XIX, primul stadiu al militarismului german se încheie cu atingerea deodată a două dintre obiectivele de seamă ale lui: cucerirea tuturor statelor germane și supunerea lor dinastiei de Hohenzollern și înfrângerea Franței, una dintre puterile cele mai de seamă ale Europei. În evoluția militarismului german, dealungul acestui prim stadiu, mai distingem, însă, și alte trăsături caracteristice ale lui, pe care nu trebuie să le scăpăm din vedere, dacă voim să înțelegem în chip corespunzător evoluția lui mai departe, dealungul celorlalte stadii.

Astfel, disprețul suveran pe care îl aveau seniorii feudali față de țărani iobagi de pe feudele lor, îl găsim mai departe și la junkerii prusaci față de burghezia germană care se năștea. El se concretizează, apoi, într'un sentiment de superioritate națională, care se manifestă sub forma șovinismului celui mai crunt și a patriotismului celui mai exagerat. «Toate celelalte popoare erau privite de sus și considerate de clica militaristă prusacă numai ca obiect de cucerire și ca sursă de contribuții¹⁸). Sentimentul superiorității naționale a condus la ideea superiorității de rasă, la discriminarea rasială și la antisemitism. «După emanciparea evreilor în Europa occidentală, adversarii lor, pentru a-i combate, s'au așezat pe un teren străin de cel religios. Șovinismul german, suferit de războiul din 1870, a lansat anatema asupra «rasei semitice», socotită inferioară «rasei germanice», ca și cum expresiunea de «rasă», aplicată unor subvarietăți ale rasei albe s'ar fi putut susține din punct de vedere științific»¹⁹). An-

16. Marx și Engels, *op. cit.*, p. 53.

17. Marx și Engels, *op. cit.*, p. 58.

18. Marx și Engels, *op. cit.*, p. 66.

19. Salomon Reinach, *Orpheus, Histoire générale des religions*, 35-e mille, Paris, 1926, p. 309.

tisemitismul german, la originea lui nu este altceva decât o diversiune de care se serveau junkerii și mica aristocrație din Prusia pentru apărarea pozițiilor vechi, în fața lumii celei noi. După o caracterizare foarte justă, antisemitismul nu era decât «semnul unei culturi înapoiate», «o reacțiune a păturilor sociale medievale care pier, împotriva societății moderne»²⁰). Îngâmfarea națională, cu consecința ei imediată îngâmfarea rasială, șovinismul și antisemitismul, silnicia și împilarea, disprețul față de cei din clasele sociale inferioare și supunerea servilă față de clasa junkerilor, toate aceste noi tare ale militarismului german și-au găsit expresia cea mai adecvată în filosofia lui Nietzsche, cel mai autorizat ideolog al doctrinei militarismului german. El dă bază filosofică șovinismului, silniciei brutale, instinctelor bestiale, inegalității dintre oameni și supunerii de rob a maselor populare mănunchiului conducător pe care în constituie casta «stăpânitorilor din naștere». Deosebirea dintre stăpâni și robi, pe care o face Nietzsche își are consecințele morale practice în «morală stăpânilor» și «morală robilor» pe care le preconizează el. Nietzsche înfățișează viziunea «supraomului» pentru care nu trebuie să existe bariere morale în eforturile lui spre putere. Dar, după cum s'a observat, ca'ea pe care o trasează Nietzsche existenței omenești nu duce la zeificarea, ci la îndobitocirea omului²¹). Lipsa de scrupul în dorința de a ajunge la putere este firul roșu, care se poate urmări dealungul unei istorii de patru veacuri a dinastiei de Hohenzollern și a militarismului german. Filosofia lui Nietzsche își găsește astfel o documentare istorică, după cum și militarismul german își găsește o bază ideologică.

O ultimă trăsătură a militarismului german este aceea că el a constituit dealungul întregului acestui prim stadiu un permanent pericol de război pentru toate statele înconjurătoare. El a ros, întocmai ca un vierme neadormit la rădăcina ambițiilor deșarte ale principilor de Hohenzollern și ca un greere neobosit a cântat la urechile nobilimii prusace, aria cuceririlor și a gloriei. Timp de patru veacuri, până să-și vadă împlinit visul de aur al cotropirii și supunerii întregii Germanii sub hegemonia dinastiei de Hohenzollern, principii din această casă și nobilimea prusacă au stat cu sabia în mână, deslănțuind războaie, după bunul plac, împotriva statelor înconjurătoare.

Era natural ca în tot acest timp, preocupați de ținta ultimă a ambițiilor lor, să nu dea atenție și ceva mai mult, să caute să împiedece evoluția normală a societății germane, socotindu-o lipsită de importanță pentru scopurile lor și primejdioasă pentru poziția lor socială moștenită. Cu toate silniciile pe care militarismul german le-a exercitat pentru înăbușirea mișcărilor populare, viața socială și-a urmat evoluția ei firească, desigur, mai încet, dar totuși. Dacă burghezia germană a rămas însă, dintr'un spirit de supunere servilă atașată clasei junkerilor prusaci, muncitorii germani s'au arătat cu totul protivnici unei astfel de atitudini. Ei și-au păstrat voința și energia lor revoluționară și au fost conștienți tot timpul de misiunea lor de a elibera Germania de sub dominația prusacă-

20. Fr. Engels, *Despre antisemitism*, cit. după Marx și Engels, *op. cit.*, p. 74.

21. Hristu Andrutsoș, *Tolstoi, Nietzsche, Bergson* (în grecește), Atena, 1930, pagina 50.

mului militarist și reacționar. Clasa muncitoare din Germania, reprezentată de partidul socialist al lui Bebel și Liebknecht, a dus o luptă hotărâtă atât împotriva reacțiunii junkerilor, cât și a burgheziei slugarnice față de nobilii prusaci. Atitudinea clasei muncitoare a fost dela început protivnică războaielor de cutropire și de jaf. Clasa muncitoare a cunoscut că chiar și războiul de apărare dus împotriva Francezilor în 1870 a fost cauzat tot de clica militaristă prusacă. De aceea, la câțeva vreme după războiul franco-german din 1870 s'a putut spune: «Acum în spatele Germaniei oficiale stă Germania socialistă, stă partidul căruia... îi aparține viitorul. De îndată ce acest partid va veni la putere, el nu va putea nici să exercite, nici să mențină puterea, fără să înlăture nedreptățile săvârșite de guvernele precedente față de celelalte națiuni»²²).

Clasa muncitoare germană va continua să fie și mai departe singura clasă socială din Germania, care va lupta cu însuflețire și cu hotărâre împotriva militarismului german și care va apăra libertățile și drepturile democratice ale maselor populare. Ea va constitui unica piedică serioasă de care se vor izbi de acum înainte militaristii germani.

*

Al doilea stadiu pe care îl parcurge militarismul german este acela care se întinde pe o perioadă de aproape o jumătate de secole, adică dela constituirea imperiului german (1871) și până la terminarea primului război mondial (1918). Militarismul german iese acum din faza minoră a primului său obiectiv — cotropirea micilor state feudale germane — și întinderea stăpânirii dinastiei de Hohenzollern asupra întregii Germanii — la faza imperialistă, care își propune ca obiectiv dominația politică și economică mondială. «Pășind mai târziu decât alte țări pe făgașul politicii imperialiste de cotropiri, în împrejurări în care lumea era deja împărțită între principalele țări imperialiste, statul prusaco-german s'a silit ca, în termenul cel mai scurt, să recâștige timpul pierdut, aruncându-se cu o lăcomie de fiară asupra pradei, spre a smulge o bucată cât mai mare. Clica militaristă prusacă se puse în slujba imperialismului german și a planurilor lui de cotropire. Acest fapt mări și mai mult agresivitatea imperialismului german; chiar dela început, el a fost imperialismul cel mai prădalnic, instigatorul imperialismului mondial»²³).

Scopurile imediate pe care și le propunea imperialismul german de data aceasta erau două: lărgirea spațiului vital european pentru populația germană, care în timpul din urmă se înmulțise în chip considerabil (în 1800 erau 20 milioane Germani față de 28 milioane Francezi, iar în 1905 erau numai 40 milioane Francezi față de 60 milioane Germani) și obținerea de posesiuni coloniale în afară de Europa. În vederea acestor scopuri militaristii germani căutau să acționeze în așa fel ca armata Germaniei să fie cât mai puternică și ca Germania să devină și o putere maritimă de primul rang.

Tratatele de alianță și de coaliție pe care Germania imperialistă le încheie cu anumite puteri europene: înțelegerea tripartită (1872); tripla alianță (1882); tratatul de neutralitate cu Rusia (1884); tratatul de nea-

22. Fr. Engels, *Socialismul în Germania*, cit. după Marx și Engels, *op. cit.*, pp. 75-76.

23. Marx și Engels, *op. cit.*, p. 77.

gresiune cu Rusia (1887); reînnoirea triplei alianțe (1912), sunt dovada unei diplomații și mai perfide decât aceea pe care o dusesse dinastia Hohenzollernilor în trecut. La adăpostul acestor tratate Germania urmărește cu perseverență ținta sa de a deveni una dintre cele mai de seamă puteri politice, economice și militare mondiale, pentru a-și putea sat'sface apoi poftetele ei de dominație mondială.

Pofta de cuceriri și de dominație și-o satisface militarismul german câtăva vreme prin obținerea de întinse colonii: Africa de Vest, Togo și Camerun (1884); insulele din Marea de Sud-Africa Orientală (1885); cucerirea insulelor Mariane, Caroline și Palan dela Spanioli (1899); și a insulei Samoa (1900). Pentru întinderea și mai departe a imperiului colonial german s'a simțit nevoia creierii unei flote militare, ale cărei baze s'au pus în 1900 și pentru desăvârșirea căreia au fost puse impozite speciale asupra populației, printr'o lege din 1906.

Grije deosebită și susținută pentru întărirea armatei și flotei militare a arătat mai ales Wilhelm II: «Treizeci de ani — scrie Wilhelm II în memoriile lui, după abdicare — armata a fost mândria mea. Am trăit și am lucrat pentru ea. Și acum, după patru ani străluciri de război cu nemai auzite victorii ea a trebuit să se prăbușească sub pumnalul înfipt pe la spate de revoluționari, tocmai în clipa când pacea era gata să se încheie. Și faptul că răsvrătirea s'a întâmplat mai întâi în mândra mea flotă, această creație a mea, m'a îndurerat cum nu se poate mai mult ^{23 b)}.

Dar creșterea puterii armate germane, a flotei de război și a imperiului colonial nu putea constitui decât premisele unui nou război de mare amploare, prin care militarismul german să-și poată realiza planurile lui de dominație imperialistă mondială. Toată dorința de pace pe care a căutat că o afișeze atât cancelarul Bismark, cât și Wilhelm II nu a fost decât paravanul ambițiilor lor militariste, încercare de a adormi vigilența celorlalte popoare împotriva cărora aveau să se deslănțue. Cunoscând că acțiunile războinice care erau pe placul clicei militariste prusace erau urite și detestate de popor, că declanșarea unui război de agresiune nu putea deștepta entuziasmul maselor populare, militariștii germani căutau să creeze de fiecare dată condițiile aparente ale unei amenințări d'n afară, pentru ca să poată prezenta în fața mulțimilor războiului plănuit și dorit de ei, ca pe un război de apărare. «Dacă voim să ducem în Germania un război cu toată acțiunea puterii noastre naționale — zicea cancelarul Bismarck —, atunci acesta trebuie să fie un război, cu care toți cari iau parte la el, toți cari sunt chemați să-i aducă jertfe, și mai pe scurt, cu care toată națiunea să fie de acord: el trebuie să fie un război popular». Căci, după cum adaugă mai departe: «Un război către care nu suntem împinși de voința poporului, acela va fi, desigur, dus, dacă autoritățile superioare îl vor găsi necesar și lămurit; el va fi dus chiar cu toată vigoarea și poate că va fi încununat de biruință, de îndată ce ne vom găsi înaintea focului și vom vedea sânge. Dar el nu va fi dus cu același elan și cu același foc ca un război în care am fi atacați. Atunci întreaga Germanie, dela Memel până la Bodensee, va exploda întocmai ca o bombă și niciun dușman nu

23 b). Wilhelm II, *Ereignisse und Gestalten: 1878—1918*, Leipzig u. Berlin, 1922 p. 245.

va îndrăzni să se măsoare cu această furor teuton²⁴cus, care se pune în m²șcare la atac»²⁴).

Necesitatea pregătirii unei mașini de război cât mai desăvârșite nu era pentru militaristii germani traducerea în faptă a clasicei lozince «si vis pacem para bellum», ci a unei intențiuni ascunse, care ar putea fi redată prin cuvintele: «in pace bellum parare». Și Bismarck, însuși, găsea că este paradoxal, dar totuși adevărat, când zicea: «puterea către care năzuim ne arată că suntem iubitori de pace». La sfârșitul carierii sale atât de lipsite de glorie Wilhelm II, căutând să se apere pe sine și clica militaristă prusacă de învinuirea că au fost provocatorii celui dintâi război mondial, scria: «Acțiunea noastră a fost determinată întotdeauna de cunoștința clară că Germania va putea ajunge numai prin menținerea păcii la poziția și valoarea mondială cuvenită cu adevărat. Aceasta a fost sprijinită în mai multe rânduri de către mine însumi. Eu nu am avut niciodată ambițiuni războbinice. Tatăl meu mi-a împărtășit, în tinerețea mea, situații îngrozitoare de pe câmpurile de luptă din 1870 și '71. Nu simt nicio înclinare să aduc o astfel de mizerie și încă într'o măsură grozav de sporită, asupra poporului german și asupra întregii omeniri civilizate. Bătrânul feldmareșal Contele Moltke, pe care îl prețuiam nespus de mult, a lăsat un avertisment profetic: Vai, aceleia care va arunca torța războiului în Europa! Și, pentru mine a fost un testament politic al marelui cancelar, ceea ce principele Bismarck a spus, că Germania nu trebuie să ducă niciodată un război preventiv, Germania este sătulă de aceasta.

«Astfel se găseau vederi politice, considerațiuni personale, testamentele celor doi mari oameni, Bismarck și Moltke, și voința poporului german de a se consacra muncii pașnice și de a nu se arunca în aventură, care au îndrumat cursul politicii germane în sensul menținerii păcii. Ceea ce s'a spus în cercurile răuvoitoare despre existența unui partid al războiului este un neadevăr conștient sau inconștient. Se găsesc în fiecare țară elemente care, în situații grele, dintr'o convingere nobilă, sau din motive mai puțin înalte recomandă să se facă apel la sabie, dar asemenea cercuri nu au avut niciodată influență asupra politicii germane. Acuzațiile care s'au adus mai ales statului major, că el ar fi fost acela care a împins la război, sunt cu desăvârșire fără temeii. Statul major prusian a servit în chip credincios regelui său și patriei și a menținut armata germană puternică într'un timp îndeungat de pace, așa cum era de datoria lui, dar influența politică pe care a exercitat-o a fost nulă. Este de altfel cunoscut că interesul față de politică nu a fost niciodată mare în armata pruso-germană. Privind înapoi am putea spune că pentru noi ar fi fost mai bine dacă în cercurile militare superioare ar fi fost o preocupare mai mare cu privire la politica externă»²⁵).

Aceste afirmațiuni sunt însă desmințite cu totul de fapte care nu pot fi infirmate. Mai întâi este vorba despre mersul general al politicii Statului German, care, după 1871 a devenit o politică imperialistă, ce avea să aducă, mai devreme sau mai târziu, în chip inevitabil, un război mondial. Acest lucru ar fi putut fi prevăzut de către unii gânditori, încă din

24. Fürst Bismarck's, *Gesammelte Reden*, vol. III, p. 357.

25. Wilhelm II, *Ereignisse und Gestalten*, 1878-1918, pp. 280-281.
pp. 180-181.

1887. Astfel s'a spus: «Pentru Pruso-Germania nu mai este posibil alt război decât războiul mondial, și anume un război mondial de o amploare și de o violență nemai văzută până acum. Dela 8 până la 10 milioane de soldați se vor sugruma unii pe alții și vor pustii toată Europa, așa cum n'a mai pustii-o niciun stoi de lăcuste. Pustiirile provocate de războiul de treizeci de ani, condensate într'o perioadă de 3-4 ani și întinse pe tot continentul, foamete, epidemii, sălbăticirea generală atât a trupelor cât și a maselor poporului, provocată de l'psurile ascuțite, desorganizarea fără ieșire a artificialului nostru mecanism de comerț, industrie și credit, toate acestea terminându-se printr'un faliment general...»²⁶).

Intr'adevăr, caracteristica războaielor imperial'iste este aceea că ele sunt în același timp și războaie mondiale, iar militarismul, care stă cu necesitate la temelia tuturor pretențiunilor imperialiste, de îndată ce războiul s'a deslănțuit, își pune în lucrare toate tarele lui specifice pe care le-am înfățișat mai sus. Războiul din 1914—1918 a fost pregătit, așteptat și căutat de către imperialismul pruso-german. Despre acest lucru nimeni nu se mai poate îndoi astăzi.

Pe unul din primele acte referitoare la începutul războiului mondial din 1914-1918, al cărui pretext a fost asasinarea principelui moștenitor Franz Ferdinand al Austriei și a soției lui de către un tânăr gimnaziast sârb la Sarajevo, la 26 Iunie 1914, Wilhelm II a scris: «Acum ori nicio-dată!». Militarismul pruso-german căuta numai prilejul nimerit și acest prilej i s'a oferit acum. Doctrina militaristă germană în materie de declanșare a războiului o formulase încă din 1863 Bismarck: «Pot să vă asigur și pot să asigur și străinătatea că atunci când găsim necesar să purtăm război, îl vom purta, cu sau fără încuviințarea dumneavoastră»²⁷). Și tot Bismarck mai spusese: «Domnilor, să lucrăm repede! Să punem, ca să zicem așa, Germania în șea! De călărit va putea ea să călărească»²⁸). Cum că intențiunea începerii imediate a războiului a fost aceea care l-a determinat să scrie memorabilele cuvinte: «Acum ori nicio-dată!» se vede de acolo că la câțeva vreme după aceasta, când reprezentantul său diplomatic din Austria i-a adus la cunoștință străduințele lui de a determina guvernul dela Viena să nu se grăbească, Wilhelm II a scris pe marginea notei informative: «Cine l-a împuternicit să facă acest lucru? Este un lucru foarte prostesc! Nu-l privește pe el... Ar mai însemna apoi, dacă lucrurile merg rău, că Germania este aceea care nu a voit aceasta!!! Tschirschky să binevoiască să lase la o parte prostia!... Cu Sârbii trebuie să se termine odată, și încă numaidecât!... Acum ori nicio-dată!»²⁹). De asemenea, când vicepreședintele Consiliului de Miniștri Bethmann Hollweg, văzând graba cu care Wilhelm II căuta să precipite evenimentele în vederea războiului i-a spus că după părerea lui Germania trebuie să păstreze deocamdată o poziție liniștită, Wilhelm II a răspuns necăjit: «Liniștea este cea dintâi datorie cetățenească! Numai liniște, mereu liniște!!! Ei bine, o mobilizare liniștită este totuși ceva nou»³⁰).

26. Fr. Engels, *Războiul franco-german din 1870-1871*, cit. după Marx și Engels, op. cit., p. 79.

27. Fürst Bismarck's, *Gesammelte Reden*, vol. I, p. 75.

28. Idem, *ibidem*, p. 163.

29. Emil Ludwig, *Wilhelm der Zweite*, Berlin, 1926, p. 415.

30. Emil Ludwig, *Juli 14*, Berlin, 1929, p. 86.

Primul război mondial deslănțuit de militarismul pruso-german și în hora căruia s'au prins și militaristii celorlalte state europene, pro sau contra Germaniei, a costat omenirea nouă milioane de morți, alte câteva milioane de invalizi pentru toată viața, bunuri incomensurabile distruse, comori de artă nimicite, jale și tristețe prin familiile oamenilor pașnici și a produs o stare de dezechilibru economic și moral, care s'a simțit vreme îndelungată după terminarea lui. «N căeri omul dela mașină, din atelier și dela plug n'a avut dorința și nici interesul să frângă pacea, pretutindeni clasele de jos s'au temut de război și au luptat, până în cele din urmă împotriva lui. Dimpotrivă, guvernele, statele majore care lucrau cu ele și cercurile interesate: miniștri, generali, amirali, furnizori de război și redactori sunt aceia cari au fost împinși la aceasta, din ambiție și din teamă, din incapacitate și din dorința de câștig, și ei au împins, la rândul lor, masele înainte»³¹). Toți cei cari au fost răspunzători de deslănțuirea acestui război mondial au rămas liberi și nepedeșți. Niciunul dintre cei învinși nu a fost tradus înaintea judecării³²).

Ceea ce a dat lovitura de grație războiului și a dus la înfrângerea militarismului german nu au fost nicidecum loviturile pe care el le-a primit pe fronturi, ci lovitura care i-au dat-o masele populare înlăuntrul Germaniei. Acestea declaraseră încă dela început război războiului și lucrașeră în tot timpul celor patru ani de război, cu multă stăruință atât înlăuntrul țării, cât și pe fronturi, pentru nimicirea militarismului și pentru creierea unei vieți democratice în cuprinsul Germaniei. Din nefericire, însă, social-democrația germană nu mai era acum unitară. Numai o mică parte dintre socialiștii germani rămăseseră pe linia internaționalismului revoluționar proletar. Cei mai mulți se alăturaseră burgheziei. De aceea și revoluția socialistă din Germania, din Noembrie 1918 s'a oprit la mijlocul drumului. Ea a înlăturat pe Wilhelm II și a proclamat republica. Lovitura pe care a dat-o junckerilor prusaci, prin înlăturarea monarhiei militariste și reacționare a fost desigur mare, dar nu a fost ceea ce trebuia să fie, deoarece nu a distrus bazele economice și politice ale dominației junckerimii prusace și ale imperialismului german. «Ea nu se atinse de baza economică a dominației imperialiștilor germani — puterea plutocrației financiare, ea lăsă nevătămată baza dominației junckerimii — marea proprietate agricolă, și păstră aparatul birocratic de până atunci. Cărmuitorii imperialismului german — Krupp, Thyssen și ceilalți instigatori, cari au deslănțuit războiul mondial, își păstrară puterea și în republica germană»³³).

Scindarea socialiștilor germani și neducerea până la capăt a revoluției proletare a făcut cu puțință, nu după multă vreme, renașterea militarismului german, într'o formă mult mai categorică decât cea de până acum. Este stadiul al treilea al militarismului german, epoca imperialismului hitlerist, despre care ne vom ocupa mai jos.

*

Evoluția militarismului german dealungul acestui al treilea stadiu, care poate fi socotit pe bună dreptate ca stadiul celui mai agresiv impe-

31. Emil Ludwig, *Juli 14, Vorwort*, p. 9.

32. Idem, *ibidem*, p. 242.

33. Marx și Engels, *op. cit.*, p. 83.

rialism, este legat strâns de evoluția unui partid politic: partidul național-socialist german, care ia naștere în 1919 în orașul München și în fruntea căruia se găsește, începând cu luna Iulie a aceluiași an și până la înfrângerea definitivă a Germaniei fasciste de către glorioasa Armata Sovietică (1945), Adolf Hitler.

Hitler studiase desenul, exercita meseria de zugrav, era supus austriac și se găsea la această dată caporal în armata germană, în care se înrolase ca voluntar. Militaristii germani, cari se găseau la posturile lor de mai înainte în armată, în dorința restabilirii puterii lor anterioare, căutau să țină legătura strânsă cu toate partidele politice cât de mici. Când a luat contact pentru prima oară cu partidul, Hitler îndeplinea funcțiunea de agent de legătură al armatei (Reichwehr-ului) cu acest partid. Aici a întâlnit Hitler și pe căpitanul Röhm, care exercita o foarte mare influență asupra partidului, atrăgând totodată în partid o seamă de alți ofițeri. Röhm izbutise să organizeze în sânul partidului o trupă de aderenți politici, care avea ca scop să reprezinte politica contra-revoluționară a armatei pe teren civil, partidul devenind un fel de afet pentru tunurile ofițerilor münchenezi cari se ocupau cu politica³⁴). Ceea ce aducea Hitler în partid — pe lângă o ambiție fără de margini și o cruzime de fiară, pe lângă spiritul de intrigă, vclenia și perfidia, care-i erau înăscute —, era și un nou sistem de propagandă, pe care nu-l mai avea niciun alt partid: «Acțiune asupra maselor largi, concentrare asupra a puține puncte, repetare continuă a acelorași lucruri, o alcătuire ușor de înțeles a textelor sub formă de lozinci apodictice, persistență mare în răspândirea lor și răbdare în așteptarea rezultatelor lor»³⁵).

În Februarie 1920, Hitler anunță programul de 25 puncte al partidului, despre îndeplinirea căruia spune că va garanta cu propria-i viață, fără ca totuși să se țină de promisiune. Factura programului desvăluie factura partidului nazist și aceasta este micburgheză-reacționară, cu toate că programul susținea cu tărie și sistemul capitalismului, ceea ce în chip necesar ducea la proletarizarea clasei mijlocii. De altfel, tot programul lui Hitler este plin de contradicții. Hitler vrea să stea bine și cu muncitorii, dar spirit de filistin mărunț, menajează cât se poate mult și pe capitaliști. Când este vorba să aleagă între unii și alții, el se dă însă de partea capitaliștilor. Cu începere din anul 1920, partidul își are gazeta sa proprie: «Völkischer Beobachter», iar în 1921 își creiază trupele de partid, denumite «detașamente de atac» (Sturmabteilung, prescurtat SA), care devin un fel de stat în stat și care sunt gata să aducă la îndeplinire orbește toate ordinele lui Hitler și ale statului său major. Ele vor deslănțui în întreaga Germanie — după venirea lui Hitler la putere — cea mai sângeroasă teroare și vor constitui instrumentul cel mai docil de care se va servi nazismul hitlerist ca să guverneze în țară. Din detașamentele SA se va recruta în 1931 garda personală a lui Hitler, denumită «Schutzstaffel» (prescurtat SS), care din anul 1934 va deveni o organizație de sine stătătoare în cadrul partidului.

Toate acestea le realizează Hitler, acest «social-demagog», cu ajutorul bănesc al marilor industriași și bancheri, ba chiar și cu ajutorul

34. Konrad Heiden, *Geburt des dritten Reiches*, Zürich, 1934, p. 9.

35. Idem, *ibidem*, p. 10.

capitaliștilor străini, așa cum s'a dovedit în timpul procesului Hitler-Ludendorff, în 1924.

Poziția «socialistă» a partidului lui Hitler se definește și mai mult cu ocazia desbaterii populare cerută de comuniști, asupra expropriării domeniilor princiare. «Propunerea comuniștilor — zice Hitler, cu această ocazie — o respingem ca fiind contrară simțământului de dreptate (!). Socialismul german recunoaște chiar și drepturile Hohenzollernilor»³⁶).

Cu atitudinea servilă pe care a adoptat-o față de capitaliști și de nobilimea prusacă latifundiară, Hitler își capătă nespus de multe simpatii în cercurile exploatoare, dar pierde o parte din muncitorimea din partidul său, care, în frunte cu Otto Strasser se desprinde din partid, în 1930. La alegerile parlamentare din Septembrie 1930, partidul lui Hitler obține 6,4 milioane de voturi și 107 mandate în parlament. De acum înainte, cuprins de fiorii puterii, el devine mai mult decât oricând stăpân peste partidul său. Cum a putut ajunge Hitler la o asemenea victorie, la care nici el nu se aștepta, căci după socotelile lui, partidul nazist avea să ajungă un partid de amploare numai în 1934-1935 — ne-o poate lămuri numai situația politică nestabilă și criza economică și șomajul, care domneau în această perioadă în Germania. Ne-o mai poate dovedi și trădarea social-democraților germani față de ideile revoluționare ale internaționalismului proletar și ruperea partidului socialist german în două. «Criza din 1929 condamnă mase de milioane de oameni la mizerie și la flămânzire. Ea îi va zvârli afară din făgașul vieții obișnuite, răpindu-le orice perspective și speranțe într'un viitor mai bun. Oamenii cari n'aveau de lucru, cari erau lipsiți de minimul necesar de mijloace de existență, cari își pierduseră credința în republica ce nu-i salvase de șomaj și mizerie — acești oameni erau gata să creadă pe orice demagog care se înfățișa înaintea unor disperați, cu promisiunea înșelătoare a unei bune stări viitoare. În rolul acesta de falși apărători ai «intereselor poporului» se înfățișară fasciștii. Ei otrăviră conștiința poporului cu șovinism, înșelând poporul cu fraze mincinoase asupra luptei contra capitalului, contra asupririi naționale, etc.»³⁷). Iar un istoric al celui de-al treilea Reich, fugit din Germania hitleristă, scrie: «Partidul național-socialist german, fără ca el însuși să poseadă o concepție clară, și-a dat socoteala, ca singur partid nemarxist, de proletarizarea clasei mijlocii. Fără ca să o denumească cu acest nume el a recunoscut această proletarizarea ca ceva irevocabil, care trebuie să ducă la noi forme și valori de viață. Partidele burgheze făgăduiau acestei stări mijlocii redarea conținutului de viață pierdut și, pe bună dreptate, nu erau crezute; național-socialiștii le-au promis un nou conținut de viață, o nouă considerație și un nou rang într'un Stat nou și au fost crezuți — dacă însă pe dreptate sau nu, rămâne să se vadă»³⁸).

În următorii doi ani, după ce Hitler simte fiorii puterii, cumpăna norocului când se apropie, când se îndepărtează de el. Cu toată propaganda pe care o face, cu toate discursurile vopsite în cel mai crunt șovinism, cu toate măsurile pe teren pe care le ia statul major al lui Hitler

36. *Braunbuch über Reichstagsbrand und Hitlerterror*, Basel, 1933, p. 20.

37. Marx și Engels, *op. cit.*, pp. 83-84.

38. Konrad Heiden, *op. cit.*, p. 19.

și pe care trupele de partid le aduc la îndeplinire, săvârșind nenumărate crime și ilegalități, cu toată patima pe care o deslănțuie împotriva comuniștilor germani și cu tot sprijinul și ajutorul material și moral al clicii reacționare, Hitler suferă multe înfrângeri politice. Singurul partid care opune o rezistență hotărâtă lui Hitler și în lupta din afara parlamentului este partidul comunist, care, în alegerile din Noembrie 1932 obține 6 milioane de voturi, în timp ce voturile hitleriștilor se reduc cu două milioane. Situația devine astfel critică pentru reacțiunea prusacă. Dar sub influența cercurilor reacționare Hindenburg numește, la 30 Ianuarie 1933, pe Hitler, cancelar al Reichului.

Drumul către suprema putere — stăpânirea asupra întregii Germanii — pentru care dinastia Hohenzollernilor se străduise veacuri de-a rândul, stă de-acum înaintea deschis în fața unui caporal, care înainte de a se înroia ca voluntar în armată, se ocupa pe zugrăvitul. Câteva piedici mai stău în cale, dar pe acestea le va aranja fără cel mai mic scrupul marele cancelar, împreună cu statul său major și cu armatele sale de SA și SS. Comunismul german, care în 1933 era considerabil de puternic, este lovit pieșș de Hitler și de clică lui, prin înscenarea incendiului Reichstagului, fapt care a fost aruncat în sarcina comuniștilor. Provoacărilor din presă anterioare datei incendiului și cercetărilor care s'au făcut după aceasta au arătat lumii întregi că incendiarii Reichstagului nu au fost alții decât agenții lui Hitler, din formațiunile SA, cari au fost introduși de Göring, prin subsolul casei sale, în subsolul Reichstagului.

O altă lovitură este aceea dată de Hitler chiar în trupul partidului său. Este vorba de asasinatelor în masă, săvârșite în noaptea de 30 Iunie 1934, asupra unora dintre cei mai vechi și mai apropiați colaboratori ai săi, din sânul partidului. În răspunsurile pe care au trebuit să le dea opiniei publice mondiale, cu privire la această reeditare germană a nopții Sf. Bartolomeu, Hitler și clică lui s'au încurcat. Ei nu au putut să facă altceva decât să vorbească despre o anumită conspirație, care ar fi fost descoperită, împotriva lui Hitler. S'a putut stabili, însă, la puțină vreme, că această conspirație nu a avut loc decât în închipuirea unui paranoic, care a ordonat aceste asasinat. Și paranoicul, după cum s'a putut convinge toată lumea și din alte acțiuni ulterioare ale lui, a fost Hitler, care a voit să scape de anumite elemente din sânul partidului său, ce căutau să frâneze pornirile lui deșuchiate și ca atare opuneau rezistență poftei de putere a acestui «exemplar desăvârșit» al «supraomului» lui Nietzsche.

Pofta de putere și ambițiile de stăpânire ale lui Hitler depășesc însă, cu mult, pe cele ale Hohenzollernilor. El, dimpreună cu clică lui, care pescuesc din ce în ce mai mult în apele murdare ale militarismului prusac reacționar, plănuiesc cucerirea lumii întregi: «Partidul hitlerist este partidul imperialiștilor, mai mult, el este partidul celor mai prădalmnici și mai nesățioși imperialiști dintre toți imperialiștii din lume»³⁹). Hitler se gândește, în primul rând, la unirea tuturor celor de neam german din afara granițelor Germaniei și la aducerea lor în bârlogul nazist, sub stăpânirea băteii fasciste. Imnul «Deutschland, Deutschland über alles», care din 1922 devenise imnul național german, obsedează cu putere pe Hitler

39 I. V. Stalin, *Despre marele război al Uniunii Sovietice...*, p. 19.

și-i hrănește din plin ambițiile de glorie. Austriecii erau cei dintâi cari trebuiau să fie înglobați într'o Germanie mare. Dar cancelarul Austriei, Dollfus, reprezenta o mare piedică în calea socotelilor lui Hitler. Și Dollfus este asasinat, în noaptea de 25 Iulie 1934. Conducătorii Reichului, care împreună cu marile puteri capitaliste l-au împins pe Hitler să săvârșească asasinatul din noaptea de 30 Iunie 1934, mulțumindu-i apoi, în chip public pentru aceasta, l-au apărat și de consecințele lui 25 Iulie. La șapte zile după asasinatul din Viena, Hitler devenea capul suprem al Reichului german ⁴⁰).

De acum înainte avalanșa ambițiilor imperialiste ale lui Hitler, — care nu erau altceva decât expresia cea mai cruntă a militarismului prusac de veacuri — declanșându-se și apucând-o pe panta istoriei, va strivi popoare, va nimici bunuri materiale și culturale, va lăsa în urmă milioane de morți, de mutilați, de văduve, de orfani și de oameni fără adăpost, va nimici și pustii totul în calea ei, până ce se va zdrobi în bucățele de rezistența eroicei Armate Sovietice și până ce fascismul va fi nimicit în chiar bârlogul lui: 32.000.000 ostași căzuți pe câmpiile de luptă; 20.000.000 cetățeni pașnici uciși de bombardamente; 26.000.000 bărbați, femei și copii exterminați în lagărele de concentrare; 29.500.000 militari și civili răniți și mutilați; 21.500.000 oameni rămași fără cămin. 30.000.000 locuințe dărâmate până la temelie; 15.000.000 oameni rămași fără niciun adăpost; 1.000.000 copii rămași orfani de ambii părinți; iată bilanțul războiului nebunesc deslănțuit de Hitler ⁴¹). «Regimul lui Hitler — scria încă din 1934 Georg Branting, un luptător anti-fascist — face înfrigate pregătiri de război, în timp ce caută să inducă în eroare străinătatea, cu pretinsa lui voință de pace. Dar în privința aceasta nu mai poate înșela pe nimeni niciun cuvânt, nicio făgăduință, niciun tratat scris. A dovedit acest lucru un an și jumătate de minciuni, de trădări, și de crime. Cu cât regimul lui Hitler vorbește mai mult despre socialism, cu atât dictatura lui Hitler sugrumă mai mult pe muncitorii socialiști și și comuniști și organizațiile lor. Cu cât Hitler vorbește mai mult de reacțiune, cu atât el pactizează mai mult cu ea. Cu cât regimul lui Hitler predică mai mult ridicarea gradului de cultură și de dezvoltare, cu atât deslănțuirea lui este mai barbară și mai protivnică culturii. Cu cât Hitler vorbește și face să se vorbească mai mult despre pace, cu atât mai intensiv și mai grabninc tinde la război» ⁴²). Iar Konrad Heiden, tot în același an, scria: «Cât va dura fascismul, el nu va putea face altceva decât să aleagă între sărăcie și război. Amândouă îl vor distruge. Am dori ca nenorocirea să vină pe calea dintâi, dar totuși să fie gata să apuce și pe calea a doua. Fiecare dintre cei ce iubesc libertatea trebuie să contribuie la aceea, ca sfârșitul fascismului să nu fie și sfârșitul Europei, ci începutul ei. Această Europă trebuie să fie gata în inimile și în mințile noastre, atunci când va răsări ziua ei în istorie» ⁴³).

Fascismul hitlerist a întrunit în sine, într'o formă cu totul evoluată,

40. Weissbuch über die Erschiessungen des 30 Juni 1934, Paris, 1934, p. 192.

41. Vezi «Ortodoxia», an. IV, Nr. 2, Aprilie-Iunie 1952, p. 280.

42. Weissbuch..., pp. 205-206.

43. Konrad Heiden, op. cit., p. 269.

toate tarele militarismului german: tâlhăria, jaful și silnicia, violența, înțigă și perfidia; înfumurarea și violența; crima și rasismul; formarea nu numai a armatei și a trupelor de partid, ci chiar și a populației civile în disciplina cazonă a bătei. El s'a găsit în slujba intereselor de clasă ale capitaliștilor și exploatatorilor, apăsând poporul de jos și pe muncitori și a fost un continuu focar de război, amenințând cu distrugerea și pustiirea lumii întregi. Aceste tare au fost înălțate de hitlerism la rangul de virtuți, străduindu-se să documenteze, prin noul ideolog al militarismului german și doctrinar al fascismului, Alfred Rosenberg, că ele sunt virtuțile cele mai de seamă ale rasei ariene pure, ale «rasei germanice». Fascismul hitlerist a fost cu totul străin de simțămintele de dreptate socială, iar titlul de socialist, pe care și l-au luat adepții lui Hitler, pentru a înșela masele populare și a le atrage după ei, nu a fost decât o uzurpare: «Se spune că fasciștii germani sunt socialiști, cari se străduiesc să apere interesele muncitorilor și țăranilor împotriva plutocraților. Aste este, de sigur, minciună. Numai înșelătorii pot să afirme că fasciștii germani, cari au introdus munca de rob în uzine și fabrici și cari au reintrodus orânduirea iobagă în satele Germaniei și în țările subjugate de ei, sunt apărători ai muncitorilor și ai țăranilor. Numai înșelătorii nerușinați pot să nege că orânduirea iobago--sclavagistă, introdusă de fasciștii germani, este în folosul plutocraților și bancherilor germani și nu în folosul muncitorilor și țăranilor. În realitate, fasciștii germani sunt feudali reacționari, iar armata germană o armată de iobagi, care își varsă sângele pentru îmbogățirea baronilor germani și pentru restaurarea puterii moșierilor» 44). Hitler și partidul său au fost reprezentanții celui mai aprig militarism pe care l-a cunoscut vreodată istoria. «Clica de Sute-Negre a lui Hitler a restabilit puterea junkerilor și a lăsat în stăpânirea prinților și a junkerilor bogății imense de sute de mii de hectare de pământ. Ea a reinviat și a întărit peste măsură clica militaristă prusacă, punând-o din nou în serviciul prădăniului și agresivului imperialism german. Ea a întruchipat, în regimul ei, spiritul mucegăit al cazărni prusace și al samavo'niceii birocratice și polițiste, îndreptate împotriva poporului german. Ea a completat acest sistem prusac printr'o teroare sângeroasă, fără pereche, executând în timpul stăpânirii sale circa un milion de oameni și închizând în închisori și în lagăre de concentrare circa un milion și jumătate de oameni. Ea a deșteptat instinctele cele mai bestiale — antisemitismul animalic și dușmănia sălbatecă împotriva tuturor celorlalte națiuni. Ea a deslănțuit toate forțele războiului și a deschis un câmp vast de activitate, pentru clica militaristă fascistă, care jefuește și robeste popoarele, cu o cruzime și o neomenie specific prusacă» 45). Fascismul hitlerist a fost tâlhăria, care prin silnicile folosite a izbutit să devină cuceritor și să se întituleze împărat 46). Un scriitor bisericesc de seamă din sec. IV grăiește: «Fără dreptate ce altceva sunt, oare, regatele, decât niște trupe de briganzi? Căci ce este o trupă de briganzi, dacă nu un mic

44. I. V. Stalin, *op. cit.*, pp. 36-37.

45. Marx și Engels, *op. cit.*, pp. 84-85.

46. Se povestește că Alexandru Macedon găsindu-se odată în fața unui pirat, care fusese prins de soldații lui și pus în lanțuri, l-a întrebat: «Ce-ai avut de gând de te-ai apucat să prădezi marea?». La care piratul, cu o libertate plină de îndrăz-

regat? Ea este o reuniune de oameni în care un șef comandă și în care domnesc anumite reguli cu privire la împărțirea prăzii. Dacă această trupă funestă, care se recrutează dintre răufăcători, se mărește în așa măsură încât să ocupe o țară, să-și stabilească posturi importante, să cucerească cetăți și să subjuge popoare, atunci ea își arogă pe față titlul de regat pe care i-l asigură nu renunțarea la pofța ei de jaf, ci faptul că nu mai poate fi pedepsită de nimeni»⁴⁷). O astfel de trupă de briganzi a fost și partidul nazist german până la venirea la putere, și o astfel de trupă de briganzi a rămas și mai departe, arogându-și doar impunitatea, după ce s'a transformat în al treilea Reich german.

Dar nazismul german a ambiționat să se înfățișeze înaintea opiniei publice atât din Germania, cât și din afară, nu numai ca un partid politic, ci și ca o nouă concepție despre viață (eine neue Weltanschauung).

Când Gottfried Feder a elaborat, în 1920, programul de 25 de puncte al partidului, această nouă concepție despre lume nu prea se făcea vizibilă. Dimpotrivă, datorită spiritului confuz și contradictoriu în care a fost alcătuit acest program, rezulta, cu evidență, că nazismul care se naștea era lipsit de o bază ideologică precisă, nu avea un sistem. Nevoia propagandistică a începuturilor partidului cerea ca nazismul să se prezinte în așa fel încât să atragă pe creștini de partea lui. Așa se face că el apare reprezentând «punctul de vedere al unui creștinism pozitiv» (pct. 24). Pe de altă parte el reprezintă în același timp șovinismul cel mai categoric și rasismul cel mai crunt, când vorbește de «simțul etic și moral al rasei germanice» (ibidem). Dar poziția pe care se găsea nazismul, care reprezenta «punctul de vedere al unui creștinism pozitiv», s'a arătat a fi foarte incomodă pentru acțiunile partidului, care nu putea rezista menghinii critice a moralei creștine. Și acest lucru s'a putut verifica dealungul primilor zece ani de existență a partidului. Se cerea, deci, o nouă bază ideologică pentru partid, o nouă concepție despre lume, care să motiveze și să inspire toate crimele pe care le săvârșise și pe care avea să le mai săvârșască nazismul în viitor, într'un mod și mai îngrozitor. Această nouă concepție despre lume a dăruit-o național-socialismul german Alfred Rosenberg, în cartea intitulată «Der Mythos des 20 Jahrhunderts», (1932).

Rosenberg nu a fost un original, căci ideile lui se găsesc aproape toate la unii gânditori germani anteriori (Nietzsche, Chamberlain, Bonus, Spengler). Și nici chiar strădania de a pune în practică aceste idei nu-i aparține lui, deoarece ele își găsiseră cu mult mai înainte traducerea în faptă, în numeroasele grupări, care constituiau așa zisa Mișcare religioasă germană (Deutschreligiöse Bewegung). El a fost doar stilistul, de multe ori apodictic, al acestor idei, care a căutat să le grupeze într'o nouă filosofie a religiunii și într'o nouă etică, adică într'o nouă concepție despre lume, așezând-o ca bază filosofică a nazismului german. Accentuând cu toată puterea superioritatea «rasei germanice», față de toate celelalte rase, el supune Creștinismul uneia dintre cele mai crude

neală, i-a răspuns: «Dar tu ce-ai avut de gând de te-ai apucat să prădezi pământul? Pentru că eu n'am avut decât o corabie mică mi s'a spus pirat, dar tu, pentru că ai o flotă puternică, ți se zice împărat». Cit. după Fer. Augustin, *De civitate Dei*, lib. IV, după ed. îngrijită de L. Moreau, vol. I, Paris, p. 185.

47. Fer. Augustin, *op. cit.*, loc. cit.

operații de adaptare la mentalitatea lui de rasă, eliminând din el tot ceea ce i se pare suspect de semitism și înfățișând imaginea unui Creștinism păgân și a unui Hristos lipsit de orice atribut divin și de orice misiune soteriologică în lume. După cum s'a observat cu atâta dreptate, «teoria singurei valabilități a rasei ariene este patul lui Procust, pe care Rosenberg chinuște creștinismul». El îndepărtează Vechiul Testament, iar din Noul Testament nu menține decât Evanghelia după Ioan și cea după Marcu (în forma primară), numai aceste două scrieri fiind, după socotința lui, arice. «Iisus ne apare astăzi ca un stăpân conștient de sine, în cel mai bun și mai înalt sens al cuvântului», ca «predicatorul, ca cel ce se mânie în templu, ca omul care merge împreună și căruia toți îi urmează. Idealul plastic, care ne luminează din Evanghelii, nu este acela al mielului pascal al profețiilor iudaice și nici acea al celui răstignit. Dacă acest ideal nu poate să lumineze, atunci înseamnă că și Evangheliile sunt moarte» (p. 593). Apostolul Pavel și împreună cu el toți Părinții bisericești au falsificat chipul lui Hristos, iudaizându-L. Singurul apostol adevărat al lui Hristos a fost misticul german Eckhart. «Prin Eckhart moștenirea sufletească nordică a fost din nou adusă la lumină, această moștenire care constă în conștiința nu numai a asemănării cu Dumnezeu a sufletului omenesc, ci și a egalității lui cu Dumnezeu». De aceea, zice Rosenberg, «cinstirea soldaților care luptă pentru onoarea poporului lor este un simț al vieții timpului celui nou» (p. 600).

Dacă doctrina pe care a schițat-o partidului său ca pe o nouă concepție despre lume Alfred Rosenberg constituie baza militaristă a nazismului german, nu este mai puțin adevărat că această doctrină a înfățișat unul dintre cele mai mari pericole pentru însăși desfășurarea normală a vieții creștine în cadrul Bisericii. În deosebi Creștinismul din Germania a avut nespun de mult de suferit din partea agresivității adoratorilor chipului arian al lui Iisus. Este prima dată în istoria militarismului german, când Creștinismul este contrafăcut în chip intenționat și pus în slujba intereselor militariste.

În timpul imperialismului hitlerist, militarismul german a culminat în tot felul de fărâdelegi. Și dacă popoarele europene au suferit de pe urma militarismului și imperialismului german umilinte și împilări, crime și jafuri, incendii și pustiri, nu este mai puțin adevărat că însuși poporul german a suferit, mai mult ca oricând, de pe urma stăpânirii fasciste a lui Hitler. S'au scris multe lucruri despre ororile săvârșite de hoardele fasciste în țările vremelnice cotoprite și s'au scris deasemenea multe despre bestialitatea feroce hitleristă din lagărele de concentrare și de exterminare din lăuntrul Germaniei. Despre suferințele poporului german sub fascism s'a scris însă mult mai puțin. Într'un roman intitulat «Crucea și Săgeata», un scriitor american, Albert Maltz, caută să ne înfățișeze, într'un chip verosimil, suferințele trupești, chinurile intelectuale, dorința de evadare și actele de dezechilibru sufietesc ale poporului pașnic german, sub teroarea regimului fascist al gestapo-ului și de îngrădire a libertăților⁴⁸). Se perindă aici câteva chipuri de oameni chinuți de problemele vieții și ale existenței, incapabili să înțeleagă ceva din «idealurile» hitlerismului, scârbiți de ororile

48. Albert Maltz, *Das Kreuz und der Pfeil*, Berlin, 1952.

săvârșite de el și dornici, tăcut, de a vedea odată lumea scăpată de fascism. Dintre acestea menționăm aici: chipul unei mame credincioase, care își vede, îndurerată, fiii căzând pentru svastică; chipul medicului care scârbit peste măsură de regimul de împilare fascist, se frământă în adâncul său, plin de îndoială, dacă trebuie sau nu să-și mai facă datoria față de bolnavi, smulgându-i din ghiarele morții, pentru a-i da, apoi, în acelea ale gestapo-ului fascist, sau a-i vedea urcând pe ghilotină; chipul preotului care, căutând să-și îndeplinească serviciul religios și trebuind să și-l săvârșească sub ochii supraveghetori ai oamenilor SA, este smuls de aceștia de pe amvon, pentru că li se pare că, folosind unele citate scripturistice pentru îmbărbătarea credincioșilor, atacă regimul fascist, este maltratată, înjosit, plimbat cu placarda «slugă a jidovilor» de gât și apoi aruncat în lagăr; chipul soției credincioase, care nemai putând răbda, protestează împotriva prigoanei religioase a fascismului și care, pentru aceasta, se vede părăsită de soțul ei — de teamă să nu-i împărtășească și el soarta, și apoi condamnată la ghilotină; chipul muncitorului sătul de mizeria vieții sociale în care se zbate toată lumea de jos în cursul unui război cu totul anti-popular, care neputând da niciun sens desmățului fascist, se hotărăște la un act de disperare: face, în cursul nopții, semnale luminoase-aviației străine, ca să bombardeze fabrica de tancuri în care el lucrează, pentru ca să se sfârșească odată și cu el și cu fabrica și cu toți fascistii, cari făcuseră din viață ceva de nesuportat; chipul prizonierului de război, întrebuintat la munci grele, batjocorit și disprețuit de oamenii SA, lipsit de haine și de îmbrăcăminte, și care devine țapul ispășitor pentru toate actele de sabotaj nedescoperite, sau pe care conducătorii fasciști se fereșc să le arate că au fost săvârșite de germani, etc. Dar mai întâlnim aici și chipul hidos al bestiei fasciste care, adăpostită de grozăviile frontului în formațiunile SA, dirijează frontul intern, impunând muncitorilor din fabrici munci excesive, disciplină de bătă și purtându-se cu poporul german cu înfumurare autoritară de călău; chipul soldatului datat la jaf și la tâlhărie, care venind în concediu de pe front, aduce alor săi obiecte de îmbrăcăminte și alte lucruri jefuite dela oamenii pașnici din țările copleșite, etc.

Poporul german de jos, adevăratul popor german, se arată în romanul acesta neparticipând sufletește la niciuna din acțiunile fascismului, blând, omenos și compătitor față de cei ce suferă, de orice neam ar fi ei, dornic de libertate, de dreptate socială și de pace, îndeplinind totuși, automat, de frică, ordinele autorităților fasciste și temându-se de a critica pe față actele regimului, din cauza delatorilor care mișunau la tot pasul. Acestui popor nu i se poate imputa niciuna dintre marile vini, de care s'a făcut răspunzător fascismul în fața omenirii: «Ar fi ridicol să identificăm clica lui Hitler cu poporul german, cu Statul german. Experiința istoriei arată că hitlerii vin și se duc, însă poporul german și Statul german rămâne» 49).

Militarismul german a atins — sub fascismul hitlerist — stadiul cel mai înaintat din istorie. Dar el s'a prăbușit într'un chip cu totul lamentabil, odată cu înfrângerea fascismului german. Istoricul Ranke a for-

49. I. V. Stalin, *op. cit.*, p. 33.

mulat o concluzie istorică, ce poate fi aplicată exact și în cazul de față: «Ceea ce nimicește oamenii și statele nu este nici orbirea și nici neștiința. Ținta către care îi conduce drumul pe care au apucat nu le rămâne multă vreme ascunsă. Dar în ei se găsește o impulsivitate favorizată de natură și întărită de obișnuință, căreia ei nu i se pot opune, care-i împinge mai departe, câtă vreme mai au încă o rămășiță de putere în ei. Este divin acela care se poate învinge pe sine însuși. Cei mai mulți, însă, văd ruinele înaintea ochilor lor, dar ei merg înainte»⁵⁰).

Cu doborârea la pământ a fascismului hitlerist se încheie o altă perioadă din istoria militarismului german, și se creiază condiții favorabile poporului german de a se elibera pentru totdeauna de tirania lui, și de a se desvolta mai departe, în chip pașnic și democratic. De măsură în care poporul german va înțelege acest lucru, va depinde viitorul său de popor civilizată, bunele raporturi cu popoarele înconjurătoare, pacea și progresul european.

*

După terminarea celui de al doilea război mondial, prin înfrângerea militarismului german și a fascismului hitlerist, de către glorioasa Armată Sovietică, lumea doritoare de bine din Europa și de pretutindeni s'a legănat câțeva vreme în nădejdiile cele mai optimiste, că o pace dreaptă și durabilă se va instaura în omenire, care să preserve lumea pentru o lungă perioadă de timp, dacă nu pentru totdeauna, de grozăviile războiului. «A câștiga războiul împotriva Germaniei, — a zis gloriiosul Conducător al Armatei Sovietice biruitoare, cu puțin înainte de înfrângerea definitivă a Germaniei fasciste —, înseamnă a înfăptui o mare operă istorică. Dar a câștiga războiul nu înseamnă însă a asigura popoarelor o pace trainică și o temeinică securitate pentru viitor. Sarcina noastră nu este numai de a câștiga războiul, ci și de a face imposibilă izbucnirea unei noi agresiuni și a unui nou război, dacă nu pentru totdeauna, atunci cel puțin pentru o perioadă îndelungată»⁵¹).

În timpul războiului anti-hitlerist, statele aliate — U.R.S.S., S.U.A., Anglia și celelalte țări care luptau împotriva Germaniei, au alcătuit un singur front, un singur lagăr, însuflețit de aceleași ideal: doborârea fascismului. Scopurile secundare ale războiului și sarcinile organizării postbelice a lumii s'au dovedit, însă, în curând, a nu fi fost aceleași la toți.

Astfel, în timp ce U.R.S.S., împreună cu celelalte țări iubitoare de libertate urmăreau zdrobirea Germaniei hitleriste și a Japoniei imperialiste, focare ale reacțiunii, restabilirea și întărirea rânduielilor democratice în Europa, lichidarea fascismului, preîntâmpinarea unei noi agresiuni și asigurarea unei colaborări pașnice îndelungate între popoare, S.U.A. și Anglia urmăreau slăbirea Germaniei și a Japoniei pentru consolidarea pozițiilor lor economice în lume. Tendințele imperialiste ale acestor state începeau să se arate chiar din perioada războiului, iar faptul că — după socotințele lor — U.R.S.S. avea să iasă cu totul slăbită din

50. Citat după Konrad Heiden, *op. cit.*, p. 9.

51. I. V. Stalin, *Despre Marele Război al Uniunii Sovietice pentru Apărarea Patriei*, ed. II, 1950, p. 139, cit. după S. Maiorov, *Situația internațională și politică externă a U.R.S.S. în perioada de după război*, p. 17, în *Partidul Bolșevic în lupta pentru refacerea și desvoltarea economiei naționale în perioada de după război*, București, 1951, pp. 11-39.

acest război, le întărea iluziile că și această țară va cădea în dependența lor economică și le întărea și mai mult speranțele în realizarea planurilor lor imperialiste, de dominație asupra lumii întregi. Strădaniile după pace, după vindecarea rănilor războiului, după crearea unei vieți mai bune și mai fericite și după libertatea popoarelor pe care le urmărea U. R. S. S., vin acum în contradicție vădită cu strădaniile imperialiste de dominație mondială ale S. U. A. și ale țărilor din sfera lor de influență. «Astfel s'au format două lagăre: lagărul imperialist și anti-democratic, care are de scop principal instaurarea dominației mondiale a imperialismului american și zdrobirea democrației, și lagărul anti-imperialist și democratic, care are ca scop principal uzurparea imperialismului, întărirea democrației și lichidarea resturilor fascismului»⁵²).

Politica imperialistă se sprijină întotdeauna pe militarism. Așa se face că după zdrobirea fascismului hitlerist și a militarismului german, centrul militarismului se mută în Statele Unite ale Americii, care în momentul de față este țara cea mai militaristă din lume. Propaganda războiului, prin folosirea a tot felul de metode, printre care și metoda războiului rece —, propovăduirea urii de rasă și a dușmăniei între popoare, instituirea de fonduri pentru alimentarea mișcărilor subversive în țările lagărului democratic, amenințările cu bomba atomică și hidrogenică și fabricarea de armament de tot felul pe scară întinsă, acordarea de ajutoare americane tuturor regimurilor reacționare, care acționează vădit împotriva popoarelor democratice (doctrina Truman), aservirea economică și politică a Europei de către imperialismul american (Planul Marshall) și crearea de baze militare și de puncte strategice împotriva U.R.S.S. și a statelor de democrație populară pretutindeni, sunt formele cele mai expresive ale militarismului american. «Cercurile conducătoare ale Statelor Unite și ale Angliei, care stau în fruntea lagărului imperialist, duc o politică fățișe de agresiune, o politică de pregătire și de deslănțuire a unui nou război mondial. Pășind pe calea complotului militar și politic împotriva păcii și securității popoarelor, cercurile conducătoare ale Statelor Unite și ale Angliei fac pregătiri febrile în vederea unui nou război, formulându-și cu tot mai cinică insolență și nerușinare pretențiile lor la «o conducere americană a lumii», reînviind planurile nebunești ale fascismului german și uitând învățăturile pe care istoria le-a servit smintitilor pretendenți la «dominația lumii»⁵³).

Conducătorii militariști ai politicii imperialiste a Statelor Unite ale Americii, folosindu-se de faptul că Germania apuseană se găsește sub influența lor, ca țară ocupată din punct de vedere militar până la încheierea tratatului de pace, se silesc să creeze pe toate căile condițiuni favorabile renașterii militarismului german, pentru a putea avea astfel un cap de pod în Europa, în vederea unor acțiuni militare îndreptate împotriva U.R.S.S. și a statelor de democrație populară, în cazul unui al treilea război mondial. Ei caută să cultive metodic spiritul revanșard german,

52. *Declarația Consfătuirii informative a reprezentanților unor partide comuniste asupra situației internaționale*, ed. P.C.R., 1947, p. 7, cit. după S. Maiorov, op. cit., p. 15.

53. M. Suslov, *Apărarea păcii și lupta împotriva ațătătorilor la război*, 1949, p. 5 (Raport prezentat la Consfătura Biroului Informativ al Partidelor Comuniste, care a avut loc în a doua jumătate a lunii Noiembrie 1949).

să favorizeze regrouparea formațiunilor fasciste și să ajute refacerea armatei germane, utillarea ei cu armament nou și așezarea ei sub conducerea generalilor criminali de război, cărora le dă drumul din închisori. «Cercurile imperialiste din Statele Unite și din Anglia au călcat fățiș în picioare hotărârile Conferințelor dela Yalta și Potsdam, care urmăreau justa soluționare a problemei germane și transformarea Germaniei într'un Stat democratic și iubitor de pace. După ce s'au angajat să considere Germania ca un tot întreg, ele duc o politică de scindare a Germaniei, încununând această politică prin crearea «guvernului» de marionete dela Bonn. In locul democratizării și demilitarizării Germaniei, guvernele Statelor Unite, Angliei și Franței refac industria de război din Germania occidentală, restabilesc situația dominantă a monopolurilor reacționare, a junker'lor și a elementelor militariste, care în trecut fuseseră sprijinul imperialismului german și al hitlerismului. Totodată ele fac totul pentru a zădărnici pregătirea tratatului de pace cu Germania, căutând să transforme ocupația vremelnică a Germaniei occidentale într'o permanentă și absolută dominație colonială»⁵⁴).

Este cu neputință ca poporul german din Germania occidentală, poporul care a suferit ororile fascismului pe propria lui piele, poporul pe care-l descrie Albert Maltz în romanul «Crucea și Săgeata» și poporul despre care s'a spus în timpul războiului fascist deslănțuit împotriva U. R. S. S., că «Experiența istoriei arată că hitlerii vin și se duc, însă poporul german, Statul german rămâne» să se lase până în cele din urmă dus să facă jocul ambițiunilor de dominație mondială ale imperia-liștilor din Apus. Nu vorbim despre aceia pe care «prosperitatea i-a depravat și adversitatea i-a găsit incorigibili»⁵⁵), despre înrăiții militariști germani, cari, lăsându-se pradă pasiunilor lor, dau cu piciorul istoriei, nevoind să înțeleagă cât rău au adus patriei lor și lumii întregi aceleași pasiuni deslănțuite. Poporul german care a rămas sănătos are însă datoria reeducării revansarzilor și militarisților germani și a transformării lor în oameni pașnici și are datoria să opună un «nu» categoric tuturor ațățăto-rilor din afară, care caută să-l angajeze din nou pe povârnișuri periculoase. In această acțiune de terapeutică socială, poporul german trebuie să știe că are de partea sa întregul lagăr al păcii, care luptă hotărît ca să împiedice orice nouă nebunie a militarismului actual de a declanșa un nou război mondial. «Marile Puteri — a spus G. M. Malencov, Președintele Consiliului de Miniștri al U.R.S.S. — și-au luat angajamentul de a menține și nu de a distruge unitatea națională a Germaniei, de a asigura transformarea Germaniei într'un Stat democratic și iubitor de pace și nu de a contribui la renașterea militarismului german. Un'nea Sovietică va de-pune toate eforturile pentru ca la rândul său să contribuie la îndeplinirea acestor angajamente.

«Poporul german a tras concluzii serioase din propria sa istorie. El nu va voi să-și verse din nou sângele său pentru interesele clicii milita-riste care nu odată a dus Germania la catastrofă»⁵⁶).

54. M. Suslov, *op. cit.*, p. 6.

55. Qui depravati rebus prosperis, nec corrigi potuistis adversi's», la Fer. Augustin, *op. cit.*, lib. I, c. XXXIII, p. 59.

56. G. M. Malencov, Cuvântare ținută la deschiderea celei de a 5-a sesiuni a Sovietului Suprem al U.R.S.S., vezi ziarul «Scânteia», an. XXII, Nr. 2736, din 9 August 1953.

Expunerea pe care am făcut-o mai sus ne ajută să înțelegem și noi concluziunile pe care le-a tras poporul german din propria lui istorie. Una dintre aceste concluziuni este că militaristii germani au acționat întotdeauna în slujba intereselor proprii, mai presus de popor și împotriva poporului. Dealungul zbuciumatei sale istorii, poporul german nu a fost altceva decât robul seniorului feudal, în timp de pace, și soldatul care a sângerat pentru întinderea posesiunilor și gloria deșartă a stăpânului său, în timp de război.

Poporul german a meritat întotdeauna o soartă mai bună, dar pe aceasta nu a putut-o realiza tocmai din cauza clicii militariste de nobili prusaci, cari au frânat evoluția normală a societății și cari s'au opus din răspuțeri progresului social al maselor populare.

Deaceea, încercările care se fac astăzi pentru reînvierea militarismului german trebuie să preocupe adânc poporul german, pentru ca să înțeleagă noua cale de aventură pe care răuvoitorii fie din mijlocul lui, fie din afară, voiesc să-l angajeze, pentru satisfacerea meschinilor lor interese imperialiste. Dar, aceste încercări trebuie să preocupe deopotrivă pe toți cei cari privesc cu oroare la înfricoșetoarele zile ale războiului, prin care nu de mull a trecut aproape întreaga omenire, și cari sunt tocmai din această privință doritori de pace și de o viață constructivă și de progres.

Cine dorește și uneltește astăzi războiul? O mână de exploatați, stăpâni de trusturi și de monopoluri, fabricanți de armament și nesățui de stăpânire, care voiesc să-și impună voința lor pe calea intimidării și a armelor, slujindu-se drept carne de tun de însuși poporul pe care îi exploatează. Și cine dorește pacea și se opune cu îndârjire tuturor acțiunilor ațățătorilor la război? Omenirea care s'a săturat să mai sângereze pentru pofta nesățioasă a unor exploatați hrăpăreți, care a izbutit să se elibereze de sub stăpânirea lor nefastă și care năzuiește, prin muncă cinstită și rodnică, să-și făurească o viață mai bună pentru ea și pentru urmașii ei. Și omenirea aceasta reprezintă astăzi o voință și o hotărîre de care se vor sparge toate valurile de ură ale celor ce voiesc să o robească din nou. Ea va ști să impună, până în cele din urmă pacea, și să readucă la tăcere toate glasurile sinistre ale ațățătorilor la război.

Credincioasă marilor ei îndatoriri, lăsate de Dumnezeuescul ei Intemeietor, Biserica creștină acordă sprijinul ei moral, integral, omenirii care luptă pentru pace, și pentru făurirea unei vieți mai bune. Ea singură își crește, la rândul său, pe fiii săi duhovnicești, în porunca păcii și a dragostei de oameni, căci aceste două porunci alcătuiesc în rezumat întregul Testament lăsat omenirii credincioase de Domnul și Mântuitorul Iisus Hristos. Ea repudiază cu hotărîre pe ațățătorii la război, ca pe unii cari nu cunosc și nici nu vor să cunoască legea păcii; ea opune revanșarzilor de tot felul exemplul umilinței Mântuitorului Hristos; ea strigă militaristilor cari găesc plăcere în zângănitul armelor: Băgați săbiile voastre în teacă; fiindcă cel ce scoate sabia, de sabia va pieri; ea laudă, după eterna învățătură a Fiului lui Dumnezeu întrupat, pe făcătorii de pace ca pe niște adevărați fii ai lui Dumnezeu, și detestă pe uneltitorii la războaie ca pe fiii Satanei.

Forțele întunericului caută din nou să dea asalt cetății luminoase a păcii, care strălucește întocmai ca o cetate a lui Dumnezeu pe un vârf de-

munte. Dar îngerii păcii le vor îndepărta cu săbiile de foc ale cuvântului și ale voinței lor. Către această cetate, care pentru creștinul credincios este clădită pe cuvântul Domnului, conduce Sf. noastră Biserică pe toți credincioșii ei, atunci când îi îndeamnă să facă parte din frontul cel mare al luptătorilor pentru pace, încredințându-i că a dori pacea, a apăra pacea și a lupta pentru pace împotriva tuturor dușmanilor ei, este una dintre cele mai mari îndatoriri creștinești.

Cel mai crunt și mai sângeros dușman al păcii de totdeauna a fost militarismul îmbătat de pasiunea gloriei, a faptelor de arme și a puterii și stăpânirii peste țări și popoare. În cele de mai sus am arătat toate nenorocirile pe care le-a adus asupra țării respective, cât și asupra Europei întregi, militarismul german. Împotriva acestui militarism, pe care forțele întinericului voiesc să-l readucă la iveală, suntem chemați să luptăm și noi, pentru a împiedica deslănțuirea unui nou război mondial, care ar putea fi și mai cumplit și mai pustiitor decât toate cele de până acum. Și lupta noastră trebuie să fie dusă cu stăruință și cu curaj creștinesc.

Pășind cu fermitate pe calea păcii și îndeplinind cu sfințenie cuvintele din urmă ale Domnului și Mântuitorului nostru Iisus Hristos, care ne-a lăsat pacea și iubirea de oameni ca cele mai înalte ținte ale vieții noastre pământești, să întâmpinăm cu cu hotărâre toate provocările ațâțătorilor la război și să le dovedim că de amenințările lor, oricât de grozave, nu ne temem. Căci atunci când Domnul este cu noi — și când iubim pacea, suntem iubiți de Dumnezeu și Dumnezeu este cu noi —, nimeni nu poate fi împotriva noastră.

Și, mai presus de toate, să rămânem statornic în frontul cel mare al luptătorilor pentru pace din lume întreagă și să luptăm alături de ei împotriva noului focar de război pe care îl constituie renașterea militarismului în Germania Apuseană, dorind poporului german unitate, într-o țară pașnică și democratică.

REDACTIA

BISERICA ORTODOXĂ ROMÂNĂ IN LUPTA PENTRU APĂRAREA PĂCII

1. LUCRĂRILE SF. SINOD ȘI ALE ADUNĂRII NAȚIONALE BISERICEȘTI IN SESIUNEA ORDINARĂ A ANULUI 1953.

Nicio altă latură a misiunii Bisericii lui Hristos pe pământ nu poate arăta mai limpede divinitatea ei ca acțiunea de statornicire și apărare a păcii. Fiind rânduită să împlinească, în lume, însăși lucrarea pentru care Intemeietorul ei, Fiul lui Dumnezeu, Domnul Păcii, a venit printre oameni, de aproape două mii de ani, — cu privirile mereu ațintite spre cântarea cerească: «**Slavă întru cei de sus lui Dumnezeu și pe pământ pace, între oameni bună 'nvoire**» (Lc. II, 14), în care se vestește scopul întrupării Domnului —, adevărata Biserică n'a încetat, o clipă, să propovăduiască Evanghelia Păcii. De pe amvon, slujitorii altarelor, fără încetare, cuvântează despre pacea omului cu Dumnezeu, despre pacea omului cu sine, despre pacea omului cu aproapele său; iar, în rugăciuni și cântări, la slujbele religioase, cuvântul pace este rostit atât de des încât întreg Cultul bisericesc pare a fi concentrat asupra acestui ideal.

Dacă, pentru unii creștini, pacea este sublimul lor ideal religios, la care tind să ajungă, unindu-și cugetele în aceeași credință, îndreptându-și năzuințele în aceeași nădejde și topindu-și inimile în aceeași văpaie a dragostei, în general, pacea este condiție esențială a existenței, propășirii și fericirii lui. De aceea, mergând alături de toți oamenii iubitori de pace, odată cu înfățișarea temeiurilor religioase ale domniei păcii în obștea credincioșilor, Biserica sprijinește, ca adevăruri descoperite prin revelația naturală, și temeiurile firești care îndreptățesc lupta omului pentru viață pașnică. În deosebi, în vremurile din urmă, când amenințarea unui nou război se făcea tot mai vădită, alături de lucrarea ei statornică de ridicare a credinciosului la viețuirea în pace desăvârșită cu Dumnezeu și cu aproapele, Biserica Ortodoxă și-a sporit și strădaniile ei în acțiunea de statornicire și apărare a păcii între popoare. Începând din anul 1948, când reprezentanții Bisericilor Ortodoxe din Antiohia, Alexandria, Rusia, Georgia, Serbia, România, Bulgaria, Albania și Polonia, întruniți la Moscova, — cu prilejul sărbătoririi a celor cinci veacuri dela obținerea autocefaliei de către Biserica Ortodoxă Rusă —, și-au exprimat hotărîrea lor de a face zid comun împotriva «tuturor atentatelor și acțiunilor îndreptate contra păcii», chemând la unire, în această lucrare sfântă, pe creștinii de pretutindeni, Biserica Ortodoxă Română a desfășurat o acțiune neîntreruptă pentru apărarea păcii în lume.

După pilda și îndrumările date de înalta ierarhie bisericească, slujitorii altarelor, zi de zi, în predici, cuvântări și convorbiri particulare sfătuesc pe credincioși să intre în rândurile apărătorilor păcii, arătându-le, totodată, și temeiurile care îndreptățesc această acțiune; păstori și păsto-

riți activează, acum, laolaltă, în comitetele locale de luptă pentru pace. Iar Înălții Ierarhi, în consfătuiri cu conducătorii celorlalte Culte religioase ori la întruniri și congrese cu frunțașii mișcării pentru pace din țară și din lumea întreagă participă, cu tot avântul la cea mai frumoasă luptă din toate vremurile: lupta pentru apărarea vieții, lupta pentru pace.

O nouă dovadă de sprijinul pe care clerul și credincioșii ortodocși îl acordă mișcării mondiale pentru apărarea păcii au dat, de curând, cele două organe centrale deliberative ale Bisericii Ortodoxe Române. Intrunindu-se în sesiunile lor anuale, Sfântul Sinod și Adunarea Națională Bisericească și-au concentrat cea mai mare parte a lucrărilor asupra hotărârilor Congresului Popoarelor pentru Apărarea Păcii. Pentru a înțelege semnificația înaltă a acestui fapt, se cade, cel puțin în treacăt, să ne întoarcem privirile înapoi.

În marea sală de concerte din Viena — unde, cu un sfert de veac în urmă, compozitorul sovietic Asafiev, scriitorul francez Romain Rolland, savantul german Albert Einstein, muzicologul american Karl Engel, împreună cu mulți alți oameni de cultură și știință din lumea întreagă, cu prilejul aniversării a o sută de ani dela nașterea lui Beethoven, au ascultat opera în care pacea se arată triumfând asupra războiului «Missa Solemnis», — în luna Decembrie a anului trecut a răsunat puternic glasul popoarelor din întreaga lume, care făcea cunoscută voința nestrămutată a sute de milioane de oameni de a trăi în pace și bună înțelegere. Venind din toate părțile lumii, aproape 2000 de delegați, muncitori din fabrici ori de pe ogoare, scriitori ori militari, cercetători științifici ori filosofi, oameni politici ori reprezentanți ai credințelor religioase, bărbați și femei, de culoare albă sau neagră, însuflețiți de același ideal al apărării vieții și bunurilor ei, și-au unit cugetele frățește și și-au strâns mâinile, voințește, în marea Adunare dela Viena. Ridicându-se deasupra concepțiilor lor filosofice, politice ori religioase, prin cuvântări ori scrisori, reprezentanții popoarelor la Congresul dela Viena, într'un singur glas, au exprimat hotărârea neclintită a tuturor oamenilor cinstiți din cele patru colțuri ale lumii, de a trăi în pace. «Dând glas voinței omenirii, — cum scrie mesajul dela Viena —, Congresul Popoarelor pentru Apărarea Păcii, întrunit la 12 Decembrie 1952, invită, în mod solemn, guvernele Statelor Unite ale Americii, Uniunii Republicilor Socialiste Sovietice, Republicii Populare Chineze, Marii Britanii și Franței să înceapă aceste tratative de care depinde menținerea păcii. Înțelegerea între cele cinci Mari Puteri și încheierea unui Pact al Păcii vor pune capăt încordării internaționale și vor salva lumea de cele mai mari nenorociri. Popoarele cer acest lucru». Iar în apelul pe care Congresul Popoarelor pentru Apărarea Păcii l-a adresat căminilor de pretutindeni, printre altele, se poate citi: «Noi credem că între state nu există divergențe care să nu poată fi rezolvate prin tratative. Să se sfârșească odată cu distrugerea orașelor și țărilor, să înceteze stocarea de arme ucigătoare, să înceteze propovăduirea și ațățările la război. Este timpul să se treacă la tratative, este timpul să se ajungă la înțelegere... Cerem încetarea imediată a tuturor operațiunilor militare din Coreea, ...Vietnam, Laos, Cambodge și Malaya... Cerem să se înceteze folosirea violentei pentru înăbușirea aspirațiilor legitime la independență națională în țări ca Tunisia și Maroc. Congresul Popoarelor pentru Apă-

rarea Păcii proclamă dreptul tuturor popoarelor de a-şi hotărî şi de a-şi alege modul de viaţă fără niciun fel de amestec în treburile lor interne... Independenţa naţională a tuturor statelor constituie cheazăşa supremă a păcii... Dând glas voinţei popoarelor, stăruim pentru începerea imediată a tratativelor... Popoarele vor să trăiască în pace, oricare ar fi regimul social din ţările lor, oricare ar fi idealul lor suprem. Toate popoarele urăsc războiul; umbra lui ameninţă toate leagănele. Stă în puterea popoarelor să schimbe cursul evenimentelor, să redea oamenilor încrederea în liniştea zilei de mâine. Chemăm popoarele lumii să lupte pentru triumful spiritului tratativelor şi al înţelegerii, pentru dreptul oamenilor la pace».

Este aproape de prisos să spunem că hotărârile Congresului Popoarelor pentru Apărarea Păcii constituiesc, astăzi, îndreptarea acţiunii mondiale pentru statornicirea relaţiunilor între popoare. Oricare ar fi convingerile lor politice sau credinţele religioase, oamenii de toate rasele şi categoriile sociale îşi unesc, acum, gândurile şi îşi strâng mâinile, împleţindu-şi ocupaţiunile lor de fiecare zi cu acţiunea pentru izbânda deplină a hotărârilor dela Viena. Alături de masele largi de muncitori, care văd în truda lor nu numai izvorul bunei lor stări, dar şi contribuţia lor reală pentru triumful păcii, gânditorii, oamenii politici şi credincioşii, îşi dau din plin obolul lor de preţ pentru apărarea păcii în lume. Cunoscutul scriitor francez Jean Paul Sartre, spre pildă, urmând legământul făcut la Congresul Popoarelor de a lucra, fiecare, în domeniul său de activitate la izbânda păcii şi înţelegerii între popoare, coboară de pe culmile abstracţiunii în realitatea concretă, cum însuşi mărturisea în cuvântarea sa dela Viena, şi întinde frăţeşte mâna spre Anna Seghers. Pablo Neruda, Else Triolet, Constantin Fedin, Jorge Amado şi alţii, declarând cu toţii: «Noi care credem în puterea cuvântului scris..., am hotărît să punem operele noastre în acord cu voinţa noastră de pace, şi declarăm că vom combate războiul prin scrierile noastre. Cum şi în ce măsură, fiecare va hotărî singur. Dar, dincolo de divergenţele religioase, filosofice, politice şi literare, noi suntem de acord să denunţăm războiul..., să arătăm drumul păcii». În acelaşi fel, bărbaţi politici cu convingeri foarte deosebite, exprimându-şi convingerea că este posibilă coexistenţa paşnică între diferitele regimuri, care sunt astăzi în fiinţă, nu încetează să lupte pentru începerea tratativelor între Marile Puteri spre a se putea statornici o pace trainică, întemeiată pe dreptate, încredere şi respect reciproc. La rândul lor reprezentanţii diferite Culte religioase, lăsând la o parte tot ceea ce poate despărţi pe oameni din pricina credinţelor lor, şi-au manifestat, fără înconjur, hotărârea lor de a aduce o contribuţie cât mai importantă la apărarea şi menţinerea păcii în lume. Alături de ortodocşi, pastori protestanţi din Austria ori Germania, Ierarhi şi profesori romano-catolici din Italia ori Frantia, preoţi şi conducători ai Cultelor sau organizaţiilor religioase din Anglia ori America, reprezentanţi ai budismului ori mahomedanismului, prin cuvântări ori scrisori, şi-au exprimat deopotrivă hotărârea lor de a lupta pentru pace.

Cu multă dragoste au fost înconjuraţi, în timpul lucrărilor Congresului Popoarelor pentru Apărarea Păcii, reprezentanţii Bisericii Ortodoxe: Inalt Prea Sfinţitul Nicolae, Mitropolit al Crutişelor şi Colomnei, Inalt Prea Sfinţitul Chiril, pe atunci Mitropolit al Plovdivului iar astăzi Pa-

Patriarh al Bisericii Ortodoxe Bulgare, Prea Sfințitul Valerian, Episcopul Oradiei și Prea Cucernicul Preot Alexandru Ionescu, Vicar al Arhiepiscopiei Bucureștilor, — cu toții bine cunoscuți luptători pentru pace. Cu acest prilej, exprimând voința de viețuire pașnică a clericilor și credincioșilor ortodocși, I.P.S. Chiril, după ce amintește temeiul religios al lucrării creștine pentru apărarea păcii, în fața Congresului Popoarelor, declară: «Noi suntem pentru pace, fiindcă pacea este o cerință a conștiinței... Noi suntem pentru pace, fiindcă pacea este o poruncă a rațiunii... Noi suntem pentru pace, fiindcă pacea este izvor de fericire și bucurie... Noi iubim pacea, pentrucă prețuim pâinea, munca, realizările spirituale, culturale și materiale ale lumii; pentrucă vrem ca toți oamenii să se bucure de casele, de satele și de orașele lor. Noi iubim pacea, pentrucă iubim pe om, pentrucă ne sunt dragi copiii, pentrucă ne iubim patriile noastre... Noi credem în triumful păcii, pentrucă credem că glasul conștiinței și al rațiunii va fi mai puternic decât cel al războiului. Noi credem în posibilitatea reglementării problemelor litigioase, în relațiile internaționale, pe calea tratativelor, a discuțiilor cinștite în sprijinul dreptății...».

În timp ce reprezentanții Bisericii Ortodoxe își spuneau cuvântul lor, în Marele Congres pentru Pace dela Viena, printr'un mesaj special «Conducătorii tuturor Cultelor religioase din Republica Populară Română, în conștiința răspunderii lor față de Dumnezeu, față de credincioșii lor și față de omenire, în genere, socotind ca o datorie sfântă pentru ei să sprijine orice acțiune menită să apere pacea lumii», după ce fac urări de izbândă lucrărilor Congresului Popoarelor, arată că «în lupta pentru apărarea păcii, slujitorii și credincioșii religiilor noastre se unesc cu toți cei ce luptă pentru înlăturarea războiului...». În continuare, acest mesaj, care poartă semnăturile conducătorilor celor patrusprezece Culte religioase din Republica noastră Populară, în frunte cu Inalt Prea Sfințitul Patriarh Justinian, scrie: «Lupta noastră, reprezentanți ai popoarelor lumii, va fi încununată de biruință, pentrucă luptați pentru o cauză dreaptă, o cauză sfântă, o cauză bine-plăcută lui Dumnezeu și scumpă popoarelor lumii. Alături de voi sunt, astăzi, sute de milioane de oameni cinștiți și va fi mâine, prin străduințele voastre, întreaga omenire. Pentru încununarea cu biruință cât mai grabnică a luptei pe care o duce Congresul Popoarelor pentru Apărarea Păcii, clerul și credincioșii religiilor noastre înalță rugăciuni fierbinți în altarele lor, iar noi, conducătorii Cultelor din Republica Populară Română binecuvântăm strădaniile voastre sfinte».

Odată cu contribuția pe care a dat-o lucrărilor Congresului Popoarelor pentru Apărarea Păcii, Biserica noastră și-a luat sarcina de a sprijini ducerea la împlinire a hotărârilor luate de reprezentanții popoarelor dela Viena. De aceea, prin conferințe și publicații religioase, au fost aduse la cunoștința slujitorilor și credincioșilor ortodocși rezoluțiile formulate în cele două documente ale Congresului: **Mesajul** către cele cinci Mari Puteri și **Apelul** către toți oamenii iubitori de pace din lumea întreagă. Slujitorii Bisericii noastre sunt îndemnați, fără încetare, să-și sporească lucrarea lor de propovăduitori ai păcii și buneii înțelegeri între popoare. Ei sunt mereu chemați nu numai să strângă în jurul steagului Păcii pe toți păstorii lor, dar și să întărească convingerile tuturor în sfîntenia acestei lupte, punându-le în față, alături de temeiurile raționale, mărturiile scripturistice

și patristice, care îndreptățesc sprijinirea luptei pentru apărarea păcii de către credincioși.

Un nou imbold pentru sporirea luptei pentru pace, în spiritul hotărârilor Congresului Popoarelor pentru Apărarea Păcii, a fost dat slujitorilor și credincioșilor ortodocși de către **Sfântul Sinod și Adunarea Națională Bisericească**, organele centrale deliberative ale Bisericii noastre, punând la loc de cinste, în lucrările lor din sesiunile ordinare ale acestui an, 6-8. Iunie, datorită Bisericii Ortodoxe de a sprijini cauza păcii și buneii înțelegeri între popoare. În acest scop, îndată după citirea Deciziei ministeriale de deschidere a Sinodului, Prea Sfințitul Valerian, Episcopul Orădiei, luând cuvântul, în numele reprezentanților Bisericii Ortodoxe Române, care au luat parte la lucrările Congresului Popoarelor pentru Apărarea Păcii a făcut o largă expunere asupra discuțiilor purtate și hotărârilor luate de delegații popoarelor la Marea Adunare dela Viena. Astfel, după ce vorbește despre unitatea de vederi a celor aproape 2000 de delegați din 25 de țări, reprezentând «toate rasele, națiunile, religiile, confesiunile, toate păturile populației, cele mai deosebite ideologii și vederi politice», care, într'un cadru de entuziasm fără margini și cu o voință nezdruccinată, și-au exprimat hotărârea fermă de a duce la biruință dorința de pace a omenirii, P.S. Valerian amintește principalele probleme discutate la Congresul dela Viena: a) **Independența națională și securitatea popoarelor**; b) **Incetarea războaielor în curs și în primul rând, a războiului din Coreea**, și c) **destinderea încordării internaționale**, — arătând că poziția Bisericii Ortodoxe, în domeniul practic, coincide cu hotărârile luate la Viena și expuse în Mesajul către cele cinci Mari Puteri și în Apelul către oamenii iubitori de pace din lumea întreagă. În continuare, vorbitorul stăruiește asupra răsurnetului pe care Congresul Popoarelor l-a avut în rândurile a sute de milioane de oameni, precum și asupra roadelor lui, care au și început să se arate. «Congresul dela Viena, spunea P.S. Valerian, fiind un Congres al tuturor popoarelor din lume, a exercitat o influență adâncă nu numai față de opinia publică mondială, dar, cum arată evenimentele și față de guvernele tuturor țărilor, care astăzi nu mai pot ignora cuvântul exprimat cu fermitate și fără echivocuri de către popoarele lor... Cât de puternic a fost ecoul hotărârilor dela Viena și ce importanță au avut ele pentru destinarea internațională, care a început să se producă după acest Congres, se poate vedea din desfășurarea evenimentelor internaționale de atunci încoace». În continuare, P.S. Valerian, după ce amintește despre voința de pace a statelor democratice, în frunte cu marele popor sovietic, arată că «Guvernul Republicii Populare Române, exprimând profundul atașament al poporului român față de cauza păcii și colaborării între popoare, și-a exprimat convingerea că pe calea tratativilor și a acordurilor bazate pe dorința sinceră de pace a țărilor interesate, se poate ajunge la reglementarea tuturor problemelor litigioase, întărind astfel cauza păcii în lume». Alături de poporul muncitor, care se străduiește fără încetare pentru zidirea unei vieți mai drepte și mai îmbelșugate, «clericilor și credincioșilor Sfintei noastre Biserici le revine sarcina de cinste de a fi tot atât de devotați Patriei ca și Evangheliei, îndeplinindu-și cu osârdie îndatoririle lor cetățenești și patriotice, în zidirea vieții celei noi. Luptând pentru pace, luptând pentru propășire, credincioșii Bisericii Ortodoxe Române contri-

buesc la așezarea temelii unei lumi minunate, în care, după cum spunea cândva Sfântul Ioan Gură de Aur, omenirea întreagă va fi transformată într-o unică și vastă comunitate, de unde toate deosebirile de clasă, de națiune ori de rasă vor fi alungate, unde fiecare va trăi fără lipsuri dând comunității partea sa de muncă...». Vorbind mai departe, despre cel de al III-lea Congres Mondial al Tineretului și despre cel de al IV-lea Festival Mondial al Tineretului și Studenților dela București, căroră «credincioșii, slujitorii și Sfântul Sinod al Bisericii Ortodoxe Române, în frunte cu Inalt Prea Sfințitul Patriarh Justinian îi vor da întregul lor sprijin». Prea Sfințitul Valerian își încheie cuvântarea sa, arătând că sprijinirea luptei pentru pace de către Biserică este o datorie sfântă care se cere împlinită cu toată râvna și dragostea creștină.

Luând îndată cuvântul, Inalt Prea Sfințitul Patriarh Justinian, după ce aduce mulțumiri reprezentanților Bisericii Ortodoxe Române, care au participat la lucrările Congresului dela Viena, în cuvinte alese, a subliniat bucuria cu care toți fiii poporului nostru au salutat hotărârile Congresului Popoarelor pentru Apărarea Păcii. Apoi, la propunerea Inalt Prea Sfinției Sale, Sfântul Sinod a adresat clericilor și credincioșilor Bisericii Ortodoxe Române următoarea **Chemare**:

«Sfântul Sinod al Bisericii Ortodoxe Române a întâmpinat cu multă bucurie mesajul către guvernele celor cinci Mari Puteri și Apelul către toate popoarele lumii, adresate de Congresul Popoarelor pentru Apărarea Păcii dela Viena.

Exprimând năzuințele popoarelor pașnice și voința fermă a tuturor oamenilor iubitori de pace din lumea întreagă, chemările Congresului dela Viena arată calea pe care se va putea ajunge la consolidarea păcii pe întreg pământul. Sfântul Sinod al Bisericii Ortodoxe Române împărtășește întru totul conținutul acestor documente și sprijină cu toată hotărârea chemările Congresului Popoarelor de a se pune capăt războaielor în curs și, în primul rând, vărsării de sânge în Coreea și de a se începe cât mai grabnic tratative între Marile Puteri pentru încheierea unui Pact al Păcii, care să constituie piatra de temelie pentru zidirea unei păci drepte și trainice și pentru înfăptuirea unei armonioase conlucrări între toate popoarele și statele din lume.

Mărturisind și pe această cale dragostea puternică de patrie, care încălzește inimile clericilor și credincioșilor ortodocși și hotărârea lor ne-strămutată de a contribui din toate puterile la biruința păcii în lumea întreagă, Sfântul Sinod al Bisericii Ortodoxe Române, întrunit în sesiunea ordinară a anului 1953, îndeamnă pe toți fiii altarelor ortodoxe să urmeze cu sfințenie îndrumările Evangheliei lui Hristos, «Domnul Păcii», și să sprijine neîncetat și din toate puterile lor lupta sfântă a poporului nostru pentru apărarea păcii și munca lui pașnică și creatoare pentru propășirea și înflorirea scumpei noastre Patrii, Republica Populară Română».

Indreptându-și apoi privirile către conducătorii mișcării mondiale pentru apărarea păcii, ale cărei străduințe sunt cinstite, după cuviință, de către toți clericii și credincioșii din țara noastră, Sfântul Sinod al Bisericii Ortodoxe Române, la propunerea Inalt Prea Sfințitului Patriarh Justinian, a adresat următoarea telegramă către Consiliul Mondial al Păcii:

«Sfântul Sinod al Bisericii Ortodoxe Române a primit cu multă în-suflețire mesajul către guvernele Marilor Puteri și Apelul către popoarele lumii, adresate de către Congresul Popoarelor pentru Apărarea Păcii dela Viena pentru încetarea războaielor în curs și, în primul rând, a războiului din Coreea și pentru începerea tratativilor între Marile Puteri, în vederea soluționării pe cale pașnică a tuturor problemelor care dau naștere la în-cordare și neliniște în viața internațională.

Cu aceeași bucurie a luat cunoștință Sfântul Sinod al Bisericii Orto-doxe Române de scrisoarea prin care Comisia Congresului Popoarelor pentru Apărarea Păcii cere guvernelor celor cinci Mari Puteri să înceapă cât mai grabnic tratative în vederea încheierii unui Pact al Păcii iar ce-lorlalte guverne să sprijine această nobilă dorință a tuturor popoarelor lumii.

Deasemenea, Sfântul Sinod al Bisericii Ortodoxe Române a fost bu-curos să constate că multe guverne au răspuns favorabil la această scri-soare a Comisiei Congresului Popoarelor pentru Apărarea Păcii.

Printre aceste guverne a fost și guvernul Patriei noastre, care — ex-primând voința întregului nostru popor — a declarat că sprijină cu hotă-rire acțiunea întreprinsă de Mișcarea mondială pentru Pace.

Sfântul Sinod al Bisericii Ortodoxe Române, întrunit în sesiunea ordi-nară a anului 1953, a adresat către clericii și credincioșii săi îndemnul de a-și spori contribuția lor în marea acțiune menită să asigure biruința deplină și grabnică a păcii pe pământ.

Sfântul Sinod al Bisericii Ortodoxe Române, împlinind porunca de slu-jire a păcii, lăsată de Intemeietorul credinței creștine, binecuvintează și sprijină toate acțiunile inițiate de uriașa Mișcare mondială pentru apăra-rea Păcii, în rândurile căreia s'au înrolat cu însuflețire și luptă cu hotă-rire toți slujitorii și credincioșii Sfintei noastre Biserici Ortodoxe Ro-mâne».

În continuarea ședinței Sfântului Sinod, Înalt Prea Sfințitul Patriarh Justinian face o amănunțită expunere asupra festivităților care au avut loc la Sofia, în ziua de 10 Mai a.c., cu prilejul proclamării Bisericii Orto-doxe Bulgare ca Patriarhie și a ridicării Înalt Prea Sfințitului Mitropolit al Plovdivului, Chiril, la treapta de Patriarh. Luând parte la această sărbătoare a Ortodoxiei, în fruntea delegației Bisericii Ortodoxe Române, — alături de reprezentanții celorlalte Biserici surori —, Înalt Prea Sfinți-tul Patriarh Justinian, după ce vorbește despre prietenia dintre poporul român și poporul bulgar, arată că «reînființarea Patriarhiei Ortodoxe Bulgare constituie un element de mare importanță atât pentru clerul și credincioșii ortodocși bulgari cât și pentru întreaga Ortodoxie. Biserica Ortodoxă Bulgară reprezintă, astăzi, ca și acum 560 de ani, maturitatea necesară unei Biserici patriarhale. Trecutul ei plin de istorice înfăptuiri și prezentul încredințat unui Patriarh de o înaltă cultură teologică și de o bine cunoscută trăire în duhul desăvârșirii ortodoxe, înconjurat de un Sinod ai cărui membri sunt la înălțimea momentului istoric pe care îl trăiește Biserica Ortodoxă Bulgară, sunt cheazășia sigură că Ortodoxia ecumenică a recâștigat, prin reînființarea Patriarhiei Bulgare, un stâlp pe care se poate sprijini cu toată încrederea». Referindu-se, apoi, la viața cea nouă care se zidește în Republica Populară Bulgaria, Înalt Prea Sfin-

titul Patriarh Justinian a vorbit despre avântul nestăvilit de munoă pașnică și creatoare a poporului prieten și vecin dela Sudul țării noastre. «De aceea, folosindu-ne de faptul că la Sofia ne aflam adunați laolaltă reprezentanți ai majorității Bisericilor Ortodoxe — a continuat Inalt Prea Sfințitul Patriarh Justinian —, am ținut o consfătuire în care s'a luat hotărîrea comună de a intensifica acțiunea pentru apărarea păcii, îndemnând pe toți slujitorii altarelor și pe credincioșii Bisericilor noastre să sprijine lupta pentru apărarea păcii. Avem convingerea că reînființarea Patriarhiei Bulgare, pe lângă sporirea prestigiului Ortodoxiei în întreaga creștinătate, va constitui o forță în plus în rândurile celor ce apără pacea lumii întregi. Libertatea religioasă care există în Republica Populară Bulgaria și sprijinul de care se bucură Biserica Ortodoxă Bulgară din partea conducerii Statului Democrat Popular au creat condițiile cele mai favorabile pentru desfășurarea unei rodnice activități în slujba păcii».

După cuvântarea Inalt Prea Sfințitului Patriarh Justinian, la propunerea Inalt Prea Sfințitului Mitropolit Sebastian al Moldovei și Sucevei, Sfântul Sinod al Bisericii Ortodoxe Române a trimis o telegramă către Sfântul Sinod al Bisericii Ortodoxe Bulgare, în care, printre altele se exprimă încrederea că «Biserica Ortodoxă Bulgară, restabilită în organizarea ei patriarhicească după 560 de ani, va desfășura în viitor o activitate mai intensă alături de celelalte Biserici Ortodoxe surori, pentru întărirea Ortodoxiei și pentru slujirea cauzei sfințe a păcii în lumea întreagă. Strâns unite prin aceeași credință și prin trecutul de conlucrare frățească, Bisericile noastre vor ști să dea o pildă vie de slujire a lui Hristos, sprijinind popoarele lor spre același țel comun, spre o viață fericită, spre un viitor luminos, spre pace».

În aceeași caldă atmosferă de sprijinire a luptei pentru apărarea păcii și-a deschis lucrările și Adunarea Națională Bisericească în ziua de 7 Iunie a. c. În cursul ședinței, fiind înștiințați că lucrările Sfântului Sinod au fost concentrate asupra sporirii activității Bisericii în lupta pentru apărarea păcii, în spiritul Congresului Popoarelor pentru Pace dela Viena, membrii Adunării Naționale Bisericești și-au exprimat întreaga lor aderență la acțiunea Sfântului Sinod, făgăduind că vor sprijini aducerea la împlinire de către toți clericii și credincioșii a îndemnurilor date de înalta ierarhie bisericească. Și, în lupta pentru apărarea păcii, Adunarea Națională Bisericească a adresat către Comitetul Permanent pentru Apărarea Păcii din Republica Populară Română următoarea telegramă: «Adunarea Națională Bisericească, întrunită în sesiunea ordinară pe anul 1953, a luat cunoștință cu multă însuflețire de chemarea adresată de Sfântul Sinod al Bisericii Ortodoxe Române către slujitorii și închinătorii altarelor sale de a intensifica lupta de apărare a păcii, muncind cu avânt pentru înflorirea Patriei și sprijinind toate acțiunile întreprinse de Consiliul Mondial al Păcii în scopul realizării unei înțelegeri între toate statele.

Răspunsul pe care Guvernul Republicii Populare Române l-a dat scrisorii primite din partea Comisiei Congresului Popoarelor pentru Apărarea Păcii, prin care se cere guvernelor celor cinci Mari Puteri să înceapă tratative în vederea încheierii unui Pact al Păcii, iar celorlalte guverne să sprijine acest nobil demers, a dat întregului nostru popor un avânt nou în activitatea lui pe tărâmul apărării păcii.

Clerul și credincioșii Bisericii Ortodoxe Române sunt hotărâți să continue și să sporească activitatea lor în slujba cauzei sfinte a păcii, fiind încredințați că lupta tuturor popoarelor iubitoare de pace va fi încununată de biruință și că pacea omenirii va fi salvată».

În continuarea ședinței, luând cuvântul, în numele Sfântului Sinod și al întregului cler al Bisericii Ortodoxe Române, Înalt Prea Sfințitul Mitropolit Sebastian a profitat de faptul că la 6 Iunie a. c., se împlinesc cinci ani de arhipăstorire a Înalt Prea Sfințitului Patriarh Justinian și a făcut o scurtă expunere a principalelor înfăptuiri ale Întâistătătorului Bisericii Ortodoxe Române, în această vreme, stăruint asupra condițiilor prielnice de dezvoltare a vieții creștine în crânduirea cea nouă a Patriei noastre. La loc de cinste printre «realizările spirituale și materiale pe care Patriarhul sărbătorit le-a dăruit Bisericii strămoșești, în răstimpul celor cinci ani de patriarhat, — a continuat I.P.S. Sebastian —, acțiunea de apărare a păcii îi aureolează întreaga activitate ca pe o cunună de lauri pusă pe capul unui luptător pentru o cauză dreaptă și sfântă». Clerul și credincioșii Bisericii noastre strămoșești urmează pe păstorul lor «în această acțiune de apărare a păcii și nu vor căpăta odihnă până la câștigarea nobilei cauze: întronarea definitivă a păcii între popoare. Cauza păcii a fost luată în mâini de milioane de oameni de toate rasele, de diferite convingeri religioase și politice; ea va izbândi, căci este cauză sfântă și binecuvântată de Dumnezeu». La făgăduința că clerul și credincioșii Sfintei noastre Biserici vor urma calea cea dreaptă deschisă de I.P.S. Patriarh Justinian, ascultându-i îndemnuri și contribuind la înălțarea prestigiului Bisericii și la înțărirea și înflorirea Patriei noastre scumpe, Republica Populară Română, I.P.S. Sebastian adaugă, în încheiere, urări de înțeleaptă păstorire pentru I.P.S. Patriarh Justinian.

În numele mirenilor din Adunarea Națională Bisericească a luat apoi cuvântul Dl. Profesor Coriolan Tătaru, spunând printre altele, următoarele: «Biserica noastră Ortodoxă sub arhipăstoria Înalt Prea Sfințitului Patriarh Justinian participă intens la lupta pentru pace, slujind, după credință, spre binele poporului, în spiritul celor propovăduite de religia creștină. Ea slujește potrivit credinței și misiunii evanghelice, prin îndeplinirea poruncii sfinte a iubirii, spre binele poporului muncitor... Ea servește marea cauză a păcii și a progresului». Amintind, în continuare, sprijinul pe care Biserica îi dă poporului în strădania lui înaltă de a-și zidi o viață fericită, Dl. Profesor Tătaru face urări de sănătate și viață îndelungată Înalt Prea Sfințitului Patriarh Justinian pentru a conduce «mulți ani, înainte, în plină putere, Sfânta noastră Biserică, pe același drum luminat al progresului și al păcii între popoare».

Adânc mișcat de cuvintele pe care clerul și obștea credincioasă, prin g'asul reprezentanților lor i le-a adresat, la popasul celor cinci ani de arhipăstorie a Bisericii Ortodoxe Române și stingherit oarecum de faptul că se atribuiesc numai activității sale înfăptuirile bisericesti actuale, Înalt Prea Sfințitul Patriarh Justinian, în cuvântarea sa, după ce aduce mulțumiri purtătorilor de cuvânt ai Sfântului Sinod și Adunării Naționale Bisericești, arată că noile așezări bisericesti se datoresc, în primul rând, marilor cuceriri ale poporului muncitor, care au făcut cu puțință și orientarea cea nouă în viața bisericească. În al doilea rând, fără colaborarea frățe-

scă a tuturor membrilor Sfântului Sinod și fără înțelegerea luminată și avântul plin de duh innoitor de care dau dovadă slujitorii altarelor și obștea drept-credincioasă, Biserica noastră n'ar fi putut ține pas cu vremea, în iureșul năvalnic al innoirilor și prefacerilor din țara noastră. «Să înțelegem bine chemarea vremii, a spus Inalt Prea Sfințitul Patriarh Justinian. Progresul permanent al poporului nostru va duce la prefaceri și mai mărețe în viața țării noastre. Clerul ortodox trebuie lămurit și călăuzit spre înțelegerea frumuseții acestor noi așezări, pentru ca, la rândul său, să poată răspunde lămurit și după dreptate la întrebările pe care credincioșii le vor pune. Totodată avem datoria să cultivăm în sufletele fiilor Bisericii noastre dragostea înflăcărată pentru Patria noastră și pentru toate înfăptuirile muncii pașnice a poporului nostru. Să creștem în inimile lor voința de neînfrânt de a apăra și spori neîncetat aceste minunate realizări; să dezvoltăm simțămintele de răspundere față de bunul obștesc, față de binele și fericirea tuturor; să sporim, zi cu zi, hotărârea clericilor și credincioșilor noștri de a lupta cu și mai mult avânt pentru apărarea vieții, pentru apărarea păcii, pentru apărarea libertății și independenței Patriei noastre scumpe».

De îndată ce s'au făcut cunoscute, lucrările și hotărârile Sfântului Sinod și ale Adunării Naționale Bisericești în problema sporirii strădaniilor Bisericii Ortodoxe Române în lupta pentru apărarea păcii și buna înțelegere între oameni, au fost primite cu deosebită însuflețire de preoțimea și obștea drept-măritorilor creștini. Din toate colțurile țării, numeroși credincioși și slujitori ai altarelor au trimis scrisori către marile ziare din Capitală și către redacția revistelor bisericești, prin care-și exprimă hotărârea lor de a urma, fără șovăială, toate îndemnurile și îndrumările date de înalta ierarhie bisericească, mergând înainte cu puteri mereu sporite, alături de poporul muncitor în străduința lui înaltă pentru zidirea unei vieți fericite și în lupta lui sfântă pentru apărarea păcii.

2. SESIUNEA CONSILIULUI MONDIAL AL PĂCII DELA BUDAPESTA.

Acțiunea desfășurată de Mișcarea Mondială pentru Apărarea Păcii, după Congresul dela Viena, în favoarea începerii tratativelor și încheierii unui Pact al Păcii între Marile Puteri a avut un larg răsunset în toată lumea. Popoarele au primit cu entuziasm știrea că guvernele a două Mari Puteri, Uniunea Sovietică și Republica Populară Chineză, precum și guvernele celorlalte țări din lagărul democratic, printre care se află și guvernul țării noastre, au răspuns fără întârziere la mesajul Congresului Popoarelor pentru Apărarea Păcii, declarând că sprijinesc propunerea de a se începe tratative în vederea înțelegerii între cele cinci Mari Puteri și a încheierii Pactului Păcii. În Franța, Italia, Austria, Brazilia, Argentina și în alte țări, luptătorii pentru pace desfășoară o întinsă acțiune pentru a determina guvernele lor să răspundă la mesajul Congresului Popoarelor pentru Apărarea Păcii.

La toate manifestările internaționale și naționale ale luptătorilor pentru pace din ultima vreme: Congresul oamenilor de cultură din America Latină, Conferința Națională din Japonia pentru Apărarea Păcii,

Congresul Național pentru Pace din Anglia și Congresul Mondial al Femeilor a răsunat tot mai puternic, în favoarea păcii, glasul a sute de milioane de oameni din lumea întreagă. Zi de zi, evenimentele confirmă creșterea voinței hotărâte a popoarelor de a se împotrivi forțelor războinice și de a lupta pentru triumful păcii și înțelegerii internaționale. Pretutindeni, oameni din cele mai diferite pături sociale și cu cele mai diferite convingeri politice, economice și religioase își dau, acum, mâna în marea acțiune mondială pentru apărarea și întărirea păcii. În vremea din urmă, convingerea că toate problemele internaționale litigioase pot fi rezolvate pe cale pașnică a pătruns atât de adânc în conștiința celor mai largi pături ale societății din toate țările încât una din cele mai caracteristice trăsături ale situației internaționale actuale o constituie tendința de des-tindere și înțelegere între popoare.

Îmbunătățirea relațiilor internaționale, la care s'a ajuns datorită acțiunii statornice a luptătorilor pentru pace, pune în fața Mișcării Mondiale pentru Apărarea Păcii noi probleme. Tocmai pentru cercetarea rezultatelor obținute până în prezent de acțiunea luptătorilor pentru pace și pentru stabilirea de sarcini noi, în actuala situație internațională, s'a ținut, la Budapesta, în zilele de 15—20 Iunie, a. c., sesiunea Consiliului Mondial al Păcii.

În marea sală a Sindicatului muncitorilor din construcții dela Budapesta, — frumos împodobită cu culoarea cerului, simbol al păcii —, alături de membrii Consiliului Mondial al Păcii (Jean Lafitte, Emanuel D'Astier de la Vigerie, Go-Mo-Jo, James Endicott, Ricardo Lombardi, Eugenie Cotton, Ilya Ehrneburg, Gabriel D'Arboussier, Vaclav Boucek, Heriberto Jara, Icuo Ojama, Petros Kokkalis și mulți alții) au luat parte la lucrări numeroase personalități din lumea întreagă (generalii brazilieni Buxbaum și Calvacanti, generalul chilian Carlos Vergara Montero, Profesorul român Academician D. Danielopolu, profesorul englez Richard Singe, Prof. argentinian Maurice Birgin, industriașul Hans Tetor din Germania occidentală și mulți alții). Dintre reprezentanții religiei creștine au fost la Budapesta, printre alții, din partea Bisericii Ortodoxe: I. P. S. Nicolae, Mitropolitul Crutișelor și Colomnei și P. S. Valerian, Episcopul Oradiei; dintre romano-catolici: Arhiepiscopul Bisericii Catolice din Ungaria Czapik, abatele francez Depierre, preotul Thompson din Africa de Sud și alții, iar dintre protestanți: Pastorul Martin Niemöller, conducătorul Bisericii Evanghelice Luterane din Hessen (Germania Occidentală), Pastorul Uffe Hansen din Danemarca, Pastorul Ragnar Frobekk din din Norvegia, pastorul Hugo van Dallen din Olanda și alții.

La Budapesta, în cuvântările lor, numeroși membri din Consiliul Mondial al Păcii ori dintre personalitățile invitate, cu toate deosebirile de convingeri politice sau credințe religioase care-i despart, s'au arătat cu toții uniți în năzuința lor comună de apărare a păcii și înțelegerii între popoare. Încă din prima zi, după rostirea cuvântării de deschidere a lucrărilor Consiliului de către Emanuel d'Astier de la Vigerie, care a făcut o documentată expunere asupra situației internaționale actuale, cunoscutul luptător pentru pace Go-Mo-Jo, președintele Academiei de Științe din Republica Populară Chineză, a arătat cum se poate mai împede calea pe care popoarele voiesc să meargă pentru rezolvarea neînțelegerilor de-

astăzi în lume, spunând: «Toate diferendele internaționale existente pot fi și trebuiesc soluționate prin tratative pașnice și consultări reciproce. Această idee simplă a și fost aprobată de milioane de bărbați și femei din lumea întreagă. Acest lucru este firesc deoarece menținerea încordării internaționale însemnează intensificarea goanei înarmărilor, creșterea continuă a cheltuelilor militare, înrăutățirea și mai mare a condițiilor de trai ale maselor largi populare... Numai prin tratative între Marile Puteri, având ca scop de a rezolva, rând pe rând, problemele nerezolvate, se va ajunge în mod practic la destinderea treptată a încordării internaționale și la înlăturarea primejdiei războiului... Țări cu sisteme sociale diferite pot coexista și desvolta colaborarea lor pe plan comercial, economic și cultural...». În urmă, toți delegații ori invitații, care au urcat la tribuna sesiunii Consiliului Mondial al Păcii, și-au exprimat convingerea că singura cale pentru rezolvarea problemelor internaționale litigioase este calea tratativelor.

Alături de reprezentanții diferitelor categorii de oameni din toate țările, reprezentanții confesiunilor religioase au sprijinit, deopotrivă, calea soluționării pașnice a actualilor neînțelegeri dintre popoare. În acest spirit a vorbit pastorul Martin Niemöller din Germania occidentală, arătând că, în urma recentelor măsuri luate în legătură cu Biserica din Republica Democrată Germană, credincioșii din țara sa au fost cuprinși acum de «speranța unor tratative încununate de succes între Germania de Răsărit și Germania de Apus». Incheindu-și cuvântarea sa, pastorul german a adresat un înflăcărat apel către toți creștinii, chemându-i să lupte cu și mai mult avânt pentru făurirea și menținerea păcii, pentru coexistența pașnică între popoare. Asupra contribuției pe care creștinii o pot da în lupta pentru apărarea păcii a vorbit și pastorul olandez Hugo van Dallen. Condamnând pe unii preoți care socotesc că-și fac merite din propaganda lor războinică, van Dallen a declarat că «Biserica trebuie să se pronunțe deschis împotriva pregătirii războiului, împotriva a tot ce poate agrava relațiile internaționale. Printre altele, pastorul olandez a propus Consiliului Mondial al Păcii să caute să atragă Biserica Evanghelică în lupta pentru apărarea păcii. La rândul său, pastorul norvegian Ragnar Forbakk, după ce arată că nu există încordare internațională între popoare, ci numai între guverne, a subliniat rolul mare pe care îl are mișcarea mondială populară pentru pace în determinarea destinderii internaționale, silind guvernele să urmeze calea pe care doresc să meargă popoarele. Abatele francez Depierre a vorbit despre primejdia pe care o prezintă pentru pace înarmarea Europei, precum și despre lupta tineretului pentru dărâmarea obstacolelor pe care le întâmpină poporul francez în năzuința sa de a stabili legăturile de prietenie cu toate popoarele lumii. Iar Arhiepiscopul Bisericii Catolice Ungare, Czaplak, a declarat că a primit cu bucurie să ia parte la lucrările sesiunii Consiliului Mondial al Păcii, făgăduind că va da tot sprijinul mișcării partizanilor păcii, întemeindu-se pe convingerile sale profund creștine.

În ce privește atitudinea Bisericii Ortodoxe față de apărarea păcii, este destul să amintim aici că slujitorii altarelor și credincioșii, de multă vreme, activează în rândurile de frunte ale partizanilor păcii. Cum se știe, Biserica noastră nu este străină de nicio acțiune a Mișcării mondiale

pentru Apărarea Păcii. Însăși participarea I.P.S. Nicolae, Mitropolitul Crutișelor și Colomnei și a P. S. Valerian, Episcopul Oradiei, la lucrările Consiliului Mondial al Păcii, în sesiunea dela Budapesta, constituie o dovadă concludentă a sprijinului activ pe care Biserica Ortodoxă îl dă, neîncetat, acțiunii mondiale de apărare și întărire a păcii între popoare.

În acest fel, și de data aceasta, la sesiunea Consiliului Mondial al Păcii dela Budapesta, Cultele religioase au adus obolul lor prețios atât în cursul desbaterilor cât și în formularea hotărârilor finale. «Reprezentanții Cultelor religioase, cum a declarat Prea Sfințitul Valerian, Episcopul Oradiei, au susținut, la sesiunea Consiliului Mondial al Păcii dela Budapesta, ideia triumfului spiritului tratativelor precum și a posibilității coexistenței pașnice a diferitelor sisteme politico-economice».

Cu hotărârile luate în recenta sesiune a Consiliului Mondial al Păcii dela Budapesta, marea mișcare a popoarelor pentru pace a făcut un important pas înainte. Atât în urma lărgirii rândurilor ei, prin chemarea adresată celor mai diferite cercuri ale vieții publice de a sprijini lupta pentru apărarea păcii, cât și prin înțeleptele hotărâri luate la Budapesta, Consiliul Mondial al Păcii — forul suprem al Mișcării internaționale pentru pace — și-a sporit influența sa pe arena internațională, bucurându-se totodată de un prestigiu mereu crescând în ochii popoarelor. Prezența la lucrările sesiunii dela Budapesta, în calitate de invitați a unor personalități ca: pastorul german Niemöller, pastorul norvegian Forbakk, fostul ministru al Japoniei Cumathi Iamamoto, radicalul francez Hernu, laboristul englez Edward Dickson, generalul indian Sahib Singh Sokley, etc., arată că mișcarea pentru pace își îngroașe mereu rândurile; iar, prin hotărârile Consiliului Mondial pentru Pace, s'a arătat că nu poate exista niciun om cinstit, oricare i-ar fi convingerile politice sau religioase, care să nu poată aproba principiile de care se călăuzește mișcarea pentru pace, în vremea de astăzi: a) **sistemele existente pot coexista în pace, și b) divergențele între națiuni trebuie rezolvate pe cale pașnică, prin tratative.**

Aceste idei, de care au fost însuflețiți toți participanții la sesiunea dela Budapesta, au fost dezvoltate în **Declarația Consiliului Mondial al Păcii** cu privire la deschiderea unei campanii mondiale în favoarea tratativelor. «Evenimentele din ultimele luni, scrie Declarația, au convins popoarele că se poate ajunge la o reglementare pașnică a tuturor divergențelor internaționale. Popoarele se pătrund de conștiința că prin luptă perseverentă și dârză pot obține victoria păcii. Consiliul Mondial al Păcii, întrunit în sesiune între 15—20 Iunie la Budapesta, chiamă popoarele să-și dubleze eforturile în scopul de a se începe tratative în vederea reglementării pașnice a problemelor internaționale litigioase». În organizarea acestei acțiuni, Declarația subliniază, în primul rând, dreptul fiecărui popor la independență, suveranitate și liberă alegere a modului său de viață. Iar prin respectarea modului de viață pe care și l-a ales fiecare popor, se poate realiza coexistența pașnică și strângerea legăturilor de prietenie între state. Trecând apoi la examinarea principalelor probleme internaționale, declarația arată calea pentru grăbirea încetării luptelor în Coreea și în alte părți ale lumii precum și pentru reglementarea pașnică a problemelor germană și japoneză, pe calea tratativelor.

O deosebită importanță pentru realizarea destinderii internaționale o are organizarea unui larg schimb cultural internațional. Din această pricină, sesiunea Consiliului Mondial al Păcii dela Budapesta a adoptat o serie de recomandări, pe care le găsim în documentul intitulat «**Pentru un larg schimb cultural**». În acest sens, Consiliul îndeamnă opinia publică mondială să determine diferitele guverne să înlăture piedicile care stau în calea unui asemenea schimb, astfel încât «fiecare popor să poată cunoaște oamenii, cărțile, filmele, teatrele, spectacolele, operele de artă ale celorlalte popoare». În același timp se recomandă organizațiilor și instituțiilor culturale să organizeze vizite, întâlniri, schimb de publicații, etc. Festivalul Mondial al Tineretului și Studenților dela București este citat ca un exemplu printre manifestările care pot contribui, în vremea actuală, la un asemenea schimb cultural și, totodată, la stabilirea unei atmosfere de pace și prietenie între popoare.

Este limpede că toate hotărârile luate de Consiliul Mondial al Păcii, în sesiunea dela Budapesta, sunt concentrate asupra necesității rezolvării tuturor problemelor internaționale, pe calea tratativelor, pentru statornicirea și păstrarea păcii în lume. Având convingerea fermă că asemenea hotărâri oglindesc voința tuturor oamenilor cinstiți de pe tot întinsul pământului, Consiliul Mondial al Păcii se adresează popoarelor, chemându-le solemn să ceară guvernelor lor să ajungă la o înțelegere pe calea tratativelor.

Alături de toți fiii Patriei noastre, slujitorii și credincioșii Bisericii Ortodoxe Române, hotărâți să sprijine orice inițiativă având drept scop realizarea destinderii internaționale, au luat cunoștință cu mare bucurie de lucrările și documentele sesiunii dela Budapesta a Consiliului Mondial al Păcii. «Biserica Ortodoxă Română și toate celelalte Culte religioase din scumpa noastră Patrie, a spus Prea Sfințitul Episcop Valerian, la întoarcerea sa dela Budapesta, au misiunea religioasă, umană și patriotică de a-și spori și întehi lupta pentru realizarea păcii în același gând cu voința întregului popor muncitor. Suntem convinși că slujitorii și credincioșii tuturor Cultelor religioase din țara noastră nu se vor limita la simpla exprimare a dcrinței lor de pace, ci, alături de ceilalți apărători ai păcii, prin munca lor, vor aduce cărămizi noi la zidirea păcii trainice în lume».

Fără nicio îndoială, în rândurile clerului și credincioșilor Bisericii noastre străbune, acțiunea Consiliului Mondial al Păcii pentru rezolvarea pașnică, pe calea tratativelor a tuturor neînțelegerilor dintre popoare, găsește neînfricați luptători. Noi știm că o asemenea luptă își are temeiurile ei adânci nu numai în trebuința firească a omului pentru păstrarea vieții și bunăurii ei, dar și în învățătura descoperită lumii de Mântuitorul. De aceea, cu tăria pe care ne-o dă porunca de a împlini o datorie religioasă, noi sprijinim lupta popoarelor pentru tratative și înțelegere, pentru coexistență pașnică și ajutor reciproc, în spiritul îngăduinței, al prieteniei și al dragostei.

3. INCHEIEREA ARMISTIȚIULUI IN COREEA.

Odată cu tragerea primelor focuri de armă, dela Sud spre Nord, de către frați împotriva fraților, în îndepărtata Coree, a și început lupta

pentru pace a poporului coreean. Vreme de peste trei ani însă, piedici de tot felul au fost puse în calea împlinirii acestei dorințe. Dar, pe măsură ce sporeau uneltirile unei mâini de oameni înrăiți și interesați până la orbire în afacerile lor, nelăsând să se stingă flacăra războiului în lume, creșteau și aripile porumbelului alb pe tot întinsul cerului albastru.

Coreenii n'au fost singuri. Durerile lor au fost împărțășite și bătăile inimilor lor au fost simțite, din zi în zi tot mai mult de oamenii cinstiți din lumea întreagă. Și, la 27 Iulie a. c., când s'a aflat că acordul de armistițiu a fost semnat, conștiința întregii omeniri iubitoare de pace a trăit marea bucurie a unei victorii. Căci, dacă războiul din Coreea n'a fost, propriu-zis, o simplă luptă între frați, ci o mare înclăstare între forțele păcii și forțele războiului, încheierea armistițiului nu însemnează altceva decât biruința păcii asupra războiului. «Armistițiul din Coreea, spunea marele scriitor sovietic Ilya Ehrenburg, este triumful rațiunii și al inimii tuturor popoarelor asupra spiritului asasinatelor și despotismului, asupra politicii napalmului și bursei, asupra adoratorilor bombelor și rasiștilor, asupra tuturor forțelor vădite și ascunse ale războiului».

Oricine a urmărit diferitele faze ale desfășurării luptei între Coreea de Nord și Coreea de Sud, pe arena internațională, nu poate decât să recunoască, astăzi, că încheierea armistițiului este nu numai o victorie a poporului coreean și a voluntarilor chinezi, ci și «o victorie a lagărului păcii și democrației», cum spunea Președintele Consiliului de Miniștri al U.R.S.S., G. M. Malencov, în telegrama adresată către Președintele Consiliului de Miniștri al R.P.D. Coreene, Kim Ir Sen. Mișcarea Mondială pentru Apărarea Păcii și statele democratice, în frunte cu Marea Uniune Sovietică, alături de eroicul popor coreean, au dreptul, cele dintâi, să se bucure de victoria încetării focului în Coreea.

Încă dela începutul războiului din Coreea și, apoi, fără încetare, oamenii iubitori de pace din întreaga lume au cerut încetarea ostilităților: la Congresul partizanilor păcii dela Varșovia, la Congresul popoarelor dela Viena, la recenta sesiune a Consiliului mondial al păcii dela Budapesta, și în general, în toate manifestările mișcării mondiale pentru pace ca și în acțiunea de fiecare zi a tuturor luptătorilor pentru pace. Apoi, repetatele inițiative și acțiuni ale guvernului sovietic, sprijinit de guvernele statelor democratice, în vederea încetării focului în Coreea au fost contribuții de cea mai mare importanță în realizarea armistițiului. În acest fel s'au făcut acum dovada că năzuința popoarelor spre pace a devenit o forță atât de puternică încât dușmanii ei nu o mai pot nesocoti. Pe zi ce trece popoarele își dau tot mai bine seama de adevărul pe care l-a exprimat, cu aproape doi ani înainte de moarte, Iosif Visarionovici Stalin, când a spus că: «Pacea va fi menținută și consolidată dacă popoarele vor lua în propriile lor mâini cauza menținerii păcii și o vor apăra până la capăt».

Alături de întreg poporul nostru muncitor, slujitorii și credincioșii Bisericii Ortodoxe, care au sprijinit, zi de zi, acțiunea popoarelor pentru pacea Coreei, cu bucurie au primit vestea încetării războiului, văzând, în acest fapt, începutul biruinței unei lupte care a fost și a lor. Căci, în numele lor, încă în toamna anului 1950, Înalt Prea Sfințitul Patriarh Justinian, trimetea Consiliului de securitate al Organizației Națiunilor

Unite o telegramă în care se arăta că: «Lacrimile fraților, copiilor și bătrânilor din îndepărtata Coreea, chinurile și suferințele din iadul în care-i țin bombardamentele sălbatece și neumane se fac auzite până la marginele pământului și urcă până la porțile cerului». În această situație, condamnând acțiunea de exterminare a populației pașnice coreene, credincioșii, clerul și Sfântul Sinod al Bisericii Ortodoxe Române și-au îndreptat glasul către Consiliul de Securitate al Organizației Națiunilor Unite rugându-l să ia toate măsurile pentru o cât mai grabnică soluționare pașnică a conflictului din Coreea. În urmă, această acțiune de sprijinire a încetării războiului în Coreea a fost urmată, statornic, de Biserica Ortodoxă, alături de celelalte culte din Republica Populară Română, prin susținerea tuturor acțiunilor Mișcării mondiale pentru apărarea păcii. Din această pricină cu îndreptătită bucurie, clerul și credincioșii Bisericii noastre participă astăzi la marea victorie a poporului coreean.

Dar, strălucirea victoriei forțelor păcii în Coreea nu trebuie să ne orbească. Incetarea războiului din Coreea constituie numai un pas înainte în calea spre dobândirea biruinței finale a păcii. De aceea întăriți în acțiunea noastră hotărâtă, alături de toți oamenii iubitori de pace din întreaga lume avem datoria să strângem acum rândurile tot mai mult și să ne sporim eforturile comune pentru a putea obține noi succese în marea și frumoasa luptă pentru stabilirea și apărarea păcii trainice între popoare.

4. INTĂLNIREA TINERETULUI LUMII LA BUCUREȘTI PENTRU PACE ȘI PRIETENIE.

Lucrările celui de al treilea Congres Mondial al Tineretului au fost deschise în ziua de 25 Iulie a. c., în frumoasa sală de sporturi Floreasca în prezența delegaților tineretului din lumea întreagă, a personalităților de seamă invitate la Congres din diferite țări și a reprezentanților Republicii Populare Române. După ce academicianul Prof. Traian Săvulescu, Președintele Academiei R. P. R., a adus Congresului Mondial al Tineretului salutul de pace și prietenie al poporului român, la tribună a urcat Jacques Denis, secretarul general al Federației Mondiale a Tineretului Democrat. Incepând dezvoltarea raportului său asupra activității F.M.T.D., el arată că la București s'au întâlnit de data aceasta nu numai delegați, observatori și invitați din peste 100 de țări, dar și gândurile și speranțele întregului tineret. Convocând acest Congres, F.M.T.D. a vrut ca el să fie adunarea forțelor tinere doritoare de a apăra drepturile tinerei generații. În acest scop, au fost lăsate pe plan secundar deosebirile de convingeri politice ori religioase, deosebirile de stare socială sau culturală, de naționalitate ori de rasă, pentru a putea strânge laolaltă toate categoriile de tineri, unindu-i în lupta pentru izbânda năzuințelor lor comune.

Așa cum s'a arătat, în urmă, la închiderea lucrărilor Congresului, aspirațiunile tinerei generații sunt întru totul firești. «Noi dorim cu toții, scrie Apelul Congresului, ca cea mai frumoasă parte a vieții tinerilor de toate naționalitățile și rasele să nu fie întunecată de grija și de teama zilei de mâine; ca fiecare tânăr să aibă de lucru și o îndeltnicire care să-i asigure un salariu suficient pentru a duce o viață demnă. Ca fiecare tânăr să aibă posibilitatea de a studia și de a se odihni...; ca fiecare tânăr

să aibă posibilitatea de a-și întemeia un cămin și de a trăi în pace și fericire; ca fiecare tânăr să aibă dreptul de a lua parte la viața socială și politică a țării sale». Asemenea năzuințe, oricât de legitime ar fi, nu pot fi împlinite, în chip desăvârșit, decât în condițiile unei păci trainice în lume. Incordarea relațiilor internaționale însemnează pregătiri pentru război. În loc de școli se construiesc crucișătoare; în loc de locuințe, fortărețe zburătoare; în loc de spitale, laboratoare pentru pregătirea armelor chimice ori bacteriologice.

De aceste gânduri era stăpânit Jacques Denis când a vorbit despre cele două căi care stau în fața tineretului: calea întunecoasă care duce la prăbușire, în război, și calea luminoasă care duce la fericire, în pace. Tineretul nu are de ales decât drumul păcii. Astăzi, tinerii din toată lumea se încadrează cu și mai multă hotărîre în rândurile partizanilor păcii, sprijinind, cu tot elanul vârstei lor, mișcarea mondială pentru apărarea păcii. Ca sarcină imediată a tuturor organizațiilor de tineret, în actuala situație internațională, le revine sprijinirea activă a campaniei în vederea rezolvării problemelor internaționale pe calea tratativelor. Și, cum a declarat secretarul general al F.M.T.D., tineretul nu poate sprijini mai bine această acțiune decât unindu-se pentru a strânge cât mai mult legăturile de prietenie între ei și, prin ei, între popoare, ca împreună cu toți oamenii cinstiți din lume să poată cuceri pacea.

Raportul lui Jacques Denis a fost primit de cei peste 1500 delegați la Congres din cele 106 țări participante, cu tot entuziasmul de care poate fi capabil tineretul, când este însuflețit de idealuri înalte. Discuțiunile care au urmat au arătat deplina unitate de vederi a tineretului lumii în această problemă. Astfel Emmo Egoli, secretarul tineretului socialist italian, după ce arată că la Congres au fost reprezentați toți tinerii italieni: muncitori, studenți, țărani, etc., a declarat: «Dacă diferitele opinii politice și religioase mai despart pe tineri, este totuși cu puțință să se realizeze un acord între ei atunci când se pun probleme în legătură cu apărarea păcii și a prieteniei între popoare». Iulia Silva, conducătoarea delegației tineretului brazilian, a stăruit în cuvântarea sa despre lupta tinerilor brazilieni pentru pace și bună stare materială. În același fel au vorbit delegații tineretului din Chili, Australia, Norvegia, Liban, Sudan, Olanda, Guatemala și mulți alții. În numele delegației britanice, Jim Arnison a declarat că întreg tineretul din țara sa «sprijină acțiunea menită să pună capăt războaielor în curs și să împiedice deslănuierea oricăror altor războaie. Poziția noastră se bazează ferm pe principiile coexistenței pașnice și triumful negocierilor asupra forței. Dece dorește tineretul britanic pacea? Răspunsul este simplu — fiindcă vrem să trăim. Noi nu vrem să ne batem cu tineretul niciunei țări. Vrem pace pentru că vrem să trăim și să ne împlinim năzuințele noastre tinerești. Această dorință a fost exprimată de multe organizații de tineret britanice, printre care la loc de cinste trebuie amintită mișcarea studentească creștină». Delegatul britanic a încheiat cuvântul său exprimând sentimentele de dragoste ale tineretului Angliei față de tineretul din lumea întreagă. În continuare, despre lupta pentru apărarea păcii de către tineretul din țările lor au vorbit delegații din Nigeria, Luxemburg, Iran, Indonezia, etc. Bill Willmott, în numele tineretului canadian, în cuvinte frumoase a arătat că mișcarea pentru

pace cuprinde din zi în zi tot mai mult păturile largi ale poporului său. La această luptă populară s'a asociat și Federația Bisericilor din Canada, care desfășoară o frumoasă activitate în acest domeniu. Reprezentantul tineretului canadian a amintit de rezoluția Federației Bisericilor din țara sa, prin care chiamă toate congregațiile membre să înceapă discuții pe grupuri de credincioși și să facă reuniuni de rugăciuni pentru pace. La rândul său, delegatul tineretului sovietic Alexandru Selepin și-a început cuvântarea vorbind despre succesele construcției pașnice din Uniunea Sovietică, despre viața fericită a tineretului și despre voința de pace a întregului popor sovietic. «Tineretul sovietic, a declarat el, crede cu tărie în posibilitatea coexistenței pașnice a diferitelor sisteme economice. Noi respectăm drepturile suverane ale fiecărui popor. In același timp noi considerăm că dezvoltarea societății moderne necesită un contact strâns între popoare, colaborarea lor economică și comercială, științifică și culturală...». În numele delegației sovietice, Alexandru Selepin a declarat mai departe: «Considerăm că a venit momentul unei largi cooperări internaționale a tinerei generații. Frontierele geografice și politice, deosebirile de sisteme ideologice și economice nu mai pot constitui obstacole în calea legăturilor prietenești între popoare, între tineri. In acest sens, tineretul sovietic este gata să examineze toate propunerile practice, concrete, care prevăd stabilirea sau lărgirea relațiilor de prietenie și de colaborare bazate pe reciprocitate. Unul după altul au vorbit apoi despre voința de pace și prietenie a tineretului din țările lor delegații din Japonia, Portugalia, Danemarca, Polonia, Cuba, Birmania, Franța, Mexic, etc.

În ședința din dimineața zilei de 27 Iulie a. c., cel dintâi a luat cuvântul conducătorul delegației tineretului chinez Hu Yao-pang. El a adus la cunoștința congresiștilor vestea încheierii acordului de armistițiu din Coreea. La auzul acestei știri, un val uriaș de entuziasm a cuprins întreaga sală. In acel moment, tinerii din toate părțile lumii, uniți sub steagul păcii, și-au dat mai bine seama de importanța luptei frumoase pe care ei o duc alături de prietenii păcii din lumea întreagă. Victoria din Coreea este o victorie a Mișcării mondiale pentru apărarea Păcii; victoria din Coreea este o victorie și a tinerilor luptători pentru pace, au strigat, în toate limbile participanții la Congres.

După frumoasa manifestare de sentimente prietenești față de delegația popoarelor coreean și chinez, urcând la tribună, Inge Lange, conducătoarea delegației tineretului german a rostit o impresionantă cuvântare. În care, după ce a înfierat provocările săvârșite în Republica Democrată Germană de către oameni plătiți, care nu au nimic comun cu năzuințele poporului german, a adăugat: «Vă asigurăm, dragi prieteni, că tinerii patrioți germani nu vor permite niciodată ca făcarea războiului să fie din nou aprinsă în Germania». La rândul său, Lăcezar Abramov, delegatul tineretului din Republica Populară Bulgaria a stăruit asupra participării tinerilor din țara sa la mișcarea pentru pace. In același fel au vorbit și delegații tineretului din Jamaica, Honduras, Irlanda de Nord ș. a. În cuvântarea sa, delegatul tineretului din Statele Unite ale Americii a declarat că aspirațiunile tinerilor americani spre pace, prietenie și fericire sunt tot atât de puternice ca și ale celorlalte țări participante la Congres. Stăruind în deosebi asupra dorinței de colaborare cu tot tinere-

tul lumii, delegatul american a încheiat cu următoarele cuvinte: «Unitatea tineretului din Statele Unite, din Uniunea Sovietică, din China și din alte țări va fi o forță de neînving în slujba păcii». Dintre declarațiile făcute de ceilalți reprezentanți ai tineretului la cel de al treilea Congres Mondial, menționăm în chip deosebit cuvintele delegatului tineretului catolic din Argentina, Luis Jorge Correa. Printre altele el a spus următoarele: «Tineretul catolic iubește pacea. Chiar dela această tribună mai mulți delegați au afirmat-o. Tineretul catolic știe că în diferite colțuri ale pământului oameni rău intenționați au dus Catolicismul la criză. Noi știm că exploataorii utilizează religia romano-catolică drept mijloc de dominare a maselor. Dar vrem să facem ca lumea să înțeleagă că exploataorii și nu adevărații catolici sunt cei care fac din Catolicism un instrument de război. Noi am venit la acest Congres, a spus delegatul catolic în continuare, pentru a strânge mâinile tinerilor socialiști, protestanți, liberali, comuniști, musulmani, a tinerilor de toate ideologiile politice, de toate religiile, de toate tendințele intelectuale, pentru a le spune că noi nu suntem în desacord cu nimeni, atunci când luptă pentru pace, pentru independență, pentru drepturile omului, pentru o viață mai bună».

În acest fel, după ce și-au spus cuvântul reprezentanții tuturor delegațiilor de tineret, într-o atmosferă înaltă de manifestare a voinței de unire în lupta pentru pace și prietenie, cel de al treilea Congres Mondial al Tineretului și-a încheiat lucrările în ziua de 30 Iulie a. c. El a arătat, în chipul cel mai clar, că mișcarea internațională a tineretului a devenit, astăzi, o forță care cântărește greu în lupta popoarelor pentru apărarea păcii. Având loc într-o vreme, când pături tot mai largi de oameni din toate colțurile lumii cer rezolvarea divergențelor internaționale prin tratative, Congresul Tineretului dela București, însușindu-și această cale a reglementării problemelor între state, este merit aducă o importanță contribuție pentru apărarea păcii și prieteniei între popoare.

Reprezentanții tineretului la marea întâlnire dela București și-au dat seama că chezașia victoriei luptei lor o constituie unitatea. De aceea, în rezoluția sa, cel de al treilea Congres Mondial al Tineretului dă sarcină Federației Mondiale a Tineretului Democrat de a desfășura o acțiune intensă pentru unirea tuturor tinerilor în lupta pentru apărarea intereselor și drepturilor tineretului, în lupta pentru sprijinirea hotărârilor Consiliului Mondial al Păcii, în lupta pentru pacea lumii.

Celălalt document al Congresului — Apelul adresat către tinerii din lumea întreagă — după ce vorbește despre năzuința comună a tineretului de pretutindeni spre o viață fericită, chiamă la unire frățescă și pașnică pe tinerii din toate țările, spre a se putea obține victoria în lupta comună pentru realizarea revendicărilor și speranțelor tinerei generații. În continuare, tineretul este chemat să dea tot sprijinul său «campaniei internaționale inițiate de Consiliul Mondial al Păcii pentru reglementarea pașnică a conflictelor internaționale, pentru încetarea războaielor în curs și a acțiunilor agresive împotriva independenței popoarelor». Apelul Congresului se încheie cu îndemnul la unire a tuturor tinerilor pentru apărarea cauzei păcii în lume.

Prin lucrările și hotărârile celui de al treilea Congres Mondial al Tineretului ținut la București, s'a făcut dovada că tineretul este parte com-

ponentă a marelui front al partizanilor păcii. Astăzi, tinerii au înțeles că înfăptuirea aspirațiilor lor este dependentă de întărirea păcii în lume; ei sunt tot mai conștienți că numai în condițiile unei păci trainice poate fi desfășurată cu succes lupta pentru interesele lor vitale. De aceea, în Congresul dela București tineretul și-a manifestat voința de a activa, cu și mai multă hotărîre în rândurile partizanilor păcii, sprijinind marea mișcare mondială pentru apărarea păcii. În acest scop, din hotărîrea Consiliului Mondial al Păcii dela Budapesta, cu privire la acțiunea pentru începerea tratativilor între marile popoare, tinerii au făcut un punct din programul lor de activitate. «Vom face tot ce ne stă în putință, scrie Apelul Congresului, ca spiritul tratativilor care a înprospătat atmosfera internațională și ne-a umplut inimile de speranțe, să triumfe asupra spiritului întunecat și înăbușitor al recurgerii la forță și război».

În cursul lucrărilor Congresului Mondial al Tineretului dela București s'a afirmat, fără încetare, necesitatea de unire a tinerilor; ea este socotită drept garanție a realizării victorioase a tuturor revendicărilor tineretului. Ori, o premiză fundamentală pentru unire este cunoașterea reciprocă. De aci decurge și necesitatea legăturilor prietenești între tineri pe teren, cultural, sportiv, etc. Iată, tocmai acestui scop înalt îi răspunde întâlnirea tineretului lumii în cadrul celui de al **patrulea Festival Mondial al Tineretului și Studenților pentru Pace și Prietenie, la București**.

În frumoasa Capitală a țării noastre, vreme de 15 zile, dela 2—16 August a. c., de dimineața până seara, pe stadioane, în diferite parcuri, piețe și săli publice au avut loc cele mai variate spectacole și întreceri culturale, artistice și sportive ale tineretului lumii de pretutindeni, în care s'au oglindit preocupările, progresele și specificul fiecărui popor. În cadrul atât de bogat al programului Festivalului, tineri din diferite țări s'au cunoscut și s'au împrietenit; au alungat din cugetele lor unele urme de neîncredere pe care le aveau, poate, față de tinerii altor țări; au constatat unitatea de gândire a tuturor în marile probleme care frământă nu numai generația tânără, ci, în general, omenirea, și apoi s'au despărțit prieteni, cu hotărîrea de a lupta uniți pentru drepturile lor, pentru înțelegerea, pacea și prietenia între popoare. «Noi suntem dornici de fericire — spun cei 30 de mii de tineri, adunați la București din 111 țări, în **Apelul** pe care i-au adresat tineretului lumii, în ziua închiderii Festivalului. Noi dorim să triumfe pacea și prietenia, care ne vor deschide un viitor fără piedici. Noi chemăm pe tinerii din lumea întreagă să-și unească forțele tinerești pentru ca: spiritul de negociere să triumfe pretutindeni asupra forței, așa cum ne-a dovedit, de pildă, încheierea armistițiului din Coreea; fiecare popor să fie stăpân în țara sa și între națiuni să se stabilească relații de încredere bazate pe egalitatea în drepturi; să se realizeze speranțele tinerei generații într'un viitor mai bun și să se respecte pretutindeni drepturile imprescriptibile ale tineretului; între tinerii diferitelor țări să se desvolte fără piedici schimburile culturale și sportive, care le dau posibilitatea de a se cunoaște mai bine...».

Întâlnirea tineretului mondial, în zilele Festivalului dela București, constituie un pas important înainte pe calea unirii forțelor tinerei generații pentru o viață fericită a lumii. Venind din toate părțile globului, tinerii s'au întâlnit în Capitala Patriei noastre sub semnul păcii și priete-

niei. Pace înseamnă viață, iar prietenia este fericire. Luptând pentru pace și prietenie, tineretul pune temeiul unei vieți fericite nu numai pentru tânără generație ci, în general, pentru om. De aceea, privirile tuturor oamenilor care luptă pentru o viață mai bună în înțelegere și prietenie cu semenii lor, au fost îndreptate în zilele Congresului și Festivalului spre Capitala țării noastre.

La București, tinerii n'au fost singuri. Dela mari depărtări au venit să le strângă mâinile și să-i îmbărbăteze în lupta lor frumoasă: Prof. Icuo Oiana, președintele Comitetului Național Japonez pentru Apărarea Păcii și membru în Consiliul Mondial al Păcii, Monica Felton, președinta Adunării Naționale a Femeilor din Anglia și membră în Consiliul Mondial al Păcii, Hewlett Johnson, Decan de Canterbury și membru în Consiliul Mondial al Păcii, Elisa Branco, cunoscuta luptătoare braziliană pentru pace, membră în Consiliul Mondial al Păcii, Prof. Tokusaburo Dan, președintele Congresului Intelectualilor Japonezi, membru în Consiliul Mondial al Păcii, Duncan Jones, secretar general al Comitetului pentru Pace din Marea Britanie, neînfricatul apărător al păcii Henri Martin și alții. Trebuie menționat aici că, în cursul șederii lor în București, distinși oaspeți, — înconjurați cu multă dragoste de fruntași ai mișcării pentru pace din țara noastră, ca: Acad. Prof. Constantinescu-Iași, Ministrul Cultelor, Prof. Florica Mezincescu, etc. —, au avut prilejul să cunoască acțiunea hotărâtă a poporului nostru în lupta pentru apărarea păcii, ca și minunatele progrese realizate în țara noastră în condițiile regimului de democrație populară. Pe de altă parte, către tinerii veniți la Festivalul dela București cuvinte calde de îmbrălătare și de nădejde le-au fost trimise de pretutindeni. Astfel, Frédéric Joliot Curie, Președintele Consiliului Mondial al Păcii, după ce exprimă urări de izbândă desfășurării Festivalului, adaugă: «Atunci când veți face schimb de idei și de experiență, atunci când echipele voastre sportive și culturale se vor întâlni în cadrul celei mai frumoase dintre întreceri, veți da omenirii mult mai mult decât simple speranțe; îi veți da un măreț exemplu de fraternitate și prietenie între popoare. Timp de două săptămâni un oraș frumos va deveni, datorită vouă, Capitala tineretului, prieteniei și păcii... Arătați lumii că popoarele sunt făcute pentru a trăi în bună înțelegere și prietenie și că, în consecință, toate conflictele internaționale pot fi rezolvate pe calea tratativelor. Rămânând purători ai acestei idei salutare, veți participa la cea mai mare acțiune a timpurilor noastre, la acțiunea organizată și unită a sutelor de milioane de partizani ai păcii din lumea întreagă». La rândul său, Gabriel d'Arboussier, Vice-Președinte al Consiliului Mondial al Păcii, arată că «întâlnirea dela București, unde se vor găsi tineri din toate țările, de toate naționalitățile, de toate concepțiile filosofice și religioase..., va constitui un factor important pentru destinderea internațională, o mărturie a voinței popoarelor de a se cunoaște mai bine». Senatorul italian Banfi, cântărețul american Paul Robeson, președinta F. D. I. F., Eugénie Cotton, secretarul general al Congresului African W. M. Sisului, apoi numeroși alți oameni ai culturii, științei și artei, muncitori și țărani din toate părțile lumii și-au exprimat solidaritatea lor cu tinerii soli ai păcii, adunați la București sub semnul păcii și prieteniei.

În chip cu totul deosebit a fost întâmpinat tineretul lumii de către poporul nostru muncitor. Capitala țării a fost înveșmântată în frumoasă haină de sărbătoare. Vechile clădiri au fost primenite; construcții noi au fost ridicate: Opera de Stat, teatrul de vară și cinematograful Grivița Roșie, stadionul 23 August, ș. a. În toată țara s'au desfășurat concursuri între actori, cântăreți, sportivi, etc. Pe scurt: poporul nostru a ținut să înfățișeze înaintea oaspeților dragi icoana măreață a vieții celei noi, pașnice și creatoare în scumpa noastră Republică. Cuvinte de bun sosit și de caldă primire au fost adresate tinerilor soli ai păcii din lumea întreagă de către Dl. Dr. Petru Groza, Președintele Prezidiului Marii Adunări Naționale, Dl. Gh. Gheorghiu-Dej, Președintele Consiliului de Miniștri al R.P.R., precum și de alți fruntași ai vieții noastre publice. Apoi, în cadrul desfășurării programului Festivalului, poporul întreg și-a manifestat, în felurite chipuri, dragostea lui față de oaspeți, solidaritatea cu aspirațiile tineretului și hotărârea de a sprijini revendicările tinerei generații.

La rândul ei Biserica Ortodoxă Română, care stă mereu cu urechea plecată la glasul poporului, sprijinindu-l în strădaniile lui frumoase pentru zidirea unei vieți noi și în lupta lui neînfricată pentru apărarea păcii, n'a rămas deloc străină de marea întâlnire a tineretului lumii la București. Cu multă vreme înainte de deschiderea lucrărilor celui de al treilea Congres Mondial al Tineretului și de începerea celui de al patrulea Festival Mondial al Tineretului și Studenților pentru Pace și Prietenie, în vremea când întreg poporul român se pregătea de zor să primească oaspeții dragi, în sesiunea anuală a Sfântului Sinod din Iunie a. c., Prea Sfințitul Valerian, Episcopul Oradei arăta că «obștea credincioasă, slujitorii altarelor și Sfântul Sinod, în frunte cu Inalt Prea Sfințitul Patriarh Justinian, vor da întregul lor sprijin marii adunări a tinerilor din întreaga lume, la București». N'au trecut decât câteva zile și Inalt Prea Sfințitul Patriarh Justinian a adresat către toți clericii și credincioșii Bisericii noastre o frumoasă **Chemare** în întâmpinarea tineretului lumii. «Tinerii ce vor veni la București, scrie Chemarea, aparțin celor mai felurite naționalități, celor mai diferite credințe, convingeri filosofice și opinii politice. Pe toți îi unește însă dragostea lor comună pentru pace și hotărârea lor nezdărnicată de a contribui cu forțele lor tineresti la biruința cauzei sfinte a păcii în lume, la asigurarea unei vieți pașnice pentru omenirea de azi și de mâine. Aceste vrednice hotărâri înmănușiază gândurile și năzuințele sutelor de milioane de oameni; ele exprimă conștiința întregii omeniri dornice de pace. Deaceia, binecuvântarea Domnului coboară asupra tuturor celor ce ostenesc pentru binele și pentru pacea semenilor, iar strădaniile lor vor fi încununuate de biruință». În continuare, după ce vorbește despre bucuria cu care tinerii soli ai păcii din lumea întreagă sunt întâmpinați de popor, chemarea Inalt Prea Sfințitului Patriarh Justinian adaugă: «Ca unii care au dovedit în repetate rânduri că împărtășesc întru totul năzuințele, strădaniile și bucuriile poporului nostru; ca unii care au datoria sfântă de a sluji cu toate puterile lor împlinirea mesajului divin al păcii pe pământ și al buneii trăiri între oameni; ca unii care, ascultând îndemnul inimii lor și poruncile credinței lor, s'au alăturat cu hotărâre, dintru început, marelui front al celor ce apără pacea lumii — clericii și credincioșii Bisericii Ortodoxe Române întâmpină și ei, cu

același entuziasm Festivalul Mondial al Tineretului și Studenților pentru Pace și Prietenie». Mai departe, în calda sa Chemare, Întâistătorul Bisericii Ortodoxe Române îndeamnă pe clerici și credincioși să împărtășească oaspeților adevărul despre deplina libertate de credință de care se bucură toate Cultele religioase în Patria noastră și despre condițiunile prielnice de organizare și activitate, pe care regimul nostru democratic popular le-a asigurat tuturor Bisericilor sau comunităților religioase. În sfârșit, înalt Prea Sfințitul Patriarh Justinian, după ce vorbește despre importanța istorică și valoarea artistică a onora din locașurile ortodoxe de închinare, care nu trebuie să rămână necunoscute oaspeților, își încheie Chemarea sa cu următoarele cuvinte: «Și mai ales să nu înceteze iubiiții noștri clerici a lămuri credincioșilor însemnătatea deosebită pe care o are întâlnirea tineretului lumii la București, în cadrul uriașei acțiuni mondiale de apărare a păcii. Să le tâlcuiască însemnătatea acestui eveniment, biruințele dobândite până acum de cei ce apără pacea și creșterea năvalnică a forțelor păcii. Într'acest chip ei vor împlini întru totul îndatoririle ce izvorăsc din dragostea față de scumpa noastră Patrie și poruncile Bisericii, care ne îndeamnă, prin graiul Scripturii, să urmăm calea păcii și să zidim pacea între oameni.

Cu această Chemare, prin glasul Întâistătorului ei, Biserica Ortodoxă Română a adus o nouă contribuție la lupta pentru apărarea păcii. Cuvintele de înaltă prețuire pentru largă ospitalitate a poporului român, pentru frumoasele realizări ale clasei muncitoare, pentru libertățile de care se bucură toți cetățenii Patriei noastre, pentru dorința de pace și prietenie între popoare, etc., care au fost înscrise în condicile de oaspeți ale bisericilor ortodoxe vizitate de tinerii participanți la Festival, arată destul de limpede să slujitorii altarelor au primit cu bucurie și au adus la împlinire îndemnul și povățuirile date de I.P.S. Patriarh Justinian în Chemarea sa. În acest fel, clerul și credincioșii Bisericii Ortodoxe Române, alături de întreg poporul nostru muncitor, și-a manifestat solidaritatea ei cu tineretul lumii, în lupta frumoasă pentru cucerirea unei vieti fericite, într'o lume a păcii și prieteniei.

Prof. JUSTIN MOISESCU

**MANUSCRISELE, CARŢILE, COMUNICĂRILE OFICIALE ALE
EPARHIILOR, REVISTELE PERIODICE, ABONAMENTELE ŞI ORI
CE FEL DE CORESPONDENŢĂ PRIVITOARE LA REVISTA SE
TRIMIT PE ADRESA: EDITURA INSTITUTULUI BIBLIC ŞI DE MI-
SIUNE ORTODOXĂ, — STR. ANTIM Nr. 29, RAIONUL N. BĂLCESCU —
BUCUREŞTI, CU MENŢIUNEA: «PENTRU STUDII TEOLOGICE —
REVISTA INSTITUTELOR TEOLOGICE DIN PATRIARHIA ROMÂNĂ»**

COSTUL REVISTEI

<u>IN ȚARĂ</u>		<u>PESTE HOTARE</u>
Pe un an	20,— lei	Pe un an . . . . . 40 lei
Un număr	2,50 „	Un număr . . . . . 5 „
Un număr dublu	5,— „	Un număr dublu . . 10 „

**In Bucureşti, revista «Studii Teologice» se poate cumpăra
dela Magazinul de obiecte bisericesti al Sfintei Arhiepiscopii a
Bucureştilor, Str. 30 Decembrie Nr. 9.**

**MANUSCRISELE NEPUBLICATE NU SE RESTITUE. CO-
LABORATORII SUNT RUGAŢI SĂ-ŞI PĂSTREZE COPIE
DUPĂ MANUSCRISELE PE CARE LE TRIMIT REDACŢIEI
REVISTEI „STUDII TEOLOGICE”**

BUCUREȘTI
TIPOGRAFIA INSTITUTULUI BIBLIC ȘI DE MIȘIUNE ORTODOXA
1953